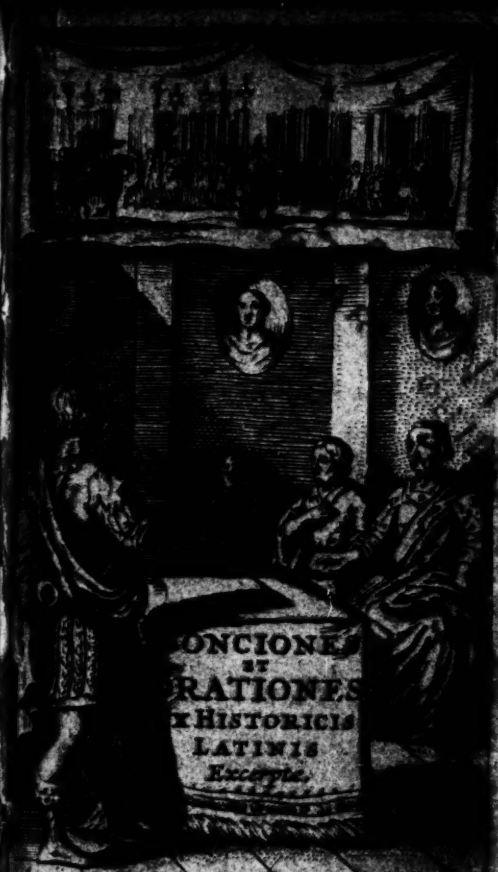

AMSTELODAMI,
Ex Officina Elzeviriana.
A°. cIↃ IↃc LXII.

CONCIONES ET ORATIONES

Ex Hiſtoricis Latinis excerptæ.

Argumenta ſingulis præfixa ſunt, quæ cauſam cujuſque & ſummam ex rei geſtæ occaſione explicant.

Opus recognitum recenſitumque in uſum Scholarum Hollandiæ & Weſtfriſiæ.

Ex decreto Illuſtriſſ. D. D. Ordinum ejuſdem Provinciæ.

AMSTELODAMI,
Apud Danielem Elſevirium.
CIↃ IↃC LXXII.

652
104

AD LECTOREM.

QUas pridem ex Latinis historicis excerpserant Orationes Joachimus Perionius & Henricus Stephanus, iterum tibi damus, Lector, sed recognitas recensitasque. Quasdam enim addidimus, quæ ante perperam omissæ erant; quasdam vero expunximus etiam, ne quid hic extaret, nisi quod præstantissimum luculentissimumque foret. Enimvero Salustii, Liviique, & Taciti ac Curtii Orationes in honorem historiarum leguntur. Adeo multum & civilis prudentiæ & facundiæ continent. Quæ autem apud Capitolinum, Lampridiumque & cæteros id genus scriptores occurrunt, ea & sequieris avi sunt, & fere genium non habent. Quare illas omittere satius fuit. Quin & ipsius Livii quasdam expunximus, quæ in postremis libris erant, in quibus ita friget jacetque ille autor & penitus sibi dissimilis est, ut nihil minus quam Livium agnoscas. Quanta ex hoc opere utilitas ad eos redundare possit, qui Reipublicæ regundæ scientiam conjungere cum succincta quadam & efficaci vi dicendi cupiunt, ostendet doctissimi viri Jobi Veratii dissertatio, quam subjunximus. Vale.

JOBUS VERATIUS

Studioso Lectori S.

Mirifice me, Studiose Lector, Homericus ille versiculus delectat, Μύθων μὲν ῥητῆρ' ἔμεναι, πρηκτῆρά τε ἔργων· credo item omnes, qui, quæ vis subsit iis verbis, perpendunt. Dicendi enim facultatem cum agendi solertia conjungit, & utroque viros amplissimos instruit: quod nec industria sola, ea maxime quæ in publicis rebus gerendis versatur, dicendi usu spoliata, satis munus suum tueri possit: Facundia vero quæ sese à rerum administratione removerit, importuna loquacitas judicetur. Licet enim præstet stultitiæ loquaci e linguis prudentia, tamen prudentia dicendi imperita, magno ornamento vel subsidio potius est destituta. Has dotes gravissimi autores, & qui historias scripserunt, in hominibus clarissimis expresserunt, & qui fictarum narrationum involucris viros ab omni laude perfectos informarunt, illis ipsis affinxerunt. Hoc enim volunt illæ Periclis & Niciæ in re vera conciones, hoc Cyri Xenophontici in ficta. Iidem illi qui præter cæteros breviloquentes sunt habiti, & qui eloquentiam satis fastidiose contempserunt Lacedæmonii, tamen ne hac quidem laude carere voluerunt, quod quanto esset ad res magnas gerendas adjumento, intelligebant. Ergo Παῦρα μὲν ἀλλὰ μάλα λιγέως,

ἐπὶ

καὶ ὁ πολύμυθος Menelaüs. Paulo uberior Thucydideus Archidamus, aliique ejusdem civitatis: ut quà in urbe humaniores literæ prope jacebant, in ea tamen suum eloquentiæ esse habitum honorem constet. Ita Poëta; quum summum virum & regendæ multitudinis peritissimum describeret, utriusque rei laudem ei attribuit, rerum gestarum gloriam, & dicendi peritiam; Tum pietate gravem & meritis, &c. Ille regit dictis animos, & temperat iras. Hæc eadem sibi assumit apud Thucydidem Pericles, ὃς ἃ δεῖ τε ἴσασιν καὶ ἑρμηνεῦσαι ταῦτα, καὶ φιλόπολις τυγχάνει. Etenim ut impudentis est de iis quæ nesciat, verba temere fundere, ita turpe est, quæ scias, ea plane & apte explicare non posse. Nam illud quidem explosum pridem est, quod contra afferri solet, in eo quenque quod norit, satis esse eloquentem. Quid enim ad commode dicendum exercitatio dicendi conducat, usus ipse jampridem comprobavit. Sine præceptionibus autem aut nihil aut parum posse exercitationem, omnes intelligunt. Ac cognoscendi quidem ars est multiplex, dicendi vero una. Res enim ipsæ quæ disertæ orationi sunt subjectæ, vel militares fere sunt, vel civiles: Ac civiles quidem vel è disciplina constituendarum & regendarum civitatum petendæ sunt, vel ex jurisdicendi scientia, quæ & ipsa pars est regendæ civitatis: dicendi vero præ-

cepta à rhetoribus traduntur. Verum si à nudis præceptis ad rerum ipsarum usum nos referamus, hæc, quæ dixi, omnia in historia esse reposita videbimus. Sed eam historiam accipio quæ est orationibus aspersa, directis potissimum. Nam & consilia, causæ, eventus, res gestæ (quæ omnia historicus studiose persequitur) ad rerum administrationem pertinent: orationes vero ad dicendi facultatem referuntur. Sed si præclara quædam res est, posse mente & consilio providere, non minoris profecto est ingenii & industriæ, recte provisa, & consulta, recte explicare: ut in utrunque summopere eos incumbere oporteat qui ad res magnas gerendas accedunt. Eæ enim fere hominum societate versantur, ubi quum accessit ad prudentiam authoritas, & dicendi vis, non est dubium quin is qui illis est præditus plurimum faciendo dicendoque consequatur. Id consilii habuerunt historici, quum quorum sapientiam in rebus providendis & gerendis descripserant, eorundem facundiam in illis communicandis expresserunt. Non quo omnes de quibus aliquid commemorant, utramque virtutem adæquarint, sed quia quantum differt prudentia posset, vel homines ab omni humanitatis cultu alieni intellexerunt. Nam & domi & militiæ principes in suis civitatibus viri sæpe suis dicendo maximas utilitates attulerunt. Etenim Deus, qui hominum genus, a

Eccle-

Ecclesiam suam colligendam, incolume esse vellet, eos homines excitavit, qui gravissimis temporibus suis civitatibus sæpe salutem pepererunt. Per hos esse sedatos maximos motus, concitatos ad salutem recuperandam homines desperatione perculsos, defensam æquitatem in senatu, in concione populi, in judiciis conatus improborum repressos, leges pestiferas abrogatas, utiles vero confirmatas & constitutas videmus. Nam quod eadem hæc sapientiæ instrumenta nefarii homines ad perniciem vel civitatum vel singulorum hominum sæpe converterunt, vitium hominum fuisse intelligimus, non rerum: & nos quæ dicimus, de sapientia disserta, non de inani garrulitate dicimus. Itaque quis dubitet quin hoc tempore nostris Rebuspublicis eædem illæ animi dotes decus & præsidium afferre possint, maxime vero liberis? Neque enim hoc loco de causidicis & litigiosis dicimus, quorum ars, siqua est, aliis præceptis est munienda: sed de civitatum moderatoribus. His rerum cognoscendarum atque dicendarum copiam historia, conjunctis orationibus, potest suppeditare. Quo magis miror, adeo negligenter eas artes à nostris hominibus coli. Nam licet aliud sit sæpe Reipublicæ genus, alii mores & disciplina civitatis: tamen multa sunt quæ in senatu aut in concione populi consimiliter agitanda sint, seu leges ferendæ

sint,

sint, seu referendum sit de pace, de societate, de vectigalibus, de controversiis, seu legationes mittendæ, vel obeundæ sunt. Quæ si quis aliquando suscepit, qui dicendi esset imperitus, is, quantum sit in infantia ad publicas res bene administrandas impedimenti, gravissimus testis esse potest. Neque vero intelligo quamobrem minus hæc iis quoque sacræ conciones habendæ sunt, subsidio non sint. Illarum autem rerum omnium varietatem & copiam suppeditant historicorum orationes, seu conciones sint (id est δημηγορίαι) seu aliæ. Siquidem & res habent, quæ in civilem administrationem cadunt, & omne genus ipsamque dicendi vim summa varietate conditam continent. De rerum varietate nihil me attinet dicere. Dicendi vero vis est generibus quidem comprehensa, sed tamen gradibus & dissimilitudine infinita. In aliis brevitatem videas: in aliis copiam: in aliis vim: in aliis suavitatem: in aliis denique acumen. Dicunt alii presse, alii de re eadem uberius: alii ornate, rursus alii tenuius. Dicunt alii leniter, rursus alii sæpe de eadem re asperius. Ut re pene nulla sit, Studiose Lector, quin si dicendo tibi explicanda sit, ejus formulam ex his orationibus possis depromere. Quod si nos magnæ artes delectant, cum in rebus parvis explicatæ, tamen in iis notari possunt, (ut cum in minutis horologiis ars illa tota comparet)

non

non est dubium quin nos conciunculæ ipsæ capere debeant, quæ artem copiosam in brevissimis orationibus exprimunt. Ac, si est Oratoris periti, & qui hoc Oratoris nomine dignus est, posse facultatem dicendi ad rerum naturam accommodare, varieque temperare, tum dilatare res angustas, tum ampliores contrahere; non parum habere artis & utilitatis has orationes intelligimus, in quibus hæc omnis varietas animadvertitur. Itaque ut orationum copiosæ dictarum habemus exempla vel apud Demosthenem, vel apud Ciceronem, ita hujus artificii breviter comprehensi nobis exempla ex his orationibus petenda sunt, quæ ex laudatissimis historicis excerptæ, & in unum corpus sunt redactæ; Et ne quid te legentem moraretur, & ut unde res ipsa, de qua dicitur, profecta esset, intelligeres, argumenta præfigenda curavi. Eæ igitur quantopere & ad antiquitatis cognitionem & ad dicendi facultatem conducant, postquam accurate legeris, melius, ut spero, æstimabis. Vale.

TY-

TYPOGRAPHUS BENEVOLO LECTORI S.

VEnuste Symmachus: Supervacanei, inquit, *laboris est commendare conspicua, ut si quis in Sole positis facem præferat, & accessu luminum claritudinem diei adjuvare gestiat.* lib. 3. Ep. 48. *Cui etiam* ὁμόψηφος *est Vlpianus: Magna, asserens, commendatione non egeant, quorum utilitas ipsa sese ostendit.* l. 1. ff. de in integr. rest. Er. in D. de I. P. *Monita Cl. horum virorum impræsentiarum secuti, noluimus huncce, quem denuo publicæ luci committimus, librum Orationes ex Latinis iisque optimis Historicis, puta ex Sallustio, Livio, Tacito & Curtio excerptas continentem, pomposo verborum circuitu* πρὸς τὰ ἔσχατα *extollere multisque sermonum lenociniis ac fucis animum benevolentiamque cujusdam aucupari, cum opus ipsum se commendet satis, nec vino vendibile (ut vulgo dicitur) opus sit suspensa hedera.*

Vt autem, Benevole Lector, scias, quid in hac nova nostra Editione præstitum sit, quid additum, quid immutatum, paucis adaperire allubescit. Secuti sumus optimos quosque textus & editiones, quibus Viri præfuere laudatissimi, utpote in Sallustio Thysii, *in Livio* Gronovii, *in Tacito* Berneggeri, *inque Curtio* Freinshemii *editionem & exemplar. Eas deinde Orationes in Tacito quæ minus recte erant locatæ, hortatu Doctissimi cujusdam viri in genuinum locum transtulimus, mutanda mutavimus & in luculentam quandam consonantiam redegimus. Vtere igitur hoc nostro labore feliciter, porroque nobis fave. Vale.*

OR

ORATIONES
ex SALLUSTIO collectæ.

ORATIO CATILINÆ,
qua sui de Conjuratione consilii participes cohortatur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Catilina, ubi eos, quos paulo ante fecerat sui de conjuratione consilii participes, convenisse videt, tametsi cum singulis multo sæpe egerat, tamen in rem fore credens universos appellare & cohortari, in abditam partem adium secedit: atque ibi, omnibus arbitris procul amotis, orationem hujuscemodi habuit.

SI virtus fidesque vestra satis spectata mihi foret; nequicquam opportuna res cecidisset: spes magna dominationis in manibus frustra fuisset: neque per ignaviam, aut vana ingenia, incerta pro certis captarem. Sed, quia multis & magnis tempestatibus vos cognovi fortes, fidosque mihi; eo animus ausus est maximum atque pulcherrimum facinus incipere; simul, quia vobis eadem, quæ mihi, bona malaque esse intellexi. Nam, IDEM velle, atque idem nolle, ea demum firma amicitia est. Sed ego quæ mente agitavi, omnes jam antea diversi audistis.

Cæterum mihi in dies magis animus accenditur, cum considero, quæ conditio vitæ futura sit, nisi nosmetipsos vindicamus in libertatem. nam, postquam Resp. in paucorum potentium jus atque ditionem concessit, semper illis reges, tetrarchæ vectigales esse: populi, nationes, stipendia pendere: cæteri omnes, strenui, boni, nobiles, atque ignobiles, vulgus fuimus, sine gratia, sine authoritate, his obnoxii, quibus, si Resp. valeret, formidini essemus. Itaque omnis gratia, potentia, honos, divitiæ apud illos sunt, aut ubi illi volunt: nobis reliquerunt pericula, repulsas, judicia, egestatem. Quæ quousque tandem patiemini, fortissimi viri? Nonne emori per virtutem præstat, quam vitam miseram, atque inhonestam, ubi alienæ superbiæ ludibrio fueris, per dedecus amittere? Verumenimvero, pro Deum atque hominum fidem! victoria in manu nobis est: viget ætas: animus valet. contra illis, annis, atque divitiis, omnia consenuerunt. Tantummodo incepto opus est: cætera res expediet. Etenim quis mortalium, cui virile ingenium est, tolerare potest, illis divitias superare, quas profundant, in extruendo mari, & montibus coæquandis, nobis rem familiarem etiam ad necessaria deesse? illos binas aut amplius domos continuare, nobis larem familiarem nusquam ullum esse? cum tabulas, signa, toreumata emunt, nova diruunt, alia ædificant: postremo omnibus modis pecuniam trahunt, vexant: tamen summa lubidine divitias suas vincere nequeunt. At nobis est domi inopia, foris æs alienum; mala res, spes multo asperior. Denique quid reliqui habemus, præter miseram animam? Quin igitur expergiscimini? En illa, illa, quam sæpe optastis, libertas; præterea divitiæ, decus, gloria in oculis sita sunt. Fortuna ea omnia victoribus præmia posuit. Res, tempus, pericula, egestas, belli spolia magnifica, magis quam oratio mea, vos hortentur. Vel imperatore, vel milite me utemini: neque animus,

neque

neque corpus à vobis aberit. Hæc ipsa, ut spero, vobiscum una Consul agam: nisi forte me animus fallit, & vos servire magis, quam imperare, parati estis.

ORATIO ALIA

ejusdem Catilinæ, qua suos milites adhortatur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Sed Catilina, postquam videt montibus atque copiis hostium sese clausum, in urbe res adversas, neque fugæ neque præsidii ullam spem, optumum factu ratus in tali re fortunam belli tentare, statuit cum Antonio quam primum confligere. Itaque concione advocata, hujusce modi orationem habuit.

COMPERTUM ego habeo, milites, verba viris virtutem non addere; neque ex ignavo strenuum, neque fortem ex timido exercitum oratione Imperatoris fieri. QUANTA cujusque animo audacia natura aut moribus inest, tanta in bello patere solet. Quem neque gloria, neque pericula excitant, nequicquam hortere: timor animi auribus officit. Sed ego vos, quo pauca monerem, advocavi; simul uti causam consilii mei aperirem. Scitis equidem, milites, socordia, atque ignavia Lentuli, quantam ipsi nobisque cladem attulerit: quoque modo, dum ex urbe præsidia opperior, in Galliam proficisci nequiverim. Nunc vero, quo in loco res nostræ sint, juxta mecum omnes intelligitis. Exercitus hostium duo, unus ab urbe, alter à Gallia obstant. Diutius in his locis esse, si maxime animus ferat, frumenti atque aliarum rerum egestas prohibet. Quocunque ire placet, ferro iter aperiendum est. Quapropter vos moneo, uti forti atque parato animo sitis; & quum prælium inibitis, memineritis, vos divitias, decus, gloriam, præterea libertatem, atque patriam in dextris vestris portare. Si vincimus, o-

mnia nobis tuta erunt: commeatus abunde, municipia atque coloniæ patebunt: sin metu cesserimus, eadem illa adversa fient: neque locus neque amicus quisquam teget, quem arma non texerint. Præterea, milites, non eadem nobis, & illis necessitudo impendet: nos pro patria; pro libertate, pro vita certamus: illis supervacaneum est, pro potentia paucorum pugnare. Quo audacius aggredimini, memores pristinæ virtutis. Licuit vobis cum summa turpitudine in exilio ætatem agere: potuisti nonnulli Romæ, amissis bonis, alienas opes spectare. Quia illa fœda, atque intoleranda viris videbantur, hæc sequi decreviſtis. Si hæc relinquere vultis, audacia opus est. NEMO, nisi victor, pace bellum mutavit. Nam in fuga salutem sperare, quum arma quis corpus tegitur, ab hostibus averteris, ea vesdementia est. SEMPER in prælio iis maximum periculum, qui maxime timent: Audacia pro muro habetur. Quum vos considero, milites, & quum facta vestra æstumo: magna me spes victoriæ tenet, animus, ætas, virtus vestra me hortantur: præterea necessitudo, quæ etiam timidos fortes facit. Nam multitudo hostium ne circumvenire queat, prohibent angustiæ loci. Quod si virtuti vestræ fortuna inviderit, cavete, ne inulti animam amittatis: neu capti potius, sicuti pecora, trucidemini, quam virorum more pugnantes, cruentam atque luctuosam victoriam hostibus relinquatis.

ORATIO

LEGATORUM C. MANLII ad Q. Marcium Regem.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Neque tamen Catilina furor minuebatur, sed indies plura agitare: arma per Italiam locis opportunis parare;

rare: pecuniam sua aut amicorum fide sumptam mutuam Fesulas ad Manlium quendam portare, qui postea princeps fuit belli faciundi. Aliquanto post: *Interea Manlius in Etruria plebem sollicitare, egestate simul ac dolore injuria novarum rerum cupidam: quod Sylla dominatione agros bonaque omnia amiserat: praterea latr. &c.* Paulo post: *In quibus* literis *scriptum erat C. Manlium arma cepisse cum magna multitudine, ante diem* VI. *Kal. Novembr.* Aliquanto post: *Dum hæc Roma geruntur, C. Manlius ex suo numero legatos ad Q. Martium regem mittit, cum mandatis hujusce modi.*

DEOS hominesque testamur, Imperator, nos arma neque contra patriam cepisse, neque quo periculum aliis faceremus, sed uti corpora nostra ab injuria tuta forent: qui miseri, egentes, violentia atque crudelitate fœneratorum, plerique patria, sed omnes fama atque fortunis expertes sumus. Neque cuiquam nostrum licuit, more majorum, lege uti: neque, amisso patrimonio, corpus liberum habere: tanta sævitia fœneratorum, atque Prætoris fuit. Sæpe majores vestrum miseriti plebis Romanæ, decretis suis inopiæ ejus opitulati sunt: Ac novissime memoria nostra, propter magnitudinem æris alieni, volentibus omnibus bonis, argentum ære solutum est. Sæpe ipsa plebes, aut dominandi studio permota, aut superbia magistratuum armata, à patribus secessit. At nos non imperium, neque divitias petimus: quarum rerum causa, bella, atque certamina omnia inter mortales sunt: sed libertatem, quam nemo bonus, nisi cum anima simul, amittit. Te, atque Senatum obtestamur, consulatis miseris civibus, legis præsidium, quod iniquitas Prætoris eripuit, restituatis: neve nobis eam necessitudinem imponatis, ut quæramus, quonam modo, maxime ulti sanguinem nostrum, pereamus.

ORATIO
C. CÆSARIS,
ſuam ſententiam Senatui exponentis de conjurationis Catilinæ ſociis qui in cuſtodiis tenebantur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Tunc D. Junius Syllanus, primus ſententiam rogatus (quod eo tempore Conſul deſignatus erat) de iis qui in cuſtodiis tenebantur, & praterea de L. Caſſio, P. Lentulio, P. Umbreno, Q. Annio, ſi deprehenſi forent, ſupplicium ſumendum decreverat. Iſque poſtea perterritus oratione C. Caſaris, pedibus in ſententiam Tiberii Neronis iturum ſe dixerat: quod de ea re præſidiis additis, referendum eſſe cenſuerat. Sed Caſar, ubi ad eum ventum eſt, rogatus à Conſule ſententiam hujuſcemodi verba loquutus eſt.

OMNIS homines, P. C. qui de rebus dubiis conſultant, ab odio, amicitia, ira, atque miſericordia vacuos eſſe decet. HAUD facile animus verum providet, ubi illa officiunt; neque quiſquam omnium lubidini ſimul & uſui paruit. UBI intenderis ingenium, valet. ſi lubido poſſidet, ea dominatur; animus nihil valet. Magna mihi copia eſt memorandi, P. C. qui reges, aut qui populi, ira, aut misericordia impulſi, malè conſuluerint: ſed ea malo dicere, quæ majores noſtri contra lubidinem animi ſui, rectè atque ordine fecere. Bello Macedonico, quod cum rege Perſe geſſimus, Rhodiorum civitas, magna, atque magnifica, quæ populi Rom. opibus creverat, infida atque advorſa nobis fuit; poſtquam, bello confecto, de Rhodiis conſultum eſt, majores noſtri, nequis divitiarum magis, quam injuriæ bellum inceptum diceret, impunitos dimiſere. Item bellis Punicis omnibus ſæpe Carthaginienſes & in pace, & per

cias multa nefanda facinora fecissent, nunquam ipsi per occasionem talia fecere: magis, quod se dignum foret, quam quod in illos jure fieri posset, quærebant. Hoc item vobis providendum est, P. C. ne plus apud vos valeat P. Lentuli & cæterorum scelus, quam vestra dignitas. neu magis iræ vestræ, quam famæ, consulatis. Nam si digna pœna pro factis eorum reperitur, novum consilium approbo: sin magnitudo sceleris omnium ingenia exsuperat; iis utendum censeo, quæ legibus comparata sunt. Plerique eorum, qui ante me sententias dixerunt, composite atque magnifice casum Reipub. miserati sunt: quæ belli sævitia esset, quæ victis acciderent, enumeravere, rapi virgines, pueros; divelli liberos à parentum complexu, matres familiarum pati, quæ victoribus collibuissent; fana atque domos exspoliari; cædem, incendia fieri: postremo armis, cadaveribus, cruore atque luctu omnia compleri. Sed per Deos immortales, quo illa oratio pertinuit? an, uti vos infestos conjurationi faceret? scilicet quem res tanta atque tam atrox non permovit, eum oratio accendet. Non ita est: neque cuiquam mortalium injuriæ suæ parvæ videntur: multi etiam eas gravius æquo habuere. Sed alia aliis licentia est, P. C. Qui demissi in obscuro vitam agunt, si quid iracundia deliquere, pauci sciunt, fama atque fortuna eorum pares sunt: qui, magno imperio præditi, in excelso ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales novêre. ita in maxima fortuna minima licentia est: neque studere neque odisse, sed minime irasci decet. Quæ apud alios iracundia dicitur, ea in imperio superbia atque crudelitas appellatur. Equidem ego sic existumo, P. C. omnis cruciatus minores, quam facinora illorum, esse. Sed plerique mortales postrema meminere, & in hominibus impiis, sceleris eorum obliti, de pœna disserunt, si ea paulo sævior fuerit. [illegible] Syllanum, virum fortem atque strenuum, certo scio, quæ dixerit, studio Reipub. dixisse, neque

illum in tanta re gratiam, aut inimicitias exercere. eos mores, eamque modestiam viri cognovi. Verum sententia ejus mihi non crudelis, (quid enim in tales homines crudele fieri potest?) sed aliena à Repub. nostra videtur. Nam profecto aut metus, aut injuria te subegit, Syllane, Consulem designatum, genus pene novum decernere. De timore, supervacaneum est differere: quum præsenti diligentia clarissimi viri Consulis, tanta præsidia sint in armis. De pœna possum equidem dicere id, quod res habet; in luctu atque miseriis mortem ærumnarum requiem, non cruciatum esse; eam cuncta mortalium mala dissolvere; ultra neque curæ, neque gaudio locum esse. sed, per Deos immortales! quamobrem in sententiam non addidisti, uti prius verberibus in eos animadverteretur? An, quia lex Porcia vetat? at aliæ leges item condemnatis civibus non animam eripi, sed exilium permitti jubent? an quia gravius est verberari, quam necari? Quid autem acerbum, aut nimis grave est in homines tanti facinoris convictos? Sin, quia levius est; qui convenit in minore negotio legem observare, quum eam in majore neglexeris? At enim quis reprehendat, quod in parricidas Reip. decretum erit? tempus, dies, fortuna, cujus lubido gentibus moderatur. Illis merito accidet, quidquid evenerit. Cæterum vos, p. c. quid in alios statuatis, considerate. OMNIA mala exempla ex bonis initiis orta sunt. sed ubi imperium ad ignaros, aut minus bonos pervenit, novam illud exemplum ab dignis & idoneis ad indignos & non idoneos transfertur. Lacedæmonii devictis Athenien-sibus, triginta viros imposuere, qui Rempub. tractarent. Hi primo cœpere pessimum quemque & omnibus invisum indemnatum necare. Eo populus lætari, & merito dicere fieri. Post, ubi paulatim licentia crevit, justa bonos & malos libidinose interficere, cæteros metu terrere. Ita civitas, servitute oppressa, stultæ lætitiæ

pœnas dedit. Noſtra memoria victor Sylla, quum Damaſippum, & alios hujuſmodi, qui malo Reipub creverant, jugulari juſſit, quis non factum ejus laudabat? homines ſceleſtos & factioſos, qui ſeditionibus Rempub. exagitaverant, merito necatos aiebant. Sed ea res magnæ initium cladis fuit. Namque, uti quiſque domum, aut villam, poſtremo aut vas, aut veſtimentum alicujus concupiverat, dabat operam, ut is in proſcriptorum numero eſſet. Ita illi, quibus Damaſippi mors lætitiæ fuerat, paulo poſt ipſi trahebantur: neque prius finis jugulandi fuit, quam Sulla omnis ſuos divitiis explevit. Atque ego hoc non in M. Tullio, neque his temporibus vereor. ſed in magna civitate multa & varia ingenia ſunt: poteſt alio tempore, alio Conſule, cui item exercitus in manu ſit, falſum aliquid pro vero credi. ubi hoc exemplo, per Senatus decretum, Conſul gladium eduxerit; quis illi finem ſtatuet, aut quis moderabitur? Majores noſtri, P. C. neque conſilii neque audaciæ unquam egere: neque ſuperbia obſtabat, quo minus inſtituta aliena, ſi modo proba erant, imitarentur. Arma atque tela militaria à Samnitibus, inſignia magiſtratuum à Tuſcis pleraque ſumpſerunt: Poſtremo, quod ubique apud ſocios aut hoſtis idoneum videbatur, cum ſummo ſtudio domi exequebantur: Imitari, quam invidere bonis, malebant. Sed eodem illo tempore Græciæ morem imitari, verberibus animadvertebant in civis, de condemnatis ſummum ſupplicium ſumebant. Poſtquam Reſpublica adolevit, & multitudine civium factiones valuere, circumveniri innocentes, alia hujuſcemodi fieri cœpere: Tunc lex Porcia, aliæque leges paratæ ſunt, quibus legibus exilium damnatis permiſſum eſt. Hanc ego cauſam, P. C. quominus conſilium novum capiatis, in primis magnam puto. Profecto virtus atque ſapientia major in illis fuit, qui ex parvis opibus hanc imperium fecere, quam in nobis, qui ea

bene parta vix retinemus. Placet igitur eos dimitti, & augeri exercitum Catilinæ? Minime: sed ita censeo; publicandas eorum pecunias; ipsos in vinculis habendos per municipia, quæ maxime opibus valent: neu quis de his postea ad Senatum referat, neve cum populo agat: qui aliter fecerit, Senatum existumare, eum contra Rempub. & salutem omnium facturum.

ORATIO
M. PORCII CATONIS
proxime præcedenti orationi C. Cæsaris respondens.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Postquam Cæsar dicendi finem fecit, cæteri verbo, alius alii varie assentiebantur. At M. Porcius Cato rogatus sententiam, hujuscemodi orationem habuit.

LONGE mihi alia mens est, P. C. cum res, atque pericula nostra considero, & cum sententias nonnullorum mecum ipse reputo. Illi mihi disseruisse videntur de pœna eorum, qui patriæ, parentibus, aris, atque focis suis bellum paravere. res autem monet, cavere ab illis magis, quam, quid in illos statuamus, consultare. Nam cætera maleficia tum persequare, ubi facta sunt: hoc, nisi provideris, ne accidat; ubi evenit, frustra judicia implores. Capta urbe, nihil sit reliqui victis. Sed, per deos immortales, vos ego appello, qui semper domos, villas, signa, tabulas vestras pluris, quam Rempublicam fecistis, si ista cujuscunque modi sint, quæ amplexamini, retinere, si voluptatibus vestris otium præbere vultis: expergiscimini aliquando, & capessite Rempub. Non nunc agitur de vectigalibus, non de sociorum injuriis: libertas, & anima

anima noſtra in dubio eſt. Sæpenumero, p. c. multa verba in hoc ordine feci: ſæpe de luxuria atque avaritia noſtrorum civium queſtus ſum; multoſque mortales ea cauſa adverſos habeo. Qui mihi, atque animo meo nullius unquam delicti gratiam feciſſem, haud facile alterius lubidini malefacta condonabam. Sed, ea tametſi vos parvi pendebatis; tamen Reſpub. firma erat: opulentia negligentiam tolerabat. Nunc vero non id agitur, boniſne, an malis moribus vivamus; neque quantum aut quam magnificum imperium populi Romani ſit: ſed, hæc cujuſcunque modi videntur, noſtra, an, nobiſcum una, hoſtium futura ſint. Hic mihi quiſquam manſuetudinem & miſericordiam nominat. Jampridem equidem nos vera rerum vocabula amiſimus, quia, bona aliena largiri, liberalitas; malarum rerum audacia, fortitudo vocatur: eo Reſpub. in extremo ſita eſt. Sint ſane, quoniam ita ſe mores habent, liberales ex ſociorum fortunis; ſint miſericordes in furibus ærarii: ne illi ſanguinem noſtrum largiantur; &, dum paucis ſceleſtis parcunt, bonos omnis perditum eant. Bene & compoſite C. Cæſar paulo ante in hoc ordine de vita & morte diſſeruit: credo, falſa exiſtumans ea, quæ de inferis memorantur, diverſo itinere malos à bonis loca tetra, inculta, fœda atque formidoloſa habere. Itaque cenſuit, pecunias eorum publicandas, ipſos per municipia in cuſtodiis habendos; videlicet, ne, ſi Romæ ſint, aut à popularibus conjurationis, aut à multitudine conducta, per vim eripiantur. Quaſi vero mali atque ſceleſti tantummodo in urbe, & non per totam Italiam ſint; aut non ibi plus poſſit audacia, ubi ad defendendum opes minores ſunt. Quare vanum equidem hoc conſilium eſt, ſi periculum ex illis metuit. ſin in tanto omnium metu ſolus non timet; eo magis refert, me mihi atque vobis timere. Quare quum de P. Lentulo, cæteriſque ſtatuetis, pro certo habetote vos

simul de exercitu Catilinæ, & de omnibus conjuratis decernere. Quanto vos attentius ea agetis, tanto illis animus infirmior erit. si paullulum modo vos languere viderint, jam omnes feroces aderunt. Nolite existumare, majores nostros armis Rempub. ex parva magnam fecisse. Si ita res esset, multo pulcherrimam eam nos haberemus. quippe sociorum atque civium, præterea armorum, atque equorum major copia nobis, quam illis est. Sed alia fuere, quæ illos magnos fecere, quæ nobis nulla sunt: domi industria, foris justum imperium; animus in consulendo liber, neque delicto, neque lubidini obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam atque avaritiam; publice egestatem, privatim opulentiam: laudamus divitias, sequimur inertiam: inter bonos & malos nullum discrimen est: omnia virtutis præmia ambitio possidet. Neque mirum; ubi vos separatim sibi quisque consilium capitis, ubi domi voluptatibus, hic pecuniæ, aut gratiæ servitis, eo fit, ut impetus fiat in vacuam Rempub. Sed ego hæc omitto. Conjuravere cives nobilissimi patriam incendere. Gallorum gentem, infestissumam nomini Romano ad bellum arcessunt: dux hostium cum exercitu supra caput est. vos cunctamini etiam nunc, & dubitatis, quid, intra mœnia deprehensis hostibus, faciatis? Misereamini, censeo. deliquere homines adolescentuli per ambitionem: atque etiam armatos dimittatis. Næ ista vobis mansuetudo, & misericordia, si illi arma ceperint, in miseriam vertet. Scilicet res ipsa aspera est; sed vos non timetis eam. Immo vero maxume; sed inertia & mollitia animi. alius alium exspectantes, cunctamini, videlicet diis immortalibus confisi, qui hanc Remp. in maxumis sæpe periculis servavere. Non votis, neque suppliciis muliebribus auxilia deorum parantur. vigilando, agendo, bene consulendo, prospere omnia cedunt. ubi socordiæ te tete atque ignaviæ tradideris, nequicquam Deos implores:

irati

infestique sint. Apud majores nostros Aulus Manlius Torquatus bello Gallico filium suum, quod is contra imperium in hostem pugnaverat, necari jussit. atque ille egregius adolescens immoderatæ fortitudinis morte pœnas dedit. vos, de crudelissimis parricidis quid statuatis, cunctamini? Videlicet vita cætera eorum huic sceleri obstat. Verum parcite dignitati Lentuli, si ipse pudicitiæ, si famæ suæ, si diis aut hominibus unquam ullis pepercit. Ignoscite Cethegi adolescentiæ, nisi iterum jam patriæ bellum fecit. Nam quid ego de Gabinio, Statilio, Cepario loquar? quibus si quidquam pensi unquam fuisset, non ea consilia de Rep. habuissent. Postremo, P. C. si mehercle peccato locus esset, facile paterer vos ipsa re corrigi, quoniam verba contemnitis; sed undique circumventi sumus: Catilina cum exercitu faucibus urget: alii intra mœnia atque in sinu urbis sunt hostes. neque parari, neque consuli quidquam occulte potest: quo magis properandum est. Quare ego ita censeo; quum nefario consilio sceleratorum civium, Respub. in maxuma pericula venerit, hique indicio T. Vulturtii, & legatorum Allobrogum convicti, confessique sint, cædem, incendia, aliaque fœda atque crudelia facinora in civis, patriamque paravisse; de confessis, sicuti de manifestis rerum capitalium, more majorum supplicium sumendum.

ORATIO

MICIPSÆ REGIS

ad Jugurtham, qua eum officii sui admonet, finem vitæ sibi adesse intelligens.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Igitur rex Micipsa, *ubi ea quæ fama acceperat*, Jugurtham bello Numantino in tantam claritudinem perveniſſe, ut Romanis vehementer carus esset,

ex literis imperatoris ita esse cognovit, tum virtute tum gratia viri permotus, flexit animum suum, & Jugurtham beneficiis vincere aggressus est, statimque eum adoptavit, & testamento pariter cum filiis heredem instituit: quum antea sibi ab eo timens, ideo illum Numidis quos in Hispaniam mittebat, præfecisset, quod in eo bello facile occasurum speraret. *Sed ipse paucos post annos morbo atque ætate confectus, quum sibi finem vitæ adesse intelligeret, coram amicis & cognatis, itemque Adherbale & Hiempsale filiis, hujuscemodi verba cum Jugurtha fertur habuisse.*

PARVUM ego te, Jugurtha, amisso patre, sine spe, sine opibus in meum regnum accepi, existumans non minus me tibi, quam si genuissem, ob beneficia carum fore. Neque ea res falsum me habuit. nam ut alia magna & egregia tua omittam, novissume rediens Numantia, meque regnumque meum gloria honoravisti, tuaque virtute nobis Romanos ex amicis amicissumos fecisti: in Hispania nomen familiæ renovatum est: postremo, quod difficilumum inter mortales est, gloria invidiam vicisti. Nunc, quoniam mihi natura finem vitæ facit, per hanc dextram, per regni fidem moneo, obtestorque, uti hos, qui tibi genere propinqui, beneficio meo fratres sunt, caros habeas: neu malis alienos adjungere, quam sanguine conjunctos retinere. NON exercitus, neque thesauri, præsidia regni sunt, verum amici. Quos neque armis cogere, neque auro parare queas, officio & fide pariuntur. Quis autem amicior, quam frater fratri? aut quem alienum fidum invenies, si tuis hostis fueris? Equidem ego regnum vobis trado firmum, si boni eritis: sin mali, imbecillum. NAM concordia res parvæ crescunt, discordia maxumæ dilabuntur. Cæterum ante hos te, Jugurtha, quia ætate & sapientia prior es, ne aliter quid eveniat, providere decet. NAM

in

in omni certamine, qui opulentior est, etiamsi accipit injuriam, tamen, quia plus potest, facere videtur. Vos autem, Adherbal & Hiempsal, colite, observate talem hunc virum: imitamini virtutem, & enitimini, ne ego meliores liberos sumpsisse videar, quàm genuisse.

ORATIO ADHERBALIS AD SENATUM Rom. qua se à Jugurtha regno fortunisque omnibus expulsum queritur.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Igitur ubi legati à Jugurtha cum argento & auro multo Romam missi *satis confidunt, die constituto Senatus utrisque datur. Tum Adherbalem hoc modo loquutum accepimus.*

PATRES conscripti, Micipsa pater meus moriens mihi præcepit, uti regni Numidiæ tantummodo procurationem existumarem meam; cæterum jus & imperium penes vos esse: simul enitererer domi militiæque quam maxumo usui esse populo Romano: vos mihi cognatorum, vos in locum affinium ducerem: si ea feciſſem, in vestra amicitia exercitum, divitias, munimenta regni me habiturum. Quæ præcepta patris mei cum agitarem; Jugurtha, homo omnium, quos terra sustinet, sceleratissumus, contempto imperio vestro, Masiniſſæ me nepotem, utique à stirpe socium atque amicum pop. Rom. regno fortunisque omnibus expulit. Atque ego, P. C. quoniam eo miseriarum venturus eram, vellem, potius ob mea, quam ob majorum meorum beneficia, posse me à vobis auxilium petere, ac maxume deberi mihi beneficia à pop. Rom. quibus non egerem; secundum ea, si desideranda erant, uti debitis uterer. Sed quoniam parum tuta per se ipsa probitas est, neque mihi in

manu fuit, Jugurtha qualis foret: ad vos confugi, P. C. quibus, quod mihi miserrumum est, cogor prius oneri, quam usui esse. Cæteri reges, aut bello victi in amicitiam à vobis recepti sunt, aut in suis dubiis rebus societatem vestram appetiverunt. Familia nostra cum pop. Rom. bello Carthaginiensi amicitiam instituit, quo tempore magis fides ejus quam fortuna petenda erat. Quorum progeniem vos, P. C. nolite pati me nepotem Masinissæ frustra à vobis auxilium petere. Si ad impetrandum nihil causæ haberem, præter miserandam fortunam; quod paullo ante rex genere, fama, atque copiis potens, nunc deformatus ærumnis, inops, alienas opes exspecto: tamen erat majestatis populi Romani pohibere injuriam; neque pati, cujusquam regnum per scelus crescere. Verum ego iis finibus ejectus sum, quos majoribus meis pop. Rom. dedit: unde pater, & avus meus una vobiscum expulere Syphacem, & Carthaginienses. Vestra beneficia mihi erepta sunt, P. C. vos in mea injuria despecti estis. Heu me miserum! Huccine, Micipsa pater, beneficia tua evasere, uti quem tu parem cum liberis tuis, regnique participem fecisti, is potissumum stirpis tuæ extinctor sit? Nunquamne ergo familia nostra quieta erit? semperne in sanguine, ferro, fuga versabimur? Dum Carthaginienses incolumes fuere, jure omnia sæva patiebamur. hostis ab latere: vos amici procul: spes omnis in armis erat. Postquam illa pestis ex Africa ejecta est, læti pacem agitabamus: quippe quis hostis nullus erat, nisi forte quem vos jussissetis. Ecce autem ex improviso Jugurtha, intoleranda audacia, scelere, atque superbia sese efferens, fratre meo, atque eodem propinquo suo interfecto, primum, regnum ejus sceleris sui prædam fecit: post, ubi me iisdem dolis nequit capere, nihil minus, quam vim aut bellum expectantem, in imperio vestro, (sicuti videtis) exorrem patria, domo, inopem, & coopertum miseriis

feriis effecit, ut ubivis tutius quam in meo regno essem. Ego sic existumabam, P. C. uti prædicantem audiveram patrem meum, qui vestram amicitiam diligenter colerent, eos multum laborem suscipere, cæterum ex omnibus maxume tutos esse. Quod in familia nostra fuit, præstitit, ut in omnibus bellis adesset vobis: nos uti per otium tuti simus, in manu vestra est, P. C. Pater nos duos fratres reliquit: tertium Jugurtham beneficiis suis ratus est nobis conjunctum fore. Alter eorum necatus, alter ipse ego manus impias vix effugi. Quid agam? aut quo potissumum infelix accedam? generis præsidia omnia extincta sunt: pater, uti necesse erat, naturæ concessit: fratri, quem minume decuit, propinquus per scelus vitam eripuit: affines, amicos, propinquos cæteros meos, alium alia clades oppressit: capti ab Jugurtha, pars in crucem acti, pars bestiis objecti sunt: pauci, quibus relicta est anima, clausi in tenebris cum mœrore & luctu, morte graviorem vitam exigunt. Si omnia, quæ aut amisi, aut ex necessariis advorsa facta sunt, incolumia manerent: tamen, si quid ex improviso mali accidisset, vos imploratem, P. C. quibus pro magnitudine imperii, jus & injurias omnis cunctæ esse decet. Nunc vero exul patria, domo solus, atque omnium honestarum rerum egens, quos accedam, aut quos appellem? nationesne, an reges, qui omnes familiæ nostræ ob vestram amicitiam infesti sunt? an quoquam mihi adire licet, ubi non majorum meorum hostilia monumenta plurima sint? an quisquam nostri misereri potest, qui aliquando vobis hostis fuit? Postremo, Masinissa nos ita instituit, P. C. neminem coleremus, nisi pop. Rom.; ne societates, ne fœdera nova acciperemus: abunde magna præsidia vobis in vestra amicitia fore: si huc imperio fortuna mutaretur, una occidendum nobis esse. Virtute, deis volentibus, magni estis & opulenti: omnia secunda & obedientia sunt: quo facilius sociorum in-

injurias curare licet. Tantum illud vereor, ne quæ privata amicitia Jugurthæ, parum cognita, transversos agat: quos ego audio summa ope niti, ambire, fatigare vos singulos, ne quid de absente, incognita causa, statuatis: fingere me verba, & fugam simulare, cui licuerit in regno manere. Quod utinam illum, cujus impio facinore in has miserias projectus sum, eadem hæc simulantem videam: & aliquando aut apud vos, aut apud Deos immortales rerum humanarum cura oriatur: ut ille, qui nunc sceleribus suis ferox atque præclarus est, omnibus malis excruciatus, impietatis in parentem nostrum, fratris mei necis, mearumque miseriarum gravis pœnas reddat. Jamjam frater animo meo carissime, quanquam tibi immaturo, &, unde minume decuit, vita erepta est, tamen lætandum magis, quam dolendum puto casum tuum. non enim regnum, sed fugam, exilium, egestatem, & has omnes, quæ me premunt, ærumnas cum anima simul amisisti: At ego infelix in tanta mala præcipitatus, pulsus ex patrio regno, rerum humanarum spectaculum præbeo: incertus quid agam, tuasne injurias persequar, ipse auxilii egens, an regno consulam, cujus vitæ necisque potestas ex opibus alienis pendet. Utinam, emori, fortunis meis honestus exitus esset: ne vivere contemptus viderer, si defessus malis injuriæ concessissem. Nunc quoniam neque vivere lubet, neque mori licet sine dedecore, P. C. per vos, per liberos, atque parentes vestros, per majestatem populi Romani, subvenite misero mihi, ite obviam injuriæ, nolite pati regnum Numidiæ, quod vestrum est, per scelus, & sanguinem familiæ nostræ tabescere.

ORATIO
C. MEMMII AD QUIRITES, qua eos ad vindicandum in Jugurtham, qui Adherbalem necaverat, & in socios ejus sceleris, hortatur.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

At C. Memmius, inter dubitationem & moras Senatus, concionibus populum ad vindicandum hortari: monere ne Remp. ne libertatem suam desererent: multa superba & crudelia facinora nobilitatis ostendere: prorsus intentus, omni modo plebis animum accendebat. Sed quoniam ea tempestate Roma Memmii facundia clara pollensque fuit, decere existimavi unam ex tam multis orationem ejus perscribere. Ac potissimum eam dicam, quam in concione post reditum Bestia hujuscemodi verbis disseruit.

MULTA me dehortantur à vobis, Quirites, ni studium Reip. omnia superet; opes factionis, vestra patientia, jus nullum; ac maxume quod innocentiæ plus periculi, quam honoris est. Nam illa quidem piget dicere, his annis quindecim, quam ludibrio fuerit is superbiæ paucorum; quam fœde, quamque inulti perierint vestri defensores; uti vobis animus ab ignavia atque socordia corruptus sit: qui ne nunc quidem, obnoxiis inimicis, exurgitis, atque etiam nunc timetis eos, quibus vos decet terrori esse. Sed quanquam hæc talia sunt: tamen, obviam ire factionis potentiæ, animus subigit. Certe ego libertatem, quæ mihi à parente meo tradita est, experiar: verum id frustra, an ob rem faciam, in vestra manu situm est, Quirites. Neque ego vos hortor, quod sæpe majores vestri fecere, uti contra injurias armati eatis. nihil vi, nihil secessione opus est: necesse est, suomet ipsi more præcipites eant. Occiso Tib. Graccho, quem regnum pa-

rare

rare aiebant, in plebem Romanam quæstiones graves habitæ sunt. Post C. Gracchi & M. Fulvii caedem, item ordinis vestri multi mortales in carcere necati sunt. Utriusque cladis non lex, verum lubido eorum finem fecit. Sed sane fuerit regni reparatio, plebi jura sua restituere. quicquid sine sanguine civium ulciſci nequitur, jure factum sit. Superioribus annis taciti indignabamini ærarium exhilari; reges, & populos liberos paucis nobilibus vectigal pendere; penes eosdem & summam gloriam, & maximas divitias esse: tamen hæc talia facinora impune suscepisse, parum habuere: Itaque postremo leges, majestas vestra, divina & humana omnia hostibus tradita sunt. Neque eos, qui ea fecere, pudet, aut pœnitet: sed incedunt per ora vestra magnifice, sacerdotia, & consulatus, pars triumphos suos ostentantes: perinde quasi ea honori, non prædæ, habeant. Servi ære parati injusta imperia dominorum non perferunt: vos, Quirites, imperio nati, æquo animo servitutem toleratis? At qui sunt hi, qui Rempub. occupavere? homines sceleratissumi, cruentis manibus, immani avaritia, nocentissumi, idemque superbissumi; quibus fides, decus, pietas, postremo honesta atque inhonesta omnia quæstui sunt. Pars eorum, occidisse Tribunos plebis, alii quæstiones injustas, plerique cædem in vos fecisse, pro munimento habent. Itaque quam quisque pessume fecit, tam maxume tutus est: metum a scelere suo ad ignaviam vestram transtulere: quos omnis eadem cupere, eadem odisse, eadem metuere in unum coëgit. Sed hæc inter bonos amicitia, inter malos factio est. Quod si vos tam libertatis curam haberetis, quam illi ad dominationem accensi sunt; profecto neque Respub. sicuti nunc, vastaretur, & beneficia vestra penes optumos, non audacissumos, forent. Majores vestri paranda juris, & majestatis constituendæ gratia, bis per secessionem armati Aventinum occupavere:

vos

vos pro libertate, quam ab illis accepistis, nonne summa ope nitemini? atque eo vehementius, quo majus dedecus est, parta amittere, quam omnino non paravisse? Dicet aliquis, Quid igitur censes? Vindicandum in eos, qui hosti prodidere Rempub. non manu, neque vi; quod magis, vos fecisse, quam illis accidisse, indignum est: verum quæstionibus, & judicio ipsius Jugurthæ. qui si deditius est; profecto jussis vestris obediens erit: sin ea contemnit; scilicet æstimabitis, qualis illa pax, aut deditio sit, ex qua ad Jugurtham scelerum impunitas, ad paucos potentis maximæ divitiæ, in Rempub. damna atque dedecora pervenerint. Nisi forte nondum etiam vos dominationis eorum satietas tenet, & illa, quam hæc tempora, magis placent, quum regna, provinciæ, leges, jura, judicia, bella, atque paces, postremo divina & humana omnia penes paucos erant: vos autem, hoc est, pop. Rom. invicti ab hostibus, imperatores omnium gentium, satis habebatis animam retinere. Nam servitutem quidem quis vestrum audebat recusare? Atque ego tametsi virum flagitiosissimum existumo impune injuriam accepisse; tamen, vos hominibus sceleratissimis ignoscere, quoniam cives sunt, æquo animo paterer, ni misericordia in perniciem casura esset. Nam & illis, quantum importunitatis habent, parum est impune male fecisse, nisi deinde faciundi licentia eripitur: & vobis æterna solicitudo remanebit, quum intelligetis aut serviendum esse, aut per manus libertatem retinendam. Nam fidei quidem, aut concordiæ quæ spes est? Dominari illi volunt, vos liberi esse: facere illi injurias, vos prohibere: postremo sociis vestris veluti hostibus, hostibus pro sociis utuntur. Potestne in tam diversis mentibus pax, aut amicitia esse? Quare moneo, hortorque vos, ne tantum scelus impunitum dimittatis. Non peculatus ærarii factus est, neque per vim sociis ereptæ pecuniæ: quæ quan-

quam

quam gravia sunt, tamen consuetudine jam pro nihilo habentur. hosti acerrumo prodita Senatus autoritas, proditum imperium vestrum: domi militiæque Resp. venalis fuit. Quæ nisi quæsita erunt, nisi vindicatum in noxios, quid erit reliquum, nisi ut illis, qui ea fecere, obedientes vivamus? NAM impune quælibet facere, id est regem esse. Neque ego vos, Quirites, hortor, uti jam malitis cives vestros perperam, quam recte fecisse: sed ne, ignoscendo malis bonos perditum eatis. Ad hoc, in Repub. multo præstat, beneficii, quam maleficii, immemorem esse. Bonus tantummodo segnior fit, ubi negligas: at malus improbior. Ad hoc, si injuriæ non sint, haud sæpe auxilii egeas.

ORATIO
MARII AD QUIRITES, de se & de ea quam parabat in Africam expeditione.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Nam Marius, postquam, omnibus quæ postulaverat decretis, milites scribere vult, hortandi causa simul & nobilitatem, ut consueverat, exagitandi, concionem populi advocavit: deinde hoc modo disseruit.

SCIO ego, Quirites, pleroſque non iisdem artibus imperium à vobis petere, & postquam adepti sunt, gerere: primo industrios, supplices, modicos esse; deinde per ignaviam & superbiam ætatem agere: sed mihi contra videtur. Nam quo universa Respub. pluris est, quam Consulatus aut Prætura, eo majore cura illam administrari, quam hæc peti debere. Neque me fallit quantum cum vestro beneficio maxumo negotii sustineam. Bellum parare, simul & ærario parcere, cogere ad militiam eos, quos nolis offendere; domi forisque omnia curare,

ea agere inter invidos, occursantes, factiosos, opinione, Quirites, aspertius est. Adhoc, alii, si deliquere, vetus nobilitas, majorum fortia facta, cognatorum & affinium opes, multæ clientelæ, omnia hæc præsidio adsunt: mihi spes omnes in memet sitæ: quas necesse est & virtute & innocentia tutari, nam alia infirma sunt. Et illud intelligo, Quirites, omnium ora in me conversa esse, æquos, bonosque favere; quippe benefacta mea Reipub. prodesse: nobilitatem locum invadendi quærere. Quo mihi acrius adnitendum est, ut neque vos calamini, & illi frustra sint. Ita ad hoc ætatis à puertitia fui, ut omnes labores & pericula consueta habeam. Quæ ante vestra beneficia gratuito faciebam, ea uti accepta mercede deseram, non est consilium, Quirites. Illis difficile est in potestatibus temperare, qui per ambitionem sese probos simulavere: mihi, qui omnem ætatem in optumis artibus egi, bene facere jam ex consuetudine in naturam vertit. Bellum me gerere cum Jugurtha jussistis: quam rem nobilitas ægerrume tulit. Quæso, reputate cum animis vestris, num id mutari melius sit, si quem ex illo globo nobilitatis ad hoc, aut aliud tale negotium mittatis, hominem veteris prosapiæ, ac multarum imaginum, & nullius stipendii: scilicet ut in tanta re ignarus omnium trepidet, festinet, sumat aliquem ex populo monitorem officii sui. Ita plerumque evenit; ut, quem vos imperare jussistis, is sibi imperatorem alium quærat. At ego scio, Quirites, qui, postquam Consules facti sunt, acta majorum & Græcorum militaria præcepta legere cœperint; homines præposteri. nam gerere quam fieri, tempore posterius, re atque usu prius est. Compara nunc, Quirites, cum illorum superbia me hominem novum. Quæ illi audire & legere solent, eorum partem vidi, alia egomet gessi. quæ illi litteris, ea ego militando didici. Nunc vos existumate, facta, an dicta pluris sint. Contemnunt novitatem

meam

meam, ego illorum ignaviam: mihi fortuna, illis probra objectantur. Quanquam ego naturam unam, & communem omnium existumo, sed fortissumum quemque generosissumum esse. Ac si jam ex patribus Albini aut Bestiæ quæri posset, mene, an illos ex se gigni maluerint: quid responsuros creditis, nisi, sese liberos quam optumos voluisse? Quod si jure despiciunt me, faciant idem majoribus suis, quibus, uti mihi, ex virtute nobilitas cœpit. Invident honori meo: ergo invideant labori, innocentiæ, periculis etiam meis: quoniam per hæc illum cepi. Verum homines corrupti superbia, ita ætatem agunt, quasi honores vestros contemnant: ita hos petunt, quasi honeste vixerint. Næ illi falsi sunt, qui diversissimas res pariter exspectant, ignaviæ voluptatem, & præmia virtutis. Atque etiam quum apud vos aut in Senatu verba faciunt, pleraque oratione majores suos extollunt; eorum fortia facta memorando clariores sese putant: quod contra est. nam, quanto vita illorum præclarior, tanto horum socordia flagitiosior. Et profecto ita se res habet: MAJORUM gloria posteris lumen est, neque mala eorum in occulto patitur. Hujusce rei ego inopiam patior, Quirites. Verum id, quod multo præclarius est, meamet facta mihi dicere licet. Nunc videte, quam iniqui sint. Quod ex aliena virtute sibi arrogant, id mihi ex mea non concedunt: scilicet quia imagines non habeo, & quia mihi nova nobilitas est: quam certe peperisse melius est, quam acceptam corrupisse. Equidem ego non ignoro, si jam mihi respondere velint, abunde illis facundam & compositam orationem fore. Sed in maxuma vestro beneficio, quum omnibus locis me vosque maledictis lacerent, non placuit reticere: neque modestiam in conscientiam duceret. Nam me quidem ex animi mei sententia lædere nulla oratio potest: quippe vera, necesse est bene [illegible] sam vita moresque mei superant. [illegible]

estra consilia acculantur; qui mihi summum honorem, & maximum negotium imposuistis: etiam atque etiam reputate, num id pœnitendum sit. Non possum, fidei causa, imagines neque triumphos, aut Consulatus majorum meorum ostentare: at, si res postulet, hastas, vexillum, phaleras, alia dona militaria, præterea cicatrices adverso corpore. Hæ sunt meæ imagines, hæc nobilitas, non hereditate relicta, ut illis, sed quæ ego plurimis meis laboribus & periculis quæsivi. Non sunt composita verba mea. Parum id facio. Ipsa se virtus satis ostendit: illis artificio opus est, uti turpia facta oratione tegant. Neque literas Græcas didici. parum placebat eas discere, quippe quæ ad virtutem doctoribus nihil profuerunt. At illa multo optuma Reipub. doctus sum; hostes ferire, præsidia agitare, nihil metuere, nisi turpem famam; hyemem & æstatem juxta pati, humi requiescere, eodem tempore inopiam & laborem tolerare. His ego præceptis milites hortabor: neque illos arcte colam, me opulenter: neque gloriam meam laborem illorum faciam. Hoc est utile, hoc civile imperium. Namque quum tute per mollitiem agas, exercitum supplicio cogere, hoc est dominum, non imperatorem esse. Hæc atque alia majores vestri faciendo, seque remque pub. celebravere. Queis nobilitas freta, ipsa dissimilis moribus, nos illorum æmulos contemnit; & omnes honores, non ex merito, sed quasi debitos, à vobis repetit. Cæterum homines superbissumi procul errant. Majores eorum omnia quæ licebat, nisi reliquere, divitias, imagines, memoriam sui præclaram: virtutem non reliquere, neque poterant. Ea sola neque datur dono, neque accipitur. Sordidum me & incultis moribus aiunt: quia parum scite convivium exorno, neque pluris pretii coquum, quam villicum habeo. Quæ mihi lubet confiteri, Quirites. Nam me meo, & [illegible] aliis sanctis viris ita accepi,

cepi, MUNDITIAS mulieribus, viris laborem convenire: omnibusque bonis oportere plus gloriæ quam divitiarum esse: arma, non supellectilem, decori esse. Quin ergo, quod juvat, quod earum æstimant, id semper faciant: ament, potent: ubi adolescentiam habuere, ibi senectutem agant, in conviviis, dediti ventri & turpissimæ parti corporis: sudorem, pulverem & alia talia relinquant nobis, quibus illa epulis jucundiora sunt. Verum non ita est. Nam ubi se flagitiis dedecoravere turpissumi viri, honorum præmia ereptum eunt. Ita injustissume luxuria & ignavia, pessumæ artes, illis qui coluere eas, nihil officiunt, Reipub. innoxiæ cladi sunt. Nunc, quoniam illis, quantum mores mei, non illorum flagitia poscebant, respondi: pauca de Repub. loquar. Primum omnium de Numidia bonum habetote animum, Quirites. Nam quæ ad hoc tempus Jugurtham tutata sunt, omnia removistis, avaritiam, imperitiam, superbiam. Dein exercitus ibi est locorum sciens, sed mehercule magis strenuus, quam felix. Nam magna pars ejus avaritia aut temeritate ducum attrita est. Quamobrem vos, quibus militaris ætas est, adnitimini mecum, & capessite Rempub. neque quenquam ex calamitate aliorum, aut imperatorum superbia metus ceperit. Egomet in agmine atque in prælio consultor idem & socius periculi vobiscum adero: meque vosque in omnibus rebus juxta geram. Et profecto, diis juvantibus, omnia matura sunt, victoria, præda, laus: quæ si dubia, aut procul essent, tamen omnis bonos Reipub. subvenire decet. Etenim nemo ignavia immortalis factus: neque quisquam parens liberis, ut æterni forent, optavit; magis, uti boni honestique vitam exigerent. Plura dicerem, Quirites, si timidis virtutem verba adderent. Nam strenuis abunde dictum puto.

ORA-

ORATIO SYLLÆ
AD BOCCHUM REGEM.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Legati à Boccho veniunt, qui regis verbis ab Mario petiverè, duos quam fidissimos ad eum mitteret: velle de suo & de populi Rom. commodo cum iis disserere. Illè statim L. Syllam & A. Manlium ire jubet. Qui quanquam accîti ibant, tamen placuit verba apud regem facere: uti ingenium ejus, aut adversum flecterent, aut cupidum pacis vehementius accenderent. Itaque Sylla, cujus facundiæ, non ætati à Manlio concessum est, pauca verba hujuscemodi loquutus.

REx Bocche, magna lætitia nobis est, quum te talem virum dii monuere, ut aliquando pacem, quam bellum malles, neu te optumum cum pessumo omnium Jugurtha miscendo commaculares; simul nobis demeres acerbam necessitudinem, pariter te errantem, & illum sceleratissumum persequi. Ad hoc pop. Romano, jam à principio inopi, melius visum, amicos, quam servos, quærere, tutiusque rati volentibus quam coactis imperitare. Tibi vero nulla opportunior amicitia nostra: primum quod procul absumus; in quo offensæ minumum, gratia par, acsi prope adessemus: dein, quod parentes abunde habemus, AMICORUM neque nobis, neque cuiquam omnium satis fuit. Atque hoc utinam à principio tibi placuisset: profecto ex pop. Rom. ad hoc tempus multò plura bona accepisses quam mala perpessus es. Sed quoniam humanarum rerum fortuna pleraque regit, cui scilicet placuit & vim & gratiam nostram experiri: nunc, quando per illam licet, festina; atque, uti cœpisti, perge. Multa atque opportuna habes: quo facilius errata officiis superes. Postremo hoc in pectus tuum dimitte, nunquam populum Rom. beneficiis victum esse. Nam bello quid valeat, tute scis.

ORATIO

BOCCHI AD SYLLAM,

qua suum erga illum studium exponit, & se bellum populo Rom. facere voluisse negat.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

NUNQUAM ego ratus sum fore, uti rex maxumus in hac terra, & omnium, quos novi, opulentissumus, privato homini gratiam deberem. Et hercule, Sylla, ante te cognitum, multis orantibus, aliis ultro egomet opem tuli, nullius indigui. Id imminutum mihi, quod cæteri dolere solent, ego lætor. Fuerit mihi pretium eguisse aliquando tuæ amicitiæ, qua apud animum meum nihil carius habeo. Id adeo experiri licet: arma, viros, pecuniam, postremo quicquid animo libet, sume, utere: &, quoad vives, nunquam tibi redditam gratiam putaveris; semper apud me integra erit: Denique nihil me sciente frustra voles. Nam, ut ego existumo, Regem armis, quam munificentia, vinci, minus flagitiosum. Cæterum de Repub. vestra, cujus curator huc missus es, paucis accipe. Bellum ego pop. Rom. neque feci neque factum unquam volui: fines meos adversum armatos armis tutatus sum. Id omitto: quando vobis ita placet, gerite, uti vultis, cum Jugurtha bellum: ego flumen Mulucham, quod inter me & Micipsam fuit, non egrediar. neque id intrare Jugurtham sinam. Præterea si quid meque vobisque dignum petieris, haud repulsus abibis.

ORA-

ORATIO LEPIDICONS.

ad Popul. Roman.

EX LIBRIS HIST. SALLUST.

CLEMENTIA & probitas veſtra, Quirites, quibus per cæteras gentes maxumi & clari eſtis, plurimum timoris mihi faciunt, adverſus tyrannidem L. Syllæ: ne aut ipſi, quæ nefanda æſtumatis, ea parum credendo de aliis, circumveniamini: præſertim quum illi ſpes omnis in ſcelere atque perfidia ſit; neque ſe aliter tutum putet, quam ſi pejor atque inteſtabilior metu veſtro fuerit, quo captivis libertatis curam miſeria eximat: aut, ſi provideritis, in tutandis periculis magis quam in ulciſcendo teneamini. Satellites quidem ejus, homines maxumi nominis, non minus optumis majorum exemplis, nequeo ſatis mirari, dominationis in vos ſervitium ſuum mercedem dant: & utrumque per injuriam malunt, quam optumo jure, liberi agere. Præclara Brutorum atque Æmiliorum & Luctatiorum proles, geniti ad ea, quæ majores virtute pepererе, ſubvertenda. Nam quid à Pyrrho, Hannibale, Philippoque & Antiocho defenſum eſt aliud, quam libertas & ſuæ cuique ſedes; neu cui, niſi legibus, pareremus? Quæ cuncta ſævus iſte Romulus, quaſi ab externis rapta, tenet; non tot exercituum clade, neque Coss. & aliorum Principum, quos fortuna belli conſumpſerat, ſatiatus: ſed tum crudelior, quum pleroſque ſecundæ res in miſerationem ex ira vertunt. Quin ſolus omnium, poſt memoriam hominum, ſupplicia in poſt futuros compoſuit: queis prius injuria quam vita certa eſſet, praviſſumeque per ſceleris immanitatem adhuc tutus fuerit, dum vos, metu gravioris ſervitii, à repetenda libertate terremini. Agendum atque obviam eundum eſt, Quirites: ne ſpolia veſtra penes illum ſint. Non

prolatandum, neque vobis paranda auxilia, nisi forte speratis per tædium jam aut pudorem tyrannidis, esse eum per scelus occupata periculosius dimissurum. At ille eo proceſſit, uti nihil glorioſum, nisi tutum, & omnia retinendæ dominationis honesta exiſtumet. Itaque illa quies, & otium cum libertate, quæ multi probi potius quam laborem cum honoribus capeſſebant, nulla ſunt. Hac tempeſtate ſerviendum aut imperitandum: habendus metus eſt aut faciendus, Quirites. Nam quid ultra? quæve humana ſuperant, aut divina impolluta ſunt? Populus Romanus paulo ante gentium moderator, exutus imperio, gloria, jure, agitandi inops, deſpectuſque, ne ſervilia quidem alimenta reliqua habet. Sociorum & Latii magna vis, civitate pro multis & egregiis factis à vobis data, per unum prohibentur: & plebis innoxiæ patrias ſedes occupavere pauci ſatellites, mercedem ſcelerum. Leges, judicia, ærarium, provinciæ, reges, penes unum, denique necis civium & vitæ licentia. Simul humanas hoſtias vidiſtis, & ſepulchra infecta ſanguine civili. Eſtne viris reliqui aliud quam ſolvere injuriam, aut mori per virtutem? Quoniam quidem unum omnibus finem natura vel ferro ſeptis ſtatuit: neque quiſquam extremam neceſſitatem, nihil auſus, niſi muliebri ingenio expectat. Verum ego ſeditioſus, uti Sulla ait, qui præmia turbarum queror: & bellum cupiens, quia jura pacis repeto. Scilicet, quia non aliter ſalvi, ſatiſque tuti in imperio eritis, niſi Vettius Picens, ſcriba Cornelius, aliena bene parata prodegerint: niſi approbaveritis omnes proſcriptiones innoxiorum ob divitias: cruciatus virorum illuſtrium, vaſtam urbem fuga & cædibus, bona civium miſerorum, quaſi Cimbricam prædam, vænum, aut dono datam. At objectat mihi poſſeſſiones ex bonis proſcriptorum: quod quidem ſcelerum illius vel maxumum eſt, non me, neque quenquam omnium ſatis tutum fuiſſe, ſi recte

recte faceremus. Atque illa, quæ tum formidine mercatus sum, pretio soluto, jure, dominis tamen restituo: neque pati consilium est, ullam ex civibus prædam esse. Satis illa fuerint, quæ, rabie contracta, toleravimus, manus conferentes inter se Romanos exercitus, & arma ab externis in nosmet versa. Scelerum & contumeliarum omnium finis sit: quorum adeo Sullam non pœnitet, ut & facta in gloria numeret, &, si liceat, avidius fecerit. Neque jam, quid existumetis de illo, sed quantum vos audeatis, vereor: ne, alius alium Principem expectantes, ante capiamini, non opibus ejus, quæ futiles & corruptæ sunt, sed vestra socordia, quam captum iri licet, & quam audeat, tam videri felicem. Nam præter satellites commaculatos, quis eadem vult? aut quis non omnia mutata, præter victoriam? scilicet milites: quorum sanguine, Tarulæ, Scyroque pessumis servorum divitiæ partæ sunt: an, quibus prælatus in magistratibus capiendis Fusidius, ancilla turpis, honorum omnium dehonestamentum? Itaque maxumam mihi fiduciam parit victor exercitus, cui per tot vulnera & labores nihil, præter tyrannum, quæsitum est. Nisi forte Tribunitiam potestatem eversum profecti sunt per arma, conditam à majoribus suis; utique jura & judicia sibimet extorquerent: egregia sc. mercede, quum relegati in paludes & sylvas, in contumeliam atque invidiam suam, præmia penes paucos intelligerent. Quare igitur tanto agmine atque animis incedit? Quia secundæ res mire sunt vitiis obtentui: quibus labefactatis, quam formidatus antea est, tam contemnetur: nisi forte specie concordiæ & pacis, quæ sceleri & parricidio sua nomina indidit. Neque aliter P. R. esse belli finem ait, nisi maneat expulsa agris plebes, præda civilis acerbissuma, jus, judiciumque omnium rerum penes se, quod pop. Rom. fuit. Quæ si vobis pax & concordia intelliguntur, maxuma turbamenta Reip. atque exitia probate: annuite legibus impositis; accipite

pite otium cum ſervitio; & tradite exemplum poſteris ad pop. Romanum ſuimet ſanguinis cæde circumveniendum. Mihi, quanquam per hoc ſummum imperium ſatis quæſitum erat, nomini majorum, dignitati, atque etiam præſidio; tamen non fuit conſilium privatas opes facere; potiorque viſa eſt periculoſa libertas quieto ſervitio. Quæ ſi probatis, adeſte Quirites, &, bene juvantibus diis, M. Æmilium Conſulem, ducem & auctorem ſequimini, ad recipiendam libertatem.

ORATIO
C. COTTÆ CONSULIS
ad Populum.

EX IISDEM HIST. SALLUSTII.

QUIRITES, multa mihi pericula domi, militiæ multa adverſa fuere: quorum alia toleravi, partim repuli deorum auxiliis, & virtute mea: in quis omnibus, neque animus negotio defuit, neque decretis labos. Malæ, ſecundæque res, opes, non-ingenium mihi mutabant: at contra in his miſeriis cuncta me cum fortuna deſeruere. Præterea ſenectus per ſe gravis, curam duplicat: cui miſero, ſenecta jam ætate, ne mortem quidem honeſtam ſperare licet. Nam, ſi parricida veſtri ſum, & bis genitus hic, deos penates meos, patriamque, & ſummum imperium vilia habeo: quis mihi vivo cruciatus ſatis eſt, aut quæ pœna mortuo? cum omnia memorata apud inferos ſupplicia ſcelere meo vici? A prima adoleſcentia in ore veſtro privatus, & in Magiſtratibus egi: qui lingua, qui conſilio meo, qui pecunia voluere, uſi ſunt: neque ego callidam facundiam, neque ingenium ad male faciendum exercui: avidiſſumus privatæ gratiæ maximas inimicitias pro Rep. ſuſcepi: qui victus cum illa ſimul, cum egens alienæ opis, plura mala exſpectarem; vos, Quirites, rurſus mihi

mihi patriam, deos penates, cum ingenti dignitate dediſtis. Pro quibus beneficiis, vix ſatis gratus, ſi ſingulis animam, quam nequeo, conceſſerim. NAM vita & mors jura naturæ ſunt: ut ſine dedecore cum civibus, fama & fortunis integer agas, id dono datur atque accipitur. Conſules nos feciſtis, Quirites, domi bellique impeditiſſima Repub. Namque Imperatores Hiſpaniæ ſtipendium, milites, arma, frumentum poſcunt: & id res cogit: quoniam poſt defectionem ſociorum, & Sertorii per montes fugam, neque manu certare poſſunt, neque utilia parare. Exercitus in Aſia Ciliciaque ob nimias opes Mithridatis aluntur: Macedonia plena hoſtium eſt: nec minus Italiæ maritima & provinciarum: cum interim vectigalia parva, & bellis incerta, vix partem ſumptuum ſuſtinent: ita claſſe, qua commeatus vehebatur, minore quam antea navigamus. Hæc ſi dolo aut ſocordia noſtra contracta ſunt, agite, & uti lubet, ita ſupplicium ſumite: ſin communis fortuna aſperior eſt, quare indigna vobis nobiſque & Repub. incipitis? Atque ego, cujus ætati mors propior eſt, non deprecor, ſiquid ea vobis incommodi demitur: neque mox ingenuo corpori honeſtius, quam pro veſtra ſalute finem vitæ fecerit. Adſum en C. Cotta Conſul, facio quod ſæpe majores aſperis bellis fecere; voveo, dedoque me pro Repub. quam deinde cui mandetis, circumſpicite. Non talem honorem bonus nemo volet, quum fortunæ, & pacis, & belli ab aliis acti ratio reddenda, aut turpiter moriendum ſit. Tantummodo in animis habetote, non me ob ſcelus aut avaritiam cæſum, ſed volentem pro maxumis beneficiis animam dono dediſſe. Per vos igitur, Quirites, & gloriam majorum, tolerate adverſa, & conſulite Reipub. Multa cura ſummo imperio ineſt, multi ingentes labores: quos nequicquam abnuitis, & pacis opulentiam quæritis: cum omnes provinciæ, regna, maria, terræque, aſpera aut feſſa bellis ſint.

ORATIONES

ex Livio collectæ.

PRECATIO ROMULI

ad Jovem Statorem, ut Romanis adversus Sabinos ferat opem.

ARGUMENTUM.

Sabini post Ceninenses, Crustuminos, & Antemnates, omnium novissimi contra Romanos pugnarunt. Ii dolo quodam usi, opera virginis cujusdam auro à Tatio rege corruptæ, in arcem Romanam etiam armati accipiuntur. Indignatione, atque ira, cupiditateque recuperandæ arcis stimulati Romani, postera die iniquo loco adversus hostes ita infeliciter pugnant, ut Hostus Hostilius eorum dux tandem occubuerit. Ita casu duce acies Romana facile fusa est ad portam veteremque palatii: quo actus & ipse Romulus turba fugientium, arma ad cœlum tollens, ita Jovem precabatur, ut Romanis adesset propitius.

IUPITER, tuis jussus avibus hic in Palatino prima Urbi fundamenta jeci, arcem jam scelere emptam Sabini habent, inde huc armati superata media valle tendunt. At tu, pater Deum hominumque, hinc saltem arce hostes: deme Romanis terrorem, fugamque fœdam siste. Hic ego tibi templum Statori Jovi,

vi, quod monumentum sit posteris, tua præsenti ope servatam Urbem esse, voveo.

VERBA
PROCULI JULII
ad pop. Rom. consolationis plena.

ARGUMENTUM.

Lenit atque mitigat Proculus Julius plebi Romanæ desiderium Romuli, qui quum ad exercitum recensendum concionem in campo ad Capreæ paludem haberet, subito coorta tempestate cum magno fragore, tonitribusque, denso item nimbo, ita cœlo sublatus est, ut in terris postea nunquam visus sit.

ROMULUS, Quirites, parens urbis hujus, prima hodierna luce cœlo repente delapsus, se mihi obvium dedit, quum perfusus horrore venerabunduſque astitissem, petens precibus, ut contra intueri fas esset; abi, nuncia (inquit) Romanis, Cœlestes ita velle, ut mea Roma caput orbis terrarum sit: proinde rem militarem colant: sciantque, & ita posteris tradant, nullas opes humanas armis Romanis resistere posse.

ORATIO
METTII FUFFETII
ad Tullum Hostilium regem Romanorum, de pace componenda inter Romanos & Albanos.

ARGUMENTUM.

Caius Cluilius Albæ imperabat, Romæ Tullus Hostilius, quum Romani ex agro Albano, Albani ex Romano prædas agerent. Tum vero utrinque legati ad res repetendas missi. Contigit forte ut Romani priores functi legatione, quum non impetrassent quod repoposcerant, bellum neganti Albano, sicuti manda-

tum erat, in trigesimum diem indicerent. Quorum factus certior Tullus, repetentibus res suas Albanis jubet, regi suo nuncient, ita se velle, uter prior populus res repetentes legatos aspernatus dimisisset, ut in eum Dii omnes hujusce belli clades expetant. His nunciatis, bellum utrinque summa vi & ope parabatur. Ac Albani priores ingenti exercitu in agrum Romanum incursiones faciunt: castra non amplius quinque millia passuum ab urbe locant: in quibus Cluilius moritur. Albani comperta morte ad Mettium Fuffetium imperii summam deferunt: qui acciri ad colloquium Tullum jubet. Prior Mettius in hanc sententiam de totius rei summa loquutus est.

INJURIAS & non redditas res ex fœdere, quæ repetitæ sunt, & ego regem nostrum Cluilium causam hujusce esse belli, audisse videor: nec te dubito, Tulle, eadem præ te ferre. Sed si vera potius quam dictu speciosa dicenda sunt, cupido imperii duos cognatos vicinosque populos ad arma stimulat. Neque recte, an perperam, interpretor: fuerit ista ejus deliberatio qui bellum suscepit. me Albani gerendo bello ducem creavere. Illud te, Tulle, monitum velim: Etrusca res, quanta circa nos teque maxime sit, quo propior vos, hoc magis scis. multum illi terra, plurimum mari pollent. Memor esto, jam quum signum pugnæ dabis, has duas acies spectaculo fore; ut fessos confectosque simul, victorem ac victum, aggrediantur. Itaque si nos Dii amant, quoniam non contenti libertate certa, in dubiam imperii servitiique aleam imus; ineamus aliquam viam, qua, utri utris imperent, sine magna clade, sine multo sanguine utriusque populi decerni possit.

ORA-

ORATIO

P. HORATII AD POPULUM pro filio perduellionis reo.

ARGUMENTUM.

Horatius, is qui ſolus ex tergeminis fratribus ſuperfuit; quum tergemina ſpolia victor gerens, obviam ſororem, cognita forte veſte Curiatii ſponſi, paſſis crinibus flebiliter ſponſum nomine appellare videret, motus compoſitione intempeſtiva eam ferro transfigit. Hoc nomine in jus ad Regem Tullum quum raptus eſſet, à Tullo duum viri capitales, ſicut lex jubebat, fiunt, qui Horatio perduellionem judicarent. Jam duumviri ei perduellionem judicarat, jam lictor juſſus laqueum injiciebat, quum auctore Tullo, Provoco, inquit. Ita de provocatione ad populum certatum eſt: quo judicio abſolutus eſt, magis admiratione virtutis quam jure cauſæ. Ac in eo quidem judicio maxime pater homines movit, qui præter alia, hac oratione uſus eſt.

HUNCCINE, quem modo decoratum ovantemque victoria incedentem vidiſtis, Quirites, eum ſub furca vinctum inter verbera & cruciatus videre poteſtis? quod vix Albanorum oculi tam deforme ſpectaculum ferre poſſent. I, lictor, colliga manus, quæ paullo ante armatæ imperium populo Romano pepererunt. I, caput obnube liberatoris urbis hujus: arbori infelici ſuſpende; verbera vel intra pomœrium, modo inter illa pila & ſpolia hoſtium: vel extra pomœrium, modo intra ſepulchra Curiatiorum. Quo enim ducere hunc juvenem poteſtis, ubi non ſua decora eum à tanta fœditate ſupplicii vindicent?

ORATIO
TULLI ROMANORUM REGIS de proditione Mettii Fuffetii Albanorum ducis, ad milites.

ARGUMENTUM.

Mettius Fuffetius dux Albanorum in fide Romanorum per speciem simulationis manens, Fidenates concitabat ad bellum gerendum adversus Romanos. Ii, assumptis sociis consilii Veientibus, jam disponebant acies, quum adversus Veientes Tullus suos dirigit, Albanos duce Mettio contra Fidenates collocat. Albanus eo bello, sicuti hostibus receperat, clam, non ausus aperte, ac sensim subiit ad montes. Ita nihilominus dimicatum est, ut fusi hostes fugatique, victores Romani fuerint. Postero die vocat ad concionem Romanos Albanosque Tullus: ibi proditionem Fuffetii aperit.

ROMANI, si unquam ante alias ullo in bello fuit, quod primum Diis immortalibus gratias ageretis, deinde vestræ ipsorum virtuti; hesternum id prælium fuit. Dimicatum est enim non magis cum hostibus, quam, quæ dimicatio major ac periculosior est, cum proditione ac perfidia sociorum. Nam, ne vos falsa opinio teneat, injussu meo Albani subiere ad montes, nec imperium illud meum, sed consilium, & imperii simulatio fuit: ut nec vobis ignorantibus deseri vos, averteretur à certamine animus, & hostibus circumveniri se à tergo ratis terror ac fuga injiceretur. Nec ea culpa, quam arguo, omnium Albanorum est, ducem secuti sunt: ut & vos, si quo ego inde agmen declinare voluissem, fecissetis. Mettius ille est ductor itineris hujus, Mettius idem hujus machinator belli, Mettius fœderis Romani Albanique ruptor. Audeat deinde talia alius, nisi in hunc insigne jam documentum mortalibus dedero. *Centuriones armati circumsistunt:*

sistunt; rex cætera, ut orsus erat, peragit. Quod bonum, faustum, felixque sit populo Romano, ac mihi vobisque, Albani; populum omnem Albanum Romam traducere in animo est, Civitatem dare plebi, primores in Patres legere; unam urbem, unam Rempub. facere. Ut ex uno quondam in duos populos divisa Albana res est, sic nunc in unum redeat. *Ad hæc, Albana pubes inermis ab armatis septa, in variis voluntatibus, communi tamen metu cogente, silentium tenet. Tum Tullus*: Metti Fufferi, *inquit*, si ipse discere posses fidem ac fœdera servare; vivo tibi ea disciplina à me adhibita esset. Nunc quoniam tuum insanabile ingenium est, tu tuo supplicio doce humanum genus ea sancta credere, quæ à te violata sunt. Ut igitur paullo ante animum inter Fidenatem Romanamque rem ancipitem gessisti, ita jam corpus passim distrahendum dabis.

VERBA
SEU EXHORTATIO TANAQUIL ad Servium generum de regno.

ARGUMENTUM.

Anci Martii filii duo erant, qui quum pro indignissimo haberent se per Tarquinium regni possessione pulsos, multo tamen indignius illud ferentes, quod ad Servium Tullium serva natum imperium casurum videbatur, regem per duos pastores, quos ad facinus delegerant, interficiunt. Tanaquil regina de viri salute prorsus desperans, propere accitum Servium, ad imperium his verbis hortatur.

TUUM est, Servi, si vir es, regnum: non eorum qui alienis manibus pessimum facinus fecere. Erige te, Deosque duces sequere, qui clarum hoc fore caput divino quondam circumfuso igni portenderunt. Nunc te illa cœlestis excitet flamma, nunc expergiscere vere. Et nos peregrini regnavi-

gnavimus. Qui sis, non unde natus sis, reputa. Si tua re subita consilia torpent, at tu mea sequere.

EXHORTATIO TULLIÆ AD L. TARQUINIUM maritum suum, de regni affectatione.

ARGUMENTUM.

Servius Tullius rex veritus ne à liberis duobus Prisci Tarquinii sibi pararentur insidiæ, quemadmodum ipsi Prisco à filiis Anci nexæ fuerant: iis filias suas collocaverat: ita tamen, ut cum essent dispares moribus, ferox mitis ingenii filio daretur, mitis feroci viro. Minor ægre passa cum impari se conjungi, sic rem cum L. Tarquinio sororis marito transigit, ut interempto utroque jungi matrimonio placeret. Ea haut ita multo post, maritum ipsum ad regni affectationem sollicitat.

SI tu is es, cui nuptam esse me arbitror, & virum & regem appello: sin minus, eo nunc pejus mutata est res, quod isthic cum ignavia est scelus. Quin accingeris? Non tibi ab Corintho, nec ab Tarquiniis, uti patri tuo, peregrina regna moliri necesse est. Dii te penates, patriique, & patris imago, & domus regia, & in domo regale solium, & nomen Tarquinium creat vocatque regem. Aut si ad hæc parum est animi, quid frustraris civitatem? quid te ut regium juvenem conspici sinis? Facesse hinc Tarquinios, aut Corinthum. Devolvere retro ad stirpem, fratri similior, quam patri.

LUCRETIÆ QUERELÆ ac lamentatio ad virum, patrem, & amicos, de violatione.

ARGUMENTUM.

Inciderat forte de uxorum forma mentio cœnantibus Tarquinii Superbi liberis apud Sextum Tarquinium fratrem,

trem, cum Collatino Tarquinio. Quum nemo non suam laudaret, illud ipsum experiri placuit. Penes Lucretiam Collatini Tarquinii uxorem, ejus certaminis laudem ac victoriam omnes fatentur. Inde Sextus Tarquinius fœda libidine Lucretia per vim stupranda captus, paucis interjectis diebus Collatiam venit: acceptus benigne domum, ubi tempus adesse videt, stricto gladio ad eam dormientem accedit. Ibi cum mortua se jugulaturum servum positurum ad postremum dicens, obstinatam pudicitiam vincit. Postero die mœsta patrem, maritum, singulosque amicos celeriter venirent monet: rem enim atrocem incidisse. Rem ipsam præsentibus, sicuti habebat, exponit.

QUÆRENTI viro, Satin' salvæ? minime, inquit, quid enim salvi est mulieri amissa pudicitia? Vestigia viri alieni, Collatine, in lecto sunt tuo. Cæterum corpus est tantum violatum, animus insons. mors testis erit. Sed date dextras fidemque, haud impune adultero fore. Sextus est Tarquinius, qui hostis pro hospite priore nocte vi armatus mihi sibique, si vos viri estis, pestiferum hinc abstulit gaudium. Dant ordine omnes fidem: consolantur ægram animi, avertendo noxam ab coacta in auctorem delicti, mentem peccare, non corpus: & unde consilium abfuerit, culpam abesse. Vos, inquit, videritis quid illi debeatur: ego me, etsi peccato absolvo, supplicio non libero. nec ulla deinde impudica Lucretiæ exemplo vivet.

Ex secundo libro ab urbe condita.

ORATIO
P. VALERII PUBLICOLÆ
ad populum de crimine sibi objecto.

ARGUMENTUM.

Mortuo Bruto, regnum affectare P. Valerium Bruti collegam fama tenebat, quod collegam in demortui locum non

non ſubſtituerat, in ſummaque Velia ædificaret. Is ea re cognita, ſubmiſſis primum populo faſcibus in concione aſcendit. Ibi habita primo funebri oratione de Bruti laudibus, ſuſpicionem in hanc ſententiam ſuſtulit.

NUNQUAMNE ergo, ulla adeo à vobis ſpectata virtus erit, ut ſuſpicione violari nequeat? Ego me illum acerrimum regum hoſtem, ipſum cupiditatis regni crimen ſubiturum timerem? Ego ſi in ipſa arce Capitolioque habitarem, metui me crederem poſſe à civibus meis? tam levi momento mea apud vos fama pendet? Adeone eſt fundata leviter fides, ut ubi ſim, quam qui ſim, magis referat? Non obſtabunt P. Valerii ædes libertati veſtræ, Quirites: tuta erit vobis Velia: Deferam non in planum modo ædes, ſed colli etiam ſubjiciam: ut vos ſupra ſuſpectum me civem habitetis. In Velia ædificent, quibus melius quam P. Valerio creditur libertas.

ORATIO
MUTII SCÆVOLÆ
ad Porſenam Cluſinum Regem.

ARGUMENTUM.

Mutius Scævola indignum ratus ab Etruſcis obſideri populum Romanum liberum, qui ſervus ſub regibus à nullis hoſtibus obſeſſus fuiſſet, impetrata venia a Senatu in hoſtium caſtra conſilio regis Porſenæ interficiendi penetrat. Ibi ad regium tribunal conſiſtens, quum inter duos, uter Porſena eſſet, diſtinguere non poſſet, ſcribam regis pro Porſena obtruncat. Comprehenſus per Satellites, regi conſilium voluntatemque ſuam exponit.

ROMANUS ſum civis: C. Mucium vocant. hoſtis hoſtem occidere volui. nec ad mortem minus animi eſt, quam fuit ad cædem. Et facere & pati fortia, Romanum eſt. Nec unus in te ego hos animos geſſi: longus poſt me ordo eſt idem petentium

tium decus. Proinde in hoc discrimen, si juvat, accingere, ut in singulas horas capite dimices tuo: ferrum hostemque in vestibulo habeas regiæ. Hoc tibi juventus Romana indicimus bellum. Nullam aciem, nullum prælium timueris. uni tibi, & cum singulis, res erit.

ORATIO
MARTII CORIOLANI
ad patres contra plebem & tribunos.

ARGUMENTUM.

Secessione plebis in Sacrum montem, factum erat, ut inculcis agris magna eo anno annonæ caritate laboraretur. Id quod patrum animos, copiaque frumenti recens advecti, adversus plebem, præterquam quod jam ei infesta esset magistratuum nomine, qui Patriciis non patebant, etiam maxime concitavit, ut jam multis venisse tempus videretur recuperandi jura secessione ac vi patribus extorta. In iis Cn. Martius Coriolanus, quum in Senatu deliberaretur quantum plebi frumenti daretur, his verbis sententiam peregit.

SI annonam veterem volunt, jus pristinum reddant Patribus. Cur ego plebeios magistratus, cur Sicinium potentem pollentemque video, sub jugum missus, tanquam à latronibus redemptus? Egone has indignitates diutius patiar, quam necesse est? Tarquinium regem qui non tulerim, Sicinium feram? Secedat nunc, avocet plebem, patet via in Sacrum montem, alioſque colles. rapiant frumenta ex agris nostris, quemadmodum tertio anno rapuere. fruantur, utantur annona quam furore suo fecere. Audeo dicere, hoc malo, domitos ipsos potius cultores agrorum fore, quam ut armati per secessionem coli prohibeant.

ORA-

ORATIO

ACTII TULLII

Volscorum Principis ad Consules, ut ludis non adessent Volsci.

ARGUMENTUM.

Martius Coriolanus damnatus absens velut indicta causa, in Volscos exulatum abierat: ibi Actii Tullii Volscorum longe principis utebatur hospitio. Jam consuetudo ipsa socios eos amicosque fecerat, quum de bello Romano conferunt consilia. Resque jam tum eo deducta erat, ut Actius occasionem modo suos adversus Romanos concitandi quæreret. Tum forte ludi magni Romæ instaurabantur. Ad quos Actius Volscique conveniunt. Is Actius ante nactus opportunitatem, quam ludi committerentur, Consules, remotis arbitris, de suorum ingenio & natura alloquitur in hanc sententiam. Quæ omnia ad bellum jam animo conceptum pertinent.

INVITUS, quod sequius sit, de meis civibus loquor. Non tamen admissum quicquam ab iis, criminatum venio, sed cautum, ne admittant. Nimio plus quam velim nostrorum ingenia sunt mobilia, multis id cladibus sensimus. Quippe qui non nostro merito, sed vestra patientia incolumes fumus. Magna hic nunc Volscorum multitudo est, ludi sunt, spectaculo intenta civitas erit. Memini quid per eandem occasionem ab Sabinorum juventute in hac urbe commissum sit, horret animus, nequid inconsulte ac temere fiat. Hæc, nostra vestraque causa, prius dicenda vobis, Consules, ratus sum. Quod ad me attinet, extemplo hinc domum abire in animo est, ne cujus facti dictive contagione præsens violer.

ORA-

ORATIO
ACTII TULLII
ad suos, qua eos in Romanos concitat.

ARGUMENTUM.

Conjunctum est insequentis cum superioris argumento. Consules, quæ sine arbitris ab Actio acceperant, quum detulissent, senatusconsulto facto Volsci omnes ante noctem ex urbe per præconem excedere jubentur. Quum aliquantum itineris extra urbem progressi essent, Actius, indignitate rei per se satis concitatos, hac quoque oratione inflammavit.

VETERES Populi Romani injurias, cladesque gentis Volscorum, ut omnia obliviscamini alia, hodiernam hanc contumeliam, quo tandem animo fertis, qui per nostram ignominiam ludos commisere? An non sensistis triumphatum hodie de vobis esse? Vos omnibus civibus, peregrinis, tot finitimis populis, spectaculo abeuntes fuisse? Vestras conjuges, vestros liberos traductos per ora hominum? Quid eos, qui audivere vocem præconis? quid, qui vos videre abeuntes? quid eos, qui huic ignominioso agmini fuere obvii, existimasse putatis? nisi aliquod profecto nefas esse, quo, si interfimus spectaculo, violaturi simus ludos, piaculumque meriturі, ideo nos ab sede piorum, cœtu, concilioque abigi. Quid, deinde, illud non succurrit, vivere nos, quod maturavimus proficisci? Si hæc profectio, & non fuga est: & hanc urbem vos non hostium ducitis, ubi si unum diem morati essetis, moriendum omnibus fuit? Bellum vobis indictum est: magno illorum malo, qui indixere, si viri estis.

Ex

Ex tertio libro ab urbe condita.

ORATIO
Q. FABII AD TRIBUNOS PLEB. alios omnes præter Terentillum.

ARGUMENTUM.

C. Terentillus Arsa tribunus pleb. absentibus consulibus longa oratione plebi consulare imperium invidiosum adeo effecerat, ut ipsi legem se promulgaturum profitenti, qua crearentur Quinqueviri legibus de imperio consulari scribendis, vehementer assentiretur. Senatus inde à præfecto urbis Q. Fabio vocatus, ubi atrociter in rogationem latoremque invectus est primum, deinde his verbis tribunos de re ipsa convenit.

VOs cæteri tribuni, oramus, ut primum omnium cogitetis, potestatem istam ad singulorum auxilium, non ad perniciem universorum comparatum esse; tribunos plebis vos creatos, non hostes Patribus. Nobis miserum, invidiosum vobis est, desertam Rempub. invadi, non jus vestrum, sed invidiam minueritis. Agite cum collega ut rem integram in adventum consulum differat. ne Æqui quidem, ac Volsci, morbo absumptis priore anno consulibus, crudeli superboque nobis bello institere.

ORATIO
AULI VIRGINII TRIBUNI PLEB. ad plebem de Cæsonis arrogantia.

ARGUMENTUM.

Legem tulerat Terentillus tribunus pleb. ut, quod populus in se jus dedisset, eo consul uteretur: quam patres impediebant. Qua causa fuit ut tribuni delectum ad bellum haberi prohiberent. Coorta demum seditio est, ac rixæ quumque alia à patribus, alia à tribunis ad eam rem pertinentia jactata forent, Cæso juvenis ferox in medi

patru

patrum agmine tribunitios unus furores sustinebat. Aulus Virginius tribunus pleb. juvenis insolentia permotus, ei legi obstanti capitis die dicta, hac sententia superbiam plebi reddebat invidiosam.

ECQUID sentitis, jam vos, Quirites, Cæsonem simul civem, & legem quam cupitis, habere non posse? Quanquam quid ego legem loquor? libertati obstat, omnes Tarquinios superbia exuperat. Exspectate dum consul aut dictator fiat, quem privatum viribus ac audacia regnantem videtis.

ORATIO
P. VALERII PUBLICOLÆ, consulis ad tribunos omnemque plebem.

ARGUMENTUM.

Exules servique arcem Romanam nocte ad magnum numerum duce App. Herdonio occupaverant. Quod ubi compertum fuit, reliquum noctis in armis Romani egerunt, ignari qui homines quantusque numerus hostium esset. Postero die quum Herdonius consilium voluntatemque suam declarasset, tum quoque tribuni pleb. non bellum illud, sed imaginem modo contendebant ad avertendos à legis cura plebis animos. Populos itaque ab armis discedere jubent. Quod cum Patribus nunciatum esset, P. Valerius ex curia in templum ad tribunos veniens, de periculo cum iis primum, deinde cum plebe sic egisse fertur.

QUID hoc rei est, tribuni? Appii Herdonii ductu & auspicio Rempub. eversuri estis? tam felix vobis corrumpendis fuit, qui servitia vestra non commovit auctor? Quum hostes supra caput sint, discedi ab armis, legesque ferri placet? *Inde ad multitudinem oratione versa:* Si vos urbis, Quirites, si vestri nulla cura tangit; at vos vereamini, Deos Patrios ab hostibus captos. Jupiter optimus maximus, Juno regina, & Minerva, alii Dii Deæque obsiden-

tur,

tur, castra servorum publicos vestros penates tenent. Hæc vobis forma sanæ civitatis videtur? Tantum hostium non solum intra muros est, sed in arce supra forum, curiamque: comitia interim in foro sunt: senatus in curia est: velut quum otium superat, senator sententiam dicit: alii Quirites suffragium ineunt. Non quicquid patrum plebisque est, consules, tribunos, Deos hominesque omnes armatos opem ferre, in Capitolium currere, liberare ac pacare augustissimam illam domum Jovis optimi maximi decuit? Romule pater, tu mentem tuam, qua quondam arcem ab his iisdem Sabinis auro captam recepisti, da stirpi tuæ, jube hanc ingredi viam quam tu dux, quam tuus ingressus exercitus est. Primus en ego consul, quantum mortalis Deum possum, te, ac tua vestigia sequar.

ORATIO
L. QUINTII CINCINNATI
ad populum adversus A. Virginium.

ARGUMENTUM.

... cui dictus capitis dies fuerat, in Tuscos exulatum, nequicquam amicis intercedentibus, abierat. Ejus pater L. Quintius Cincinnatus insequenti anno consul creatus, non immemor filium, Auli Virginii maximo invidia, in exilium relegatum esse, Quiritibus eum hac concione invidiosum faciebat.

AULUS ille Virginius, quia in Capitolio non fuit, minus supplicii, quam Ap. Herdonius meruit? Plus hercule aliquanto, qui vere rem æstimare velit. Herdonius, si nihil aliud, hostem se fatendo prope denunciavit, ut arma caperetis: hic negando bella esse, arma vobis ademit, nudosque servis vestris & exulibus objecit. Et vos (C. Claudii pace & P. Valerii mortui loquar) prius in clivum Capitolinum signa intulistis, quam hos hostes de foro

foro tolleretis? Pudet Deorum hominumque, quum hostes in aree, in Capitolio essent, exsulum & servorum dux profanatis omnibus in cella Jovis optimi maximi habitaret, Tusculi ante quam Romæ sumpta sunt arma. In dubio fuit, utrum L. Mamilius Tusculanus dux, an P. Valerius, & C. Claudius consules Romanam arcem liberarent, & qui ante Latinos, ne pro se quidem ipsis, quum in finibus hostem haberent, attingere arma passi sumus; nunc, nisi Latini sua sponte arma sumpsissent, capti & deleti eramus. Hoc est, tribuni, auxilium plebi ferre? inermem eam hosti trucidandam objicere? Scilicet, si quis vobis humillimus homo de vestra plebe, quam partem, veluti abruptam à cætero populo, vestram patriam peculiaremque Remp. feciſtis, siquis ex his domum suam obsessam à familia armata nunciaret, ferendum auxilium putaretis. Jupiter optimus maximus, exsulum atque servorum septus armis, nulla humana ope dignus erat; & hi postulant, ut sacrosancti habeantur, quibus ipsi dii neque sacri, neque sancti sunt. At enim divinis humanisque obruti sceletibus, legem vos hoc anno perlaturos dictitatis? Tum hercule illo die quo ego consul sum creatus, male gesta Respub. est, pejus multo quam quum P. Valerius consul periit, si tuleritis. Jam primum omnium, Quirites, in Volscos & Æquos mihi atque collegæ legiones ducere, in animo est. Nescio quo fato, magis bellantes quam pacati propitios habemus Deos. Quantum periculum ab illis populis fuerit, si Capitolium ab exsulibus obsessum scient, suspicari de præterito, quam re ipsa experiri, est melius.

ORATIO
L. Q. CINCINNATI
ejusdem adversus patrum licentiam.

ARGUMENTUM.

Contentiones inter patres ac populum ortæ erant de magistratibus, an exacto tempore iis destinato continuari, an comitia iisdem creandis haberi deberent. Ac quum tribuni de lege Terentilla ante referre vellent, conabantur impedire quominus comitia haberentur à consulibus. Senatus ea de re in Capitolio habitus, quo tribuni cum plebe perterrita conveniunt. De plebis & tribunorum postulatis relatione consulum senatusconsulta facta, ut eo anno tribuni legem non ferrent, consules ab urbe copias non educerent. Magistratus continuari, & tribunos reficiendos, judicant contra Remp. esse. Contra sententiam eam senatus, tribuni primum refecti: deinde patres, ne plebi cedere viderentur, L. Q. Cincinnatum consulem reficiebant, quum in patres hac oratione invectus est.

MIRER, si vana vestra, P. C. ad plebem auctoritas est? Vos elevatis eam, quippe quia plebs senatusconsultum in continuandis magistratibus solvit, ipsi quoque solutum vultis, ne temeritati multitudinis cedatis: tanquam id sit plus posse in civitate, plus levitatis ac licentiæ habere. levius enim, vaniusque profecto est, sua decreta & consulta tollere, quam aliorum. Imitamini, P. C. turbam inconsultam: & qui exemplo aliis esse debetis, aliorum exemplo peccetis potius, quam alii vestro recte faciant; dum ego, ne imiter tribunos, nec me contra senatusconsultum consulem renunciari patiar. Te vero, C. Claudi, adhortor, ut & ipse pop. Roman. hac licentia arceas: & de me hoc tibi persuadeas, me ita acceptum, ut non honorem meum à te impeditum, sed gloriam spreti honoris auctam, invidiamque, quæ ex continuato eo impenderet, levatam putem.

ORA-

ORATIO ICILII ADVERSUS APPII decretum, ut sponsa extra domum paternam maneret.

Argumentum.

Virginius exempli recti vir, in Algido vitam ducens, Icilio cuidam filiam insigni forma desponderat. Ejus stuprandæ libidine captus Appius Claudius decemvir, ubi nec precibus nec muneribus pudorem virginis vinci posse intellexit, M. Claudio clienti dat negotium, ut Virginiam in servitutem assereret, nec cederet secundum libertatem vindicias dari postulantibus. Servam enim suam eam natam diceret. Comprehensa ea, quum tandem ad tribunal Appii adducta, in patris adventum (nam ab urbe aberat) extra patris domum abduci juberetur: forte Icilius sponsus interveniens, decreto Appii in hanc sententiam resistebat.

Ferro hinc tibi summovendus sum, Appi, & tacitum feras, quod celari vis. Virginem ego hanc sum ducturus, nuptam pudicamque habiturus. Proinde omnes collegarum quoque lictores convoca, expedire virgas & secures jube: non manebit extra domum patris sponsa Icilii. Non, si tribunitium auxilium, & provocationem plebi Romanæ, duas arces libertatis tuendæ ademistis, ideo in liberos quoque nostros conjugesque regnum vestræ libidini datum est. Sævite in tergum, & in cervices nostras, pudicitia saltem in tuto sit. Huic si vis afferetur, ego præsentium Quiritium pro sponsa, Virginius militum pro unica filia, omnes Deorum hominumque implorabimus fidem. neque tu istud unquam decretum sine cæde nostra feres. Postulo, Appi, etiam atque etiam consideres, quo progrediare. Virginius viderit de filia, ubi venerit, quid agat. Hoc tantum sciat, sibi, si hujus vindi-

ciis ceſſerit, conditionem filiæ quærendam eſſe. me vindicantem ſponſam in libertatem, vita citius deſeret, quam fides.

ORATIO
VIRGINII PATRIS
adverſus Appium.

ARGUMENTUM.

Hujus principium ad finem ſuperioris pertinet. Vindicatio Virginiæ in poſterum diem dilata. Virginium patrem interim parentes propere acciri jubent ex caſtris: qui quum decretis vindiciis ſecundum ſervitutem, ab aſſertore M. Claudio filiam comprehendi videret, ira concitatus manus in Appium intentans his verbis eum inceſſit.

ICILIO, Appi, non tibi filiam deſpondi: & ad nuptias, non ad ſtuprum educavi. Placet pecudum ferarumque ritu promiſcue in concubitus ruere? Paſſurine hæc iſti ſint, neſcio. non ſpero eſſe paſſuros illos qui arma habent.

ORATIO
VIRGINII AD MILITES
qua honorem ſibi delatum recuſavit.

ARGUMENTUM.

Quum Romæ libidinis Appii fœdo exitu omnia perturbata eſſent, Virginius in caſtra quæ tum in monte Vecilio erant, rerum eventu permotus venit. Ibi militibus ordine, ut quidque geſtum erat, re expoſita, oſtentans ferrum quo Virginiam filiam tranſfixiſſet, omnia metu complevit. Rei atrocitate milites commoti, in Aventinum proficiſcuntur: ubi Virginius, quum decem creari debere cenſeret qui ſummæ rerum præeſſent, conſilio ſententiaque approbata, omnes

ad

ad eum primam poteſtatem deferebant: quam ita receuſaſſe fertur.

MELIORIBUS meis veſtriſque rebus reſervate iſta de me judicia. Nec mihi filia in vita honorem ullum jucundum eſſe patitur: nec in perturbata Repub. eos utile eſt præeſſe vobis, qui proximi invidiæ ſint. ſi quis uſus mei eſt, nihilo minor ex privato capietur.

ORATIO
SENIORUM PATRUM
ad patres & decemviros, de decemviratus abdicatione, & tribunatus pleb. inſtauratione.

ARGUMENTUM.

Hoc ad finem prioris pertinet. Ex Aventino in Sacrum montem non ita multo poſt tranſiit plebs tota, authore M. Duillio, qui tribunus pleb. fuerat: ob idque maxime quod diutius paſſuri non eſſent tribunatum abrogatum. Quod ubi Romam nunciatum fuit, extemplo in ſenatum patres conveniunt, ubi de re ipſa conſultarent. Eorum multi (in quibus Horatius & Valerius) in hunc modum vociferabantur.

QUID exſpectabitis, P. C. ſi decemviri finem pertinaciæ non faciunt? ruere ac deflagrare omnia paſſuri eſtis? Quod autem iſtud imperium eſt, decemviri, quod amplexi tenetis? Tectis ac parietibus jura dicturi eſtis. Non pudet lictorum veſtrorum majorem prope numerum in foro conſpici, quam togatorum aliorum? quid, ſi hoſtes ad urbem veniant, facturi eſtis? Quid ſi plebs mox, ubi parum ſeceſſione moveamur, armata veniat? Occaſione urbis vultis finiri imperium? Atqui aut plebs non eſt habenda, aut habendi ſunt tribuni plebis. Nos citius caruerimus patriciis magiſtratibus, quam illi

plebeiis. Novam inexpertamque eam poteſtatem eripuere patribus noſtris, ne nunc dulcedine ſemel capti ferant deſiderium. quum præſertim nec nos temperemus imperiis, quo minus illi auxilii egeant.

ORATIO
LEGATORUM VALERII ET HORAT. ad poſtulata plebis in Sacro monte.

ARGUMENTUM.

Decemvirorum maxime culpa plebs in Aventinum primum, deinde in Sacrum montem ſeceſſerat, quod finito imperii tempore abire magiſtratu nollent. Ii, ſeditionibus tumultibuſque coacti, quum ſe in patrum poteſtate futuros prædicarent, miſſi Horatius & Valerius in Sacrum montem ad plebem, conditionibus quibus videretur revocandam. Multitudo ipſa, quum tribunitiam poteſtatem & provocationem ſe repetere velle diceret, tum demum in hanc ſententiam de poſtulatis legati loquuti ſunt.

A Deo æqua poſtulaſtis, ut ultro nobis deferenda fuerint. Libertati enim ea præſidia petitis, non licentiæ ad impugnandum alios. Iræ veſtræ magis ignoſcendum quam indulgendum eſt. quippe qui credulitatis odio in crudelitatem ruitis: & prius pene quam ipſi liberi ſitis, dominari jam in adverſarios vultis. Nunquamne quieſcet civitas noſtra à ſuppliciis, aut patrum in plebem Romanam, aut plebis in patres? Scuto vobis magis, quàm gladio opus eſt. Satis ſuperque humilis eſt, qui jure æquo in civitate vivit, nec inferendo injuriam, nec patiendo. etiam, ſi quando metuendos vos præbituri eſtis, quum recuperatis magiſtratibus legibuſque veſtris, judicia penes vos erunt, de capite noſtro fortuniſque tunc, ut quæque cauſa erit, ſtatuetis. nunc libertatem repeti, ſatis eſt.

ORA-

ORATIO
APPII CUM MAGISTRATU se abdicare vellet.

Argumentum.

Legati mandata plebis quum patribus exposuissent, decemviri omnes præter Appium non abnuebant quin magistratum deponerent. Unus itaque Appius perstabat, qui tandem pudore coactus, in hac verba, se velle abire decemviratu, professus est.

Haud ignaro imminet fortuna. Video donec arma adversariis tradantur, differri adversus nos certamen. dandus invidiæ est sanguis. Nihil ne ego quidem moror, quo minus decemviratu abeam.

ORATIO
LEGATORUM AD PLEBEM, ut in urbem rediret.

Argumentum.

Quum ingenti omnium lætitia magistratu abiissent decemviri, missi sunt legati qui plebi omnia quæ gesta erant, exponerent, interque alia monerent ut ad patriam rediret. Ii ad hanc sententiam egerunt.

Quod bonum, faustum, felixque sit vobis reique publicæ; redite in patriam ad penates, conjuges, liberosque vestros. Sed qua hic modestia fuistis, ubi nullius ager in tot usu rerum necessario tantæ multitudini est violatus. Eam modestiam ferte in urbem. In Aventinum ite, unde profecti estis. Ibi felici loco, ubi prima initia inchoastis libertatis vestræ, tribunos plebis creabitis. Præsto erit pontifex maximus, qui comitia habeat.

ORATIO
A. VIRGINII
adversus Appium reum.

ARGUMENTUM.

Creati tribuni pleb. confirmata lege de provocatione, singulos aggrediuntur, qui facinus aliquod adhuc impune ausi fuerant. Deligunt primum A. Virginium tribunum pleb. accusatorem: Appium, qui decemvir fuerat, reum. Accusator sic adversus reum egit.

ORATIO rebus dubiis inventa est. Itaque neque ego accusando apud vos eum, tempus terram, à cujus crudelitate vosmet ipsi armis vindicastis: nec istum ad cætera scelera impudentiam in defendendo se adjicere patiar. Omnium igitur tibi, Appi Claudi, quæ impie nefarieque per biennium alia super alia es ausus, gratiam facio. Unius tantum criminis, ni judicem dices, te ab libertate in servitutem contra leges vindicias non dedisse, in vincula te duci jubeo.

ORATIO
M. DUILLII TRIBUNI PLEB.
Quum potestati tribunitiæ modum fecisset.

ARGUMENTUM.

Ingenti jam metu patres perculsi erant, quod tribuni pleb. in judicio, quibus jam Ap. Claudium & Sp. Oppium in vincula conjecerant, C. Claudium in exsilium miserant, longe severiores quam decemviri viderentur. M. Duillius tribunus pleb. quum id comperisset, patres in hanc sententiam ad spem libertatis revocare conabatur.

ET libertatis nostræ, & pœnarum ex inimicis satis est. Itaque hoc anno nec diem dici cuiquam, nec

nec in vincula duci quenquam sum passurus. Nam neque vetera peccata repeti jam obliterata placet, quum nova expiata sint decemvirorum suppliciis: & nihil admissum iri, quod vim tribunitiam desideret, spondet perpetua consulum amborum in libertate vestra tuenda cura.

ORATIO
VALERII CONSULIS,
qua equites ad fortiter pugnandum hortatur.

ARGUMENTUM.

Valerius consul adversus conjunctos jam in Algido exercitus Æquorum & Volscorum bellum sustinebat. Castris jam tantisper copias continuerat, dum pars hostium in Hernicos, pars in Latinos, jam prope de victoria certi ad prædam agendam contendissent: quum signa inferri jubet. Quo bello pedites multo sermone adhortatus ad egregie pugnandum, equites his verbis incitavit.

AGITE juvenes, præstate virtute peditem, ut honore atque ordine præstatis. Primo concursu pedes movit hostem. pulsum vos immissis equis exigite è campo. Non sustinebunt impetum. & nunc cunctantur magis, quam resistunt.

ORATIO
HORATII CONSULIS,
qua suos cohortatur.

ARGUMENTUM.

De victoria Valerii contra Volscos atque Æquos factus certior Horatius collega Valerii, in hanc sententiam milites ad strenue pugnandum adversus Sabinos adhortabatur.

QUEMADMODUM in Algido res gesta sit, arbitror vos milites audisse. Qualem liberi po-

puli exercitum decuit esse, talis fuit. Consultu collegæ, virtute militum victoria parta est. Quod ad me attinet, id consilii animique habiturus sum, quod vos milites mihi effeceritis. Et trahi bellum salubriter, & mature perfici potest. Si trahendum est: ego, ut in dies spes virtusque vestra crescat, eadem qua institui disciplina efficiam. Si jam satis animi est, decernique placet, agitedum clamorem, qualem in acie sublaturi estis, tollite hic, indicem voluntatis virtutisque vestræ.

ORATIO
T. Q. CAPITOLINI
quartum Consulis ad populum Romanum.

Argumentum.

Discordiis civium, quæ jam non ultra reprimi poterant, fiebat ut conciones etiam de qualibet re fieri impedirentur. Quod postea quam Æquis Volscisque compertum fuit, conjunctis exercitibus, primum agros circa omnes vastabant: deinde quum Romanos id etiam negligere vidissent, ad mœnia Urbis populabundi accessere. Tum Q. Capitolinus, concione populi vocata, hac oratione periculi magnitudinem reique indignitatem exposuit.

Etsi mihi nullius noxæ conscius, Quirites, sum, tamen cum pudore summo in concionem vestram processi. Hoc vos scire, hoc posteris memoriæ traditum iri, Æquos & Volscos vix Hernicis modo pares, T. Quintio quartum consule ad mœnia urbis Romæ impune armatos venisse. Hanc ego ignominiam (quanquam jamdiu ita vivitur; is status rerum est, ut nihil boni divinet animus) si huic potissimum imminere anno scissem, vel exilio, vel morte (si alia fuga honoris non esset) vitassem. Ergo si viri arma illa habuissent, quæ in portis fuere nostris, capi Roma me consule potuit? satis hono-

honorum, satis superque vitæ erat. mori consulem terrium oportuit. Quem tandem ignaviſſimi hoſtium contempſere? nos conſules? an vos Quirites? Si culpa in nobis eſt, auferte imperium indignis: & ſi id parum eſt, inſuper pœnas expetite. Si in vobis, nemo Deorum nec hominum ſit, qui veſtra puniat peccata, Quirites, voſmet tantum pœniteat. Non illi veſtram ignaviam contempſere, nec ſuæ virtuti confiſi ſunt; quippe toties fuſi fugatique, caſtris exuti, agro mulctati, ſub jugum miſſi, & ſe & vos novere. Diſcordia ordinum, eſt venenum urbis hujus: Patrum & plebis certamina; dum nec nobis imperii, nec vobis libertatis eſt modus, dum tædet vos patriciorum, nos plebeiorum magiſtratuum, ſuſtulere illi animos. Pro Deum fidem, quid vobis vultis? Tribunos pleb. concupiſtis. concordiæ cauſa conceſſimus. Decemviros deſideraſtis. creari paſſi ſumus. Decemvirorum vos pertæſum eſt. coëgimus abire magiſtratu. Manente in eoſdem privatos ira veſtra, mori atque exulare nobiliſſimos viros honoratiſſimoſque paſſi ſumus. Tribunos plebis creare iterum voluiſtis, creaſtis. Conſules facere veſtrarum partium, etſi patribus videbamus iniquum, patricium quoque magiſtratum plebi donum fieri vidimus. Auxilium tribunitium, provocationem ad populum, ſcita plebis injuncta patribus, ſub titulo æquandarum legum noſtra jura oppreſſa tulimus, & ferimus. Qui finis erit diſcordiarum? ecquando unam urbem habere, ecquando communem hanc patriam eſſe licebit? Victi nos æquiore animo quieſcimus, quam vos victores. Satiſne eſt, nobis vos metuendos eſſe? Adverſus nos Aventinum capitur, adverſus nos Sacer occupatur mons. Eſquilias quidem ab hoſte prope captas, & ſcandentem in aggerem Volſcum hoſtem nemo ſubmovit. in nos viri, in nos armati eſtis. Agitedum, ubi hic curiam circumſederitis, & forum infeſtum feceritis, & carcerem impleveritis princi-

pibus; iisdem illis ferocibus animis egredimini ex portam Esquilinam: aut si ne hoc quidem audetis, ex muris vinite agros vestros, ferro ignique vastatos, prædam abigi, fumate incensa passim tecta. At enim communis res per hæc loco est pejore: ager uritur, urbs obsidetur, belli gloria penes hostes est. Quid tandem privatæ res vestræ quo in statu sunt? Jam unicuique ex agris sua damna nunciabuntur. Quid est tandem domi, unde ea expleatis? Sunt Tribuni. vobis amissa reddent ac restituent? Vocis verborumque quantum voletis, ingerent, & criminum in principes & legum aliarum super alias, & concionum. Sed ex illis concionibus nunquam vestrum quisquam re fortunaque domum auctior rediit. Ecquis retulit aliquid ad conjugem & liberos, præter odia, offensiones, simultates publicas privatasque? à quibus semper non vestra virtute innocentiaque, sed auxilio alieno tuti sitis. At Hercules, quum stipendia nobis consulibus, non tribunis ducibus, & in castris, non in foto faciebatis: & in acie vestrum clamorem hostes, non in concione patres Romani horrebant, præda parta, agro ex hoste capto, pleni fortunarum, gloriæque simul publicæ, simul privatæ, triumphantes domum ad penates redibatis. nunc oneratum vestris fortunis hostem abire finitis. Hærete affixi concionibus, & in foro vivite, sequitur vos necessitas militandi, quam fugitis. Grave erat in Æquos & Volscos proficisci? ante portas est bellum. Si inde non pellitur, jam intra mœnia erit, & arcem & Capitolium scandet, & in domos vestras vos persequetur. Biennio ante senatus delectum haberi, & educi exercitum in Algidum jussit. sedemus desides domi, mulierum ritu inter nos altercantes, præsenti pace læti, nec cementes ex otio illo brevi multiplex bellum redituram. His ego gratiora dictu alia esse scio: sed me vera pro gratis loqui, etsi meum ingenium non moneret, necessitas cogit. Vellem

equi-

equidem vobis placere, Quirites: sed multo malo vos salvos esse; qualicunque erga me animo futuri estis. Natura hoc ita comparatum est, qui apud multitudinem sua causa loquitur, gratior eo fit, cujus mens nihil præter publicum commodum videt, nisi forte assentatores publicos, plebicolas istos, qui vos nec in armis, nec in otio esse sinunt, vestra vos causa incitate & simulare putatis. Concitati, aut honori aut quæstui illis estis: & quia in concordia ordinum nullos se usquam esse vident, malæ rei se quam nullius, turbarum ac seditionum, duces esse volunt. Quarum rerum si vos tædium tandem capere potest, & patrum vestrosque antiquos mores vultis pro his novis sumere, nulla supplicia recuso, nisi paucis diebus hos populatores agrorum nostrorum fusos fugatosque castris exuero, & à portis nostris mœnibusque ad illorum urbes hunc belli terrorem, quo vos nunc attoniti estis, transtulero.

Ex quarto libro ab urbe condita.

ORATIO

C. CANULEII TRIBUNI PLEB. ad plebem pro rogationibus promulgatis.

Argumentum.

C. Canuleius tribunus plcb. cæterique octo, anni principio rogationes promulgaverunt de connubio patrum & plebis, ut alter consulum ex plebe fieret. Ac tantum aberat ut utrumlibet patres approbarent, ut etiam, si hoc fieret, transferri à primoribus ad plebem summam imperii, illo contaminari sanguinem sacro, confundique jura gentium, terrerentur. Quum ira sententiis variaretur, forte Veientes aliique populi arma sumpserant adversus Romanos: contra quos quum delectum haberi patribus placeret, Canuleius unus adversus omnes delectum haberi se nunquam prius pas-

ſurum pronunciabat, quam rata confirmataque eſſent quæ à ſe collegiſque fuiſſent promulgata. Quæ de re conſules ad patres in ſenatu, adverſus tribunos pleb. maximè Canuleium, concionem habuerunt: quo tempore & Canuleius hac concione plebem adverſus patres concitabat.

QUANTOPERE vos Quirites contemnerent Patres, quam indignos ducerent, qui una ſecum urbe intra eadem mœnia viveretis, ſæpe equidem & ante videor animadvertiſſe: nunc tamen maxime, quod adeo atroces in has rogationes noſtras coorti ſunt. Quibus quid aliud quam admonemus cives nos eorum eſſe? & ſi non eaſdem opes habere, eandem tamen patriam incolere? Altera connubium petimus, quod finitimis externiſque dari ſolet. nos quidem civitatem, quæ plus quam connubium eſt, hoſtibus etiam victis dedimus. Altera nihil novi ferimus, ſed id, quod populi eſt, repetimus atque uſurpamus: ut quibus velit, populus Romanus honores mandet. Quid tandem eſt, cur cœlum ac terras miſceant? cur in me impetus modo pene in ſenatu ſit factus? negent ſe manibus temperaturos, violaturoſque denuncient ſacroſanctam poteſtatem? Si populo Romano liberum ſuffragium datur, ut quibus velit conſulatum mandet, & non præciditur ſpes plebeio quoque, ſi dignus ſummo honore erit, adipiſcendi ſummi honoris, ſtare urbs hæc non poterit? de imperio actum eſt? Et perinde hoc valet, Plebeiuſne conſul fiat, tanquam ſervum aut libertinum aliquis conſulem futurum dicat? Ecquid ſentitis in quanto contemptu vivatis? Lucis vobis hujus partem, ſi liceat, adimant. quod ſpiratis, quod vocem mittitis, quod formam hominum habetis, indignantur. Quin etiam, (ſi Diis placet) nefas aiunt eſſe conſulem plebeium fieri. Obſecro vos; ſi non ad faſtos, non ad commentarios pontificum admittimur; ne ea quidem ſcimus, quæ

omnes

omnes peregrini etiam sciunt, consules in locum regum successisse, nec aut juris aut majestatis quicquam habere, quod non in regibus ante fuerit? Eu umquam creditis fando auditum esse, Numam Pompilium, non modo non patritium, sed ne civem quidem Romanum, ex Sabino agro accitum populi jussu, patribus auctoribus Romæ regnasse? L. deinde Tarquinium non modo Romanæ, sed nec Italicæ quidem gentis, Demarati Corinthii filium, incolam à Tarquiniis, vivis liberis Anci, regem factum? Servium Tullium post hunc captiva Corniculana natum, patre nullo, matre serva, ingenio & virtute regnum tenuisse? Quid enim de T. Tatio Sabino dicam? quem ipse Romulus parens urbis in societatem regni accepit. Ergo dum nullum fastidirur genus, in quo eniteret virtus, crevit imperium Romanum. Pœniteat nunc vos plebeii consulis, quum majores nostri advenas reges non fastidierint: & ne regibus quidem exactis clausa urbs fuerit peregrinæ virtuti. Claudiam certe gentem, post reges exactos, ex Sabinis non in civitatem modo accepimus, sed etiam in patriciorum numerum. Ex peregrinone patricius, deinde consul fiat; civis Romanus si sit ex plebe, præcisa consulatus spes erit? Utrum tandem non credimus fieri posse, ut vir fortis ac strenuus, pace belloque bonus ex plebe, sit Numæ, Lucio Tarquinio, Servio Tullio similis? An, ne si sit quidem, ad gubernacula Reipublicæ accedere eum patiemur; potiusque decemviris, deterrimis mortalium, qui tum omnes ex patribus erant, quam optimis regum, novis hominibus similes consules sumus habituri? At enim nemo post reges exactos de plebe consul fuit. Quid postea? nullane res nova instirui debet? & quod nondum est factum, (multa enim nondum sunt facta in novo populo) ea, ne si utilia quidem sint, fieri oportet? Pontifices, augures, Romulo regnante nulli erant: ab Numa Pompilio creati. Cen-

sus

sus in civitate, & descripto centuriarum classiumque non erat: ab Servio Tullio est facta. Consules nunquam fuerant: regibus exactis creati sunt. Dictatoris nec imperium nec nomen fuerat: apud patres esse cœpit. Tribuni plebis, ædiles, quæstores, nulli erant: institutum est ut fierent. Decemviros legibus scribendis intra decem hos annos & creavimus & è republica sustulimus. Quis enim dubitat, quin in æternum urbe condita & in immensum crescente, nova imperia, sacerdotia, jura gentium hominumque, instituantur? Hoc ipsum, ne connubium patribus cum plebe esset, non decemviri tulerunt paucis his annis, pessimo exemplo publico, cum summa injuria plebis? An esse ulla major aut insignior contumelia potest, quam partem civitatis, velut contaminatam, indignam connubio haberi? Quid est aliud, quam exsilium intra eadem mœnia, quam relegationem pati? Ne affinitatibus, ne propinquitatibus immisceamur, cavent; ne societur sanguis. Quid? hoc si polluit nobilitatem istam vestram, quam plerique oriundi ex Albanis & Sabinis, non genere, nec sanguine, sed per cooptationem in patres habetis, aut ab regibus lecti, aut post reges exactos jussu populi, synceram servare privatis consiliis non poteratis, nec ducendo ex plebe, neque vestras filias sororesque enubere sinendo è patribus? Nemo plebeius patriciæ vim virgini afferret: patriciorum libido est. nemo invitum pactionem nuptialem quenquam facere coëgisset. Verum enimvero lege id prohiberi, & connubium tolli patrum ac plebis, id demum contumeliosum plebi est. Cur enim non consentis, ne sit connubium cum divitibus ac pauperibus? Quod privatorum consiliorum ubique semper fuit, ut in quamcunque fœmina convenisset domum, nuberet; ex qua pactus esset vir domo, in matrimonium duceret: id vos sub legis superbissimæ vincula conjicitis, qua dirimatis societatem civilem, duasque ex una civi-

civitate faciatis. Cur non sancitis, ne vicinus patricio sit plebeius? ne eodem itinere eat? ne idem convivium ineat? ne in foro eodem consistat? Quid enim in re est aliud, si plebeiam patricius duxerit, si patriciam plebeius, quid juris tandem mutatur? nempe patrem sequuntur liberi. nec quod nos ex connubio vestro petamus, quicquam est, præterquam ut hominum, ut civium numero simus: nec vos (nisi in contumeliam ignominiamque nostram certare juvat,) quod contendatis, quicquam est. Denique, utrum tandem populi Romani an vestrum summum imperium est? Regibus exactis, utrum vobis dominatio, an omnibus æqua libertas parta est? Oportet licere populo Romano, si velit, jubere legem? an ut quæque rogatio promulgata erit, vos delectum pro pœna decernetis? & simul ego tribunus vocare tribus in suffragium cœpero, tu statim consul sacramento juniores adiges & in castra educes, & minabetis plebi, minabetis tribuno? Quid, si non quantum istæ minæ adversus plebis consensum valerent, bis jam experti essetis? scilicet quia nobis consultum volebatis, certamine abstinuistis. an ideo non est dimicatum, quod quæ pars firmior, eadem modestior fuit? Nec nunc erit certamen, Quirites. animos vestros illi tentabunt semper, vires non experientur. Itaque ad bella ista, seu falsa seu vera sunt, consules, parata vobis plebes est, si connubiis redditis, unam hanc civitatem tandem facitis, si coalescere, si jungi miscerique vobis privatis necessitudinibus possunt: si spes, si aditus ad honores viris strenuis & fortibus datur: si in consortio, si in societate Reipub. esse, si, quod æque libertatis est, invicem annuis magistratibus parere, atque imperitare licet. Si hæc impediet aliquis; ferte sermonibus, & multiplicate fama bella; nemo nomen est daturus, nemo arma capturus: nemo dimicaturus pro superbis dominis, cum quibus nec in republica

publica honorum, nec in privata connubii societas est.

ORATIO VECTII MESSII

Volscorum regis, qua suos adhortatur.

ARGUMENTUM.

In Algidum convenerant Æqui Volsciique, ubi partitis copiis, Romanos, si venirent, observabant. Romani venientes, hostium exemplo binis castris loca diversa brevi spatio inter se distantia capiunt. Nocte tandem, post multa variaque levia certamina, hostes Romanorum adoriuntur castra: quibus à Romanis magna celeritate atque prudentia obstatum est. Ac quum jam aperte ad Romanos res ipsa inclinare videretur, tum demum Vectius Messius rex Volscorum ad suos transit, ad resistendum in hac verba adhortaturus.

HIc præbituri vos telis hostium estis indefensi, inulti. Quid igitur arma habetis? aut quid ultro bellum intulistis, in otio tumultuosi, in bello segnes? Quid hic stantibus spei est? an Deum aliquem protecturum vos, rapturumque hinc putatis? Ferro via facienda est. Hac, qua me prægressum videritis, agite; qui visuri domos, parentes, conjuges, liberosque estis, ite mecum. Non murus, nec vallum, sed armati armatis obstant. Virtute pares, necessitate, quæ ultimum ac maximum telum est, superiores estis.

ORATIO MAMERCI ÆMILII

dictatoris, qua suos inusitato certamine exterritos exhortatur.

ARGUMENTUM.

Fidenatibus Romanis rebellare, accitis Veientibus belli sociis, placebat: itaque Veientes exercitum suum Fidenas com-

communi consilio belli sedem captas ducunt. Eo contendunt & Romani: qui jam primo statim congressu hostes contuderunt, quum repente patefactis Fidenatum portis nova erumpens acies, qua facibus ardentibus tota colluebat, nova specie ipsis terrorem intulit. Quod Mamercus Æmilius dictator animadvertens, suos his verbis accendebat ad prælium redintegrandum.

FUMONE victi, velut examen apum, loco vestro exacti, inermi cederis hosti? non ferro extinguetis ignes? non faces has ipsas pro se quisque, si igni, non telis pugnandum est, ereptas ultro inferetis? Agite, nominis Romani & virtutis patrum vestræque memores, vertite incendium hoc in hostium urbem: & suis flammis delete Fidenas, quas vestris beneficiis placare non potuistis. Legatorum hoc vos vestrorum, colonorumque sanguis, vastatique fines monent.

ORATIO
SEXTI TEMPANII
decurionis, qua milites in re complorata adhortatur.

ARGUMENTUM.

Sextus Tempanius decurio erat militum, is quum res Romana, bello Volscorum, temeritate Sempronii consulis eo recidisset, ut cæsis magna ex parte militibus, qui supererant, jam pararent sese fuga mandare: voce magna exclamans ut equites ex equis desilirent qui salvam Remp. vellent, omnium turmarum equites non secus quam si consul edixisset, motos hac voce monebat.

NISI hæc armata cohors sistat imperium hostium, actum de imperio est. Sequimini pro vexillo cuspidem meam. ostendite Romanis Vol-

Volsciſque neque equitibus vobis ullos equites, nec peditibus eſſe pedites pares.

ORATIO
L. DECII TRIBUNI PLEB. ad populum adverſus M. Poſthumium tribunum militum.

ARGUMENTUM.

M. Poſthumio Regillenſi tribuno militum bellum adverſus Æquos permiſſum erat. Is fractis hoſtium animis, quum in hoſtium oppidum irrupiſſet, bellum in cives convertens, prædam militi fore edicit. Capto oppido, fidem mutat. Poſtea in urbem à collegis accerſitus, quum M. Feſtius tribunus pleb. laturum ſe legem diceret ut Volæ coloni mitterentur: Malum militibus meis (inquit) niſi quieverint. Qua voce quum populum patreſque offendiſſet: L. Decius tribunus pleb. in majus eum odium & invidiam populi, arrepta occaſione ex voce illa, vocat.

AUDITIS Quirites, ſicut ſervis malum minantem militibus? tamen hæc bellua dignior vobis tanto honore videbitur, quam qui vos urbe agriſque donatos in colonias mittunt, qui ſedem ſenectuti veſtræ proſpiciunt, qui pro veſtris commodis adverſus tam crudeles ſuperboſque adverſarios depugnant. Incipite deinde mirari, cur pauci jam veſtram ſuſcipiant cauſam. quid ut à vobis ſperent? an honores? quos adverſariis potius quam Populi Romani propugnatoribus datis. Ingemuiſtis modo voce hujus audita. quid id refert? jam ſi ſuffragium detur, hunc qui malum vobis minatur, iis qui agros ſedeſque ac fortunas ſtabilire volunt, præfectis.

Ex quinto libro ab urbe condita.

ORATIO APPII CLAUDII tribuni militum ad populum contra tribunos pleb. pro bello continuando.

ARGUMENTUM.

Hibernacula militibus tum primo ad continuandum etiam hyeme bellum fieri cœpta erant, quum imperatores Romani se obsidendo quam oppugnando sperarent Resp. melius consulturos. Perlata ea res Romam, tribunos pleb. permoverat, qui primo quoque tempore plebi quid ea re efficeretur, exponunt, ita plebis libertatem vendi jactando, illudque eo institutum, ut quum ii in quibus vires omnes plebis erant, abfuissent, agi de commodis ipsius non posset. His aliisque jam plebis animos tribuni solicitarant, quum Appius Claudius tribunus militum plebe convocata pro bello continuando, continendisque militibus in hibernaculis, contra tribunos pleb. hanc concionem habuit.

SI umquam dubitatum est, Quirites, utrum tribuni pleb. vestra an sua causa seditionum semper auctores fuerint, id ego hoc anno desisse dubitari certum habeo. Et quum lætor tandem longi erroris vobis finem factum esse, tum quod secundis potissimum vestris rebus hic error est sublatus, & vobis, & propter vos Reipublicæ gratulor. An est quisquam qui dubitet, nullis injuriis vestris, si quæ forte aliquando fuerunt, umquam æque, quam munere patrum in plebem, quum ea militantibus constituta sunt, trib. pleb. offensos ac concitatos esse? Quid illos aliud aut tum timuisse creditis, aut hodie turbare velle, nisi concordiam ordinum, quam dissolvendæ maxime tribunitiæ potestatis tentat esse? Sic, hercule, tamquam artifices imptobi, opus

opus quærunt, qui & semper ægri aliquid esse in Repub. volunt, ut sit ad cujus curationem à vobis adhibeantur. Utrum enim defenditis, an impugnatis plebem? utrum militantium adversarii estis, an causam agitis? Nisi forte hoc dicitis, quicquid patres faciunt, displicet: sive illud pro plebe, sive contra plebem est. Et quemadmodum servis suis vetant domini quicquam rei cum alienis hominibus esse, pariterque in iis beneficio ac maleficio abstineri, æquum censent; sic vos interdicitis patribus commercio plebis: ne nos comitate ac munificentia nostra provocemus plebem, nec plebs nobis dicto audiens atque obediens sit. Quanto tandem, si quicquam in vobis, non dico civilis, sed humani esset, favere vos magis, & quantum in vobis esset, indulgere potius comitati patrum atque obsequio plebis oportuit? quæ si perpetua concordia sit, quis non spondere ausit, maximum hoc imperium inter finitimos brevi futurum esse? Atque ego, quum hoc consilium collegarum meorum, quod abducere infecta re à Veiis exercitum noluerunt, non utile solum, sed etiam necessarium fuerit, postea edisseram. Nunc de ipsa conditione militantium dicere libet. Quam orationem, non apud vos solum, sed etiam in castris si habeatur, ipso exercitu disceptante, æquum arbitror videri posse, in qua si mihi ipsi nihil quod dicerem, in mentem venire posset, adversariorum certe orationibus contentus essem. Negabant nuper danda esse æra militibus, quia nunquam data essent; quonam modo igitur nunc indignari possunt, quibus aliquid novi adjectum commodi sit, eis laborem etiam novum pro portione injungi? Nusquam nec opera sine emolumento, nec emolumentum ferme sine impensa opera est. Labor voluptasque dissimillima natura, societate quadam inter se naturali sunt juncta. Molestè antea ferebat miles, se suo sumptu operam Reipub. præbere: gaudebat idem partem anni se agrum suum colere;

quæ-

quærere unde domi militiæque se ac suos tueri possit. Gaudet nunc fructui sibi Rempub. esse, & lætus stipendium accipit. Æquo igitur animo patiatur se ab domo, ab re familiari, cui gravis impensa non est, paulo diutius abesse. An si ad calculos eum Respub. vocet, non merito dicat, Annua æra habes, annuam operam ede? An tu æquum censes militia semestri solidum te stipendium accipere? invitus in hac parte orationis, invitus, Quirites, moror: Sic enim agere debent qui mercenario milite utuntur: at nos tanquam cum civibus agere volumus, agique tanquam cum patria nobiscum, æquum censemus. Aut non suscipi bellum oportuit, aut geri pro dignitate populi Romani, & perfici quamprimum oportet. Perficietur autem, si urgemus obsessos, si non ante abscedimus, quam spei nostræ finem captis Veiis imposuerimus. Si, hercule, nulla alia causa, ipsa indignitas perseverantiam imponere debuit. Decem quondam annos urbs oppugnata est ob unam mulierem ab universa Græcia: quam procul ab domo? quot terras, quot maria distans? Nos intra vicesimum lapidem, in conspectu prope urbis nostræ annuam oppugnationem perferre piget. Scilicet, quia levis causa belli est; nec satis quicquam justi coloris est, quod nos ad perseverandum stimulet. Septies rebellarunt, & in pace nunquam fidi fuerunt: agros nostros millies depopulati sunt: Fidenates deficere ad nobis coëgerunt: colonos nostros ibi interfecerunt: auctores fuere contra jus gentium cædis impiæ legatorum nostrorum: Etruriam omnem adversus nos concitare voluerunt, hodieque id moliuntur: res repetentes legatos nostros haud procul abfuit quin violarent. Cum his molliter & per dilationes bellum geri oportet? Si nos tam justum odium nihil movet, ne illa quidem, oro vos, movent? Operibus ingentibus septa urbs est, quibus intra muros coërcetur hostis, agrum non colunt, & culta evastata sunt bello. Si reducimus exercitum,

citum, quis est qui dubitet illos, non à cupiditate solum ulciscendi, sed etiam necessitate imposita ex alieno prædandi, quum sua amiserint, agrum nostrum invasuros? Non differimus igitur bellum isto consilio, sed intra fines nostros accipimus. Quid? illud quod proprie ad milites pertinet, quibus boni tribúni pleb. quum stipendium extorquere voluerint, nunc consultum repente volunt, quale est? Vallum fossamque, ingentis utramque rem operis, per tantum spatii dixerunt: castella primo pauca, postea exercitu aucto creberrima fecerunt: munitiones non in urbem modo, sed in Etruriam etiam spectantes, si qua inde auxilia veniant, opposuere. Quid turres, quid vineas, testudinesque, & alium oppugnandarum urbium apparatum, loquar? quum tantum laboris exhaustum sit, & ad finem jam operis tandem perventum. Relinquendane hæc censetis, ut ad ætatem rursus novus de integro his instituendis exsudetur labor? Quanto est minus opera tueri facta, & instare, & perseverare, defungique? Brevis enim profecto res est, si uno tenore peragitur, nec ipsi per intermissiones has intervallaque lentiorem spem nostram facimus. loquor de opere, & de temporis jactura. Quid? periculi quod differendo bello adimus, num obliviscí nos hæc tam crebra Etruriæ consilia de mittendis Veios auxiliis patiuntur? ut nunc res se habet, irati sunt, oderunt, negant missuros: quantum in illis est, capere Veios licet. Quis est, qui spondeat, eundem, si differtur bellum, animum postea fore? Quum, si laxamentum dederis, major frequentioque legatio itura sit: quum, id quod nunc offendit Etruscos, rex creatus Veiis, spatio mutari interposito possit, vel consensu civitatis, ut eo reconcilient Etruriæ animos, vel ipsius voluntate regis, qui obstare regnum suum saluti civium nolit. Videt quot res quam inutiles sequantur illam viam consilii: jactura operum tanto labore factorum, va-

stati

finio imminens finium nostrorum: Etruscum bellum pro Veiente concitatum. Hæc sunt, tribuni, consilia vestra, non, hercule, dissimilia, ac si quis ægro qui curari se fortiter passus, exemplo convalescere possit, cibi gratia præsentis aut potionis longinquum & forsitan insanabilem morbum efficiat. Si medius fidius ad hoc bellum nihil pertineret, ad disciplinam certe militiæ plurimum intererat, insuescere militem nostrum, non solum parta victoria frui, sed, si res etiam lentior sit, pati tædium, &, quamvis seræ, spei exitum expectare: &, si non sit æstate perfectum bellum, hyemem opperiri, nec, sicut æstivas aves, statim autumno tecta ac recessum circumspicere. Obsecro vos, venandi studium ac voluptas homines per nives ac pruinas in montes sylvasque rapit: belli necessitatibus eam patientiam non adhibebimus, quam vel lusus ac voluptas elicere solet? Adeone effœminata corpora militum nostrorum esse putamus, adeo molles animos, ut hyemem unam durare in castris, adesse ab domo non possint? Ut tanquam navale bellum, tempestatibus captandis & observando tempore anni, gerant, non æstus, non frigora pati possint? Erubescant profecto, si quis eis hæc objiciat: contendantque, & animis & corporibus suis virilem patientiam inesse, & se juxta hyeme atque æstate bella gerere posse: nec se patrocinium mollitiæ inertiæque mandasse tribunis, & meminisse, hanc ipsam potestatem non in umbra, nec in tectis majores suos creasse. Hæc virtute militum vestrorum, hæc Romano nomine sunt digna: non Veios tantum, nec hoc bellum intueri, quod instat; sed famam & ad alia bella, & ad cæteros populos in posterum quærere. An mediocre discrimen opinionis sequuturum ex hac re putatis? Utrum tandem finitimi pop. Roman. eum esse putent, cujus siqua urbs primum illum brevissimi temporis sustinuerit impetum, nihil deinde timeat? an hic sit terror nominis nostri, ut exercitum Roma-

num non tædium longinquæ oppugnationis, non vis hyemis ab urbe circumsessa semel amovere possit, nec finem ullum alium belli quam victoriam noverit, nec impetu potius bella quam perseverantia gerat? Quæ in omni quidem genere militiæ, maxime tamen in obsidendis urbibus necessaria est: quarum pleraſque munitionibus, ac naturali situ inexpugnabiles, fame sitique tempus ipsum vincit atque expugnat; sicut Veios expugnabit: nisi auxilio hostibus tribuni pleb. fuerint, & Romæ invenerint præsidia Veientes, quæ nequicquam in Etruria quærunt. An est quicquam quod Veientibus optatum æque contingere possit, quam ut seditionibus primum urbs Romana, deinde velut ex contagione castra impleantur? At, hercule, apud hostes tanta modestia est, ut non obsidionis tædio, non denique regni, quicquam apud eos novatum sit: non negata auxilia ab Etruscis irritaverunt animos. Morietur enim extemplo, quicunque erit seditionis auctor, nec cuiquam dicere ea licebit, quæ apud vos impune dicuntur. Fustuarium meretur, qui signa relinquit, aut præsidio decedit. Auctores signa relinquendi, & deserendi castra, non uni aut alteri militi, sed universis exercitibus, palam in concione audiuntur. Adeo quicquid tribunus pleb. loquitur, etsi prodendæ patriæ, dissolvendæque Reipubl. est, assuetis æque audire: & dulcedine potestatis ejus capti, quælibet sub ea scelera latere sinitis. Reliquum est ut, quæ hic vociferantur, eadem in castris & apud milites agant: & exercitus corrumpant, ducibusque parere non patiantur, quoniam ea demum Romæ libertas est, non senatus, non magistratus, non leges, non mores majorum, non instituta patrum, non disciplinam veteri militiæ.

ORATIO
P. LICINII CALVI
ad populum, ut filio sibi delatum honorem mandaret.

ARGUMENTUM.

Tribunos militum consulari potestate (in quibus P. Licinius Calvus erat primus ex plebe) vitio creatos, oraculo Delphico constabat. Itaque omnes se magistratu abdicant, re ad interregnum, sicuti responsum erat, redacta. Creatur omnium centuriarum consensu ac voluntate iterum idem P. Licinius. Is quum jam exactæ ætatis tribunitiæ potestati se imparem videret, ita Quirites rogabat ut honorem sibi delatum filio mandarent.

OMEN concordiæ, Quirites, rei maxime in hoc tempus utilis, memoria nostri magistratus vos his comitiis petere in sequentem annum video, si collegas eosdem reficitis, etiam usu meliores factos. Me jam non eundem, sed umbram nomenque P. Licinii relictum videtis. Vires corporis affectæ: sensus oculorum atque aurium hebetes, memoria labat, vigor animi obtusus. En vobis (*inquit juvenem filium tenens*) effigiem atque imaginem ejus, quem vos antea tribunum militum ex plebe primum feciſtis. Hunc ego institutum disciplina mea, vicarium pro me Reip. do dicoque, vosque quæso, Quirites, delatum mihi ultro honorem huic petenti, meisque pro eo adjectis precibus, mandetis.

ORATIO
CAMILLI AD PÆDAGOGUM
Falisco rum in castris deprehensum cum pueris.

ARGUMENTUM.

M. Furio Camillo mandatum erat bellum adversus Fa-

liſcos: quo bello fuſi fugatique Faliſci, amiſſis caſtris in oppidum ſe receperunt. In obſidione oppidi Ludimagiſter Faliſcorum pueros luſus exercendique cauſa ingenii ante urbem producens, longius forte variatis ſermonibus progreſſus, in prætorium ad Camillum perduxit. Ibi quum Faliſcos diceret à ſe jam in manus Romanorum traditos, quod pueros eos dederet quorum parentes primores eſſent Faliſcorum: in hanc ſententiam reſpondit Camillus.

NON ad ſimilem tui nec populum, nec imperatorem ſceleſtus ipſe cum ſceleſto munere veniſti. Nobis cum Faliſcis, quæ pacto ſit humano, ſocietas non eſt; quam ingeneravit natura, utriſque eſt, eritque. Sunt & belli ſicut pacis jura: juſteque ea non minus quam fortiter didicimus gerere. Arma habemus non adverſum eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur: ſed adverſus armatos, & ipſos, qui nec læſi nec laceſſiti à nobis, caſtra Romana ad Veios oppugnarunt. Eos tu, quantum in te fuit, novo ſcelere viciſti: ego Romanis artibus, virtute, opere, armis, ſicut Veios, vincam.

ORATIO
LEGATORUM FALISCOS Romanis dedentium in ſenatu.

ARGUMENTUM.

Hujus principium conjunctum eſt cum fine ſuperioris. Ludimagiſter à Camillo proditionis crimine vehementer accuſatus, juſſus nudato corpore à pueris virgis cædentibus in oppidum reduci, omnium in ſe oculos tanquam ad novum ſpectaculum converterat: ea re diligenter à ſenatu Faliſcorum perpenſa, mutatis animis & conſiliis, legati ad Camillum primum, deinde Romam miſſi, qui Faliſcos hac oratione dederent.

PATRES conſcripti, victoria, cui nec deus, nec homo quiſquam inviderit, victi à vobis & imperatore

ratore vestro, dedimus nos vobis: rati, quo nihil victori pulchrius est, melius nos sub imperio vestro, quam legibus nostris victuros. Eventu hujus belli duo salutaria exempla prodita humano generi sunt. Vos fidem in bello, quam præsentem victoriam, maluistis: nos fide provocati, victoriam ultro detulimus. Sub ditione vestra sumus. Mittite, qui arma, qui obsides, qui urbem patentibus portis accipiant. Nec vos fidei nostræ, nec nos imperii vestri pœnitebit.

ORATIO CAMILLI EXULIS, qua Ardeates, ut arma capiant adversus Gallos, adhortatur.

ARGUMENTUM.

Camillus Ardeam forte exulatum abierat, quum Galli urbem Romam, præter Capitolium, ceperunt: is, quum Galli Ardeam frumentandi gratia vagarentur, publica fortuna quam sua mœstior, in concionem procedens, hac oratione Ardeates ad sumenda arma adversus Gallos adhortabatur.

ARDEATES, veteres amici, novi etiam cives mei, quando & vestrum beneficium ita tulit, & fortuna hoc egit mea, nemo vestrum conditionis meæ oblitum me huc processisse putet: sed res ac periculum commune cogit, quod quisque possit in re trepida præsidii, in medium conferre. Et quando ego vobis pro tantis vestris in me meritis gratiam referam, si nunc cessavero? Aut ubi usus erit mei vobis, si in bello non fuerit? Hac arte in patria steti: & invictus bello, in pace ab ingratis civibus pulsus sum. Vobis autem, Ardeates, fortuna oblata est, & pro tantis pristinis populi Romani beneficiis, quanta ipsi meministis (nec enim exprobranda apud memores sunt), gratiæ referendæ; & huic urbi decus

ingens belli ex hoſte communi pariendi. Quæ effuſo agmine adventat, gens eſt, cui natura corpora animoſque magna magis quam firma dederit: eo in certamen omne plus terroris quam virium ferunt. Argumento ſit clades Romana: patentem cepere urbem: ex arce Capitolioque his exigua reſiſtitur manu. Jam obſidionis tædio victi abſcedunt, vagique per agros palantur; cibo, vinoque raptim hauſto repleti. Ubi nox appetit, prope rivos aquarum, ſine munimento, ſine ſtationibus ac cuſtodiis paſſim ferarum ritu ſternuntur: nunc ab ſecundis rebus magis etiam ſolito incauti. Si vobis in animo eſt, tueri mœnia veſtra, nec pati hæc omnia Galliam fieri; prima vigilia capite arma frequentes. Me ſequimini ad cædem, non ad pugnam. Niſi victos ſomno, veluti pecudes, trucidandos tradidero; non recuſo eundem Ardeæ rerum mearum exitum, quem Romæ habui.

ORATIO
M. FURII CAMILLI
ad populum Romanum de non tranſmigrando Veios.

ARGUMENTUM.

Galli capta Roma, domos omnes templaque deorum, præter pauca & Capitolium, diruerant, ſoloque æquaverant. Quæ fuit cauſa ut tribuni pleb. fugatis cæſiſque Gallis, Camillo duce, quum Romam patres plebſque rediiſſent, ad plebem de tranſmigratione Veios referrent. Quod ubi Camillus intellexit, convocato populo, hac concione non eſſe tranſmigrandum Veios ſuadebat.

ADEO mihi acerbæ ſunt, Quirites, contentiones cum tribunis pleb. ut nec triſtiſſimi exilii ſolatium aliud habuerim, quoad Ardeæ vixi, quam quod procul ab his certaminibus eram: & ob eadem hæc,

hæc, non, nisi me senatus consulto populique jussu evocaretis, rediturus unquam fuerim. Nec nunc me, ut redirem, mea voluntas mutata, sed vestra fortuna perpulit. Quippe ut in sua sede maneret patria, id agebatur: non ut ego utique in patria essem. Et nunc quiescerem & tacerem libenter, nisi hæc quoque pro patria dimicatio esset, cui deesse quoad vita suppeditat, aliis turpe, Camillo etiam nefas est. Quid enim repetimus? Quid obsessam ex hostium manibus eripuimus, si recuperatam ipsi deserimus? Et quum victoribus Gallis, capta tota urbe, Capitolium tamen atque arcem diique & homines Romani tenuerint, habitaverint; victoribus Romanis recuperata urbe, arx quoque & Capitolium deseratur: & plus vastitatis huic urbi secunda nostra fortuna faciat, quam adversa fecerit. Equidem si nobis cum urbe simul positæ traditæque per manus religiones nullæ essent; tamen tam evidens numen hac tempestate rebus affuit Romanis; ut omnem negligentiam divini cultus exemptam hominibus putem. Intuemini enim horum deinceps annorum vel secundas res vel adversas: invenietis omnia prospere evenisse sequentibus deos, adversa spernentibus. Jam omnium primum Veiens bellum (per quot annos quanto labore gestum!) non ante cepit finem, quam monitu Deorum aqua ex lacu Albano emissa est. Quid hæc tandem urbis nostræ clades nova? num ante exorta est, quam spreta vox cœlo emissa de adventu Gallorum, quam gentium jus ab legatis nostris violatum, quam à nobis, quum vindicari deberet, eadem negligentia Deorum prætermissum? Igitur victi captique ac redempti tantum pœnarum Diis hominibusque dedimus, ut terrarum orbi documento essemus. Adversæ deinde res admonuerunt religionum, confugimus in Capitolium ad Deos, ad sedem Jovis optimi maximi: sacra in ruina rerum nostrarum alia terræ celavimus, alia avecta in fi-

nitimas urbes amovimus ab hostium oculis. Deorum cultum, deserti ab diis hominibusque, tamen non intermisimus. Reddidere igitur patriam, & victoriam, & antiquum belli decus amissum: & in hostes qui cæci avaritia in pondere auri fœdus ac fidem fefellerunt, verterunt terrorem, fugamque & cædem. Hæc culti neglectique numinis tanta monimenta in rebus humanis cernentes, ecquid sentitis, Quirites, quantum vixdum ex naufragiis prioris culpæ cladisque emergentes, paremus nefas? Urbem auspicato inauguratoque conditam habemus: nullus locus in ea non religionum Deorumque est plenus: sacrificiis solennibus, non dies magis sfati quam loca sunt, in quibus fiant. Hos omnes Deos, publicos privatosque, Quirites, deserturi estis? Quam par vestrum factum est, quod in obsidione nuper in egregio adolescente C. Fabio, non minore hostium admiratione quam vestra, conspectum est; quum inter Gallica tela digressus ex arce solenne Fabiæ gentis in colle Quirinali obiit? An gentilitia sacra ne in bello quidem intermitti, publica sacra & Romanos Deos etiam in pace deseri placet? & pontifices flaminesque negligentiores publicarum religionum esse, quam privatus in solenni gentis fuerit? Forsitan aliquis dicat, aut Veiis nos facturos, aut huc inde missuros sacerdotes nostros, qui faciant: quorum neutrum fieri salvis ceremoniis potest. Et ne omnia generatim sacra, omnesque percenseam Deos; in Jovis epulo, non alibi, quam in Capitolio, pulvinar suscipi potest? Quid de æternis Vestæ ignibus, signoque, quod imperii pignus custodia ejus templi tenetur, loquar? quid de ancilibus vestris, Mars Gradive, tuque Quirine pater! hæc omnia in profano deseri placet sacra, æqualia urbi, quædam vetustiora origine urbis? Et videte quid inter nos ac majores interfit. Illi sacra quædam in monte Albano Lavinioque nobis facienda tradiderant. An ex hostium urbibus Romam ad nos transferri sacra religiosum

ligiosum fuit: hinc sine piaculo in hostium urbem Veios transferemus? Recordamini agitedum, quoties sacra instaurentur, quia aliquid ex patrio ritu negligentia casuve prætermissum est. Modo quæ res, post prodigium Albani lacus, nisi instauratio sacrorum auspiciorumque renovatio, affectæ Veienti bello Reipub. remedio fuit? At etiam, tanquam veterum religionum memores, & peregrinos deos transtulimus Romam, & instituimus novos. Juno regina transvecta à Veiis, nuper in Aventino, quam insigni, ob excellens matronarum studium, celebrique dedicata est die? Aio Locutio templum propter cæleste vocem exauditam in nova via jussimus fieri: Capitolinos ludos solennibus aliis addidimus: collegiumque ad id novum, auctore senatu, condidimus. Quid horum opus fuit suscipi, si una cum Gallis urbem Romanam relicturi fuimus? si non voluntate mansimus in Capitolio per tot menses obsidionis? si ab hostibus metu retenti sumus? De sacris loquimur, & de templis: Quid tandem de sacerdotibus? nonne in mentem venit, quantum piaculi committatur? Vestalibus nempe una illa sedes est, ex qua eas nihil unquam, præterquam urbs capta, movit. Flamini diali noctem unam manere extra urbem nefas est, hos Veientes pro Romanis facturi estis sacerdotes, & Vestales tuæ te deserent, Vesta? & flamen peregre habitando in singulas noctes tantum sibi reique publicæ piaculi contrahet? Quid alia, quæ auspicato agimus omnia fere intra pomœrium; cui oblivioni, aut cui negligentiæ damus? Comitia curiata, quæ rem militarem continent, comitia centuriata, quibus consules tribunosque militares creatis, ubi auspicato, nisi ubi adsolent, fieri possunt? Veiosne hæc transferemus? An comitiorum causa populus tanto incommodo in desertam hanc ab diis hominibusque urbem conveniet? Sed res ipsa cogit vastam incendiis ruinisque relinquere urbem, & ad integra omnia Veios migrare, nec hic ædifican-

do inopem plebem vexare. Hanc autem jactati magis causam, quam veram esse, ut ego non dicam, apparere vobis, Quirites, puto, qui meministis ante Gallorum adventum, salvis tectis publicis privatisque, stante incolumi urbe, hanc eandem rem actam esse, ut Veios transmigraremus. Et videte, quantum inter meam sententiam vestramque intersit, tribuni. Vos, etiamsi tunc faciendum non fuerit, nunc utique faciendum putatis: ego contra (nec id mirati sitis, priusquam quale sit audieritis), etiamsi tunc migrandum fuisset incolumi tota urbe, nunc has ruinas relinquendas non censerem. Quippe tum causa nobis in urbem captam migrandi victoria esset, gloriosa nobis ac posteris nostris; nunc hæc migratio nobis misera ac turpis, Gallis gloriosa est. Non enim reliquisse victores, sed amisisse victi patriam videbimur. Hoc ad Alliam fuga, hoc capta urbs, hoc circum sessum Capitolium necessitatis imposuisse, ut desereremus penates nostros, exiliumque ac fugam nobis ex eo loco consciscere-mus, quem tueri non possemus. Et Galli evertere potuerunt Romam, quam Romani restituere non videbuntur potuisse? Quid restat, nisi ut jam novis copiis veniant (constat enim vix credibilem multitudinem esse), & habitare in capta ab se, deserta à vobis hac urbe velint, sinatis? Quid, si non Galli hoc, sed veteres hostes vestri, Æqui Volsci ve faciant, uti commigrent Romam? Velitisne illos Romanos, nos Veientes esse? an malitis hanc solitudinem vestram, quam urbem hostium esse? Non equidem video quid magis nefas sit. Hæc scelera, quia piget reædificare, hæc dedecora, pati parati estis? Si tota urbe nullum melius ampliusve tectum fieri possit, quam casa illa conditoris est nostri, non in casis ritu pastorum agrestiumque habitare est satius intra sacra penatesque vestros, quam exulatum publice ire? Majores nostri convenæ pastoresque, quum in his locis nihil præter sylvas paludesque esset,

esset, novam urbem tam brevi ædificaverunt: nos Capitolio, arce incolumi, stantibus templis Deorum, ædificare incensam piget? Et quod singuli facturi fuimus, si ædes nostræ deflagrassent, hoc in publico incendio universi recusamus facere? Quid tandem, si fraude, si casu Veiis incendium ortum sit, ventoque (ut fieri potest) diffusa flamma magnam partem urbis absumat? Fidenas inde aut Gabios, aliamve quam urbem quæsituri sumus, quo transmigremus? Adeo nihil tenet solum patriæ, nec hæc terra quam matrem appellamus; sed in superficie tigniſque caritas nobis patriæ pendet? Equidem, fatebor vobis, etsi minus injuriæ vestræ quam meæ calamitatis meminisse juvat; quum abessem, quotiescunque patria in mentem veniret, hæc omnia occurrebant, colles, campique, & Tiberis, & assueta oculis regio, & hoc cœlum sub quo natus educatusque essem. Quæ vos, Quirites, nunc moveant potius caritate sua, ut maneatis in sede vestra, quam postea quum reliqueritis ea, macerent desiderio. Non sine causa Dii hominesque hunc urbi condendæ locum elegerunt; saluberrimos colles, flumen opportunum, quo ex mediterraneis locis fruges devehantur, quo maritimi commeatus accipiantur: mare vicinum ad commoditates: nec expositum nimia propinquitate ad pericula classium externarum: regionum Italiæ medium, ad incrementum urbis natum unice locum. Argumento est ipsa magnitudo tam novæ urbis. Trecentesimus sexagesimus quintus annus urbis, Quirites, agitur: Ei ter tot veterrimos populos tam diu bella geritis, quum interea, ne singulas loquar urbes, non conjuncti cum Æquis Volsci, tot tam valida oppida, non universa Etruria tantum terra marique pollens, atque inter duo maria latitudinem obtinens Italiæ, bello vobis par est. Quod quum ita sit, quæ (malum) ratio est expertis alia experiri, quum jam ut virtus vestra transire alio possit, fortuna certe loci hujus

transferri hinc non posſit? Hic Capitolium eſt, ubi quondam capite humano invento, reſponſum eſt, eo loco caput rerum ſummamque imperii fore. Hic, quum augurato liberaretur Capitolium, Juventas Terminuſque maximo gaudio patrum noſtrorum moveri ſe non paſſi, hic Veſtæ ignes, hic Ancilia cœlo demiſſa, hic omnes propitii, manentibus vobis, Dii.

Ex ſexto libro ab urbe condita.

ORATIO
M. FURII CAMILLI
Dictatoris, qua ſuos perterritos hoſtium numero adhortatur.

ARGUMENTUM.

Ad Satricum Antiates cum Volſcorum, Latinorum Hernicorumque ingenti multitudine ſumpſerant arma contra Romanos. Quod bellum Camillo dictatori mandatum fuit. Ibi cum viſo inſpectoque hoſtium ingenti numero, milites commoti perturbatique, ſingulis cum centenis congrediendum eſſe conclamarent: Camillus in equo inter aciem obequitans, eos ad ſtrenue atque fortiter pugnandum ita adhortabatur.

QUÆ triſtitia, milites, hæc, quæ inſolita cunctatio eſt? Hoſtem, an me, an vos ignoratis? Hoſtis eſt quid aliud quam perpetua materia virtutis gloriæque veſtræ? Vos contra, me duce (ut Falericos Veioſque captos, & in capta patria Gallorum legiones cæſas taceam) modo trigeminæ victoriæ triplicem triumphum ex his ipſis Volſcis & Æquis, & ex Etruria egiſtis. An me, quod non dictator vobis ſed tribunus ſignum dedi, non agnoſcitis ducem? Neque ego maxima imperia in vos deſidero: & vos in me nihil præter me ipſum intueri decet, neque enim dictatura mihi unquam animos fecit, ut ne exilium quidem ademit. Iidem igitur omnes ſumus:

mus: & quum eadem omnia in hoc bellum afferamus quæ in priora attulimus, eventum eundem belli exſpectemus. Simul concurreritis, quod quiſque didicit ac conſuevit, faciet. Vos vincetis, illi fugient.

ORATIO
A. CORNELII COSSI
dictatoris ad ſuos.

ARGUMENTUM.

A. Cornelius Coſſus dictator T. Quintium Capitolinum magiſtrum equitum dixerat. Ii adverſus Volſcorum ingentem multitudinem, etiamſi bella inteſtina remorari poterant, delectu habito in agrum Pomptinum milites ducunt. Ibi quum poſtridie quam veniſſent, cæſa hoſtia pacem à dis petiiſſet dictator, lætus tanquam à dis auditus eſſet, in hæc verba milites adhortabatur.

NOSTRA victoria eſt, milites, ſiquid dii vateſque eorum in futurum vident. Itaque, ut decet certæ ſpei plenos, & cum imparibus manus conſeruros, pilis ante pedes poſitis, gladiis tantum dextram armemus: ne procurri quidem ab acie velim, ſed obnixos vos ſtabili gradu impetum hoſtium excipere. Ubi illi vana injecerint miſſilia, & effuſi ſtantibus vobis ſe intulerint, tum micent gladii, & veniat in mentem unicuique, deos eſſe, qui Romanum adjuvent: deos qui ſecundis avibus in prælium miſerint. Tu, Quinti, equitem intentus ad primum initium moti certaminis teneas: ubi hærere jam aciem collato pede videris, tum terrorem equeſtrem occupatis alio pavore infer: invectuſque ordines pugnantium diſſipa.

ORATIO
CORNELII COSSI
dictatoris in M. Manlium.

ARGUMENTUM.

M. Manlius Capitolinus erat qui Capitolium ab Gallis clangore anserum excitus servarat. Is largitionibus populari aura captata, populum domum suam vocat: ubi in patres invectus, inter alia ab iis thesauros eos, qui ad redimendam à Gallis urbem ex ærario exprompti, sive à matronis collati fuerant, occultatos jactabat. Rogatus ubinam tantæ rei furtum occultaretur, tempore ipso se indicaturum respondit. Dictator Cossus ob eam rem ab exercitu & castris in urbem accitus, postero die senatu habito, quum voluntates hominum satis explorasset, retinet senatum, Manliumque per præconem vocari jubet. Manlius multitudine plebis stipatus in senatum venit, in quem dictator hac verba conjecit.

UTINAM mihi patribusque Romanis ita de cæteris rebus cum plebe conveniat, quemadmodum, quod ad te attinet, eamque rem quam de te sum quæsiturus, conventurum satis confido. Spem factam à te civitati video, fide incolumi ex thesauris Gallicis quos primores patrum occultent, creditum solvi posse: cui ego rei tantum abest ut impedimento sim, ut contra te, M. Manli, adhorter, liberes fœnore plebem Romanam: & istos incubantes publicis thesauris ex præda clandestina evolvas. Quod nisi facis, sive ut & ipse in parte prædæ sis, sive quia vanum indicium est; in vincula te duci jubebo: nec diutius patiar à te multitudinem fallaci spe concitari.

ORA-

ORATIO
MANLII CAPITOLINI
qua dictatori & patribus respondet.

ARGUMENTUM.

Conjunctum est hoc cum superiore. Cum plebe, quam donis largitionibusque pellexerat, in senatum Manlius venerat. Ibi dictatori concionato, in hanc sententiam respondit.

OFFENDIT te, A. Corneli, vosque P. C. circumfusa turba lateri meo? Quin eam deducitis à me singuli vestris beneficiis, intercedendo, eximendo de nervo cives vestros, prohibendo judicatos addictosque duci; ex eo quod affluit opibus vestris, sustinendo necessitates aliorum? Sed quid ego vos de vestro impendatis, hortor? Sortem aliam ferte, de capite deducite quod usuris pernumeratum est: jam nihilo mea turba, quam ullius conspectior erit. At enim, quid ita solus ego civium curam ago? Nihilo magis quod respondeam, habeo, quam si quæras, quid ita solus Capitolium arcemque servarim. Et tum universis quam potui, opem tuli, & nunc singulis feram. Nam quod ad thesauros Gallicos attinet, rem suapte natura facilem, difficilem interrogatio facit. Cur enim quæritis quod scitis? Cor quod in sinu vestro est, excuti jubetis potius, quam ponatis? nisi aliqua fraus subest quo magis argui præstigias jubetis vestras, eo plus vereor ne abstuleritis, observantibus etiam occulti. Itaque non ego vobis ut indicem prædas vestras, sed vos id cogendi estis, ut in medium proferatis.

ORATIO
MANLII CAPITOLINI
post vincula ad plebem adversus patres concitandam.

ARGUMENTUM.

Concitata plebs erat Manlii fortuna miseraque conditione,

tione, adeo ut magna pars veſtem mutaret, mœſta turba veſtibulo carceris obverſaretur. Ei multitudini, ſimul ac Coſſus dictatura abiit, plerique exprobrabant inter alia etiam illud, quod defenſores ſuos favore in præceps ruere ſinebat: ut Sp. Mælium & Caſſium, ita M. Manlium, proditum inimicis, quod ad nutum dictatoris reſpondere noluiſſet, conjectum fuiſſe in carcerem. His aliiſque ad eandem rem pertinentibus plebs ſtimulata atque irritata, jam ſe carcerem effracturam minabatur, quum ex Senatuſconſulto Manlius liberatur. Eductus ex carcere animum ad ſeditionem intendens, plebem domum convocat, ubi in hanc ſententiam de tollendis magiſtratibus diſſeruit.

QUOUSQUE tandem ignorabitis vires veſtras, quas natura ne beſtuas quidem ignorare voluit? Numerate ſaltem quot ipſi ſitis, quot adverſarios habeatis. Si ſinguli ſingulos aggreſſuri eſſetis, tamen acrius crederem vos pro libertate, quam illos pro dominatione certaturos. Quot enim clientes circa ſingulos fuiſtis patronos, tot nunc adverſus unum hoſtem eritis. Oſtendite modo bellum, pacem habebitis. Videant vos paratos ad vim, jus ipſi remittent. Audendum eſt aliquid univerſis, aut omnia ſingulis patienda. Quouſque me circumſpectabitis? Ego quidem nulli veſtrum deero, ne fortuna mea deſit, videte. Ipſe vindex veſter, ubi viſum inimicis eſt, nullus repente fui: & vidiſtis in vincula duci univerſi eum, qui à ſingulis vobis vincula depuleram. Quid ſperem, ſi plus in me audeant inimici? An exitum Caſſii Mæliique exſpectem? Bene facitis quod abominamini: Dii prohibebunt hæc, ſed nunquam propter me de cælo deſcendent. Vobis dent mentem oportet, ut prohibeatis; ſicut mihi dederunt armato togatoque, ut vos à barbaris hoſtibus, à ſuperbis defenderem civibus. Tam parvus animus tanti populi eſt, ut ſemper vobis auxilium adverſus inimicos ſatis ſit, nec ullum, niſi quatenus im-

imperari vobis ſinatis, certamen adverſus patres noveritis? Nec hoc natura inſitum nobis eſt, ſed uſu poſſidemini. Cur enim adverſus externos tantum animorum geritis, ut imperare illis æquum cenſeatis? Quia conſueviſtis cum eis pro imperio certare: adverſus hos tentare magis quam tueri libertatem. Tamen qualeſcunque duces habuiſtis, qualeſcunque ipſi fuiſtis, omnia adhuc quantacunque petiſtis, obtinuiſtis; ſeu vi, ſeu fortuna veſtra. tempus eſt etiam majora conari. Experimini modo & veſtram felicitatem, & me (ut ſpero) feliciter expertum: minore negotio, qui imperet patribus, imponetis, quam qui reſiſterent imperantibus, impoſuiſtis. Solo æquandæ ſunt dictaturæ conſulatuſque, ut caput attollere Romana plebes poſſit. Proinde adeſte, prohibete jus de pecuniis dici. ego me patronum profiteor plebis, quod mihi cura mea & fides nomen induit. Vos ſi quo inſigni magis imperii honoriſve nomine veſtrum appellabitis ducem, eo utemini potentiore ad obtinenda ea quæ vultis.

ORATIO
CAMILLI AD SENATORES
Tuſculanorum de mittendis Romam de pace legatis.

ARGUMENTUM.

Camillus in recenſendis captivis Volſcorum forte Tuſculanes duos agnoſcit, qui rogati quo conſilio cum Volſcis ſe conjunxiſſent, quum publice faterentur, ducti ſunt Romam ad ſenatum. Ibi Camillus perfidiam Tuſculanorum accuſat. Placet patribus ut bellum adverſus Tuſculanes geratur; cui Camillum præficiunt. Tuſculani cives patentibus urbis portis obviam Camillo in urbem promoventi frequentes procedunt: commeatus exercitui ex urbe & agris devehitur. Ingreſſus vero urbem, quum non ſecus quam in certa pace opifices ſuo quenque operi inten-

intentos cerneret, rei rationem admiratus, ſenatu eorum vocato, ita verba fecit.

SOLI adhuc Tuſculani vera arma, veraſque vires, quibus ab ira Romanorum veſtra tutaremini, inveniſtis. Ite Romam ad ſenatum. æſtimabunt patres, utrum plus ante pœnæ, an nunc veniæ meriti ſitis. Non præcipiam gratiam publici beneficii. deprecandi poteſtatem à me habueritis, precibus eventum veſtris ſenatus, quum videbitur, dabit.

ORATIO
LEGATORUM TUSCULANORUM in ſenatu, qua ſe purgant.

ARGUMENTUM.

Tuſculani oratores, ſicuti ſuaſerat Camillus, Romam ad petendam pacem miſſi, hoſpitaliter vocati, cauſam ſuam ita egerunt.

QUIBUS bellum indixiſtis, intuliſtiſque, r. c. ſicut nunc videtis nos ſtantes in veſtibulo curiæ veſtræ, ita armati paratique obviam imperatoribus legionibuſque veſtris proceſſimus. Hic noſter, hic plebis noſtræ habitus fuit, eritque ſemper, niſi ſi quando à vobis, proque vobis, arma acceperimus. Gratias agimus & ducibus veſtris & exercitibus, quod oculis magis quam auribus crediderunt: & ubi nihil hoſtile erat, ne ipſi quidem fecerunt. Pacem quam nos præſtitimus, eam à vobis petimus: bellum eo, ſicubi eſt, avertatis precamur. In nos quid arma polleant veſtra, ſi patiendo experiundum eſt, inermes experiemur. Hæc mens noſtra eſt: Dii immortales faciant, tam felix quam pia. Quod ad crimina attinet, quibus moti bellum indixiſtis; etſi revicta rebus, verbis confutare nihil attinet; tamen etiamſi vera ſint, vel fateri nobis ea, quum tam evidenter pœnituerit, tutum cenſemus. Peccetur in vos, dum digni ſitis, quibus ita ſatisfiat.

ORA-

ORATIO
Q. CINCINNATI DICTATORIS ad A. Sempronium magistrum equitum de belli ratione.

ARGUMENTUM.

Jam Prænestini, quum omnia Roma seditionibus plena perlatum esset, vastatis agris ad portam Collinam pervenerant spe urbis capiendæ: quum Romani dictatorem, ut assolebant in re trepida, T. Quintium Cincinnatum creant, à quo A. Sempronius magister equitum dictus. Hostes, quum dictatorem creatum audirent, à mœnibus ad Alliam flumen, ubi castra locarent, se receperant. Dictator Quintius ducto exercitu, quum hostes in conspectu instructos paratosque videret, ita de belli ratione cum magistro equitum agebat.

VIDESNE tu, Aule Semproni, loci fortuna illos fretos ad Alliam constitisse? nec illis Dii immortales certioris quicquam fiduciæ majorisve quod sit auxilii dederunt? At tu fretus armis animisque, concitatis equis invade mediam aciem: ego cum legionibus, in turbatos trepidantesque inferam signa. Adeste dii testes fœderis: & expetite pœnas debitas simul vobis violatis, nobisque per vestrum numen deceptis.

ORATIO
CAMILLI DICTATORIS ad Quirites, de intercessione.

ARGUMENTUM IN HANC ET IN SEQ.

Plebs, arrepta forte occasione rerum novandarum ex magna vi æris alieni, à quo levari non posset, nisi suis in summo imperio collocatis; tribunos plebis duos, C. Licinium & L. Sextium creat, qui sibi viam præstruerent

ad

ad cæteros honores. Ii creati promulgant leges tres adverſus opes patriciorum, & pro commodis plebis. Unam de ære alieno, ut deducto eo de capite quod uſuris pernumeratum eſſet, id quod reliquum eſſet, triennio tribus æquis portionibus perſolveretur: alteram de modo agrorum, ne quis amplius quam quingenta jugera agri poſſideret: tertiam, ne tribunorum militum comitia fierent, conſulque alter ex plebe crearetur. Conterriti patres tam ſeveris contra ſe legibus, collegas tribunis duobus adjungunt, qui leges per interceſſionem promulgari non ſinerent. Ii, à duobus collegis legumlatoribus concilio ad promulgandas leges ſæpe vocato, ne recitari quidem eas paſſi ſunt. Conditione deinde rerum coacti iidem legumlatores, tribunos militum creari permittunt. Ita promulgatio in reditum exercitus dilata. Interim ſæpe refecti iidem tribuni, miſeriam plebeiorum primoribus patrum exponunt, in licentiamque maximam patriciorum invehebantur, quod attineret ad id quod leges promulgandæ continebant. Jam decies refecti, quum legionibus in urbem reductis, non impedirentur collegarum interceſſione, patres dictatorem creant Camillum. Qui ſtipatus magno patriciorum numero, quum collegarum interceſſione etiam renovata nihil profici videret, proxima oratione de interceſſione ad populum verba fecit. Ea concione habita, quum indictus tribunorum plebis comitiis legumlatores jam decies (ut ante dixi) refecti ſe abire velle magiſtratu per ſimulationem faterentur: magis accendebant plebis animos ad id quod petebant. Nam etſi in leges ſuas pugnatum eſſe commemorabant interceſſione collegarum, bello Veliterno & dictatoris creatione: jam tamen illa obſtare poſſe negabant quo minus leges promulgarentur, quum magiſter equitum ex plebe dictus gradum feciſſe ad cæteros quoque magiſtratus videretur. His aliiſque plebis animos inflammarant, quum ſtupentibus cæteris unus App. Claudius adverſus trib. pleb. legumlatores, legeſque ipſas, poſteriorem orationem habuit.

QUAN-

QUANDOQUIDEM, Quirites, jam vos tribunitia libido, non potestas regit, & intercessionem secessione quondam plebis partam, vobis eandem vi facitis irritam, qûa peperistis: non Reipub. magis universæ, quam vestra causa dictator intercessioni adero: eversumque vestrum auxilium imperio tutabor. Itaque, si C. Licinius & L. Sextius intercessioni collegarum cedunt nihil, patricium magistratum inseram concilio plebis; si adversus intercessionem, tanquam captæ civitati leges imponere tentent, vim tribunitiam à se ipsa dissolvi non patiar.

ORATIO
APPII CLAUDII
contra tribunos plebis legumlatores, & leges ipsas.

NEQUE novum, neque inopinatum mihi sit, Quirites, si quod unum familiæ nostræ semper objectum est ab seditiosis tribunis, id nunc ego quoque audiam: Claudiæ genti jam inde ab initio nihil antiquius in Republica, patrum majestate fuisse: semper plebis commodis adversatos esse. Quorum alterum neque nego, neque inficias eo: nos, ex quo asciti sumus simul in civitatem & patres, enixe operam dedisse, ut per nos aucta potius quam imminuta majestas earum gentium, inter quas nos esse voluistis, dici vere posset. Illud alterum pro me majoribusque meis contendere ausim, Quirites (nisi quæ pro universa Republ. fiant, ea plebi tanquam aliam incolenti urbem adversa quis putet), nihil nos neque privatos neque in magistratibus, quod incommodum plebi esset, scientes fecisse: nec ullum factum dictumve nostrum, contra utilitatem vestram (etsi quædam contra voluntatem fuerint) vere referri posse. An hoc, si Claudiæ familiæ non sim, nec ex patricio sanguine ortus, sed unus Quiri-

Quiritium quilibet, qui modo me duobus ingenuis ortum, & vivere in libera civitate sciam, reticere possim? L. illum Sextium, & C. Licinium, perpetuos (si Diis placet) tribunos, tantum licentiæ novem annis, quibus regnant, sumpsisse, ut vobis negent potestatem liberam suffragii, non in comitiis, non in legibus jubendis, se permissuros esse? Sub conditione, inquit, nos reficietis decimum tribunos. Quid est aliud dicere, quod petunt alii, nos adeo fastidimus, ut sine mercede magna non accipiamus. Sed quæ tandem ista merces est, qua vos semper tribunos plebis habeamus? Ut rogationes, inquit, nostras, seu placent, seu displicent, seu utiles, seu inutiles sunt, omnes conjunctim accipiatis. Obsecro vos, Tarquinii, tribuni plebis, putate me ex media concione unum civem succlamare: bona venia vestra liceat ex his rogationibus legere, quas salubres nobis censemus esse; antiquare alias. Non, inquit, licebit. Tu de fœnore atque agris, quod ad vos omnes pertinet, jubeas: & hoc portenti non fiat in urbe Romana, uti L. Sextium atque hunc C. Licinium eo[illegible]es, quod indignaris, quod abominaris, videas. Aut omnia accipe: aut nihil fero. ut si quis ei quem urgeat fames, venenum ponat cum cibo, & aut abstinere eo quod vitale sit, jubeat, aut mortiferum vitali admisceat. Ergo si esset libera hæc civitas, non tibi frequentes succlamassent, Abi hinc cum tribunatibus ac rogationibus tuis? quid, si non tuleris, quod commodum est populo accipere, nemo erit qui ferat illud? Si quis patricius, si quis (quod illi volunt invidiosius esse) Claudius diceret, aut omnia accipite, aut nihil fero, quis vestrum Quirites, ferret? Nunquamne vos res potius quam auctores spectabitis, sed omnia semper, quæ magistratus ille dicet, secundis auribus; quæ ab nostrum aliquo dicentur, adversis accipietis? At, hercule, sermo minime civilis. Quid? rogatio qualis est, quam à vobis anti-

quatam indignantur? Sermoni, Quirites, similima. Consules, inquit, rogo, ne vobis, quos velitis, facere liceat. An aliter rogat, qui utique altenum ex plebe fieri consulem jubet, nec duos patricios creandi potestatem vobis permittit? si hodie bella sint quale Etruscum fuit, quum Porsena Janiculum insedit; quale Gallicum modo, quum præter Capitolium atque arcem omnia hæc hostium erant; & consulatum cum hoc M. Furio, aut quoliber alio ex patribus L. ille Sextius peteret: possetisne ferre Sextium haud pro dubio consulem esse, Camillum de repulsa dimicare? Hoccine est in commune honores vocare, ut duos plebeios fieri consules liceat, duos patricios non liceat? & alterum ex plebe creari necesse sit, utrumque ex patribus præterire liceat? Quænam ista societas, quænam consortio est? parum est, si cujus pars tua nulla adhuc fuit, in partem ejus venis, nisi partem petendo, totum traheris? timeo, inquit, ne si duos licebit creari patricios, neminem creetis plebeium. Quid est dicere aliud, nisi quia indignos vestra voluntate creaturi non estis, necessitatem vobis [illegible]endi quos non vultis, imponam? quid sequitur, nisi ut ne beneficium quidem debeat populo, si cum duobus patriciis unus petierit plebeius, & lege se, non suffragio, creatum dicat? Quo modo extorqueant, non quo modo petant honores, quærunt: & ita maxima sunt adepturi, ut nihil ne pro minimis quidem debeant; & occasionibus potius quam virtute petere honores malint. Est aliquis qui se inspici, qui æstimari fastidiat? qui certos sibi uni honores inter dimicantes competitores æquum censeat esse? qui se arbitrio vestro eximat? qui vestra necessaria suffragia pro voluntatiis, & serva pro liberis faciat? Omitto Licinium Sextiumque, quorum annos in perpetua potestate tanquam regum in Capitolio numeratis; quis est hodie in civitate tam humilis, cui non via ad consulatum facilior per istius legis occasionem,

quam

quam nobis ac liberis noſtris, fiat? ſiquidem ne
ne quum voluerit quidem creare interdum po
ritis, iſtos etiam ſi noluerit, neceſſe ſit. De ind
gnitate ſatis dictum eſt (crenim dignitas ad homi
nes pertinet) quid de religionibus atque auſpiciis,
quæ propria deorum immortalium contemplio at
que injuria eſt, loquar? Auſpiciis hanc urbem con
ditam eſſe, auſpiciis bello ac pace, domi militiæque
omnia geri, quis eſt qui ignoret? Penes quos igitu
ſunt auſpicia more majorum? Nempe penes pa
tres. Nam plebeius quidem magiſtratus nullus au
ſpicato creatur. Nobis adeo propria ſunt auſpicia,
ut non ſolum quos populus creat patricios magi
ſtratus, non aliter quam auſpicato creet; ſed no
quoque ipſi ſuffragio populi auſpicato interregem
prodamus, & privatim auſpicia habeamus, quæ iſti
ne in magiſtratibus quidem habent. Quid igitu
aliud quam tollit ex civitate auſpicia, qui plebeio
conſules creando, à patribus, qui ſoli ea habe
poſſunt, aufert? Eludant nunc licet religione
Quid enim eſt, ſi pulli non paſcentur? ſi ex cav
tardius exierint? ſi occinuerit avis? Parva ſunt hæc
ſed parva iſta non contemnendo majores noſtri ma
ximam hanc rem fecerunt. Nunc nos, tanquam
jam nihil pace Deorum opus ſit, omnes ceremo
nias polluimus. Vulgo ergo pontifices, auguresq
ſacrificuli, reges creentur: cuilibet apicem dialem
dommodo homo ſit, imponamus: tradamus au
cilia, penetralia, Deos Deorumque curam, qui
bus nefas eſt. Non leges auſpicato ferantur, no
magiſtratus creentur, nec centuriatis comitiis pa
tres auctores fiant: Sextius & Licinius tanquam
Romulus ac Tatius in urbe Romana regnent, qui
pecunias alienas, quia agros dono dant. Tam
dulcedo eſt ex alienis fortunis prædandi: nec i
mentem venit, altera lege ſolitudines vaſtas in a
gris fieri pellendo finibus dominos: altera fide
abrogari, cum qua omnis humana ſocietas t
lit

[illegible]. Omnium rerum causa vobis antiquandas censeo istas rogationes. Quod faxitis, Deos velim fortunare.

Ex septimo libro ab urbe condita.

ORATIO SERVII TULLII ad dictatorem, ut militibus pugnandi faceret potestatem.

ARGUMEMTUM.

C. Sulpitius dictator, & M. Valerius magister equitum, adversus Gallos, qui jam ad Padum consederant, exercitus duos duxerant. Dictator non ausus primo adventu se belli fortunæ committere, trahebat bellum, vetando nequis injussu suo extra ordinem in hostem pugnaret. Milites ægre illud passi, multa jactabant in dictatorem, criminabanturque patres, quod per dictatorem, non per consules rem geri placuisset. Tandem Servio Tullio septimo primipilo dant negotium ut ab imperatore pugnandi copiam impetraret. Is apud dictatorem hac oratione rem peragit.

SCILICET Dictator, condemnatum se universus exercitus à te ignaviæ ratus, & prope ignominiæ causa destitutum sine armis, oravit me ut suam causam apud te agerem. Equidem sicubi loco cessum, si terga data hosti, si signa fœde amissa objici nobis possent, tamen hoc à te impetrari æquum censerem, ut nos virtute culpam nostram corrigere, & abolere flagitii memoriam nova gloria patereris. Etiam ad Alliam fusæ legiones, eandem quam per pavorem amiserant patriam, profectæ postea ab Veiis virtute recuperavere. Nobis deum benignitate, felicitate tua populique Romani, & res & gloria est integra. Quamquam de gloria vix dicere ausim, si nos & hostes haut secus quam fœ-

minas abditos intra vallum omnibus contumeliis eludunt: & tu imperator noſter, quod ægrius patimur, exercitum tuum ſine animis, ſine armis, ſine manibus, judicas eſſe: & prius quam expertus nos eſſes, de nobis ita deſperaſti, ut te mancorum ac debilium ducem judicares eſſe. Quid enim aliud eſſe cauſæ credemus, cur veteranus dux, fortiſſimus bello, compreſſis, quod aiunt, manibus ſedeas? Utcunque enim ſe habeat res, te de noſtra virtute dubitaſſe videri, quam nos de tua, verius eſt. Sin autem non tuum iſtud ſed publicum eſt conſilium, & conſenſus aliquis patrum, non Gallicum bellum nos ab urbe, à penatibus noſtris, ablegatos tenet; quæſo, ut quæ dicam, non à militibus imperatori dicta cenſeas, ſed à plebe patribus, quæ ſicut vos veſtra habeatis conſilia, ſic ſe ſua habituram dicat. Quis tandem ſuccenſeat milites nos eſſe, non ſervos veſtros? ad bellum, non in exilium, miſſos? ſiquis det ſignum, in acie educat, ut viris ac Romanis dignum ſit pugnaturos; ſi nihil armis opus ſit, otium Romæ potius quam in caſtris acturos. Hæc dicta ſint patribus. Te, imperator, milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias. tum vincere cupimus, tum duce te vincere, tibi lauream inſignem deferre, tecum triumphantes urbem inire, tuum ſequentes currum Jovis optimi maximi templum gratantes ovanteſque adire.

ORATIO
M. POPILII CONSULIS
qua ſuos milites adhortatur.

ARGUMENTUM.

Scipione conſule morbo implicito, M. Popilio collegæ ex plebe bellum permiſſum erat adverſus Gallos, qui jam in agro Latino caſtra fixerant. Victoria belli ejus jam ad Romanos inclinata erat, quum conſulis la-

vus

vus humerus machara prope trajicitur. Eo vulnere permoti languidique milites facti, jam propemodum certam victoriam amiserant, quum consul alligato vulnere ad prima signa progressus, in hac verba militem adhortabatur.

QUID stas, miles? non cum Latino Sabinoque hoste res est, quem victum armis, socium ex hoste facias. In belluas strinximus ferrum, hauriendus aut dandus est sanguis. Pepulistis à castris, supina valle præcipites egistis, stratis corporibus hostium superstatis. Complete eadem strage campos, qua montes replestis. Nolite expectare dum stantes vos fugiant. inferenda sunt signa, & vadendum in hostem.

ORATIO

LEGATORUM CAMPANORUM in senatu, qua auxilium adversus Samnites petunt.

ARGUMENTUM.

Samnites societate atque amicitia cum Romanis juncti, Sidicinis injustum bellum inferebant: quibus quum Sidicini se impares viderent, Campanos socios belli asciverant. Campani fluentes luxu, quum viribus non dimicarent, in agrum Sidicinum pelluntur. Quam rem quum Samnites animadverterent, omissis Sidicinis, in Campanorum oppida, unde plus præda atque gloria esset, bellum convertunt. Jamque casa erat multitudo magna juvenum: qui superfuerant, intra mœnia urbis Capuæ pulsi: quum Romam oratores questum injurias mittere coguntur, qui hunc in modum causam Campanorum egerunt.

POPULUS nos Campanus legatos ad vos, P. C. misit; amicitiam in perpetuum, auxilium præsens à vobis petitum. quam si secundis rebus

noſtris petiſſemus, ſicut cœpta celerius, ita infirmiore vinculo contracta eſſet. Tunc enim, ut qui ex æquo nos veniſſe in amicitiam meminiſſemus, amici forſitan pariter ac nunc, ſubjecti atque obnoxii vobis minus eſſemus. Nunc miſericordia veſtra conciliati, auxilioque in dubiis rebus defenſi, beneficium quoque acceptum colamus oportet, ne ingrati, atque omni ope divina humanaque indigni videamur. Neque hercule, quod Samnites priores amici ſociique vobis facti ſunt, ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam ſuſcipiamur: ſed ut vetuſtate & gradu honoris nos præſtent. Neque enim fœdere Samnitium, ne qua nova jungeretis fœdera, cautum eſt. Fuit quidem apud vos ſemper ſatis juſta cauſa amicitiæ, velle eum vobis amicum eſſe, qui vos appeteret: Campani, etſi fortuna præſens magnifice loqui prohibet, non urbis amplitudine, non agri ubertate ulli populo, præterquam vobis cedentes, haud parva (ut arbitror) acceſſio bonis rebus veſtris in amicitiam venimus veſtram. Æquis Volſciſque, æternis hoſtibus hujus urbis, quandocunque ſe moverint, ab tergo erimus: & quod vos pro ſalute noſtra priores feceritis; id nos pro imperio veſtro & gloria ſemper faciemus. Subactis iis gentibus, quæ inter nos voſque ſunt, quod propediem futurum ſpondet & virtus & fortuna veſtra, continens imperium uſque ad nos habebitis. Acerbum & miſerum eſt quod fateri nos fortuna noſtra cogit. Eo ventum eſt, P. C. ut aut amicorum aut inimicorum Campani ſimus. ſi defenditis, veſtri: ſi deſeritis, Samnitium erimus. Capuam ergo, & Campaniam omnem veſtris an Samnitium viribus accedere malitis, deliberate. Omnibus quidem, Romani, veſtram miſericordiam, veſtrumque auxilium æquum eſt patere; iis tamen maxime, qui eam implorantibus aliis, auxilium dum ſupra vires ſuas præſtant, omnes ipſi in hanc neceſſitatem venerunt. Quanquam pugnavimus verbo pro Sidicinis,

cinis, re pro nobis, quum videremus finitimum populum nefario latrocinio Samnitium peti: & ubi conflagrassent Sidicini, ad nos trajecturum illud incendium esse. Nec enim nunc, quia dolent injuriam acceptam Samnites, sed quia gaudent sibi oblatam esse causam, oppugnatum nos veniunt. An si ultio iræ hæc, & non occasio cupiditatis explendæ esset, parum fuit, quod semel in Sidicino agro, iterum in Campania ipsa, legiones nostras cecidere? Quæ est ista tam infesta ira, quam per duas acies fusus sanguis explere non potuerit? Adde huc populationem agrorum, prædas hominum atque pecudum actas, incendia villarum ac ruinas, omnia ferro ignique vastata. Hiscine ira expleri non potuit? Sed cupiditas explenda est. ea ad oppugnandam Capuam rapit. At delere urbem pulcherrimam, aut ipsi possidere volunt. Sed vos potius, Romani, beneficio vestro occupate eam, quam illos habere per maleficium sinatis. Non loquor apud recusantem justa bella populum: sed tamen si ostenderitis auxilia vestra, ne bello quidem arbitror vobis opus fore. Usque ad nos contemptus Samnitium pervenit, supra non ascendit. Itaque umbra vestri auxilii, Romani, tegi possumus: quidquid deinde habuerimus; quicquid ipsi fuerimus; vestrum id omne existimaturi. Vobis arabitur ager Campanus, vobis Capua urbs frequentabitur: conditorum, parentum, deorum immortalium numero nobis eritis. Nulla colonia vestra erit, quæ nos obsequio erga vos fideque superet. Annuite, P. C. nutum nomenque vestrum invictum Campanis, & jubete sperare incolumem Capuam futuram. Qua frequentia omnium generum multitudinis prosequente creditis nos illinc profectos? quam omnia votorum lacrymarumque plena reliquisse? in qua nunc expectatione senatum populumque Campanum, conjuges, liberosque nostros esse? stare omnem multitudinem ad portas, viam hinc ferentem prospectan-

tes, certum habeo, quid illis nos, P. C. ſolicitis ac pendentibus animis renunciare jubeatis. Alterum reſponſum ſalutem, victoriam, lucem ac libertatem: alterum ominari horreo, quæ ferat. Proinde ut aut de veſtris futuris ſociis atque amicis, aut nuſquam ullis futuris nobis, conſulite.

ORATIO
ROMANORUM,
qua præcedenti Campanorum legatorum orationi reſpondent.

AUXILIO vos Campani, dignos cenſet ſenatus: ſed ita vobiſcum amicitiam inſtitui par eſt, ne qua vetuſtior amicitia ac ſocietas violetur. Samnites nobiſcum fœdere juncti ſunt. Itaque arma, Deos, prius quam homines violatura, adverſus Samnites vobis negamus. Legatos, ſicut fas juſque eſt, ad ſocios atque amicos precatum mittemus, ne qua vobis vis fiat.

ORATIO
LEGATORUM
Campanorum, qua præcedenti Romanorum orationi reſpondent.

QUANDOQUIDEM noſtra tueri adverſus vim atque injuriam juſta vi non vultis, veſtra certe defendetis. Itaque populum Campanum urbemque Capuam, agros, delubra Deum, divina humanaque omnia in veſtram, P. C., populique Romani ditionem dedimus: quicquid deinde patiemur, dedititii veſtri paſſuri.

ORA-

ORATIO
M. VALERII CORVINI,
qua ſuos adhortatur.

ARGUMENTUM.

Ad Samnites Campanorum nomine Romani legati miſſi, quum re infecta redirent, retulerunt à Samnitibus reſponſum, id ſe bellum perfecturos: atque quum adhuc illic eſſent, multis imperatum eſſe ut prædas ex agro Campano agerent. Senatus hu concitatus, feciali ad res repetendas, ſimul indicendum bellum, miſſo, decrevit ut Valerius & Cornelius conſules eo exercitus ducerent. Valerius contra Samnites profectus, in hunc modum milites ad pugnandum adhortabatur.

FACTA mea, non dicta, vos, milites, ſequi volo: nec diſciplinam modo, ſed exemplum etiam à me petere. Non factionibus modo, nec per conciones uſitatas nobilibus, ſed hac dextra mihi tres conſulatus ſummamque laudem peperi. Fuit, quum hoc dici poterat: Patricius enim eras, & à liberatoribus patriæ ortus: & eodem anno familia iſta conſulatum, quo urbs hæc conſulem habuit. Nunc jam nobis patribus vobiſque plebeiis promiſcuus conſulatus patet, nec generis, ut ante, ſed virtutis eſt præmium. Proinde ſummum quodque ſpectate, milites, decus. Non, ſi mihi novum hoc Corvi cognomen diis auctoribus homines dediſtis, Publicolarum vetuſtum familiæ noſtræ cognomen memoria exceſſit. Semper ego plebem Romanam militiæ domique privatus, in magiſtratibus parvis magniſque, æque tribunus ac conſul, eodem tenore per omnes deinceps conſulatus, colo atque colui. Nunc quod inſtat, Diis bene juvantibus, novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petite.

ORATIO EXHORTATORIA

P. Decii tribuni militum ad A. Cornelium consulem, quum spes elabendi non videretur.

ARGUMENTUM.

A. Cornelius consul exercitum in Samnium duxerat: ibi eo ipso tempore quo Valerius Corvinus collega Samnites vicit, milites incaute in saltum quendam, cava valle pervium, circaque ab hoste insessum, induxerat, unde non prius hostem imminentem vidit, quam jam tuto recipi signa non possent. Eum, necessitate illa territum, P. Decius trib. militum, qua esset erumpendum, ita docuit.

VIDESNE tu, A. Corneli, cacumen illud supra hostem? Arx illa est spei salutisque nostræ, si eam, quam cæci reliquere Samnites, impigre capimus. Nec tu mihi plus quam unius legionis principes hastatosque dederis. cum quibus ubi evasero in summum: perge hinc omni liber metu: teque & exercitum serva. Neque enim moveri hostis subjectus nobis ad omnes ictus sine sua pernicie potérit. Nos deinde, aut fortuna populi Romani, aut nostra virtus expediet.

ORATIO EJUSDEM P. DECII,

qua suos ad erumpendum ex colle occupato adhortatur.

ARGUMENTUM.

P. Decius tribunus militum, indicato loco consuli quo evaderet, cum præsidio ad collis verticem pervenerat. Eo Samnites diu multumque progredi conati, huc atque

que illuc signa vertebant: modo collem circumdabant, modo viam patefaciebant. Decius spe pugnandi destitutus, primum centuriones ad se vocat, quibus hostium inertiam exponit, deinde milites ad erumpendum adhortatur.

QUÆNAM illa insicitia belli ac pigritia est? aut quonam modo isti ex Sidicinis Campanisque victoriam peperetunt? Huc atque illuc signa moveri, ac modo in unum conferri, modo educi videtis. Opus quidem incipit nemo; cum jam circundati vallo potuerimus esse. tum vero nos similes istorum simus, si diutius hic moremur, quam commodum sit. Agitedum, ite mecum, ut dum lucis aliquid supereſt, quibus locis præsidia ponant, qua pateat hinc exitus, exploremus. *Hac omnia, sagulo gregali amictus, centurionibus item manipularium militum habitu ductis, ne ducem circumire hostes notarent, perlustravit. Vigiliis deinde dispositis, cæteris omnibus tesseram dari jubet: ubi secunda vigilia buccina datum signum esset, armati cum silentio ad se venirent, Quo ubi, sicut edictum erat, taciti convenerunt.* Hoc silentium, milites, *inquit*, omisso militari assensu, in me audiendo servandum est. Ubi sententiam meam vobis peregero, tum quibus eadem placebunt, in dexteram partem taciti transibitis: quæ pars major erit, eo stabitur consilio. Nunc quæ mente agitem, audite. Non fuga delatos, nec inertia relictos hic vos circumvenit hostis. virtute cepistis locum, virtute hinc oportet evadatis. Veniendo huc exercitum egregium populi Romani servastis: erumpendo hinc, vosmet ipsos servate. Digni estis qui pauci pluribus opem tuleritis, ipsi nullius auxilio egueritis. Cum eo hoste res est, qui hesterno die delendi omnis exercitus fortuna per socordiam usus non sit, hunc tam opportunum collem imminentem capiti suo non ante viderit, quam captum à nobis: nos tam pau-

eos tot ipse millibus hominum nec ascensu arcuerit, nec tenentes locum, quum diei tantum superesset, vallo circumdederit. Quem videntem ac vigilantem sic eluseritis, sopitum oportet fallatis, imo necesse est. In eo enim loco res sunt nostræ, ut ego vobis magis necessitatis vestræ index, quam consilii auctor sim. Neque enim maneatis, antequam hinc, deliberari potest, quum, præter arma & animos armorum memores, nihil vobis fortuna reliqui fecerit. fame & siti moriendum sit, si plus quam viros ac Romanos decet, ferrum timeamus. Ergo una est salus, erumpere hinc, atque abire. Id aut interdiu aut nocte faciamus oportet. Ecce hoc aliud minus dubium. quippe si lux expectetur, quæ spes est, non vallo perpetuo fossaque nos septurum hostem? qui nunc corporibus suis subjectis undique cinxerit, ut videtis, collem. Atqui si nox opportuna est eruptioni, sicut est, hæc profecto noctis aptissima hora est. Signo secundæ vigiliæ convenistis, quod tempus mortales somno altissimo premit. Per corpora sopita vadetis; vel silentio incautos fallentes, vel sentientibus clamore subito pavorem injecturi. Me modo sequimini, quum sequuti estis, ego eandem, quæ duxit huc, sequar fortunam. Quibus hæc salutaria videntur, agitedum, in dextram partem pedibus transite.

ORATIO

M. VALERII CORVINI dictatoris ad conjuratores & seditiosos milites, qua dehortatur à pugna contra patriam.

ARGUMENTUM.

Deliniti milites Romani deliciis voluptatibusque quas abunde Campania administrabat, ineunt consilia adimenda Campanis Capuæ. Claudius Martius Rutilius

silius consul ea re cognita, rumorem spargit per oppida ea Campaniæ per quæ milites ad præsidia dispersi erant. Idem suos in æstiva milites quum eduxisset, aliis aliisque causis dimittendi milites confictis Romam mittebat : quos ibi collega remorabatur. Jam cæteri quum neminem ex iis qui dimittebantur, redire ad castra viderent, emanasse sua consilia rebantur : quum cohors una militum in saltu concedit, qui eos omnes quos consul mittebat, sibi adjungebant. Cui multitudini jam validæ quum nihil ad formam exercitus deesset præter ducem, T. Quintium quendam Romanum, quem colere agrum audiverant, sibi imperatorem deligunt, renitentemque imperare cogunt. Hoc duce jam ad octavum lapidem viæ progressi erant, ad inferenda Romanis arma, quum M. Valerium Corvinum dictatorem contra se venientem conspicientes, expectandum esse censent. Ad colloquium deinde ventum est : ac prior Valerius in hæc verba eos à pugna dehortatus est : T. Quintius deinde dux eorum.

DEos immortales, milites, vestros, publicos, meosque, ab urbe proficiscens ita adoravi, veniamque supplex poposci, ut mihi de vobis concordiæ partæ gloriam non victoriam darent. Satis fuit eritque unde belli decus pariatur : hinc pax petenda est. Quod deos immortales inter nuncupanda vota expoposci, ejus me compotem voti vos facere potestis : si meminisse vultis, non vos in Samnio, nec in Volscis, sed in Romano solo castra habere : si illos colles, quos cernitis, patriæ vestræ esse, si hunc exercitum civium vestrorum : si me consulem vestrum, cujus ductu auspicioque prïore anno bis legiones Samnitium fudistis, bis castra vi cepistis. Ego sum M. Valerius Corvus, milites, cujus vos nobilitatem beneficiis erga vos, non injuriis, sensistis : nullius superbæ in vos legis, nullius crudelis senatusconsulti author : in omnibus meis

imperiis in me ſeverior quam in vos. Ac ſi cui genus, ſi cui ſua virtus, ſi cui etiam majeſtas, ſi cui honores ſubdere ſpiritus potuerunt; is eram natus, id ſpecimen mei dederam, ea ætate conſulatum adeptus eram, ut potuerim, tres & viginti annos natus, conſul patribus quoque ferox eſſe, non ſolum plebi. Quod meum factum dictumve conſulis gravius quam tribuni audiſtis? Eodem tenore duo inſequentes conſulatus geſſi, eodem hæc imperioſa dictatura geretur: ut neque in hos meos & patriæ meæ milites mitior, quam in vos (horreo dicere) hoſtes. Ergo vos prius in me ſtrinxeritis ferrum, quam in vos ego, iſtinc ſigna canent, iſtinc clamor prius incipiet atque impetus, ſi dimicandum eſt. Inducite in animum, quod non induxerunt patres avique veſtri: non illi, qui in Sacrum montem ſeceſſerunt; non hi, qui poſtea Aventinum inſederunt. Expectate dum vobis ſingulis, ut olim Coriolano, matres, conjugeſque crinibus paſſis obviæ ab urbe veniant. Tum Volſcorum legiones, quia Romanum habebant ducem, quieverunt: vos Romanus exercitus non deſtiteritis impio bello? T. Quinti, quocunque iſtic loco, ſeu volens ſeu invitus, conſtitiſti, ſi dimicandum erit, tum tu in noviſſimos te recipito: fugeris etiam honeſtius, tergumque civi dederis, quam pugnaveris contra patriam. Nunc ad pacificandum bene atque honeſte inter primos ſtabis, & colloquii hujus ſalutaris interpres fueris. Poſtulate æqua, & ferte. quanquam vel iniquis ſtandum eſt potius, quam impias inter nos conſeramus manus.

ORA-

ORATIO
T. QUINTII DUCIS
seditiosorum, qua eos ad concordiam exhortatur.

ME quoque, milites, si quis usus mei est, meliorem pacis quam belli habetis ducem. Non enim illa modo Volscus aut Samnis sed Romanus verba fecit; vester consul, vester imperator, milites: cujus auspicia pro vobis experti nolite adversus vos velle experiri. Qui pugnarent vobiscum infestius, & alios duces, senatus habuit: qui maxime vobis suis militibus parceret, cui plurimum vos imperatori vestro crederetis, eum elegit. Pacem, etiam qui vincere possunt, volunt. Quid nos velle oportet? quin, omissis ira & spe, fallacibus auctoribus, nos ipsos nostraque omnia cognitæ permittimus fidei?

Ex octavo libro ab urbe condita.

ORATIO
ANNII SETINI
prætoris Latinorum, ad suos.

ARGUMENTUM.

Latini conjuncti cum Campanis aliisque populis, Samnitibus bellum inferebant: Samnites, quum Latini etiam superiores ex Samnio forte excessissent, tempus idoneum illud esse legationibus faciendis ad petendum auxilium rati, oratores Romam mittunt, qui sociorum injurias exponerent. Latinos tum Romani timebant ne arguendo abalienarent. Itaque primo arguere non ausi, deinde ubi de defectione certius cognoverunt, decem principes mandant, quibus imperarent qua vellent. Prætor tum Latinorum erat L. Annius Setinus, qui delectus ad legationem,

priusquam cum reliquis novem proficiſceretur, ad ſenatum refert, quid Romanis reſponderi placeret, quod attineret ad ea quæ velle eos diceret. Aliud aliis ſentientibus, ſententia ſua peracta, ita rurſus loquutus eſt.

QUAMQUAM ipſe ego retuli quid reſponderi placeret, tamen magis ad ſummam rerum noſtrarum pertinere arbitror, quid agendum nobis, quam quid loquendum ſit. Facile erit, explicatis conſiliis, accommodare rebus verba. Nam ſi etiam nunc ſub umbra fœderis æqui ſervitutem pati poſſumus; quid abeſt, quin proditis Sidicinis, non Romanorum ſolum ſed Samnitium quoque dicto pareamus, reſpondeamuſque Romanis, nos, ubi innuerint, poſituros arma? Sin autem tandem libertatis deſiderium remordet animos, ſi fœdus eſt, ſi ſocietas æquatio juris eſt, ſi conſanguineos nos Romanorum eſſe, quod olim pudebat, nunc gloriari licet, ſi ſocialis illis exercitus is eſt, quo adjuncto duplicent vires ſuas, quem ſecernere ab ſe conſules bellis propriis ponendis ſumendiſque nolint; cur non omnia æquantur? cur non alter ab Latinis conſul datur? Ubi pars virium, ibi & imperii pars eſt? Eſt quidem nobis hoc per ſe haud nimis amplum, quippe concedentibus Romam caput Latio eſſe. ſed ut amplum videri poſſet, diuturna patientia fecimus. Atqui ſiquando unquam conſociandi imperii, uſurpandæ libertatis tempus optaſtis; en hoc tempus adeſt, & virtute veſtra, & Deum benignitate vobis datum. Tentaſtis patientiam negando militem: quis dubitat exarſiſſe eos, quum plus ducentorum annorum morem ſolveremus? pertulerunt tamen hunc dolorem. Bellum noſtro nomine cum Pelignis geſſimus: qui ne noſtrorum quidem finium nobis per nos tuendorum jus antea dabant, nihil interceſſerunt. Sidicinos in fidem receptos, Campanos ab ſe ad nos deſciſſe, exercitus nos para-

re-

re adversus Samnites fœderatos suos audierunt, nec moverunt se ab urbe. Unde hæc illis tanta modestia, nisi à conscientia virium & nostrarum & suarum? Idoneos auctores habeo, querentibus de nobis Samnitibus, ita responsum ab senatu Romano esse, ut facile appareret, ne ipsos quidem jam postulare, ut Latium sub Romano imperio sit. Usurpate modo postulando eo, quod illi vobis taciti concedunt. Si quem hoc dicere metus prohibet, en ego ipse, audiente, non populo Romano modo senatuque, sed Jove ipso qui Capitolium incolit, profiteor me dicturum, ut si nos in fœdere ac societate esse velint, consulem alterum ab nobis, senatusque partem accipiant.

ORATIO

ANNII EJUSDEM

ad P. C. Romanorum, ut alter consul ex Latinis fieret.

ARGUMENTUM.

Latini Annio permiserant ut ageret ac diceret quæ è Rep. Latinorum fideque sua viderentur. Is in senatum cum cæteris legatis admissus, quum T. Manlium consulem audiret ita de ea re agentem, ut ne Samnitibus fœderatis Romanorum bellum à Latinis inferretur, confestim rem ipsam narrare in hanc formam ingressus est.

TEMPUS erat, Tite Manli, vosque P. C., tandem jam vos nobiscum nihil pro imperio agere, quum florentissimum Deûm benignitate, nunc Latium armis virisque, Samnitibus bello victis, Sidicinis Campanisque sociis, nunc etiam Volscis adjunctis, videretis: Colonias quoque vestras Latinum Romano prætulisse imperium. Sed quoniam vos regno impotenti finem ut imponatis, non inducitis in animum; nos, quamquam armis

mis possumus asserere Latium in libertatem, consanguinitati tamen hoc dabimus, ut conditiones pacis feramus æquas utrisque: quoniam vires quoque æquari Diis immortalibus placuit. Consulem alterum Roma, alterum ex Latio creari oportet: senatus partem æquam ex utraque gente esse: unum populum, unam Rempub. fieri, & ut imperii eadem sedes sit, idemque omnibus nomen, quoniam ab alterutra parte concedi necesse est, quod utrisque bene vertat, sit hæc sane patria potior, & Romani omnes vocemur.

ORATIO
T. MANLII CONSULIS
ad legatos Latinorum.

ARGUMENTUM.

Hoc proximæ orationi cohæret. Ea Annii oratione T. Manlius adeo permotus irarumque plenus fuit, ut diceret, si id ipsum ille quod petierat, approbarent patres, se palam in senatu quemcunque Latinum vidisset, interfecturum. Conversus deinde ad simulacrum Jovis, ita rei atrocitatem & indignitatem referebat.

AUDI, Jupiter, hæc scelera, audite jus fasque! Peregrinos consules, & peregrinum senatum, in tuo, Jupiter, augurato templo, captus, atque ipse oppressus, visurus es? Hæccine fœdera Tullus Romanus rex cum Albanis patribus vestris, Latini; hæc L. Tarquinius vobiscum postea fecit? Non venit in mentem pugna apud Regillum lacum? adeo & cladium vestrarum veterum & beneficiorum nostrorum erga vos obliti estis?

ORA-

ORATIO
T. MANLII CONSULIS
ad T. Manlium filium, qua eum accusat quod in hostem ipsius injussu pugnavisset.

ARGUMENTUM.

Bello Latino, quod factum fuit quum Latini, non auditi de altero consule ex Latio creando, in Campaniam exercitum duxerunt: consules docti hostes lingua eadem, institutis, moribus uti, quibus Romani: milites item militibus, centuriones centurionibus congruere: edixerant ne quis in hostem extra ordinem pugnaret. T. Manlius erat T. Manlii consulis filius, qui lacessitus à Geminio quodam Tusculano per contumeliam, congressus, equitem, à jugulo ita ut per costas ferrum emineret, terra affixit. Manlius consul ea re cognita, filium pater, his verbis objurgatum, securi percussit.

QUANDOQUIDEM tu, Tite Manli, neque imperium consulare, neque majestatem patriam veritus, adversus edictum nostrum extra ordinem in hostem pugnasti: & quantum in te fuit, disciplinam militarem, qua stetit ad hanc diem Romana res, solvisti, meque in eam necessitatem adduxisti, ut aut Reipubl. mihi, aut mei meorumque obliviscendum sit; nos potius nostro delicto plectemur, quam Respub. tanto suo damno nostra peccata luat. Triste exemplum, sed in posterum salubre juventuti erimus. Me quidem cum ingenita caritas liberum, tum specimen istud virtutis deceptum vana imagine decoris in te movet. Sed quum aut morte tua sancienda sint consulum imperia, aut impunitate in perpetuum abroganda; nec te quidem, si quid in te sanguinis nostri est, recusare censeam quin disciplinam militarem, culpa tua prolapsam, pœna restituas. I lictor, deliga ad palum.

ORA-

ORATIO
FURII CAMILLI CONSULIS, ad patres de Latinis referentis.

ARGUMENTUM.

L. Furius Camillus & C. Menius consules, ad Pedum Latinorum oppidum expugnandum profecti, ita rem peregerant, ut Menius ad flumen Astluram Aricinos, alioſque qui auxilio Pedanis venerant, præterſpem aggreſſus fuderit; Camillus oppidanis intra mœnia compulſis, oppidum ſcalis ceperit. Iis etiam inſignibus victoriis non contenti, longius progreſſi non prius quieverunt, quam aut expugnando aut in deditionem accipiendo civitates, totum Latium ſubegere. Camillus deinde Romam regreſſus, in ſenatu de Latinis ita retulit.

PATRES C. quod bello armiſque in Latio agendum fuit, id jam Deum benignitate, ac virtute militum ad finem venit. Cæſi ad Pedum Aſturamque ſunt exercitus hoſtium: oppida Latina omnia, & Antium ex Volſcis, aut vi capta, aut recepta in deditionem, præſidiis tenentur veſtris. Reliqua conſultatio eſt, quoniam rebellando ſæpius nos ſolicitant, quonam modo perpetua pace quietos obtineamus. Dii immortales ita vos potentes hujus conſilii fecerunt, ut ſit Latium deinde, an non ſit, in veſtra manu poſuerint. Itaque pacem vobis, quod ad Latinos attinet, parare in perpetuum, vel ſæviendo, vel ignoſcendo, poteſtis. Vultis crudeliter conſulere in deditos, victoſque? licet delere omne Latium: vaſtas inde ſolitudines facere, unde ſociali egregio exercitu per multa bella magnaque ſæpe uſi eſtis. Vultis exemplo majorum augere rem Romanam, victos in civitatem accipiendo? Materia creſcendi per ſummam gloriam ſuppeditat. Certe id firmiſſimum longe imperium eſt, quo obedientes gaudent. Sed maturato opus eſt, quicquid ſtatuere placet.

placet. Tot populos inter ſpem metumque ſuſpenſos animi habetis: & veſtram utique de eis curam quamprimum abſolvi, & illorum animos, dum exſpectatione ſtupent, ſeu pœna, ſeu beneficio, præoccupari oportet. Noſtrum enim fuit efficere, ut omnium rerum vobis ad conſulendum poteſtas eſſet, veſtrum eſt decernere quod optimum vobis Reique publicæ ſit.

ORATIO
L. PAPIRII DICTATORIS,
qua Fab. Maximum accuſat, quod adverſus edictum pugnaſſet.

ARGUMENTUM.

Bellum geri adverſus Samnites Romanis placebat: cui Camillus conſul præficitur. Is gravi morbo redire Romam coactus, dictatorem dicit L. Papirium Curſorem; hic Q. Fabium Maximum magiſtrum equitum. At quum in Samnium incertis auſpiciis dictator profectus, à pullario moneretur ut Romam ad repetenda auſpicia regrederetur, edixerat ne interim magiſter equitum pugnam occiperet. Is tamen, nactus forte occaſionem bene gerendæ rei, acie cum hoſtibus conſligit. Dictator non ita multo poſt victoriam rediens, his interrogationibus magiſtrum equitum increpabat atque accuſabat.

QUÆRO de te, Q. Fabi, quum ſummum imperium dictatoris ſit, pareantque ei Conſules, regia poteſtas, prætores iiſdem auſpiciis quibus conſules creati; æquum cenſeas, necne, magiſtrum equitum dicto audientem eſſe? Itemque illud interrogo, quum me incertis auſpiciis profectum ab domo ſcirem, utrum mihi turbatis religionibus Reſpub. in diſcrimen committenda fuerit, an auſpicia repetenda, nequid dubiis Diis agerem? Simul illud, quæ dictatori religio impedimento ad rem gerendam

rendam fuerit, num ea magister equitum solutus ac liber potuerit esse? Sed quid ego hæc interrogo? quum si ego tacitus abissem, tamen tibi ad voluntatis interpretationem meæ dirigenda tua sententia fuerit. Quin tu respondes, vetuerimne te quicquam rei me absente agere? vetuerimne signa cum hostibus conferre? Quo tu imperio meo spreto, incertis auspiciis, turbatis religionibus, adversus morem militarem, disciplinamque majorum, & numen Deorum, ausus cum hoste confligere? Ad hæc quæ interrogatus es, responde, extra ea cave vocem mittas. Accede lictor.

ORATIO
M. FABII MAXIMI
pro filio ad popul. provocantis à dictatore.

ARGUMENTUM.

Hoc ad superius pertinet. Jam Papirius dictator spoliari Q. Fabium magistrum equitum se purgantem, virgasque & secures expediri jusserat, quum implorata militum fide ad triarios recipitur, qui in omnem concionem tumultum miscebant. Alii dictatorem orabant ut parceret, alii inclementem increpabant. Postero die Fabium adesse jussus, quum ab aliis didicisset infestius dictatorem sæviturum: clam ex castris Romam profugit. Quod ubi Papirius cognovit, Romam cum lictoribus & ipse veniens, quum Fabium comprehendi juberet, primores patrum, quibus jam Fabii pater atrocitatem rei expesuerat, pro eo deprecabantur. At quum nihilo secius dictator in incepto perstaret, M. Fabius pater ita, pro filio ad populum se provocare, dixit.

QUANDOQUIDEM apud te nec auctoritas senatus, nec ætas mea, cui orbitatem paras, nec virtus nobilitasque magistri equitum à te ipso nominati valet, nec preces, quæ sæpe hostem mitigavere, quæ deorum iras placant; tribunos plebis appello,

lo, & provoco ad populum, eumque tibi fugienti exercitus tui, fugienti senatus judicium, judicem fero, qui certe unus plus quam dictatura tua potest polletque. Videro cessurusne provocationi sis, cui rex Romanus Tullus Hostilius cessit.

ORATIO
PAPIRII DICTATORIS,
ad populum de absolutione Q. Fabii magistri equitum.

ARGUMENTUM.

Papirius dictator post longam orationem, qua pater rei atrocitatem exaggerarat, etiam tum perstaturum se in cœpto dicebat: quum populus Romanus orare cœpit ut sibi pœna magistri equitum remitteretur: tribuni item plebis, ut veniam Q. Fabii adolescentia daret: pater provolutus ad genua iram deprecatus est. His atque aliis tandem motus, damnatum jam Q. Fabium his verbis populo Romano & tribunitiæ potestati se donare professetur.

BENE habet, Quirites, vicit disciplina militaris, vicit imperii majestas, quæ in discrimine fuerunt, an ulla post hanc diem essent. Non noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra edictum imperatoris pugnavit; sed, noxæ damnatus, donatur pop. Romano, donatur tribunitiæ potestati; precarium non justum auxilium ferenti. Vive, Q. Fabi, felicior hoc consensu civitatis ad tuendum te, quam qua paulo ante exultabas victoria. Vive, id facinus ausus, cujus tibi ne parens quidem, si eodem loco fuisset, quo fuit L. Papirius, veniam dedisset. Mecum ut voles, reverteris in gratiam: populo Romano, cui vitam debes, nihil majus præstiteris, quam si hic tibi dies satis documenti dederit, ut bello ac pace pati legitima imperia possis.

Ex nono libro ab urbe condita.

ORATIO CLAUDII PONTII Samnitum imperatoris, postquam legatione nihil factum esse vidit.

ARGUMENTUM.

Victi Samnites quum de pace Romæ per legatos agerent, annuas modo induciας impetrarant, quas auctore Brutulo Papirio ante anni finem rumpunt. Eo prælio capti multi Romani, captæ sunt res multæ, quas non ita multo post rursus victi cum captivis remittunt, Papiriumque mortuum, induciarum videlicet ruptorem, cum bonis, spe pacis faciendæ, dedunt. Legati re infecta redeunt: quod ubi Claudius Pontius Samnitum imperator cognovisset, superbiam inhumanitatemque Romanorum ita insectatus est.

NE nihil actum hac legatione censeatis, expiatum est quicquid ex fœdere rupto irarum in nos cælestium fuit. Satis scio, quibuscunque Diis cordi fuit, subigi nos ad necessitatem dedendi res, quæ à nobis ex fœdere repetitæ fuerant; iis non fuisse cordi tam superbe ab Romanis fœderis expiationem spretam. Quid enim ultra fieri ad placandos Deos mitigandosque homines potuit, quam quod nos fecimus? Res hostium in præda captas, quæ belli jure nostræ videbantur, remisimus: auctores belli, quia vivos non potuimus, perfunctos jam fato dedimus: bona eorum, nequid ex contagione noxæ remaneret penes nos, Romam portavimus. Quid ultra tibi, Romane, quid fœderi, quid diis arbitris fœderis debeo? Quem tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum judicem feram? Neminem neque populum neque privatum fugio. Quod si nihil cum potentiore juris humani relinquitur inopi, at ego ad Deos vindices intolerandæ superbiæ confugiam,

ngiam, & precabor, ut iras ſuas vertant in eos, qui-
us non ſuæ redditæ res, non alienæ accumulatæ ſa-
is ſint: quorum ſævitiam non mors noxiorum,
on deditio exanimatorum corporum, non bona
equentia domini deditionem exſatient: placari ne-
ueant, niſi hauriendum ſanguinem, laniandaque
iſcera noſtra præbuerimus. Juſtum eſt bellum, Sa-
nnites, quibus neceſſarium: & pia arma, quibus
ulla niſi in armis relinquitur ſpes. Proinde, quum
rum humanarum maximum momentum ſit,
uam propitiis rem, quam adverſis agant Diis; pro
erto habete, priora bella adverſus Deos magis,
uam homines geſſiſſe: hoc, quod inſtat, ducibus
pſis Diis geſturos.

ORATIO
L. LENTULI PRINCIPIS legatorum Romanorum ad exercitum & conſules, qua ſuam de deditione ſententiam exponit.

ARGUMENTUM.

Inter duos ſaltus clauſus erat Romanus exercitus, unde fraude hoſtium libere erumpere ac evadere non potuiſſet. Timor torporque inſolitus omnes ſæpe inde elabi fruſtra conatos tenebat: jamque omnium rerum inopia laborabatur, quum victi neceſſitate legatos ad Samnites de pace mittunt. Legati conditiones triſtes à Samnitibus latas referunt, pro quibus, vel contra quas, velut indignas nomine Romano, quum conſules loqui non auderent, tum L. Lentulus princeps legatorum, quid cenſeat faciendum, in hanc ſententiam expoſuit.

PATREM meum, Conſules, ſæpe audivi memorantem, ſe in Capitolio unum non fuiſſe auctorem ſenatui redimendæ auro à Gallis civitatis, quando nec foſſa valloque ab ignaviſſimo ad opera ac muniendum hoſte clauſi eſſent: & erumpere ſi

non

non ſine periculo magno, tamen ſine certa pernicie poſſent. Quod ſi ut illis decurrere ex Capitolio armatis in hoſtem licuit (quo ſæpe modo obſeſſi in obſidentes eruperunt), ita nobis æquo aut iniquo loco dimicandi tantummodo cum hoſte copia eſſet, non mihi paterni animi indoles in conſilio dando deeſſet. Equidem mortem pro patria præclaram eſſe fateor: & me vel devovere pro pop. Romano legionibuſque, vel in medios me immittere hoſtes paratus ſum. Sed hic patriam video: hic quicquid Romanarum legionum eſt, quæ niſi pro ſe ipſis ad mortem ruere volunt, quid habent quod morte ſua ſervent? Tecta urbis, dicat aliquis & mœnia, & eam turbam, à qua urbs incolitur. Imo hercule produntur magis omnia deleto hoc exercitu, non ſervantur. Quis enim ea tuebitur? imbellis videlicet atque inermis multitudo, tam hercule, quam à Gallorum impetu defendit. An à Veiis exercitum, Camillumque ducem implorabunt? Hic omnes ſpes opeſque ſunt: quas ſervando, patriam ſervamus: dedendo ad necem, patriam deſerimus, ac prodimus. At fœda atque ignominioſa deditio eſt. Sed ea caritas patriæ eſt, ut tam ignominia eam quam morte noſtra, ſi opus ſit, ſervemus. Subeatur ergo iſta quantacunque eſt indignitas: & pareatur neceſſitati, quam ne Dii quidem ſuperant. Ite conſules, redimite armis civitatem, quam auro majores veſtri redemerunt.

ORATIO

SP. POSTHUMII CONSULIS, qui ſub jugum miſſus erat, in ſenatu de pace ad Caudium facta.

ARGUMENTUM.

Pace ad Caudium cum Samnitibus facta per ſponſionem conſulum, præfectorum, quæſtorum, tribunorum militum,

tum, quum tempus constitutum adveniret, tradit obsides in custodiam abducti sunt. Consules deinde, lictoribus per hostes cum fascibus abire jussis, detractisque paludamentis, prope seminudi sub jugum missi: quos sequebantur, ut quisque gradu proximus erat, singula simul legiones. Circumstabant armati hostes, exprobrantes eludentesque per contumeliam. Ipsum illud tam fœdum spectaculum in eo ipso saltu exhibitum fuit, unde erumpere non potuerant: ex quo abire jussi, quum ante noctem Capuam pervenire possent, incerti tamen de fide sociorum, pudoreque prohibiti, humi haud procul Capua prosternuntur. Quod ubi Capuam allatum est, tum demum miseratione victi Campani, magistratibus insignia, singulis arma, equos, vestimenta, commeatus ex publico comiter impendunt: venientibus tota civitas obviam egressa. Postero die Romam contendere placuit. Nocte ingressi habitu vultuque captorum, in sua se quisque tecta taciti abdunt: unde pudore suffusi, nec postero nec insequentibus aliquot diebus in publicum prodierunt. Omnia interim luctuosa mœstaque in urbe erant. Ita interjectis aliquot diebus, tandem cum de pace ad Caudium facta referri placuit, tum à P. Philone consule Sp. Posthumius, alter consulum eorum qui sub jugum missi fuerant, dicere jussus, ita rem exposuit.

HAUD sum ignarus, Consules, ignominiæ, non honoris causa me primum excitatum, jussumque dicere, non tanquam senatorem, sed tanquam reum qua infelicis belli, qua ignominiosæ pacis. Ego tamen, quando neque de noxa nostra, neque de pœna retulistis, omissa defensione, quæ non difficillima esset apud haud ignaros fortunarum humanarum, necessitatumque; sententiam de eo, de quo retulistis, paucis peragam, quæ sententia testis erit, mihine, an legionibus vestris pepercerim, quum meu turpi seu necessaria sponsione obstrinxi. Qua tamen, quando injussu populi facta est, non tenetur

populus Romanus: nec quicquam ex ea, præterquam corpora noſtra, debentur Samnitibus. Dedamur per feciales, nudi vinctique, exolvamus religione populum, ſiqua obligavimus; nequid divini humanive obſtet, quominus juſtum piumque de integro ineatur bellum. Interea conſules, exercitum ſcribere, armare, educere placet: nec prius ingredi hoſtium fines, quam omnia juſta in deditionem noſtram perfecta erunt. Vos, Dii immortales, precor quæſoque, ſi vobis non fuit cordi Sp. Poſthumium, T. Veturium, conſules cum Samnitibus proſpere bellum gerere: at vos ſatis habeatis, vidiſſe nos ſub jugum miſſos, vidiſſe ſponſione infami obligatos, videre nudos vinctoſque hoſtibus deditos; omnem iram hoſtium noſtris capitibus excipientes. Novos conſules legioneſque Romanas ita cum Samnite gerere bellum velitis, ut omnia ante nos conſules bella geſta ſunt.

ORATIO

EJUSDEM SP. POSTHUMII contra tribunos plebis qui deditionem impediebant.

ARGUMENTUM.

Hoc conjunctum cum priore oratione. Sp. Poſthumius placere dixerat, ut auctores ſponſionis paciſque Caudinæ nudi vinctique dederentur. L. Livius & Q. Metellus tribuni pleb. erant, ad quos pars ejus deditionis pertinebat. Ii itaque intercedendo contendebant, ſua deditione populum Romanum religione exſolvi non poſſe, niſi omnia Samnitibus, qualia apud Caudium fuiſſent, redderentur: ſe item, quum ſacroſancti ſint, dedi hoſtibus, violarique, nec poſſe nec debere. Quæ quum ab illis jactari Sp. Poſthumius audiret, ita rationes eorum confutabat.

INTEREA dedite profanos nos, quos ſalva religione poteſtis. Dedetis deinde & iſtos ſacroſanctos,

dos, quum primum magistratu abierint, sed me audiatis, prius quam dedantur, hic in comitio virgis cæsos, hanc jam ut intercalatæ pœnæ usuram habeant. Nam quod deditione nostra negant exsolvi religione populum, id istos magis ne dedantur, quam quia ita se res habeant, dicere, quis adeo juris fecialium expers est, qui ignoret? Neque ego infitias eo, P. C., tam sponsiones, quam fœdera sancta esse apud eos homines, apud quos juxta divinas religiones fides humana colitur: sed injussu populi nego quicquam sanciri posse, quod populum teneat. An si eadem superbia, qua sponsionem istam expressserunt nobis Samnites, coëgissent nos verba legitima dedentium urbes nuncupare, deditum populum Romanum vos tribuni diceretis? & hanc urbem, templa, delubra, fines, aquas, Samnitium esse? Omitto deditionem, quoniam de sponsione agitur. Quid tandem, si spopondissemus, urbem hanc relicturum populum Romanum? si incensurum? si magistratus, si senatum, si leges non habiturum, si sub regibus futurum? Dii meliora, inquis! Atqui non indignitas rerum sponsionis vinculum levat. Siquid est, in quod obligari populus possit, in omnia potest, & ne illud quidem, quod quosdam forsitan moveat, refert, consul an dictator, an prætor spoponderit, & hoc ipsi etiam Samnites judicaverunt: quibus non fuit satis consules spondere, sed legatos, quæstores, tribunos militum spondere coëgerunt. Nec à me nunc quisquam quæsiverit, quid ita spoponderim: quum id nec consulis jus esset, nec illis spondere pacem, quæ mei non erat arbitrii, nec pro vobis, qui nihil mandaveratis, possem. Nihil ad Caudium, P. C., humanis consiliis gestum est. Dii immortales, & vestris & hostium imperatoribus mentem ademerunt: nec nos in bello satis cavimus; & illi male partam victoriam male perdiderunt: dum vix locis quibus vicerant, credunt, dum quacunq; conditione arma viris in arma natis auferre fe-

ſtinant. An ſi ſana mens fuiſſet, difficile illis fuit dum ſenes ab domo ad conſultandum arceſſunt mittere Romam legatos, cum ſenatu, cum populo de pace, fœdere, agere? Tridui iter expeditis erat. Interea in induciis res fuiſſet, donec ab Roma legati aut victoriam illis certam, aut pacem adferrent. Ea demum ſponſio eſſet, quam populi juſſu ſpopondiſſemus. Sed neque vos tuliſſetis, nec nos ſpopondiſſemus: nec fas fuit alium rerum exitum eſſe, quam ut & illi velut ſomnio lætiore, quam quod mentes eorum capere poſſent, nequicquam eluderentur, & noſtrum exercitum eadem quæ impedierat fortuna, expediret. Vanam victoriam vanior irritam faceret pax, ſponſio interponeretur, quæ neminem præter ſponſorem obligaret. Quid enim vobiſcum, r. c., quid cum populo Romano actum eſt? quis vos appellare poteſt? quis ſe à vobis dicere deceptum? Hoſtis? an civis? Hoſti nihil ſpopondiſtis, civem neminem ſpondere pro vobis juſſiſtis. Nihil ergo vobis, nec nobiſcum eſt, quibus nihil mandaſtis: nec cum Samnitibus, cum quibus nihil egiſtis. Samnitibus ſponſores nos ſumus, rei ſatis locupletes in id, quod noſtrum eſt, in id, quod præſtare poſſumus, corpora noſtra, & animos. In hæc ſæviant, in hæc ferrum, in hæc iras acuant. Quod ad tribunos plebis attinet, conſulite, utrum præſentí deditio eorum fieri poſſit, an in diem differatur. Nos interim, T. Veturi, voſque cæteri, vilia hæc capitis luendæ ſponſionis feramus, & noſtro ſupplicio liberemus Romana arma.

ORA-

ORATIO
CORNELII ARVINÆ
fecialis ad Samnites in deditione
sponsorum pacis.

ARGUMENTUM.

Consilio ac sententia Sp. Posthumii patres adducti, per feciales dedi hostibus sponsores jubent. Jam ventum erat in cœtum Samnitium, & ad tribunal C. Pontii, quum veste detracta manibusque post tergum vinctis, A. Cornelius Arvina fecialis, sponsores pacis hostibus hac verborum forma dedere cœpit.

QUANDOQUE hic homines, injussu populi Romani, Quiritium fœdus ictum iri spoponderunt, atque ob eam rem noxa nocuerunt: ob eam rem, quo pop. Romanus scelere impio sit solutus, hosce homines vobis dedo.

ORATIO
CLAUDII PONTII SAMNITIUM
regis, qua feciali respondet.

ARGUMENTUM.

Hoc ad proximam orationem pertinet. Sp. Posthumius inter verba deditionis genu fecialis femur quanta maxima vi potuit, percutit, dicens se Samnitem esse civem: à se quum præter jus legatus Romanus violatus sit, eo justius bellum gesturos. Pontius vero quum hoc factum animadvertisset, deditionem se accepturum ita negavit.

NEC ego istam deditionem accipiam, nec Samnites ratam habebunt. Quin tu, Sp. Posthumi, si Deos esse censes, aut omnia irrita facis, aut pacto stas? Samniti populo omnes, quos in potestate habuit, aut pro iis pax debetur. Sed quid ego te appello, qui te captum victori cum qua potes fide

restituis? Populum Rom. appello, quem si sponsioni ad Furculas Caudinas factæ pœnitet, restituat legiones intra saltum, quo septæ fuerunt. Nemo quemquam deceperit, omnia pro infecto sint: recipiant arma, quæ per pactionem tradiderunt: redeant in castra sua. Quicquid pridie habuerunt quam in colloquium est ventum, habeant, tum bellum & fortia consilia placeant, tunc sponsio & pax repudietur. Ea fortuna, iis locis, quæ ante pacis mentionem habuimus, geramus bellum, nec popul. Rom. consulum sponsionem, nec nos fidem pop. Rom. accusemus. Nunquamne causa deficiet, cur victi pacto non stetis? Obsides Porsenæ dedistis; furto eos subduxistis: Auto civitatem à Gallis redemistis; inter accipiendum aurum cæsi sunt: Pacem nobiscum pepigistis, ut legiones vobis captas restitueremus; eam pacem irritam facitis, & semper aliquam fraudi speciem juris imponitis. Non probat pop. Rom. ignominiosa pace legiones servatas? Pacem sibi habeat, legiones captas victori restituat: Hoc fide, hoc fœderibus, hoc fecialibus ceremoniis dignum erat, ut tu quidem quod petisti, per pactionem habeas, tot cives incolumes: ego pacem, quam hosti tibi remittendo pactus sum, non habeam? Hoc tu, A. Corneli; hoc vos, feciales, juris gentibus dicitis? Ego vero istos, quos dedi simulatis, nec accipio, nec dedi arbitror, nec moror, quo minus in civitatem obligatam sponsione commissa, iratis omnibus Diis, quorum eluditur numen, redeant. gerite bellum, quando Sp. Posthumius modo legatum fecialem genu perculit. Ita Dii credent Samnitem civem Posthumium non civem Romanum esse, & à Samnite legatum Romanum violatum: eo vobis justum in nos factum esse bellum. Hæc ludibria religionum non pudere in lucem proferre, & vix pueris dignas ambages senes ac consulares fallendæ fidei exquirere? I, lictor, deme vincula Romanis; moratus sit nemo, quo minus ubi visum fuerit, abeant.

ORA-

ORATIO
Q. FABII DICTATORIS,
qua suos ad eruptionem hortatur.

ARGUMENTUM.

Gerebatur bellum Q. Fabio dictatore duce adversus Samnites, ad quos, post aliquot bella in Appulia gesta, Sora oppidum defecerat. Potiti oppido, colonos Romanorum interficiunt. Quod ubi est perlatum in castra, tum demum Romani ad ulciscendam civium necem, recuperandamque coloniam contendunt. Ad Lautulas diu ancipiti prælio pugnatum est, donec incertos utri victi an victores essent, nox diremit. Dictator post pugnam quum suos intra vallum jam aliquot dies obsessi magis quam obsidentis modo continuisset, ad eruptionem sic adhortabatur.

LOCIS angustis, milites, deprehensi, nisi quam victoria patefecerimus, viam nullam habemus. Stativa nostra munimento satis tuta sunt, sed inopia eadem infesta. Nam & circa omnia defecerunt, unde subvehi commeatus poterant: & si homines juvare velint, iniqua loca sunt. Itaque non frustrabor ego vos, castra hic relinquendo, in quæ infecta victoria, sicut pristino die, vos recipiatis. Armis munimenta, non munimentis arma tuta esse debent. Castra habeant repetantque, quibus operæ est trahere bellum: nos omnium rerum respectum, præterquam victoriæ, nobis abscindamus. Ferte signa in hostem, ubi extra vallum agmen excesserit, castra quibus imperatum est, incendant: damna vestra, milites, omnium circa, qui defecerunt, populorum præda sarcientur.

ORATIO

C. MENENII DICTATORIS, quando in eum ambitus crimen jactum est à nobilibus.

ARGUMENTUM.

Conjurationes principum Capuæ factæ, auctoribus & capitibus mortuis, Romam tandem versæ sunt. Quæstionibus exercendis C. Menenius dictator dictus erat: à quo quum postularentur ad dicendam causam nobiles viri, primum tribunos plebis appellabant: deinde quum ea via nihil proficerent quin nomina darent, tum demum id crimen vociferantur, non nobilium, sed novorum esse, nominibus indicatis, dictatore atque magistro equitum: quod compertum iri affirmabant, ubi magistratu abiissent. Tum Menenius dictator hac oratione nihil se morari dixit quominus eo ipso die abdicato magistratu causam inter eos diceret.

ET omnes anteactæ vitæ vos conscios habeo, Quirites, & hic ipse honos delatus ad me, testis est innocentiæ meæ. Neque enim quod sæpe alias, quia ita tempora postulabant Reipub., qui bello clarissimus esset, sed qui maxime procul ab his coïtionibus vitam egisset, dictator deligendus exercendis quæstionibus fuit. Sed quoniam quidam nobiles homines (qua de causa vos existimare, quam me pro magistratu quicquam incompertum dicere melius est) primum ipsas expugnare quæstiones omni ope annisi sunt: deinde, postquam ad id parum potentes erant, ne causam dicerent, in præsidia adversariorum, appellationem & tribunitium auxilium, patricii confugerunt, postremo repulsi inde (adeo omnia tutiora, quam ut innocentiam suam purgarent, visa) in nos irruerunt, & privatis dictatorem poscere reum verecundiæ non fuit: ut omnes Dii hominesque sciant, ab illis, etiam quæ non possint, tentari,

tentati, ne rationem vitæ reddant: me obviam ire crimini, & offerre me inimicis reum, dictatura me abdico. Vos quæso, Consules, si vobis datum ab senatu negotium fuerit, in me primum & hunc M. Fossium quæstiones exerceatis, ut appareat innocentia nostra, nos non majestate honoris tutos à criminationibus istis esse.

ORATIO
P. SEMPRONII TRIBUNI PLEBIS adversus Ap. Claudium, qui se intra legitimum tempus censura abdicare nolebat.

Argumentum.

Appius Claudius censor erat, qui quum lege Æmilia circumactis decem & octo mensibus, abire magistratu deberet, nec lege nec exemplo collega, nec vi ulla cogi poterat ut se abdicaret. Cavillabatur autem, neminem ea lege teneri, qui post eam latam creatus fuisset. Ejus magistratus finiendi P. Sempronius tribunus plebis actionem susceperat, qui superbiam insolentiamque Appii apud populum ita criminatus est.

EN, Quirites, illius Appii progenies, qui decemvir in annum creatus, altero anno se ipse creavit: tertio, nec ab se, nec ab ullo creatus, privatus fasces & imperium obtinuit, nec ante continuando abstitit magistratu, quam obruerunt eum male parta, male gesta, male retenta imperia. Hæc est eadem familia, Quirites, cujus vi atque injuriis compulsi extorres patria Sacrum montem cepistis: hæc adversus quam tribunitium auxilium vobis comparastis: hæc, propter quam duo exercitus Aventinum insedistis; hæc, quæ fœnebres leges, hæc quæ agrarias semper impugnavit: hæc connubia patrum & plebis interrupit: hæc plebi ad curules magistratus iter obsepsit: hoc est nomen multo, quam Tarquinio-

rum, infestius vestræ libertati. Itane tandem, Appi Claudi, quum centesimus jam annus sit ab Mamerco Æmilio dictatore, tot censores fuerint nobilissimi fortissimique viri, nemo eorum duodecim tabulas legit? nemo id jus esse, quod postremo populus jussisset, scivit? Imo vero omnes sciverunt, & ideo Æmiliæ potius legi paruerunt, quam illi antiquæ, qua primum censores creati erant; quia hanc postremum jusserat, & quia ubi duæ contrariæ leges sunt, semper antiquæ obrogat nova. An hoc dicis, Appi, non teneri Æmilia lege populum, an populum teneri, te unum exlegem esse? Tenuit Æmilia lex violentos illos censores, C. Furium & M. Geganium, qui, quid iste magistratus in Repub. male facere posset, indicarunt, quum ira finitæ potestatis Mamercum Æmilium principem ætatis suæ belli domique, ærarium fecerunt. Tenuit deinceps omnes censores intra centum annorum spatium, tenet C. Plautium collegam tuum, iisdem auspiciis, eodem jure creatum. An hunc non, ut qui optimo jure censor creatus esset, populus creavit? tu unus eximius es, in quo hoc præcipuum ac singulare valeat. Quem tu regem sacrificiorum crees, amplexus regni nomen, ut qui optimo jure rex Romæ creatus sit, creatum se dicet? quem semestri dictatura, quem interregno quinque dierum contentum fore putes? quem clavi figendi, aut ludorum causa dictatorem audacter crees? Quam isti stolidos ac socordes videri creditis eos, qui intra vicesimum diem ingentibus rebus gestis dictatura se abdicaverunt, aut qui vitio creati abierunt magistratu? quid ego antiqua repetam? nuper intra decem annos C. Menius dictator, quia quum quæstiones severius, quam quibusdam potentibus tutum erat, exerceret, contagio ejus, quod quærebat, ipsi criminis objectata ab inimicis est: ut privatus obviam iret crimini, dictatura se abdicavit. Nolo ego istam in te modestiam: ne degeneraveris à familia imperiosissima & superbissima;

sima: non die, non hora citius, quam necesse est, magistratu abieris, modo ne excedas finitum tempus. Satis est, aut diem aut mensem censuræ adjicere. Triennium, inquit, & sex menses ultra quam licet Æmilia lege, censuram geram, & solus geram. Hoc quidem jam regno simile est. An collegam subrogabis, quem ne in demortui quidem locum subrogari fas est? Pœnitet enim, quod antiquissimum solemne, & solum ab ipso, cui fit, institutum Deo, ab nobilissimis antistitibus ejus sacri ad servorum ministerium religiosus censor deduxisti: gens antiquior originibus urbis hujus, hospitio Deorum immortalium sacra, propter te ac tuam censuram intra annum ab stirpe extincta est; nisi universam Rempub. eo nefario obstrinxeris; quod ominari etiam reformidat animus. Urbs eo lustro capta est, quo, demortuo collega C. Julio censore, L. Papirius Cursor, ne abiret magistratu, M. Cornelium Maluginensem collegam subrogavit. Et quanto modestior illius cupiditas fuit, quam tua, Appi? nec solus, nec ultra finitum lege tempus L. Papirius censuram gessit: tamen neminem invenit qui se postea auctorem sequeretur; omnes deinceps censores post mortem collegæ se magistratu abdicarunt. Te nec quod dies exiit censuræ, nec quod collega magistratu abiit, nec lex, nec pudor coërcet. Virtutem in superbia, in audacia, in contemptu Deorum hominumque ponis. Ego te, Ap. Claudi, pro istius magistratus majestate ac verecundia quem gessisti, non modo manu violatum, sed ne verbo quidem inclementiori à me appellatum vellem. Sed & hæc quæ adhuc egi, pervicacia tua & superbia coëgit me loqui: & nisi Æmiliæ legi parueris, te in vincula duci jubebo: nec, quum ita comparatum à majoribus sit, ut comitiis censoris, nisi duo confecerint legitima suffragia, non renúnciato altero, comitia differantur; ego te, qui solus censor creari non possis, solam censuram gerere patiar.

Ex decimo libro ab urbe condita.

ORATIO

P. DECII MURIS CONSULIS ad populum, qua suadet ut ex plebe augures & pontifices fiant.

ARGUMENTUM.

Jam ad omnes magistratus honores plebeiis quoque, exceptis sacerdotiis, aditus patebat, quum tribuni plebis rogationem promulgant, ut quum ad id tempus quatuor tantum augures, quatuor item pontifices fuissent, quinque deinceps augures, & quatuor pontifices, & ex plebe omnes, allegerentur. Rogationem eam ægre passi patres, quatenus ex plebe allegerentur, jactabant ea sacra violari & pollui. De suadenda dissuadendaque rogatione diu inter Ap. Claudium & P. Decium Murem certatum est. Decius, multis ante de parente suo Decio consule, qui se pro legionibus devoverat, commemoratis, quæ ad rem pertinebant, hoc pacto rogationem suasit.

QUOD quum ita se habeat, cui deorum hominumve indignum videri potest, eis viris, quos vos sellis curulibus, toga prætexta, tunica palmata, & toga picta, & corona triumphali, laureaque honoraveritis, quorum domos spoliis hostium affixis insignes inter alias feceritis, pontificalia atque auguralia insignia adjicere? Qui Jovis optimi maximi ornatu decoratus, curru aurato per urbem vectus in Capitolium ascenderit, si conspiciatur cum capide ac lituo, capite velato victimam cædet, auguriumve ex arce capiet? Cujus imaginis titulo consulatus, censuraque & triumphus, æquo animo legetur; si auguratum aut pontificatum adjeceritis, non sustinebunt legentium oculi? Equidem (pace dixerim Deum) eos nos jam populi Rom. beneficio esse spero, qui sacerdotiis non minus reddamus dignatione nostra hono-

honoris, quam acceperimus, & Deorum magis, quam noſtra cauſa expetamus, ut quos privatim colimus, publice colamus. Quid autem ego ſic adhuc egi, tanquam integra ſit cauſa patriciorum de ſacerdotiis, & non jam in poſſeſſione unius ampliſſimiſimus ſacerdotii? Decemviros ſacris faciundis, carminum Sibyllæ ac fatorum populi hujus interpretes, antiſtites eoſdem Apollinaris ſacri ceremoniarumque aliarum plebeios videmus. nec tum patriciis ulla injuria facta eſt, quum duumviris ſacris faciundis adjectus eſt propter plebeios numerus: & nunc tribunus, vir fortis ac ſtrenuus, quinque augurum loca, quatuor pontificum adjecit; in quæ plebeii nominentur: non ut vos, Appi, veſtro loco pellant, ſed ut adjuvent vos homines plebeii divinis quoque rebus procurandis, ſicut in cæteris humanis pro parte virili adjuvant. Noli erubeſcere, Appi, collegam in ſacerdotio habere, quem in cenſura, quem in conſulatu collegam habere potuiſti: cujus tam dictatoris magiſter equitum, quam magiſtri equitum dictator eſſe potes. Sabinum advenam principem nobilitatis veſtræ, ſeu Attam Clauſum, ſeu Ap. Claudium mavultis, illi antiqui patricii in ſuum numerum acceperunt. Ne faſtidieris nos in ſacerdotum numerum accipere. Multa nobiſcum decora adferimus, imo omnia eadem, quæ vos ſuperbos fecerunt. L. Sextius primus de plebe conſul eſt factus, Caius Licinius Stolo primus magiſter equitum, C. Martius Rutilus primus & dictator & cenſor, Q. Publilius Philo primus prætor. Semper iſta audita ſunt eadem, penes vos auſpicia eſſe, vos ſolos gentem habere, vos ſolos juſtum imperium, & auſpicium domi militiæque; æque adhuc proſperum plebeium ac patricium fuit, porroque erit. En Romæ unquam fando audiſtis, patricios primo eſſe factos, non de cælo demiſſos, ſed qui patrem ciere poſſent: id eſt, nihil ultra quam ingenuos? Conſulem jam patrem ciere poſſum, avumque jam pote-

rit filius meus. Nihil est aliud in re, Quirites, nisi ut omnia negata adipiscamur. Certamen tantum patricii petunt, nec curant quem eventum certaminum habeant. Ego hanc legem quod bonum, faustum, felixque sit, vobis ac Reipub. uti rogas, jubendam censeo.

VERBA
Q. FABII MAXIMI
consulis designati ad populum.

ARGUMENTUM.

Illustres forteſque viri consulatum petebant, quum omnium centuriarum consensu ad Q. Fabium primo non petentem, deinde etiam recusantem, imperium deferunt. Is causatus ætatem, multosque nominans præclaros ac fortes duces, perstabat in recusando: ad postremum legem recitari jussit, qua cavebatur, ne quis consul reficeretur intra decem annos. Abduci nihilominus ubi centurias vidit non posse, quin consul declararetur, victus perseverantia, ita omnes rogabat, ut sibi liceret quem vellet collegam subrogare.

DII approbent quod agitis, acturique estis, Quirites. Cæterum quoniam in me, quod vos vultis, facturi estis, in collega sit meæ apud vos gratiæ locus. Publium Decium expertum mihi concordi collegio virum, dignum vobis, dignum parente suo, quæso, mecum consulem faciatis.

VERBA VIRGINIÆ,
IN DEDICATIONE
aræ Pudicitiæ plebeiæ.

ARGUMENTUM.

Senatus in biduum propter visa prodigia supplicationes decreverat. Quum forte in sacellum Pudicitiæ supplicatum iretur, certamine orto inter matronas, Virginia A. Po-

A. Patricii quidem filia, caterum L. Volumnio consulari plebeio nupta, iis sacris arcebatur, quod quum à patribus ad plebem transisset, nefas patricia matrona ducerent, si in fanum ingressa esset, quod solis (ut jactabant) patriciis patebat. Ea ibi gloriata, quod & patricia & pudica in patricia Pudicitiæ templum ingressa esset, matrona uni viro nupta, quum esset virgo: quum non ita multo post in eo vico ubi habitabat, ex parte adium quod satis loci esset parvo sacello exclusisset: aram ibi positam, vocatis plebeiis matronis, in hac verba Pudicitiæ plebeiæ dedicavit.

HANC ego aram Pudicitiæ plebeiæ dedico: vosque hortor, ut quod certamen virtutis viros in hac civitate tenet, hoc pudicitiæ inter matronas sit, detisque operam, ut hæc ara quam illa, si quid potest, sanctioribus & castioribus coli dicatur.

Ex vicesimoprimo libro ab urbe condita.

ORATIO
HANNONIS AD CARTHAGINIENSES contra Annibalem de fœdere rupto.

ARGUMENTUM.

Factiones erant duæ inter Carthaginienses ortæ: altera Barchinorum, qui ad Annibalem imperium deferendum censebant: altera aliorum, cujus princeps Hanno erat. Is Annibali rerum summam tradendam non putabat: sed potius continendum eum domi sub legibus, docendumque vivere cum cæteris æquo jure sub magistratibus: ne is, velut parvus ignis, incendium ingens quandoque excitaret. Ac jam cum Asdrubale populus Romanus fœdus renovaverat, ut amnis Iberus imperii Romani & Carthaginiensium terminus esset, Saguntinique mediis libertas servaretur. Major jam tum pars vicerat ut Annibal præficeretur bello, jamque ipse Saguntum summa ope oppugnabat, quum à Saguntinis legati de auxilio Romam mittuntur. Romani

oratores eo ipso nomine missi, nec admissi ab Annibale, nec auditi sunt. Ac quum Carthaginem conquestum de fœdere rupto ituros acciperet, literas nunciosque ad principes Barchinæ factionis præmisit, quibus eos monebat ut suorum animos præpararent, nequid factio altera pro Romanis gratificaretur. Porro jam Carthaginem legati Romanorum pervenerant, quum Hanno ipse alterius factionis princeps, in senatu de re quæ contigerat, ita sententiam peregit.

JUVENEM flagrantem cupidine regni, viamque unam ad id cernentem, si ex bellis bella serendo, succinctus armis legionibusque vivat; velut materiam igni præbentes, ad exercitus misistis. Aluistis ergo hoc incendium quo nunc ardetis. Saguntum vestri circumsident exercitus, unde arcentur fœdere: mox Carthaginem circumsidebunt Romanæ legiones, ducibus iisdem Diis, per quos priore bello rupta fœdera sunt ulti. Utrum hostem, an vos, an fortunam utriusque populi ignoratis? Legatos à sociis & pro sociis venientes bonus imperator vester in castra non admisit, jus gentium sustulit. Hi tamen, unde ne hostium quidem legati arcentur, pulsi ad vos veniunt, res ex fœdere repetunt. Publica fraus absit: auctorem culpæ & reum criminis deposcunt. Quo lenius agunt, segnius incipiunt; eo, quum cœperint, vereor ne perseverantius sæviant. Ægades insulas Erycemque ante oculos proponite, quæ terra marique per quatuor & viginti annos passi sitis: nec puer hic dux erat, sed pater ipse Amilcar; Mars alter, ut isti volunt. Sed Tarento tum in Italia non abstinueramus ex fœdere: sicut nunc Sagunto non abstinemus. Vicerunt ergo Dii hominesque, & id de quo verbis ambigebatur, uter populus fœdus rupisset; eventus belli, velut æquus judex, unde jus stabat, ei victoriam dedit. Carthagini nunc Annibal vineas turresque admovet: Carthaginis mœnia quatit ariete. Sagunti ruinæ (falsus utinam vates sim) nostris capitibus

bus incident: ſuſceptumque cum Saguntinis bellum, habendum cum Romanis eſt. Dedemus ergo Annibalem: dicet aliquis. Scio meam levem eſſe in eo auctoritatem, propter paternas inimicitias: ſed & Amilcarem eo periiſſe lætatus ſum, quod ſi ille viveret, bellum jam cum Romanis haberemus: & hunc juvenem tanquam furiam facemque hujus belli, odi ac deteſtor, nec dedendum ſolum ad piaculum rupti fœderis, ſed ſi nemo depoſcat, devehendum in ultimas maris terrarumque oras: ablegandumque eo, unde nec ad nos nomen famaque ejus accedere, nec ſolicitare quietæ civitatis ſtatum poſſit. Ego autem ita cenſeo, legatos extemplo Romam mittendos, qui ſenatui ſatisfaciant: alios, qui Annibali nuncient ut exercitum ab Sagunto abducat, ipſumque Annibalem ex fœdere Romanis dedant. tertiam legationem ad res Saguntinis reddendas decerno.

ORATIO ALORCI HISPANI

ad Saguntinos, qua pacis conditiones quas Annibal ferebat, exponit.

ARGUMENTUM.

In ſumma Saguntinorum deſperatione, Alcon Saguntinus inconſciis cæteris ad Annibalem tranſiit, ſpe atque conſilio agendi de pace. Quæ res in cauſa fuit ut, quum triſtes conditiones deferret Annibal, quas certo ſciebat illi cæteros non accepturos, non auſus redire, apud hoſtem maneret. Tum forte Alorcus Hiſpanus ſub Annibale quidem militabat, cæterum Saguntinis veteri amicitia atque hoſpitio junctus: is pro Alcone interpres Saguntum ingreſſus, veteribus amicis in hanc ſententiam conditiones expoſuit.

SI civis veſter Alcon, ſicut ad pacem petendam ad Annibalem venit, ita pacis conditiones ab Annibale ad vos retuliſſet, ſupervacaneum hoc mihi fuiſ-

ſet

set iter, quo nec orator Annibalis, nec transfuga ad vos veniſſem. Quum vero ille aut veſtra aut ſua culpa manſerit apud hoſtem; ſi metum ſimulavit, ſua; veſtra, ſi periculum eſt apud vos vera referentibus: ego, ne ignoraretis eſſe aliquas & ſalutis & pacis vobis conditiones, pro vetuſto hoſpitio, quod mihi vobiſcum eſt, ad vos veni. Veſtra autem cauſa me, nec ullius alterius loqui, quæ loquor apud vos, vel ea fides ſit, quod neque dum veſtris viribus reſtitiſtis, neque dum auxilia à Romanis ſperaſtis, pacis unquam apud vos mentionem feci. Poſtquam nec à Romanis vobis ulla ſpes eſt, nec veſtra jam aut arma vos, aut mœnia ſatis defendunt, pacem affero ad vos magis neceſſariam quam æquam: cujus ita aliqua ſpes eſt, ſi eam, quemadmodum ut victor fert Annibal, ſic vos ut victi audiatis: ſi non id quod amittitur in damno (quum omnia victoris ſint), ſed quicquid relinquitur, pro munere habituri eſtis. Urbem vobis, quam ex magna jam parte dirutam, captam fere totam habet, adimit: agros relinquit; locum aſſignaturus in quo novum oppidum ædificetis. Aurum argentumque omne, publicum privatumque ad ſe jubet deferri: conjugum, veſtraque corpora, ac liberorum veſtrorum ſervat inviolata, ſi inermes cum binis veſtimentis velitis à Sagunto exire. Hæc victor hoſtis imperat. Hæc quanquam ſint gravia atque acerba, fortuna veſtra vobis ſuadet. Equidem haut deſpero, quum omnium poteſtas ei à vobis facta ſit, aliquid ex his rebus remiſſurum. Sed hæc patienda cenſeo potius, quam trucidari corpora veſtra, rapi trahique ante ora veſtra conjuges ac liberos belli jure ſinatis.

ORA-

ORATIO
CUJUSDAM CARTHAGINIENSIS, qua legatis Rom. de consilio oppugnationis Sagunti respondet.

ARGUMENTUM.

Legati Romani Romam Carthagine redeuntes, quum quæ responsa à Carthaginiensibus, quæque Sagunti agerentur, referrent: uno omnes consensu copias in Africam & Hispaniam ducendas esse censebant. Ut tamen omnia justa ante bellum fierent, legatos rursus Carthaginem mitti placuit, qui percontarentur, publicone an privato consilio Saguntum Annibal oppugnasset: si faterentur, ac defenderent, publico: tum demum justum indicerent bellum. Jam dato senatu Q. Fabius princeps legatorum percontatus erat, quum ex Carthaginiensibus unus ita respondit.

VANA, Romani, & prior legatio fuit, quum Annibalem tanquam suo consilio Saguntum oppugnantem deposcebatis: Cæterum hæc legatio verbis adhuc lenior est, re asperior. Tunc enim Annibal & insimulabatur, & deposcebatur, nunc à nobis & confessio culpæ exprimitur, & ut à confessis, res extemplo repetuntur. Ego autem, non, privato publicone consilio Saguntum oppugnatum sit, quærendum censeo: sed utrum jure, an injuria. Nostra enim hæc quæstio atque animadversio in civem nostrum est, nostro an suo fecerit arbitrio: vobiscum una disceptatio est, licueritne per fœdus fieri. Itaque, quoniam discerni placet, quid publico consilio, quid sua sponte imperatores faciant;, nobis vobiscum fœdus est à Luctatio consule ictum, in quo cavetur de utrorumque sociis: nihil de Saguntinis (nec dum enim erant socii vestri) cautum est. At enim eo fœdere, quod cum Asdrubale ictum est, Saguntini excipiuntur, adversus quod nihil

ego

ego dicturus sum, nisi quod à vobis didici. Vos enim quod C. Lutatius consul primo nobiscum fœdus icit, quia neque auctoritate patrum, nec populi jussu ictum erat, negastis vos eo teneri, itaque aliud de integro fœdus publico consilio ictum est. Si vos non tenent vestra fœdera, nisi ex auctoritate aut jussu vestro icta; nec nos quidem Asdrubalis fœdus, quod nobis insciis icit, obligare potuit. Proinde omittite Sagunti atque Iberi mentionem facere, & quod diu parturit animus vester, aliquando pariat.

ORATIO VOLSCIANORUM qua legatis Romanorum respondent.

ARGUMENTUM.

Hoc ad superius pertinet. Legatis mandatum erat, ut Carthagine in Hispaniam transirent ad avertendos à Pœnis animos sociorum, retinendosque in fide & societate Romanorum. Iis à Barguſianis ad Volscianos transeuntibus, hoc datum est responsum.

QUÆ verecundia est, vos Romani, postulare, uti vestram Carthaginiensium præponamus amicitiæ, quum, qui id fecerunt, Saguntinos crudelius quam Pœnus hostis perdidit, vos socii prodideritis? Ibi quæratis socios censeo, ubi Saguntina clades ignota est. Hispanis populis sicut lugubre, ita insigne documentum Sagunti ruinæ, ne quis fidei Romanæ aut societati confidat.

ORATIO ANNIBALIS ad Hispanos milites.

ARGUMENTUM.

Annibal, Sagunto capto, Carthaginem novam in hyberna concesserat, ibi quum audisset quæ de se Carthagine ac Romæ

Roma dicta decretaque forent, se videlicet non ducem belli modo, sed causam: partitis ac divenditis reliquis prædæ, ad se Hispanos milites convocavit, quibus consilium suum de transferendo bello ita exponeret.

CREDO ego vos, socii, & ipsos cernere, pacatis omnibus Hispaniæ populis, aut finiendam nobis militiam, exercitusque dimittendos esse, aut in alias terras transferendum bellum. Ita enim hæ gentes, non pacis solum, sed etiam victoriæ bonis florebunt, si ex aliis gentibus prædam & gloriam quæremus. Itaque quum longinqua ab domo instet militia, incertumque sit, quando domos vestras, & quæ cuique ibi cara sint, visuri sitis; si quis vestrum suos invisere vult, commeatum do. Primo vere edico adsitis, ut Diis bene juvantibus, bellum ingentis gloriæ prædæque futurum incipiamus.

ORATIO P. SCIPIONIS suos adhortantis.

ARGUMENTUM.

P. Scipio ad ostium Rhodani congressus cum hoste, casis fere utrimque paribus, subito Numidarum pavore atque fuga victoriam obtinuerat. Exercitus ejus victoris maximam partem Cn. Scipioni fratri tradidit ducendam in Hispaniam adversus Asdrubalem. Profectus non multo post navibus Pisas, exercitum tironem adhuc & trepidum à Manlio Attilioque accipit, spe atque consilio cum hoste ad Padum confligendi. Itaque ubi in conspectum hostium Pœnorum ventum est, hac oratione militum animos ad egregie pugnandum adhortabatur.

SI eum exercitum, milites, educerem in aciem, quem in Gallia mecum habui, supersedissem loqui apud vos. Qui enim adhortari referret, aut eos equites, qui equitatum hostium ad Rhodanum flumen egregie vicissent: aut eas legiones, cum quibus fugien-

fugientem hunc ipſum hoſtem ſequutus, confeſſionem cedentis ac detrectantis certamen pro victoria habui? Nunc quia ille exercitus Hiſpaniæ provinciæ ſcriptus, ibi cum fratre Cn. Scipione meis auſpiciis rem gerit, ubi eum gerere ſenatus populuſque Romanus voluit; ego, ut conſulem ducem adverſus Annibalem ac Pœnos haberetis, ipſe me huic voluntario certamini obtuli. Novo imperatori apud novos milites pauca verba facienda ſunt. Ne genus belli, neve hoſtem ignoretis; cum iis eſt vobis, milites, pugnandum, quos terra marique priore bello viciſtis: à quibus ſtipendium per viginti annos exegiſtis: à quibus capta belli præmia, Siciliam ac Sardiniam habetis. Erit igitur in hoc certamine is vobis illiſque animus, qui victoribus & victis eſſe ſolet. Nec nunc illi, quia audent, ſed quia neceſſe eſt, pugnaturi ſunt: Niſi creditis, qui exercitu incolumi pugnam detrectavere, eos duabus partibus peditum equitumque in tranſitu Alpium amiſſis (quum plures pene perierint quam ſuperſunt), plus ſpei nactos eſſe. At enim pauci quidem ſunt, ſed vigentes animis corporibuſque, quorum robora ac vires vix ſuſtinere vis ulla poſſit. Effigies, imo umbræ hominum; fame, frigore, illuvie, ſqualore enecti, contuſi ac debilitati inter ſaxa rupeſque, ad hæc, peruſti artus, nive rigentes nervi, membra torrida gelu, quaſſata fractaque arma, claudi ac debiles equi. Cum hoc equite, cum hoc pedite pugnaturi eſtis, reliquias extremas hoſtium, non hoſtes habebitis. Ac nihil magis vereor quam ne antequam vos cum hoſte pugnaveritis, Alpes viciſſe Annibalem videantur. Sed ita forſitan decuit, cum fœderum ruptore duce ac populo Deos ipſos, ſine ulla humana ope, committere ac profligare bellum: nos autem, qui ſecundum Deos violati ſumus, commiſſum ac profligatum conficere. Non vereor nequis me hoc veſtri adhortandi cauſa magnifice loqui exiſtimet; ipſum aliter animo affectum eſſe. Licuit mihi in Hiſpa-

Hispaniam provinciam meam ire, quo jam profectus eram cum exercitu meo: ubi & fratrem consilii participem, ac periculi socium haberem, & Asdrubalem, potius quam Annibalem hostem, & minorem haud dubie molem belli: Tamen quum præterveheret navibus Galliæ oram; ad famam hujus hostis in terram egressus, præmisso equitatu ad Rhodanum movi castra. Equestri prælio, qua parte copiarum conserendi manum fortuna data est, hostem fudi; peditum agmen, quod in modum fugientium raptim agebatur, quia assequi terra non poteram, regressus ad naves quanta maxima celeritate potui, tanto maris terrarumque circuitu in radicibus Alpium obvius fui. Huic timendo hosti utrum quum declinarem certamen, improvisus videor incidisse, an occurrere in vestigiis ejus? lacessere, ac trahere ad decernendum? Experiri juvat, utrum alios certe derepente Carthaginienses per viginti annos terra ediderit: an iidem sint, qui ad Ægades pugnavere insulas, & quos ab Eryce duodevicenis denariis æstimatos emisistis: & utrum Annibal hic sit æmulus itinerum Herculis, ut ipse fert, an vectigalis, stipendiariusque & servus populi Romani à patre relictus: quem nisi Saguntinum scelus agitaret, respiceret profecto, si non patriam victam, domum certe, patremque & fœdera Amilcaris scripta manu, qui jussus à consule nostro, præsidium deduxit ab Eryce: qui graves impositas victis Carthaginiensibus leges fremens mœrensque accepit, qui decedere Sicilia, qui stipendium populo Romano dare, pactus est. Itaque vos, ego, milites, non eo solum animo, quo adversus alios hostes soletis, pugnare velim: sed cum indignatione quadam atque ira; velut si servos videatis vestros arma repente contra vos ferentes. Licuit, si voluissemus, ad Erycem clausos ultimo supplicio humanorum, fame interficere: licuit classem victricem in Africam trajicere, atque intra paucos dies sine ullo

certa-

certamine Carthaginem delere: veniam dedimus precantibus: emisimus ex obsidione; pacem cum victis fecimus; tutelæ nostræ deinde duximus, quum Africo bello urgerentur. Pro his impertitis, furiosum juvenem sequentes, oppugnatum patriam nostram veniunt. Atque utinam pro decore nobis hoc tantum, & non pro salute, esset certamen. Non de possessione Siciliæ ac Sardiniæ, de quibus quondam agebatur, sed pro Italia nobis est pugnandum: nec est alius à tergo exercitus, qui, nisi nos vincimus, hosti obsistat: nec Alpes aliæ sunt, quas dum superat, comparari nova possint præsidia. Hic est obstandum, milites, velut si ante Romana mœnia pugnemus. Unusquisque se non corpus suum, sed conjugem ac liberos parvos armis protegere putet, nec domesticas solum agitet curas, sed identidem hoc animo reputet, nostras nunc intueri manus senatum populumque Romanum, qualis nostra vis virtusque fuerit, talem deinde fortunam illius urbis ac Romani imperii fore.

ORATIO
ANNIBALIS
suos adhortantis.

ARGUMENTUM.

Annibal in transitu Alpium barbaros multos bellum inferre volentes ceperat, quos in vinculis habuit: adhortaturus milites ad pugnam, eorum barbarorum multa paria congredi, detractis vinculis, armata more Gallico, in conspectu militum ex industria jubet: quibus aliquanto post dimissis, in hac verba suos adhortatus est.

SI quem animum in alienæ sortis exemplo paulo ante habuistis, eundem mox in æstimanda fortuna vestra, habueritis; vicimus [illegible]ntes: Neque enim spectaculum modo illud, sed quædam veluti imago vestræ conditionis erat. Ac nescio an majora vinculi

la, majoresque necessitates vobis, quam captivis vestris, fortuna circumdederit. Dextra lævaque duo maria claudunt; nullam, ne ad effugium quidem, navem habentibus: circa Padus amnis major ac violentior Rhodano, à tergo Alpes urgent; vix integris vobis ac vigentibus transitæ: Hic vincendum aut moriendum, milites, est, ubi primum hosti occurristis; & eadem fortuna quæ necessitatem pugnandi imposuit, præmia vobis ea victoribus proponit, quibus ampliora homines ne à Diis quidem immortalibus optare solent. Si Siciliam tantum ac Sardiniam parentibus nostris ereptas, nostra virtute recuperaturi essemus, satis tamen ampla pretia essent. Quicquid Romani tot triumphis partum congestumque possident, id omne vestrum cum ipsis dominis futurum est. In hanc tam opimam mercedem agite, cum Diis bene juvantibus arma capite. Satis adhuc in vastis Lusitaniæ Celtiberiæque montibus pecora consectando, nullum emolumentum tot laborum periculorumque vestrorum vidistis, tempus est jam opulenta vos ac ditia stipendia facere, & magna operæ pretia mereri; tantum itineris per tot montes fluminaque, & tot armatas gentes emensos, hic vobis terminum laborum fortuna dedit, hic dignam mercedem emeritis stipendiis dabit. Nec quam magni nominis bellum est, tam difficilem existimaritis victoriam fore. Sæpe & contemptus hostis cruentum certamen edidit, & inclyti populi regesque perlevi momento victi sunt. Nam dempto hoc uno fulgore nominis Romani, quid est, cur illi vobis comparandi sint? Ut viginti annorum militiam vestram cum illa virtute, cum illa fortuna taceam; ab Herculis columnis, ab Oceano, terminisque ultimis terrarum, per tot ferocissimos Hispaniæ & Galliæ populos vincentes huc perveniistis: Pugnabitis cum exercitu tyrone, hac ipsa ætate cæso, victo, circumsesso à Gallis, ignoto adhuc duci suo, ignorantique ducem. An me in prætorio patris, clarissimi imperatoris, prope

natum, certe educatum, domitorem Hiſpaniæ Galliæque, victorem eundem, non Alpinarum modo gentium, ſed ipſarum, quod multo majus eſt, Alpium, cum ſemeſtri hoc conferam duce, deſertore exercitus ſui? Cui ſi quis demptis ſignis Pœnos Romanoſque hodie oſtendat, ignoraturum certum habeo, utrius exercitus ſit conſul. Non ego illud parvi æſtimo, milites, quod nemo veſtrum eſt, cujus non ante oculos ipſe ſæpe militare aliquod ediderim facinus; cui non idem ego virtutis ſpectator ac teſtis. Notata temporibus lociſque referre ſua poſſim decora, mecum laudatis, milites, donatiſque. Alumnus prius omnium veſtrum, quam imperator, procedam acie adverſus ignotos inter ſe, ignoranteſque. Quocunque circumtuli oculos, plena omnia video animorum ac roboris: veteranum peditem, generoſiſſimarum gentium equites frenatos & infrenatos: vos ſocios fideliſſimos fortiſſimoſque, vos Carthaginienſes, tum ob patriam, tum ob iram juſtiſſimam pugnaturos. Inferimus bellum, infeſtiſque ſignis deſcendimus in Italiam; tanto audacius fortiuſque pugnaturi, quanto major ſpes majorque eſt animus inferentis vim quam arcentis. Accendit præterea animos & ſtimulat dolor, injuria, indignitas. Ad ſupplicium depoposcerunt me ducem primum; deinde vos omnes, qui Saguntum oppugnaſſetis, deditos, ultimis cruciatibus affecturi fuerunt. Crudeliſſima ac ſuperbiſſima gens, ſua omnia ſuique arbitrii facit, cum quibus bellum, cum quibus pacem habeamus, ſe modum imponere æquum cenſet: circumſcribit includitque nos terminis montium fluminumque, quos ne excedamus: neque eos, quos ſtatuit, terminos obſervat. Ne tranſieris Iberum: nequid rei tibi ſit cum Saguntinis, ad Iberum eſt Saguntum: nuſquam te veſtigio moveris. Parum eſt, quod veterrimas provincias meas Siciliam & Sardiniam adimis, etiam Hiſpanias? & inde ceſſero, in Africam tranſcendens,

dens. Transcendens autem dico? duos consules hujus anni, unum in Africam, alterum in Hispaniam miserunt. Nihil usquam nobis relictum est, nisi quod armis vindicaverimus. Illis timidis & ignavis licet esse qui receptum habent, quos suus ager, sua terra, per tuta ac pacata itinera fugientes accipient: vobis necesse est fortibus viris esse, & omnibus inter victoriam mortemve certa desperatione abruptis, aut vincere, aut, si fortuna dubitabit, in prælio potius, quam in fugam, mortem oppetere. Si hoc bene fixum omnibus destinatumque in animo est; iterum dicam, viciſtis: nullum incitamentum ad vincendum homini à Diis immortalibus actius datum est.

Ex vicesimosecundo libro ab urbe condita.

ORATIO

M. MINUTII RUFFI magistri equitum, qua in Q. Fabii Maximi dictatoris cunctationem acriter invehitur.

ARGUMENTUM.

Q. Fabius Maximus dictator missus cum legionibus adversus Annibalem, per loca alta agmen ducebat, modico ab hoste interuallo, ut nec omitteret eum, neque congrederetur. M. Minutius Ruffus magister equitum erat, ferox rapidusque in consilia, ac lingua immodicus: is primum inter paucos, deinde palam consilium prudentiamque dictatoris eludebat atque reprehendebat, pro cunctatore segnem eum, pro cauto timidum appellans. Forte per id tempus Maherbalem in agrum Falernum Annibal prædatum miserat: quem quum in castra perlatum esset populari usque ad Sinuessas aquas, tum demum Fabius per juga montis Massici exercitum ducens, haud procul hoste castra ponit. Hinc vero quum facile tecta colonorum Romanorum & domus ab hostibus incendi peruriq; viderentur, nec tum quidem ulla pu-

gna mentio esset: idem Rufus magister equitum in dictatorem hæc jactare cœpit.

SPECTATUMNE huc, ut rem fruendam oculis, sociorum cædes & incendia venimus? nec si nullius alterius nos, ne civium quidem horum pudet, quos in Sinuessam colonos patres nostri miserunt, ut ab Samnite hoste tuta hæc ora esset: quam nunc non vicinus Samnis urit, sed Pœnus advena; ab extremis orbis terrarum terminis, nostra cunctatione & socordia jam huc progressus. Tantum (proh dolor!) degeneramus à parentibus nostris, ut præter quam oram illi Punicas vagari classes, dedecus esse imperii sui duxerint, eam nos nunc plenam hostium Numidarumque ac Maurorum jam factam videamus? Qui modo Saguntum oppugnari indignando, non homines tantum, sed fœdera & Deos ciebamus, tendentem ad mœnia Romanæ coloniæ Annibalem lenti spectamus? Fumus ex incendiis villarum agrorumque in oculos atque ora venit, strepunt aures clamoribus plorantium sociorum, sæpius nos, quam Deorum invocantium opem. Nos hic pecorum modo per æstivos saltus deviasque calles exercitum ducimus; conditi nubibus sylvisque. Si hoc modo peragendo cacumina saltusque Furius recipere à Gallis urbem voluisset, quo hic novus Camillus (nobis dictator unicus in rebus affectis quæsitus) Italiam ab Annibale recuperare parat; Gallorum Roma esset: quam vereor, ne, sic cunctantibus nobis, Annibali ac Pœnis toties servaverint majores nostri. Sed vir, ac vere Romanus, quo die dictatorem eum ex auctoritate patrum jussuque populi dictum, Veios allatum est, quum esset satis altum Janiculum, ubi sedens prospectaret hostem, descendit in æquum; atque illo ipso die media in urbe, qua nunc busta Gallica sunt, & postero die, citra Gabios, cecidit Gallorum legiones. Quid? post multos annos, quum ad furculas Caudinas ab Samnite hoste sub

ſub jugum miſſi ſumus; utrum tandem L. Papirius Curſor, juga Samnii perluſtrando, an Luceriam premendo, obſidendoque, & laceſſendo victorem hoſtem, depulſum ab Romanis cervicibus jugum ſuperbo Samniti impoſuit? Modo conſuli Luctatio quæ alia res, quam celeritas, victoriam dedit? quod poſtero die quam hoſtem vidit, claſſem gravem commeatibus, impeditam ſuometipſam inſtrumento atque apparatu, oppreſſit. Stultitia eſt, ſedendo aut votis debellari credere poſſe, armari copias oportet, deducendas in æquum, ut vir cum viro congrediaris. Audendo atque agendo res Romana crevit, non his ſegnibus conſiliis, quæ timidi cauta vocant.

ACEDUCIS HISPANI ad Boſtarem pro obſidibus verba.

ARGUMENTUM.

Obſides Annibal cunctis civitatibus imperabat, quos ut quemque accipiebat, Saguntı cuſtodiæ tradebat. Id modo Hiſpanorum in populum Romanum animos remorari ratus Aceduc, Hiſpanus quidem, cæterum Romanus ſocius, init conſilium de remittendis in ſuas civitates obſidibus. Boſtar præfectus Saguntinis forte caſtra extra Saguntum in ipſo litore habebat, quo Aceduc ipſe quum veniſſet, cum monebat, quum ad eam diem metus Hiſpanorum animos continuiſſet, quia procul Romani abfuiſſent, qui tum eis Iberum erant, gratia devinciendos eſſe ac beneficio. Boſtari vero quærenti quonam tandem beneficio devinciendi eſſent, in hanc ſententiam ipſe reſpondit.

OBSIDES in civitates remitte. Id privatim parentibus, quorum maximum nomen in civitatibus eſt ſuis, & publice populis gratum erit. Vult ſibi quiſque credi, & habita fides ipſam plerumque obligat fidem. Miniſterium reſtituendorum domos obſidum mihimet depoſco ipſe, ut opera quoque impenſa conſilium adjuvem meum, & rei ſuapte natura

tura gratæ, quantam insuper gratiam possim, adjiciam.

FABII DICTATORIS de temeritate Minutii verba.

ARGUMEMTUM.

Æquatum erat plebiscito Minutii magistri equitum imperium dictaturæ Fabii Maximi. Quod postquam in castra Roma est allatum literis & sermone multorum, Minutius immodice gloriatus cum Fabio de imperandi ratione agebat, an per vices alter imperaret, an uterque partitis copiis. Partiri tandem copias placuit, vix Fabio consentiente. Ita partem copiarum Minutius adversus Annibalem ducens, paulo post in eum locum pervenit, unde per insidias hostium fugere ac elabi sine magna cæde suorum non posset. Fabius eis tempore ipso auxilio veniens, ita de Minutii temeritate locutus est.

ITA est, non celerius quam timui, deprehendit fortuna temeritatem. Fabio æquatus imperio, Annibalem & virtute & fortuna superiorem videt. Sed aliud jurgandi succensendique tempus erit. Nunc signa extra vallum proferte, victoriam hosti extorqueamus, confessionem erroris civibus.

ORATIO MINUTII MAGISTRI equitum, qua suos ad conjungenda cum Fabio castra adhortatur.

ARGUMENTUM.

Minutius magister equitum cum exercitu periclitatus, quum se suosque Fabii virtute ac diligentia servatos esse intelligeret, temeritatem suam agnoscens, de conjungendis castris cum Fabio, ita cum suis agebat.

SÆPE ego audivi, milites, eum primum esse virum, qui ipse consulat quid in rem sit; secundum eum,

eum, qui bene monenti obediat: qui nec ipſe conſulere, nec alteri parere ſciat, eum extremi ingenii eſſe. Nobis quoniam prima animi ingeniique negata ſors eſt, ſecundam ac mediam teneamus: & dum imperare diſcimus, parère prudenti in animum inducamus. Caſtra cum Fabio jungamus: ad prætorium ejus ſigna quum tulerimus, ubi ego eum parentem appellavero, quod beneficio ejus erga nos ac majeſtate ejus dignum eſt; vos, milites, eos, quorum vos modo arma dextræque texerunt, patronos ſalutabitis: & ſi nihil aliud, gratorum certe nobis animorum gloriam dies hæc dederit.

MINUTII VERBA
ad Fabium dictatorem.

ARGUMENTUM.

Conjunctum hoc eſt cum priore. Jam milites ad dictatoris caſtra proficiſcentes, omnium animos in admirationem converterunt, quum Minutius prior Fabium patrem appellat, milites deinde patronos eos qui dictatoris imperio parebant. Minutius inde ita cum Fabio verba fecit.

PARENTIBUS meis, dictator (quibus te modo nomine, quo fando poſſum, æquavi), vitam tantum debeo: tibi, quum meam ſalutem, tum omnium horum. Itaque plebeiſcitum, quo oneratus magis quam honoratus ſum, primus antiquo, abrogoque: & quod tibi mihique, quod exercitibuſque his tuis, ſervato ac conſervatori, ſit felix, ſub imperium auſpiciumque tuum redeo, & ſigna hæc, legioneſque reſtituo. Tu, quæſo, placatus me magiſtrum equitum, hos ordinibus ſuis quemque teneri jubeas.

ORATIO
FABII MAXIMI
ad Æmilium de Varrone, & ratione pugnandi cum hoſte.

ARGUMENTUM.

C. Terentius Varro, & L. Paulus Æmilius conſules creati, quum contra Annibalem copias ducere pararent, Varro concionem forte habuerat, qua bellum in Italiam à nobilibus accerſitum eſſe jactabat, quod nunquam reſtinguendum eſſet, ſi Reſpub. plures Fabios imperatores haberet: ſe vero ipſum illud profligaturum, ſeu ad finem prope deducturum, quo primum die hoſtem videret. Quod quum Fabius cognoviſſet, Paulum Æmilium ad ſe vocat, quem in hanc ſententiam de collega temeritate rationeque hoſtem aggrediendi alloquutus eſt.

SI aut collegam (id quod mallem) tui ſimilem, Luci Æmili, haberes, aut tu collegæ tui ſimilis eſſes, ſupervacanea eſſet oratio mea: nam & duo boni conſules, etiam me indicente, omnia è Republ. fide veſtra faceretis; & mali, nec mea verba auribus veſtris, nec conſilia animis acciperetis. Nunc & collegam tuum, & te talem virum intuenti mihi, tecum omnis oratio eſt; quem video nequicquam & virum bonum, & civem fore, ſi altera parte claudicet Reſpub.: malis conſiliis idem ac bonis juris & poteſtatis erit. Erras enim, L. Paule, ſi tibi minus certaminis cum C. Terentio, quam cum Annibale futurum cenſes: neſcio an infeſtior hic adverſarius, quam ille hoſtis maneat: cum illo in acie tantum, cum hoc omnibus locis ac temporibus certaturus es: & adverſum Annibalem legioneſque ejus tuis equitibus ac peditibus pugnandum tibi eſt. Varro dux, tuis militibus te eſt oppugnaturus. Ominis etiam tibi cauſa abſit C. Flaminii memoria, tamen ille conſul demum, & in provincia, & ad exercitum cœpit fure-

futere: hic prius quam peteret consulatum, deinde in petendo consulatu: nunc quoque consul, prius quam castra videat, aut hostem, insanit. Et qui tantas jam nunc procellas, prælia atque acies jactando inter togatos ciet, quid inter armatam juventutem censes facturum, & ubi extemplo verba res sequitur? Atqui si hic, quod facturum se denunciat, extemplo pugnaverit; aut ego rem militarem, belli hoc genus, hostem hunc ignoro, aut nobilior alius Thrasymeno locus nostris cladibus erit. Nec gloriandi tempus adversus unum est; ut ego contemnendo potius quam appetendo gloriam, modum excesserim. Sed ita res habet, una ratio belli gerendi adversus Annibalem est, qua ego gessi: nec eventus modo hoc docet; stultorum iste magister est; sed eadem ratio quæ fuit, futuraque, donec eædem res manebunt, immutabilis est. In Italia bellum gerimus, in sede ac solo nostro, omnia circa plena civium ac sociorum sunt, armis, viris, equis, commeatibus juvant, juvabuntque: id jam fidei documentum in adversis rebus nostris dederunt. Meliores, prudentiores, constantiores nos tempus dieseque facit. Annibal contra, in aliena, in hostili est terra, inter omnia inimica infestaque; procul à domo, procul à patria, neque illi terra, neque mari est pax: nullæ eum urbes accipiunt, nulla mœnia: nihil usquam sui videt: in diem rapto vivit, partem vix tertiam exercitus ejus habet, quem Iberum amnem trajecit; plures fames, quam ferrum absumpsit, nec his paucis jam victum suppeditat. Dubitas ergo, quin eum sedendo superaturi simus, qui senescat indies, non commeatus, non supplementum, non pecuniam habeat? Quamdiu pro Gerionii, castelli Apuliæ inopis, tanquam pro Carthaginis mœnibus? Sed ne adversus te quidem ego gloriabor. Cn. Servilius atque Attilius, proximi consules, vide quemadmodum eum ludificati sint. Hæc una salutis est via, L. Paulle, quam difficilem infestamque cives sibi

magis quam hostes facient. Idem enim tui, quod hostium milites, volent: idem Varro consul Romanus, quod Annibal Pœnus imperator, cupiet. Duobus ducibus unus resistas oportet; resistes autem adversus famam rumoresque hominum si satis firmus steteris: si te neque collegæ vana gloria, neque tua falsa infamia moverit. Veritatem laborare inimicitiis sæpe aiunt, extingui nunquam. Gloriam qui spreverit, veram habebit. Sine timidum pro cauto, tardum pro considerato, imbellem pro perito belli vocent: malo te sapiens hostis metuat, quam stulti cives laudent. Omnia audentem contemnet Annibal: nil temere agentem metuet. Nec ego, ut nihil agatur, moneo; sed ut agentem te ratio ducat, non fortuna: Tuæ potestatis semper, tuaque omnia sint. Armatus intentusque sis, neque occasioni tuæ desis, neque suam occasionem hosti des. Omnia non properanti clara, certaque erunt. festinatio, improvida est, & cæca.

ORATIO

P. SEMPRONII TUDITANI tribuni militum, qua suos ad erumpendum adhortatur.

ARGUMENTUM.

Camensi clade, quum mortuo paulo Æmilio consule, Varro collega Venusiam cum quinquaginta equitibus profugisset: binis in castris inermis multitudo, quæ superfuerat pugnæ, sine ducibus erat. Itaque eos qui in minoribus erant castris, alii monent ut nocte, dum hostis gravi somno detinetur, ad se transirent, Canusium inde tacite ac sine mora uno agmine abituros. Forte P. Sempronius Tuditanus tribunus militum in minoribus castris erat, qui quum de transitu ab aliis aliter sentiri videret, ita suos ad erumpendum adhortatur.

CAPI ergo mavultis ab avarissimo & crudelissimo hoste, æstimarique capita vestra & exquiri pretia

gretia ab interrogantibus, Romanus civis sis, an Latinus socius, ut ex tua contumelia & miseria alteri honos quæratur? Non tu: si quidem Lucii Æmilii consulis, qui se bene mori, quam turpiter vivere maluit, & tot fortissimorum virorum, qui circa eum cumulati jacent, cives estis. Sed antequam opprimit lux, majoraque hostium agmina obsepiunt iter; per hos, qui inordinati atque incompositi obstrepunt portis, erumpamus; ferro atque audacia via fit, quamvis per confertos hostes. Cuneo quidem hoc laxum atque solutum agmen, ut si nihil obstet, transibimus. Itaque ite mecum, qui & vosmetipsos & Rempublicam salvam vultis.

ORATIO
CAPTIVORUM
Cannensi clade Roman. ad patres.

ARGUMENTUM.

Hoc cum proxime præcedente conjunctum est. Milites Romani qui ex minoribus castris consilio eorum qui erant in majoribus, exhortatione insuper P. Sempronii Tuditani, cum ipso erumpere noluerant, in potestatem hostium simul cum castris venerunt. Ex iis decem paulo post jurejurando adigit Annibal, si missi Romam non redimerentur, ad hostem reditures. Ita Romam adactos eos mittit, ut aurum in redemptionem suam impetrarent. Propositum autem fuit, pretium in capita, equiti quingenti quadraginta nummi, pediti trecenti, servo centum. Profecti, ita causam suam apud patres egerunt.

PATRES conscripti, nemo vestrum ignorat, nulli unquam civitati viliores fuisse captivos, quam nostræ: cæterum nisi nobis plus justo nostra placet causa, non alii unquam minus negligendi

vobis, quam nos, in hostium potestatem venerunt. Non enim in acie pertimorem arma tradidimus, sed quum prope ad noctem superstantes cumulis cæsorum corporum, prælium extraxissemus, in castra recepimus nos, diei reliquum ac noctem insequentem fessi labore ac vulneribus vallum sumus tutati. Postero die quum circumsessi ab exercitu victore, aqua arceremur, nec ulla jam per confertos hostes erumpendi spes esset; nec esse nefas duceremus, quinquaginta millibus hominum ex acie nostra trucidatis, aliquem ex Cannensi pugna Romanum militem restare; tum demum pacti sumus pretium, quo redempti dimitteremur: arma, in quibus nihil jam auxilii erat, hosti tradidimus. Majores nostros quoque acceperamus se à Gallis auro redemisse: & patres nostros, asperrimos illos ad conditionem pacis, legatos tamen captivorum redimendorum gratia Tarentum misisse. Atque in Italia cum Gallis, & ad Heracleam cum Pyrrho, utraque non tam clade infamis, quam pavore & fuga, pugna fuit. Cannenses campos acervi Romanorum corporum tegunt: nec supersumus pugnæ, nisi in quibus trucidandis & ferrum & vires hostem defecerunt. Sunt etiam de nostris quidam, qui nec in acie quidem refugerunt, sed præsidio castris relicti, quum castra traderentur, in potestatem hostium venerunt. Haud equidem ullius civis aut commilitonis fortunæ aut conditioni invideo, nec premendo alium, me extulisse velim: ne illi quidem (nisi pernicitatis pedum & cursus aliquod præmium est) qui plerique inermes ex acie fugientes, non prius quam Venusiæ aut Canusii constiterunt, se nobis merito prætulerint, gloriatique sint in se plus quam in nobis præsidii Reipubl. esse. Sed illis & bonis ac fortibus militibus utemini, & nobis jam promptioribus pro patria, quod beneficio vestro redempti, atque in patriam restituti fuerimus. Delectum ex omni ætate & fortuna habetis: octo millia servorum armari audio: non minor numerus nostrę

noster est, nec majori pretio redimi possumus, quam hi emuntur. Nam si conferam nos cum illis, injuriam nomini Romano faciam. Illud etiam in tali consilio animadvertendum vobis censeam, P. C. (si tamen duriores esse velitis, quod ullo nostro merito faciatis) cui nos hosti relicturi sitis: Pyrrho videlicet, qui nos hospitum numero habuit captivos, an barbaro, ac Pœno; qui utrum avarior an crudelior sit, vix existimari potest. Si videatis catenas, squalorem, deformitatemque civium vestrorum, non minus profecto vos ea species moveat, quam si ex altera parte cernatis stratas Cannensibus campis legiones vestras. Intueri potestis solicitudinem & lacrymas in vestibulo curiæ stantium cognatorum nostrorum, exspectantiumque responsum vestrum. Quum ii pro nobis, proque iis qui absunt, ita suspensi ac soliciti sint; quem censetis animum ipsorum esse, quorum in discrimine vita libertasque est? Si medius fidius ipse in nos mitis Annibal contra naturam suam esse velit, nihil tamen nobis vita opus esse censeamus, quum indigni, ut à vobis redimeremur, visi sumus. Rediere Romam quondam remissi à Pyrrho sine pretio capti: sed rediere cum legatis, primoribus civitatis ad redimendos sese missis. Redeam ego in patriam, trecentis nummis non æstimatus civis? Suum quisque habet animum, P. C. scio in discrimine esse vitam corpusque meum: magis me famæ periculum movet, ne à vobis damnati ac repulsi habeamur. Neque enim vos pretio peperciisse homines credent.

ORATIO
T. MANLII TORQUATI,
ne captivi redimerentur.

ARGUMENTUM.

Hoc cum priore oratione conjunctum est. Postaquam captivi dicendi finem fecerunt, extemplo ab ea turba quæ in vestibulo curiæ stabat, clamor flebilis sublatus est,

rabantque ut sibi liberos, fratres, cognatos, redderent patres. Tum senatus ea de re haberi coptus. Quo quum aliis captivos redimendos de publico, aliis de privato, aliis ex ærario dandam pecuniam mutuo referentibus, variaretur sententiis: tum demum T. Manlius Torquatus rogatus sententiam, unus nullo pacto redimendos esse ita suasit.

SI tantummodo postulassent legati pro iis qui in hostium potestate sunt, ut redimerentur; sine ullius eorum insectatione, brevi sententiam peregissem. Quid enim aliud quam admonendi essetis, ut morem traditum à Patribus, necessario ad rem militarem exemplo servaretis? Nunc autem cum prope gloriati sint quod se hostibus dediderint, præferrique non captis modo in acie ab hostibus, sed etiam iis qui Venusiam Canusiumque pervenerunt, atque ipsi C. Terentio consuli, æquum censuerint; nihil vos eorum, P. C., quæ illic acta sunt, ignorare patiar. Atque utinam hæc quæ apud vos acturus sum, Canusii apud ipsum exercitum agerem, optimum testem ignaviæ cujusque & virtutis: aut unus hic saltem adesset P. Sempronius, quem si isti ducem sequuti essent milites, hodie in castris Romanis, non captivi in hostium potestate essent, & quum fessis pugnando hostibus, tum victoria lætis, & ipsis pleriscque regressis in castra sua, noctem ad erumpendum liberam habuissent, & septena armatorum hominum millia erumpere etiam inter confertos hostes potuissent: Neque enim per se ipsi id facere conati sunt, neque alium sequi voluerunt. Nocte prope tota P. Sempronius Tuditanus non destitit monere adhortarique eos, dum paucitas hostium circa castra, dum quies ac silentium esset, dum nox inceptum tegeret, se ducem sequerentur: ante lucem pervenire in tuta loca; in sociorum urbes posse. Sicut avorum memoria, P. Decius tribunus militum, in Samnio; sicut, nobis adolescentibus, prio-

priori Punico bello, Calpurnius Flamma trecentis voluntariis, quum ad tumulum eos capiendum, situm inter medios hostes, duceret, dixit: *Moriamur, milites, & morte nostra eripiamus ex obsidione circumventas legiones.* Si hoc P. Sempronius diceret; nec viros quidem, nec Romanos vos duceret: si nemo tantæ virtutis exstitisset comes. Viam non ad gloriam magis quam ad salutem ferentem demonstrat; reduces in patriam, ad parentes, ad conjuges ac liberos facit. Ut servemini, deest vobis animus? quid, si moriendum pro patria esset, faceretis? Quinquaginta millia civium sociorumque circa vos eo ipso die cæsa jacent: si tot exempla virtutis non movent, nihil unquam movebit; si tanta clades vilem vitam non fecit, nulla faciet. Liberi atque incolumes desiderate patriam: imo desiderate, dum patria est, dum cives ejus estis: sero nunc desideratis, diminuti capite, abalienati jure civium, servi Carthaginiensium facti. Pretio redituri estis eo, unde ignavia ac nequitia abistis? P. Sempronium, civem vestrum, non audistis, arma capere ac se jubentem sequi; Annibalem post paulo audistis, castra prodi, & arma tradi jubentem. Quam ego ignaviam istorum accuso, quum scelus possim accusare? non enim modo sequi recusarunt bene monentem, sed obsistere ac retinere conati sunt, ni strictis gladiis viri fortissimi inertes summovissent. Prius, inquam, P. Sempronio per civium agmen, quam per hostium fuit erumpendum. Hos cives patria desideret? quorum si cæteri similes fuissent, neminem hodie ex iis qui ad Cannas pugnaverunt, civem haberet. Ex millibus septem armatorum, sexcenti extiterunt qui erumpere auderent, qui in patriam liberi atque armati redirent: neque iis quadraginta millia hostium obstitere. Quam tutum iter duarum prope legionum agmini futurum censetis fuisse? haberetis hodie viginti millia armatorum Canusii, fortia, fidelia,

P. C. Nunc autem, quemadmodum hi boni fidelesque (nam fortes ne ipsi quidem dixerint) cives esse possunt? nisi quis credere potest fuisse, ut erumpentibus, quin erumperent, obsistere conati sunt: aut non invidere eos, cum incolumitati, tum gloriæ illorum per virtutem partæ, quum sibi timorem ignaviamque servitutis ignominiosæ causam esse sciant. Maluerunt in tentoriis latentes simul lucem atque hostem exspectare, quum silentio noctis erumpendi occasio esset. Atenim ad erumpendum è castris defuit animus: ad tutanda fortiter castra animum habuerunt. Dies noctesque aliquot obsessi, vallum armis, se ipsi tutati vallo sunt: tandem ultima ausi passique, quum omnia subsidia vitæ abessent, affectisque fame viribus, arma jam sustinere nequirent, necessitatibus magis humanis quam armis victi sunt. Orto sole hostis ad vallum accessit, ante secundam horam nullam fortunam certaminis experti, tradiderunt arma ac se ipsos. Hæc vobis ipsorum per biduum militia fuit. Quum in acie stare ac pugnare decuerat, tum in castra refugerunt: quum pro vallo pugnandum erat, castra tradiderunt, neque in acie neque in castris utiles. Vos redimam? quum erumpere castris oportet, cunctamini ac manetis: quum manere & castra tutari armis necesse est, & castra & arma & vos ipsos traditis hosti. Ego non magis istos redimendos, P. C., censeo, quam illos dedendos Annibali, qui per medios hostes è castris eruperunt: ac per summam virtutem se patriæ restituerunt.

Ex vicesimotertio libro ab urbe condita.

ORATIO PACUVII CALAVII Campani ad populum Campanum.

ARGUMENTUM.

Pacuvius Calavius Capuæ in summo magistratu erat, quum

quum res Romana male ad Thrasymenum gesta est. Is populum Campanum senatui jamdiu infestum ratus id agitare, ut senatoribus trucidatis, si venirent hostes Romanorum, Annibali Capuam traderet: hoc populi consilium senatui declarat, omnesque tandem eo duxit, ut si se in ipsius potestatem permitterent, facile ab insidiis se posse liberari arbitrarentur. Permissos in curiam claudit: convocat populum, cui rem ita exposuit.

QUOD sæpe optastis, Campani, ut supplicii sumendi vobis ex improbo ac detestabili senatu potestas esset, eam nunc, non per tumultum expugnantes domos singulorum, quas præsidiis clientium servorumque tuentur, cum summo vestro periculo; sed tutam habetis ac liberam. Clausos omnes in curiam accipite, solos, inermes: nec quicquam raptim aut forte temere egeritis. De singulorum capite vobis jus sententiæ dicendæ faciam, ut quas quisque meritus est, pœnas pendat. Sed ante omnia ita vos iræ indulgere oportet, ut potiorem ira salutem atque utilitatem vestram habeatis. Etenim hos (ut opinor) odistis senatores, non senatum omnino habere non vultis, quippe aut rex (quod abominandum) aut quod unum liberæ civitatis consilium est, senatus habendus est. Itaque duæ res simul agendæ sunt vobis, ut & veterem senatum tollatis, & novum cooptetis. Citari singulos senatores jubebo, de quorum capite vos consulam. quod de quoque censueritis, fiet. Sed prius in ejus locum vitum fortem ac strenuum, novum senatorem cooptabitis, quam de noxio supplicium sumatur.

ORATIO VARRONIS CONSULIS, qua legatis Campanorum respondet.

ARGUMENTUM.

Post Cannensem cladem Romani à Campanis sperni contemnique

nunique cœpti sunt, ut illud ostensuri fuerint, nisi prohibiti fuissent eorum præsertim memoria qui à Romanis missi erant per Siculas urbes in præsidia, in quibus Campani erant nobilissimi. Horum igitur parentes agre impetrant ut legati ad Varronem consulem, Canusium, quo ipse ex fuga se receperat, mitterentur. Profecti Venusiæ consulem cum paucis inveniunt, ubi senatum populumque Campanum agre ferre nunciant quod ita infeliciter ad Cannas res gesta esset: ita placere, ut quicquid bello usui esset, benigne ac comiter subministraretur. Varro post in hanc sententiam legatis respondit.

MOREM magis loquendi cum sociis servastis, Campani; jubentes quæ opus essent, ad bellum, imperare, quam convenienter ad præsentem fortunæ nostræ statum loquuti estis. Quid enim nobis ad Cannas relictum est, ut quasi aliquid habeamus, id quod deest, expleri à sociis velimus? pedites vobis imperemus, tanquam equites habeamus? pecuniam deesse dicamus, tanquam ea tantum desit? Nihil, ne quod suppleremus quidem nobis reliquit fortuna; legiones, equitatus, arma, signa, equi virique, pecunia, commeatus, aut in acie, aut biduo postero die amissis castris perierunt: itaque non juvetis nos in bello oportet, Campani, sed pene bellum pro nobis susciptatis. Veniat in mentem, ut trepidos quondam majores vestros intra mœnia compulsos, nec Samnitem modo hostem, sed etiam Sidicinum paventes, receptos in fidem apud Saticulam defenderimus, cœptumque propter vos cum Samnitibus bellum, per centum prope annos, variante fortuna eventum, tulerimus. Adjicite ad hæc, quod fœdus æquum deditis, quod leges vestras, quod ad extremum (id quod ante Cannensem cetera cladem maximum fuit) civitatem nostram magnæ parti vestrum dedimus, communicavimusque vobiscum. Itaque communem vos hanc cladem, quæ acce-

accepta est, credere, Campani, oportet, communem patriam tuendam arbitrari esse. Non cum Samnite aut Etrusco res est, ut quod à nobis ablatum sit, in Italia tamen imperium maneat: Pœnus hostis, ne Africæ quidem indigenam, ab ultimis terrarum oris, freto Oceani, Herculisque columnis, expertem omnis juris & conditionis, & linguæ prope humanæ, militem trahit. Hunc natura & moribus immitem ferumque, insuper dux ipse efferavit, pontibus ac molibus ex humanorum corporum strue faciendis: & (quod proloqui etiam piget) vesci humanis corporibus docendo: hos infandis pastos epulis, quos contingere etiam nefas sit, videre atque habere dominos, & ex Africa & à Carthagine jura petere, & Italiam Numidarum ac Maurorum pati provinciam esse, cui non, genito modo in Italia, detestabile sit? Pulchrum erit, Campani, prolapsum clade Romanum imperium vestra fide, vestris viribus retentum ac recuperatum esse. Triginta millia peditum, quatuor equitum, arbitror ex Campania scribi posse: jam pecuniæ affatim est, frumentique. Qui si parem fortunæ vestræ fidem habetis, nec Annibal se vicisse sentiet, nec Romani se victos esse.

ORATIO
PEROLLÆ AD PACUVIUM
Calavium patrem de interficiendo Annibale.

ARGUMENTUM.

Annibal, auctoritate atque diligentia Pacuvii Calavii (de quo paulo ante diximus), Capuam in fidem acceperat. Is urbem ingressus, se apud Calavium cœnare velle pronunciat: cui convivio tres modo Campanos adhibuit, in quibus Perolla filius Pacuvii, qui aliquanto ante patris deprecatione ac precibus Annibali placatus erat. Hic Perolla, hilariter cæteris epulantibus, unus tristis, nec dominorum invitatione vinci potuit, nec

nec ipſius Annibalis, ut curis amotis & ſecluſis latus convivaretur. Ac quum ſorte ante noctem Pacuvius ex convivio egreſſus, in hortum qui poſticis ædium partibus ſubjectus erat, ſecederet: patrem filius Perolla ſequutus, ita ut ſequitur, conſilium ſuum de interficiendo Annibale declaravit. Pater ex filio quum ea audiviſſet, velut ſi jam intereſſet indigno atque deteſtabili facinori, filium ut deinde ſequitur, ab indignitate & atrocitate facinoris flebiliter deterrebat. Filius inde precibus atque lacrymis patris victus, facinus conceptum ſe non editurum promiſit.

CONSILIUM affero, pater, quo non veniam ſolum peccati, quo defecimus ad Annibalem, impetraturi ab Romanis, ſed in multo majore dignitate & gratia ſimus Campani, quam unquam fuimus. *Quum mirabundus pater, quidnam id eſſet conſilii, quæreret: toga rejecta ab humero, latus ſuccinctum gladio nudat.* Jam ego, *inquit*, ſanguine Annibalis ſanciam Romanum fœdus. Te id prius ſcire volui, ſi forte abeſſe, dum facinus patratur, malles.

ORATIO
PACUVII CALAVII FILIUM à facinore dehortantis.

PER ego te, fili, quæcunque jura liberos jungunt parentibus, precor quæſoque, ne ante oculos patris facere & pati omnia infanda velis. Paucæ horæ ſunt, intra quas jurantes per quicquid Deorum eſt, dextræ dextras jungentes, (fidem) obſtrinximus ut ſacratas fide manus: digreſſi à colloquio extemplo in eum armaremur? Surgis ab hoſpitali menſa, ad quam tertius Campanorum adhibitus ab Annibale es: ut eam ipſam menſam cruentares hoſpitis ſanguine? Annibalem pater filio meo potui placare, filium Annibali non poſſum? Sed ſit nihil ſancti, non fides, non religio, non pietas; audeantur infanda, ſi non perniciem nobis cum ſcelere afferunt. unus aggreſſu-

ressurus es Annibalem? Quid illa turba tot liberorum servorumque? quid in unum intenti omnium oculi? quid tot dextræ? torpescentne in amentia illa? vultum ipsius Annibalis, quem armati exercitus sustinere nequeunt, quem horret populus Romanus, tu sustinebis? Et alia auxilia desint, meipsum ferire, corpus meum opponentem pro corpore Annibalis, sustinebis? Atqui per meum pectus petendus ille tibi transfigendusque est. Deterreri hic sine te potius, quam illic vinci; valeant preces apud te meæ, sicut pro te hodie valuerunt.

ORATIO
PEROLLÆ,
qua Pacuvio patri respondet.

EGo quidem, quam patriæ debeo pietatem, exsolvam patri. Tuam doleo vicem, cui ter proditæ patriæ sustinendum est crimen: semel, quum defectionis ab Romanis: iterum, quum pacis cum Annibale fuisti auctor: tertio hodie, quum restituendæ Romanis Capuæ mora atque impedimentum es. Tu patria, ferrum, quo pro te armatus hanc arcem defendere volebam, hosti minime parcens, quando parens extorquet, recipe.

VERBA
MAGII DECII
ad circumfusam multitudinem.

ARGUMENTUM.

Magius Decius Capuæ inter alios censebat præsidium Annibalis Capuam recipiendum non esse aut receptum ejiciendum, aut certe interficiendum, ut ita nobili facinore Romanis Campani se restituerent. Perlatum id erat in castra ad Annibalem, & jam eum in castra acciri jusserat, quum negantem eum comprehendi, & ad se adduci jubet. At repente mutato consilio, priusquam

adduci posset, alium præmittit, qui prætori nunciaret, & moneret ne Decium duceret, se enim postero die Capuæ affuturum. Eo ipso die Annibali ingressuro Capuam unus Decius cum suis obviam non est egressus. Postero die senatu dato, Decium inter alia ad se adduci jubet. Comprehensus quum dicere causam jussus negaret lege fœderis id cogi posse: tum injectis catenis ante lictorem duci jussus est. Ipse quoad capite aperto fuit, dum ducitur, ita ad circumfusam multitudinem vociferabatur.

HABETIS libertatem, Campani, quam petistis; foro medio, luce clara, videntibus vobis, nulli Campanorum secundus, victus ad mortem rapior. Quid violentius Capua capta fieret? Ite obviam Annibali, exornate urbem, diemque adventus ejus consecrate, ut hunc triumphum de cive vestro spectetis.

ORATIO
HIMILCONIS, BARCHINÆ factionis viri, adversus Hannonem.

ARGUMENTUM.

Mago Amilcaris filius Carthaginem profectus, senatu dato, quæ ad Cannas gesta erant, expositis, ob victoriam Diis sacrum, auctoritate Annibalis, haberi jusserat. Himilco ex hoc tam lato nuncio nactus occasionem Hannonis alterius factionis principis eludendi, & reprehendendi, ita eum aggressus est. Hanno deinde respondet.

QUID est Hanno? etiam nunc pœnitet belli suscepti adversus Romanos? Jube dedi Annibalem: veta in tam prosperis rebus grates Diis immortalibus agi: audiamus Romanum senatorem in Carthaginiensium curia.

ORA-

ORATIO HANNONIS

Himilconi respondentis.

TACUISSEM hodie, P.C., ne quid in communi omnium gaudio, minus lætum quod esset nobis, loquerer; nunc interrogante senatore, pœniteatne me adhuc susceptæ adversus Romanos belli; si reticeam, aut superbus aut obnoxius videar: quorum alterum est hominis alienæ libertatis obliti; alterum suæ. Respondeam igitur Himilconi, non desiisse pœnitere me belli, neque desiturum ante invictum nostrum imperatorem incusare, quam finitum aliqua tolerabili conditione bellum videro: Nec mihi pacis antiquæ desiderium ulla alia res quam pax nova finiet. Itaque ista quæ modo Mago jactavit, Himilconi cæterisque Annibalis sollicitibus tam læta sunt; mihi possunt læta esse, quia res bello bene gestæ, si volumus fortuna uti, pacem nobis æquiorem dabunt: nam si prætermittimus hoc tempus, quo magis dare quam accipere possumus videri pacem, vereor ne hæc quoque lætitia luxuriet nobis, ac vana evadat. Quæ tamen nunc quoque qualis est? Occidi exercitus hostium; mittite milites mihi. quid aliud rogares, si esses victus? Hostium cepi bina castra, prædæ videlicet plena & commeatuum; frumentum & pecuniam dare. quid aliud, si spoliatus, si exutus castris esses, peteres? Et ne omnia ipse mirer (mihi quoque enim, quoniam respondi Himilconi, interrogare jus fasque est); velim seu Himilco seu Mago respondeat: quum ad internecionem Romani imperii pugnatum ad Cannas sit, constetque in defectione totam Italiam esse; primum ecquis Latini nominis populus defecerit ad nos? deinde ecquis homo, ex quinque & triginta tribubus, ad Annibalem transfugerit? *Quum utrumque Mago negasset*: Hostium qui-

quidem ergo, *inquit*, nimis adhuc multum superest, sed multitudo ea quid animorum, quidve spei habeat, scire velim. *Quum, id nescirt se, Mago diceret:* Nihil facilius scitu est, *inquit*. Ecquos legatos ad Annibalem Romani miserunt de pace? ecquam denique mentionem pacis Romæ factam esse, allatum ad vos est? *Quum id quoque negasset*: Bellum igitur, *inquit*, tam integrum habemus, quam habuimus qua die Annibal in Italiam est transgressus. Quam varia victoria priore Punico bello fuerit, plerique qui meminerimus, supersumus, nunquam terra marique magis prosperæ res nostræ visæ sunt, quam ante consules C. Luctatium & A. Posthumium fuerunt. Luctatio & Posthumio consulibus, devicti Ægateas insulas sumus. Quod si (id quod Dii omen avertant) nunc quoque fortuna aliquid variaverit, tum pacem speratis quum vincemur, quam nunc, quum vincimus, dat nemo? Ego, siquis de pace consulet, seu deferenda hostibus seu accipienda; habeo quid sententiæ dicam: si de iis quæ Mago postulat, referris; nec victoribus mitti attinere puto, & frustrantibus nos falsa atque inani victoria, multo minus censeo mittenda esse.

ORATIO SAMNITIUM LEGATORUM ad Annibalem, qua petunt ut opem adversus Romanos ferat.

ARGUMENTUM.

Marcellus Nolam urbem quum teneret præsidiis, in agrum Hirpinum & Samnitium Caudinorum excursiones faciendo, ferro & igni omnia vastabat. Iis cladibus utique populus adductus legates ad Annibalem conquestum injurias mittit. Prieres Samnites, ita injuria expostuerunt.

HOSTES populi Romani, Annibal, fuimus primum per nos ipsi, quoad nostra arma, nostri

vires nos tutari poterant. posteaquam iis parum fidebamus, Pyrrho regi nos adjunximus: à quo relicti, pacem necessariam accepimus, fuimusque in ea per annos prope quinquaginta, ad id tempus quo in Italiam venisti. Tua nos non magis virtus fortunaque, quam unica comitas ac benignitas erga cives nostros, quos captos nobis remisisti, ita conciliavit tibi, ut te salvo atque incolumi amico, non modo populum Romanum, sed ne Deos quidem immortales (si dici fas est) timeremus. At, Hercule, non solum incolumi & victore, sed præsente te, quum ploratum prope conjugum ac liberorum nostrorum exaudire, & flagrantia tecta posses conspicere; ita sumus aliquoties hac ætate devastati, ut M. Marcellus, non Annibal vicisse ad Cannas videatur: glorienturque Romani, te ad unum modo ictum vigentem, velut jaculo emisso torpere. Per centum prope annos cum populo Romano bellum gessimus: nullo externo adjuti nec duce, nec exercitu: nisi quod per biennium Pyrrhus nostro magis milite suas auxit vires, quam suis viribus nos defendit. Non ergo secundis rebus nostris gloriabimur: duos consules, ac duos consulares exercitus à nobis sub jugum missos, & si quæ alia aut læta aut gloriosa nobis evenerunt. quæ aspera adversaque tunc acciderunt, minore indignatione referre possumus, quam quæ hodie eveniunt. Magni dictatores cum magistris equitum, bini consules cum binis consularibus exercitibus ingrediebantur fines nostros, ante explorato & subsidiis positis: & sub signis ad populandum ducebant. nunc prope unius & parvi ad tuendam Nolam præsidii præda sumus. Jam, ne manipulatim quidem, sed latronum modo, percursant totis finibus nostris negligentius, quam si in Romano vagarentur agro. Causa autem hæc est, quod neque tu defendis; & nostra juventus, quæ si omnis esset, tutaretur, omnis sub signis militat tuis, & te, nec exercitum suum norim: nisi à quo tot

Romanas acies fusas straturasque esse sciam, ei facile esse ducam opprimere populatores nostros vagos, sine signis, palatos, quo quemque trahit, quamvis vana, prædæ spes. Numidarum paucorum illi quidem præda erunt, præsidiumque missum nobis & Nolæ ademptum erit: si modo, quos ut socios habere dignos duxisti, haud indignos judicas, quos in fidem receptos tuearis.

Ex vicesimoquarto libro ab urbe condita.

ORATIO
FABII MAXIMI
ad populum de deligendo imperatore.

ARGUMENTUM.

Fabius sub finem anni Romam rediens, comitia consularia edixerat, quibus prærogativæ juniorum T. Otacilium, qui ejus Fabii sororis filiam habebat uxorem, & M. Æmilium Regillum, consules dixerunt. Quod ubi Fabius intellexit, hac concione suadebat, nec Otacilio rerum & imperii summam deferendam esse, nec consulem eum habendum: videndum autem cui bellum mandari posset adversus Annibalem.

SI aut pacem in Italia aut bellum cum eo hoste haberemus, in quo negligentiæ aut errori locus esset, qui vestris studiis, quæ in campum ad mandandos, quibus velitis, honores affertis, moram ullam offerret, is mihi parum meminisse videretur vestræ libertatis. sed quum in hoc bello, in hoc hoste, nunquam ab ullo duce sine ingenti nostra clade erratum sit, eadem vos cura, qua in aciem armati descenditis, inire suffragium ad creandos consules decet, & sibi sic quemque dicere; Annibali imperatori parem consulem nomino. Hoc anno ad Capuam Jubellio Taurea Campano

pano ſummo equiti provocanti, ſummus Romanus eques Aſellus Claudius oppoſitus. Adverſus Gallum quondam provocantem in ponte Anienis, Manlium, fidentem & animo & viribus, miſere majores noſtri. Ob eandem cauſam haud multis annis poſt fuiſſe non negaverim, cur M. Valerio non diffideretur adverſus ſimiliter provocantem arma capienti Gallum ad certamen. Quem admodum pedites equiteſque optamus, ut validiores, ſi minus, ut pares hoſti habeamus; ita duci hoſtium parem imperatorem quæramus. Quum qui eſt ſummus in civitate dux, eum legerimus; tamen repente lectus, in annum creatus, adverſus veterem ac perpetuum imperatorem comparabitur, nullis neque temporis, neque juris incluſum anguſtiis, quo minus ita omnia gerat adminiſtretque, ut tempora poſtulabunt belli. nobis autem in apparatu ipſo, ac tantum inchoantibus res, annus circumagitur. Quoniam quales viros creare vos conſules deceat, ſatis eſt dictum; reſtat ut pauca de eis, in quos prærogativæ favor inclinavit, dicam. M. Æmilius Regillus flamen eſt Quirinalis, quem neque mittere à ſacris, neque retinere poſſumus, ut non Deum aut belli deſeramus curam. Otacilius, ſororis meæ filiam uxorem, atque ex ea liberos habet. cæterum non ea veſtra in me majoreſque meos merita ſunt, ut non potiorem privatis neceſſitudinibus Rempublicam habeam. QUILIBET nautarum vectorumque tranquillo mari gubernare poteſt: ubi ſæva orta tempeſtas eſt, ac turbato mari rapitur vento navis, tum viro & gubernatore opus eſt. Non tranquillo navigamus, ſed jam aliquot procellis ſubmerſi pene ſumus. Itaque quis ad gubernacula ſedeat, ſumma cura providendum ac præcavendum vobis eſt. In minore re experti, T. Otacili, operam tuam ſumus. haud ſane, cur ad majora tibi fidamus, documenti quicquam dediſti. Claſſem hoc anno, cui tu præ-

fuisti, trium rerum causa paravimus: ut Africæ oram popularetur, ut tuta nobis Italiæ litora essent, ante omnia, ne supplementum cum stipendio commeatuque ab Carthagine Annibali transportaretur. Create consulem T. Otacilium, non dico si omnia hæc, sed si aliquid eorum Reipub. præstitit. Sin autem, te classem obtinente, etiam velut pacato mari quælibet Annibali tuta atque integra ab domo venerunt; si ora Italiæ infestior hoc anno, quam Africæ fuit; quid dicere potes, cur te potissimum ducem Annibali hosti opponant? Si consul esses, dictatorem dicendum exemplo majorum nostrorum censeremus. nec tu id indignari posses, aliquem in civitate Romana meliorem bello haberi, quam te. Magis nullius interest, quam tua, T. Otacili, non imponi cervicibus tuis onus, sub quo concidas. Ego magnopere suadeo, eodem animo, quo, si stantibus vobis in aciem armatis, repente delegendi duo imperatores essent, quorum ductu atque auspicio dimicaretis, hodie quoque consules creetis, quibus sacramento liberi vestri dicant, ad quorum edictum conveniant, sub quorum tutela atque cura militent. Lacus Thrasimenus & Cannæ, tristis ad recordationem exempli, sed ad præcavendum simile, utiles documento sunt.

ORATIO
T. GRACCHI AD MILITES.

ARGUMENTUM.

Ad Beneventum T. Gracchus in castris legiones magna ex parte volonum servorum habebat, inter quos quum forte quæri audiret quando libertate donarentur: missis ad senatum hac de re literis, quibus eorum fortitudinem laudabat, impetravit ut quod à Repub. videretur, faceret. Quod quum ab ipso referente audirent, liberos item se facturum qui egregie pugnassent, dicentem, nihil quam in hostem pugnare malebant; adeo libertatis

dul-

dulcedo eos mordebat. Quum vero eorum quatuor millia segnius cum hoste congressa, metu pœnæ, collem qui non procul à castris aberat, cepissent, postero tamen die inde accitos cum cæteris libertate donavit. Concione inde advocata, ita eos qui secessissent, se mulctaturum pronunciavit.

PRIUSQUAM omnes jure libertatis æquassem, neminem nota strenui aut ignavi militis notasse volui. Nunc exsoluta jam fide publica, ne discrimen omne virtutis ignaviæque pereat, nomina eorum, qui detractatæ pugnæ memores secessionem paulo ante fecerunt, referri ad me jubebo: citatosque singulos jurejurando adigam, nisi queis morbus causa erit, non aliter, quam stantes cibum potumque, quoad stipendia facient, capturos esse. Hanc mulctam ita æquo animo feretis, si reputabitis, nulla ignaviæ nota leviore vos designari potuisse.

ORATIO
L. PINARII PRÆFECTI
præsidii Romanorum Ennæ, qua suos exhortatur.

ARGUMENTUM.

L. Pinarius Ennæ præsidii Romanorum præfectus, præsidium Murgantiæ ab incolis proditum oppressumque audiens, diligenter videbat, ne Ennenses quoque præsidium, cujus erat præfectus, prodere atque opprimere possent. Jamque nonnihil de proditione cum Himilcone pacta audiebat, quum, reposcentibus Ennensibus claves portarum civitatis, pertinaciter negat se daturum. Ii quum nulla ratione pervincere se posse viderent ut redderentur, vindictam aliquam suæ libertatis se quæsituros denunciant. Tum Pinarius sibi consilium dari populi postulat, ut sciret paucorum an universæ civitatis ea denunciata forent. Consensu ita-

que omnium concio in posterum diem edicitur. Ipse ex eo colloquio in arcem receptus, ita suorum animos in diem posterum comparat.

CREDO ego vos audisse, milites, quemadmodum præsidia Romana ab Siculis circumventa & oppressa sint per hos dies. Eam vos fraudem Deum primo benignitate, dein vestra ipsi virtute dies noctesque perstando ac pervigilando in armis, vitastis. utinam reliquum tempus nec patiendo infanda, nec faciendo, traduci possit. Hæc occulta in fraude cautio est, qua usi adhuc sumus: cui quoniam parum succedit, aperte ac propalam claves portarum reposcunt; quas simul tradiderimus, Carthaginiensium extemplo Enna erit, fœdiusque hic trucidabimur, quam Murgantiæ præsidium interfectum est. Noctem unam ægre ad consultandum sumpsi, qua vos certiores periculi instantis facerem. Orta luce concionem habituri sunt ad criminandum me concitandumque in vos populum. itaque crastino die, aut vestro aut Ennensium sanguine Enna inundabitur. nec præoccupati, peculii; nec occupantes, periculi quicquam habebitis. qui prior strinxerit ferrum, ejus victoria erit. Intenti ergo omnes armatique signum exspectabitis. ego in concione ero: & tempus, quoad omnia instructa sint, loquendo altercandoque traham. Quum toga signum dedero, tum mihi undique clamore sublato turbam invadite, ac sternite omnia ferro: & cavete, quisquam ex iis supersit, à quibus aut vis aut fraus timeri possit. Vos, Ceres mater ac Proserpina, precor, cæteri superni infernique Dii, qui hanc urbem, hos sacratos lacus lucosque colitis, ut ita nobis volentes propitii adsitis, si vitandæ non inferendæ fraudis causa hoc consilii capimus. Pluribus, vos, milites, hortarer, si cum armatis dimicatio futura esset. inermes, incautos ad satietatem trucidabitis. Et consulis castra in propinquo sunt, ne

quid

quid ab Himilcone & Carthaginiensibus timeri possit.

Ex vicesimoquinto libro ab urbe condita.

ORATIO
RELEGATORUM MILITUM AD M. Marcellum, de mutatione conditionis.

ARGUMENTUM.

Milites eos qui Cannensi cladi superfuerant, senatus in Siciliam ad militandum, quoad Punicum bellum finitum esset, non redituros Romam, relegaverat. Ii dum P. Lentulo militant, ab eo impetrant, ut primores equitum centurionumque in hyberna ad M. Marcellum mitterentur, qui de conditione atque fortuna conquererentur. Ex iis unus, potestate dicendi facta, in hec verba causam suam egit.

CONSULEM te, M. Marcelle, in Italiam adissemus, quum primum de nobis, etsi non iniquum, certe triste senatusconsultum factum est: nisi hoc speraſſemus, in provinciam nos morte regum turbatam ad grave bellum adversus Siculos simul Pœnosque mitti, & sanguine nostro vulneribusque magistratibus satisfacturos esse: sicut patrum memoria qui capti à Pyrrho ad Heracleam erant, adversus Pyrrhum ipsum pugnantes satisfecerunt. Quanquam quod ob meritum nostrum succensuistis, P. C. nobis, aut succensetis? Ambo mihi consules & universum senatum intueri videor, quum te, M. Marcelle, intueor: quem si ad Cannas consulem habuissemus; melior & Reipub., & nostra fortuna esset. Sine, quæso, priusquam de conditione nostra queror, noxam, cujus arguimur, nos purgare. Si non Deum ira nec fato, cujus lege immobilis rerum humanarum ordo seritur, sed culpa periimus ad Cannas, cujus tandem ea culpa fuit?

militum, an imperatorum? Equidem miles nihil unquam dicam de imperatore meo, cui præsertim gratias sciam ab senatu actas, quod non desperaverit de Repub., cui post fugam à Cannis per omnes annos prorogatum imperium. Cæteros item ex reliquiis cladis ejus, quos tribunos militum habuimus, honores petere & gerere, provincias obtinere audivimus. An vobis vestrisque liberis ignoscitis facile, P. C. in hæc vilia capita sævi? & consuli primoribusque aliis civitatis fugere, quum spes alia nulla esset, turpe non fuit; milites utique morituros in aciem misistis? Ad Alliam prope omnis exercitus fugit: ad Furculas Caudinas, ne expertus quidem certamen, arma tradidit hosti (ut alias pudendas clades exercituum taceam): tamen tantum abfuit ab eo, ut ulla ignominia iis exercitibus quæreretur, ut & urbs Roma per eum exercitum, qui ab Allia Veios transfugerat, reciperaretur, & Caudinæ legiones, quæ sine armis redierant Romam, armatæ remissæ in Samnium, eundem illum hostem sub jugum miserint, qui hac sua ignominia lætatus fuerat. Cannensem vero quisquam exercitum fugæ aut pavoris insimulare potest, ubi plus quinquaginta millia hominum ceciderunt? unde consul cum equitibus quinquaginta fugit? unde nemo supereſt, nisi quem hostis cædendo fessus reliquit? Quum captivis redemptio negabatur, nos vulgo homines laudabant, quod Reipub. nos reservassemus: quod ad consulem Venusiam redissemus, & speciem justi exercitus fecissemus. Nunc deteriore conditione sumus, quam apud patres nostros fuerunt captivi. quippe illis arma tantum atque ordo militandi, locusque in quo tenderent, in castris est mutatus: quæ tamen, semel navata Reipub. opera, & uno felici prælio, recuperarunt. Nemo eorum relegatus in exilium est: nemini spes emerendi stipendia adempta: hostis denique est datus, cum quo dimicantes, aut vitam semel, aut igno-

ignominiam finirent. Nos, quibus (nisi quod commisimus, ut quisquam ex Cannensi acie miles Romanus supereſſet) nihil objici poteſt; non ſolum à patria procul Italiaque, ſed ab hoſte etiam relegati ſumus. ubi ſeneſcamus in exilio, ne qua ſpes, ne qua occaſio abolendæ ignominiæ, ne qua placandæ civium iræ, ne qua denique bene moriendi ſit. Neque ignominiæ finem, nec virtutis præmium petimus; modo experiri animum, & virtutem exercere liceat. laborem & periculum petimus, ut virorum, ut militum officio fungamur. Bellum in Sicilia jam alterum annum ingenti dimicatione geritur: urbes alias Pœnus, alias Romanus expugnat: peditum & equitum acies concurrunt: ad Syracuſas terra marique res geritur: clamorem pugnantium crepitumque armorum exaudimus reſides ipſi ac ſegnes; tanquam nec manus nec arma habeamus. Servorum legionibus T. Sempronius Conſul toties jam cum hoſte ſignis collatis pugnavit. Operæ pretium habent, libertatem, civitatemque, pro ſervis ſaltem ad hoc bellum emptis. nobis ſimul congredi cum hoſte liceat, & pugnando quærere libertatem. Vis tu mari, vis terra, vis acie, vis urbibus oppugnandis experiri virtutem? Aſperrima quæque ad laborem periculumque depoſcimus, ut quod ad Cannas faciendum fuit, quamprimum fiat. quoniam quicquid poſtea viximus, id omnis deſtinatum ignominiæ eſt.

ORATIO
SYRACUSANORUM
ad Marcellum de deditione.

ARGUMENTUM.

Syracuſani, Hippocrate interfecto, Epicide ab Syracuſis intercluſo, occiſis item præfectis Epicidis: tempus veniſſe rati Romanis ſe reconciliandi, legatos de deditione

ad Marcellum mittunt. Legati rem ita apud Marcellum egerunt.

NEQUE primo Syracusani à vobis defecimus, sed Hieronymus; nequaquam tam in vos impius, quam in nos: nec postea pacem tyranni cæde compositam Syracusanus quisquam, sed satellites regii Hippocrates atque Epicydes, oppressis nobis hinc metu, hinc fraude, turbaverunt. nec quisquam dicere potest, aliquando nobis libertatis tempus fuisse, quod pacis vobiscum non fuerit. Nunc certe cæde eorum, qui oppressas tenebant Syracusas, quum primum arbitrii nostri esse cœpimus, extemplo venimus ad tradenda arma: dedendos nos, urbem, mœnia: nullam recusandam fortunam, quæ imposita à vobis fuerit. Gloriam captæ nobilissimæ pulcherrimæque urbis Græcarum Dii tibi dederunt, Marcelle. quidquid unquam terra marique memorandum gessimus, id tui triumphi titulo accedit. Famæ ne credi malis, quanta urbs à te capta sit, quam posteris quoque eam spectaculo esse. quo quisquis terra: quisquis mari venerit, nunc nostra de Athenienſibus Carthaginienſibusque trophæa, nunc tua de nobis ostendat: incolumesque Syracusas familiæ vestræ, sub clientela nominis Marcellorum tutelaque habendas tradas, ne plus apud vos Hieronymi quam Hieronis memoria momenti faciat. Diutius ille multo amicus fuit, quam hic hostis: & illius etiam benefacta persensistis: hujus amentia ad perniciem tantum ipsius valuit.

ORA-

ORATIO

L. MARTII,

qua suos milites exhortatur.

ARGUMENTUM.

L. Martius eques Romanus erat, sub Cn. Scipionis disciplina multis annis edoctus, ad quem, casis duobus Scipionibus, milites sine duce imperii summam detulerant. Is Asdrubalem venire ad delendas exercitus Romani reliquias quum audiret, milites aliis aliis voce Scipionum mortem deplorantes increpans, quod non aliter quam mulierum ritu flerent, ita inflammavit, ut armis sumptis in hostem incomposite pro fiducia venientem, velut rabie accensi incurrerent. Ac eo ipso concursu jam eorum impressionis atque impetus hostis non sustinens, fuga elabebatur, quum Martius suos insequentes remoratur, dato signo receptui. Hostes hac fuga nihilo diligentiores intentioresque, reliquias tantum duorum exercituum deletorum rati, nec stationes in castris habebant, nec vigiliarum ordines. Quo ubi Martio explorata fuerunt, tum demum init consilium noctu in castra hostium irrumpendi; vocataque concione, ita militum animos praparavit.

VEL mea erga imperatores nostros vivos mortuosque pietas, vel præsens omnium nostrum, milites, fortuna fidem cuivis facere potest, mihi hoc imperium, ut amplum judicio vestro, ita re ipsa grave ac solicitum esse. Quo enim tempore, nisi metus mœrorem obstupefaceret, vix ita compos mei essem, ut aliqua solatia invenire ægro animo possem; cogor vestram omnium vicem (quod difficillimum in luctu est) unus consulere. & ne tum quidem, ubi quonam modo has reliquias duorum exercituum patriæ conservare possim, cogitandum est; avertere animum ab assiduo mœro-

re libet. Præſto eſt enim acerba memoria, & Scipiones me ambo dies noctesque curis inſomniisque agitant: & excitant ſæpe ſomno, neu ſe, neu invictos per octo annos in his terris milites ſuos, commilitones veſtros, neu Rempub. patiar inultam, & ſuam diſciplinam ſuaque inſtituta ſequi jubent. Et ut imperiis vivorum nemo obedientior me uno fuerit, ita poſt mortem ſuam, quod quaque in re facturos illos fuiſſe maxime cenſeam; id optimum ducere vos quoque velim, milites. non lamentis lacrymiſque tanquam extinctos proſequi (vivunt vigentque fama rerum geſtarum); ſed quotieſcunque occurret memoria illorum, velut ſi adhortantes ſignumque dantes videatis eos, ita prælia inire. Nec alia profecto ſpecies heſterno die oculis animiſque veſtris oblata memorabile illud edidit prælium: quo documentum dediſtis hoſtibus, non cum Scipionibus extinctum eſſe nomen Romanum: & cujus populi vis atque virtus non obruta ſit Cannenſi clade, ex omni profecto ſævitia fortunæ emerſuram eſſe. Nunc, qui tantum auſi eſtis ſponte veſtra, experiri libet, quantum audeatis duce veſtro authore; non enim heſterno die quum ſignum receptui dedi, ſequentibus effuſe vobis turbatum hoſtem, frangere audaciam veſtram, ſed differre in majorem gloriam atque opportunitatem volui: ut poſtmodum præparati incautos, armati inermes, atque etiam ſopitos, per occaſionem aggredi poſſetis. Nec hujus occaſionis ſpem, milites, forte temere, ſed ex re ipſa conceptam habeo. A vobis quoque profecto ſiquis quærat, quonam modo pauci à multis, victi à victoribus caſtra tutati ſitis; nihil aliud reſpondeatis, quam idipſum timentes, vos omnia & operibus firmata habuiſſe, & ipſos paratos inſtructoſque fuiſſe. Et ita res habet. ad id, quod, ne timeatur, fortuna facit, minime tuti ſunt homines: quia quod neglexe-

glexeris, incautum atque apertum habeas. Nihil omnium nunc minus metuunt hostes, quam ne obsessi modo ipsi atque oppugnati, castra sua ultro oppugnemus. Audeamus, quod credi non potest ausuros nos. eo ipso, quod difficillimum videntur, facillimum erit. Tertia vigilia noctis silenti agmine ducam vos. exploratum habeo, non vigiliarum ordinem, non stationes justas esse. Clamor in portis auditus, & primus impetus castra ceperit. tum inter torpidos somno, paventeisque ad nec opinatum tumultum, & inermes in cubilibus suis oppressos, illa cædes edatur, à qua vos hesterno die revocatos ægre ferebatis. Scio audax videri consilium: sed in rebus asperis & tenui spe fortissima quæque consilia tutissima sunt. quia si in occasionis momento, cujus prætervolat opportunitas, cunctatus paulum fueris, nequicquam mox omissam quæras. Unus exercitus in propinquo est: duo haud procul absunt. nunc aggredientibus aliqua spes est: & jam tentatis vestras atque illorum vires. Si diem proferimus, & hesternæ eruptionis fama contemni desierimus; periculum est, ne omnes duces omnesque copiæ conveniant. Tres deinde duces, tres exercitus sustinebimus hostium, quos Cn. Scipio incolumi exercitu non sustinuit? Ut dividendo copias periere duces nostri, ita separati ac divisi opprimi possunt hostes. alia belli gerendi via nulla est. proinde nihil præter noctis proximæ opportunitatem exspectemus. Ite, Diis bene juvantibus: corpora curate, ut integri vigenteſque eodem animo in castra hostium irrumpatis, quo vestra tutati estis.

Ex vicesimosexto libro ab urbe condita.

ORATIO
VIBII VIRII CAMPANI ad Campanos, qua ne se dedant Romanis, dissuadet.

Annibal, quum nec Capuam propter obsidionem Romanorum venire posset, nec hostes congredi vellent: consilium Romæ obsidendæ, quod jam diu animo conceperat, perficere placuit. Interim longa obsidione defatigati Campani, maxime transfugarum supplicio, consilium inibant dedendæ Romanis Capuæ; Ac, quum hac de re sententiam omnes rogarent, Vibius Virius, qui autor fuerat defectionis ab Romanis, rogatus sententiam, ita Campanorum animos à deditione avertere conabatur.

QUID vos eam deditionem fore censetis, qua quondam, ut adversus Samnites auxilium impetraremus, nos nostraque omnia Romanis dedidimus? Jam è memoria excessit, quo tempore, & in qua fortuna à populo Romano defecerimus? jam quemadmodum in defectione præsidium, quod poterat emitti, per cruciatum & ad contumeliam necaverimus? quoties in obsidenteis, quam inimici eruperimus, castra oppugnaverimus, Annibalem vocaverimus ad opprimendos eos; hoc quod recentissimum est, ad oppugnandam Romam hinc eum miserimus? Age contra, quæ illi infeste in nos fecerint, repetite: ut ex eo quid speretis, habeatis. Quum hostis alienigena in Italia esset, & Annibal hostis, & cuncta bello arderent, omissis omnibus, omisso ipso Annibale, ambo consules & duo consulares exercitus ad Capuam oppugnandam miserunt. Alterum annum circumvallatos inclusosque nos fame macerant; & ipsi nobiscum ultima

peri-

pericula, graviſſimos labores perpeſſi: circa vallum ac foſſas ſæpe trucidati, & prope ad extremum caſtris exuti. Sed omitto hæc: vetus atque uſitata res eſt, in oppugnanda hoſtium urbe labores ac pericula pati. illud iræ atque odii execrabilis indicium eſt; Annibal ingentibus copiis peditum equitumque caſtra oppugnavit, & ex parte cepit: tanto periculo nihil moti ſunt ab obſidione. Profectus trans Vulturnum, peruſſit Calenum agrum: nihil tanta ſociorum clade avocati ſunt. Ad ipſam urbem Romam infeſta ſigna ferri juſſit: eam quoque tempeſtatem imminentem ſpreverunt. Transgreſſus Anienem, tria millia paſſuum ab urbe caſtra poſuit: poſtremo ad mœnia ipſa & ad portas acceſſit. Romam ſe adempturum eis, niſi omitterent Capuam, oſtendit. non omiſerunt. Feras beſtias cæco impetu ac rabie concitatas, ſi ad cubilia & catulos earum ire pergas; ad opem ſuis ferendam avertas. Romanos Roma circumſeſſa, conjuges, liberi, quorum ploratus hic quoque prope exaudiebantur, aræ, foci, Deum delubra, ſepulcra majorum temerata ac violata, à Capua non averterunt. tanta aviditas ſupplicii expetendi, tanta ſanguinis noſtri hauriendi eſt ſitis. Nec injuria forſitan: nos quoque idem feciſſemus, ſi data fortuna eſſet. Itaque quando aliter Diis immortalibus viſum eſt, quum mortem ne recuſare quidem debeam; cruciatus contumeliaſque quas ſperat hoſtis, dum liber, dum mei potens ſum, effugere morte præterquam honeſta, etiam leni poſſum. Non videbo App. Claudium & Q. Fulvium, victoria inſolenti ſubnixos, neque vinctus per urbem Romam triumphi ſpectaculum trahar, ut deindè in carcere, aut ad palum deligatus, lacerato virgis tergo, cervicem ſecuri Romanæ ſubjiciam: nec dirui incendique patriam videbo: nec rapi ad ſtuprum matres Campanas, virgineſque, & ingenuos pueros. Albam, unde ipſi oriundi erant, à fundamentis proruerunt, ne ſtirpis, ne

ne memoria originum ſuarum extaret: nedum eos Capuæ parſuros credam, cui infeſtiores quam Carthagini ſunt. Itaque quibus veſtrum ante fato cedere, quam hæc tot & tam acerba videant, in animo eſt; iis apud me hodie epulæ inſtructæ paratæque ſunt. Satiatis vino ciboque poculum idem, quod mihi datum fuerit, circumferetur: ea potio corpus à cruciatu, animum à contumeliis, oculos, aures, à videndis audiendiſque omnibus acerbis indigniſque, quæ manent victos, vindicabit. parati erunt, qui magno rogo in propatulo ædium accenſo corpora exanima injiciant. Hæc una via & honeſta & libera ad mortem. & ipſi virtutem mirabuntur hoſtes, & Annibal fortes ſocios ſciet ab ſe deſertos ac proditos eſſe.

ORATIO
M. MARCELLI
ad P. C. ſe adverſus Syracuſanos oratores defendentis.

ARGUMENTUM.

Miſſi erant Romam à Syracuſanis oratores, qui de injuriis illatis à Marcello, quum Syracuſas cepit, conquererentur. Intromiſſi in ſenatum, inter alia etiam illud objiciebant, quod Syracuſas vi & armis, quam deditione capere maluiſſet: principes ea cauſa ad ſe miſſos ſæpe averſatus, re infecta remiſiſſet: captam urbem ſpoliaſſet, mœnia domoſque diruiſſet: fana deum diripuiſſet: bona ſingulis ademiſſet. De his queſti Marcello præſente, quum juſſi abirent, à Marcello revocati ſunt, quibus præſentibus, ita ut ſequitur, ſe defendit.

NON adeo majeſtatis populi Romani imperiique hujus oblitus ſum, P. C. ut ſi de meo crimine ambigeretur, conſul dicturus cauſam, accuſantibus Græcis, fuerim. Sed non quid ego fecerim, in diſquiſitionem venit (nam, quicquid in hoſtibus

bus feci, jus belli defendi), sed quid isti pati debuerint. qui si non fuerunt hostes, nihil interest nunc, an vivo Hierone Syracusas violaverint. Sin autem desciverunt, legatos nostros ferro atque armis petierunt, urbem ac mœnia clauserunt, exercituque Carthaginiensium adversus nos tutati sunt; quis passos esse hostilia, quum fecerint, indignatur? Tradentes urbem principes Syracusanorum, aversatus sum: Sosin, & Mericum Hispanum, quibus tantam rem crederem, potiores habui. Non estis extremi Syracusanorum, quippe qui aliis humilitatem objiciatis. Quis est vestrum, qui se mihi portas aperturum, qui armatos milites meos in urbem accepturum promiserit? Odistis, & execramini eos qui fecerunt, & ne hic quidem contumeliis in eos dicendis parcitis; tantum abest, ut & ipsi tale quicquam facturi fueritis. Ipsa humilitas eorum, P. C. quam isti objiciunt, maximo argumento est, me neminem, qui navatam operam Reipublicæ nostræ velit, aversatum esse. Et antequam obsiderem Syracusas, nunc legatis mittendis, nunc ad colloquium eundo, tentavi pacem: & postea quam neque legatos violandi verecundia erat, nec mihi ipsi congresso ad portas cum principibus responsum dabatur, multis terra marique exhaustis laboribus, tandem vi atque armis Syracusas cepi. Quæ captis acciderint, apud Annibalem & Carthaginienses victosque justius, quam apud victoris populi Romani senatum, quererentur. Ego, P. C. Syracusas spoliatas si negaturus essem, nunquam spoliis earum urbem Romam exornarem. quæ autem singulis victor aut ademi aut dedi; cum belli jure, tum ex cujusque merito, satis scio me feciſſe. Ea vos rata habeatis, P. C. necne, magis Reipub. interest, quam mea. Mea quippe fides exsoluta est: ad Rempub. pertinet, ne acta mea rescindendo, alios in posterum segniores duces faciatis. Et quoniam coram, & Siculorum, & mea verba audistis,

P. C.

P. C. simul templo excedemus, ut me absente liberius consuli senatus possit.

ORATIO
P. SCIPIONIS
ad veteres milites.

ARGUMENTUM.

P. Scipio is cujus pater atque patruus in Hispania interfecti fuerant, omnium centuriarum tribuumve consensu ante quartum & vicesimum annum ad bellum Hispanicum imperator delectus erat. Jam vero ad id tempus vetus exercitus patris atque patrui in Hispania manserat: ad quem Tarracone primo vere veniens, quum Iberum trajecturus esset, ita ejus exercitus animos ad bellum preparavit.

NEMO ante me novus imperator militibus suis, prius quam opera eorum usus esset, gratias agere jure ac merito potuit. Me vobis, priusquam provinciam aut castra viderem, obligavit fortuna: primum, quod ea pietate erga patrem patruumque meum vivos mortuosque fuistis: deinde, quod amissam tanta clade provinciæ possessionem, integram, & populo Romano, & successori mihi, virtute vestra obtinuistis. Sed quum jam benignitate Deum id paremus atque agamus, non ut ipsi maneamus in Hispania, sed ne Pœni maneant, nec ut pro ripa Iberi stantes arceamus transitum hostis, sed ut ultro transeamus, transferamusque bellum; vereor ne cui vestrum majus id audaciusque consilium, quam aut pro memoria cladium nuper acceptarum, aut pro ætate mea videatur. Adversæ pugnæ in Hispania, nullius in animo, quam meo, minus obliterari possunt. quippe cui pater & patruus, intra triginta dierum spatium, ut aliud super aliud cumularetur familiæ nostræ funus, interfecti sunt. Sed ut familiaris pene orbitas ac solitudo frangit animum;

mum; ita publicæ quum fortuna, tum virtus, desperare de summa rerum prohibet: ea fato quodam data nobis fors est, ut magnis omnibus bellis victi viceri-mus. Vetera omitto, Porsenam, Gallos, Samnites: à Punicis bellis incipiam. Quot classes, quot duces, quot exercitus priore bello amissi sunt? Jam quid hoc de bello memorem? Omnibus aut ipse adfui cladibus: aut quibus adfui, maxime unus omnium eas sensi. Trebia, Thrasymenus, Cannæ, quid aliud sunt, quam monumenta occisorum exercituum, consulumque Romanorum? Adde defectionem Italiæ, Siciliæ, majoris partis Sardiniæ. Adde ultimum terrorem ac pavorem, castra Punica inter Anienem & mœnia Romana posita: & visum prope in portis victorem Annibalem. In hac ruina rerum stetit una integra atque immobilis virtus populi Romani. Hæc, omnia strata humi erexit ac sustulit. Vos omnium primi, milites, post Cannensem cladem vadenti Asdrubali ad Alpes Italiamque, qui si se cum fratre conjunxisset, nullum jam nomen esset populi Romani, ductu auspicioque patris mei obstitistis. & hæ secundæ res illas adversas sustinuerunt. Nunc, benignitate Deum, omnia secunda, prospera, indies lætiora ac meliora in Italia Siciliaque geruntur. In Sicilia, Syracusæ Agrigentumque captum. pulsi tota insula hostes, receptaque provincia in ditione populi Romani est. In Italia Arpi recepti, Capua capta. Iter omne ab urbe Roma trepida fuga emensus Annibal, in extremum angulum agri Brutii compulsus, nihil jam majus precatur Deos, quam ut incolumi cedere atque abire ex hostium terra liceat. Quid igitur minus conveniat, milites, quam quum aliæ super alias clades cumularentur, ac Dii prope ipsi cum Annibale starent, vos hic cum parentibus meis (æquentur enim etiam honore nominis) sustinuisse labantem fortunam populi Romani: nunc eosdem, quia illic omnia secunda lætaque sunt, animis deficere? Nuper quoque quæ acci-

acciderunt; utinam tam ſine meo luctu, quam veſtro, tranſiſſent! Nunc Dii immortales imperii Romani præſides, qui centuriis omnibus, ut mihi imperium juberent dari, fuere auctores; iidem auguriis auſpiciiſque, & per nocturnos etiam viſus omnia læta ac proſpera portendunt. Animus quoque meus, maximus mihi ad hoc tempus vates, præſagit; noſtram Hiſpaniam eſſe: brevi extorre hinc omne Punicum nomen, maria terraſque fœda fuga impleturum. Quod mens ſua ſponte divinat, idem ſubjicit ratio haud fallax. Vexati ab iis ſocii, noſtram fidem per legatos implorant. tres duces diſcrepantes, prope ut defecerint alii ab aliis, triſtiam exercitum in diverſiſſimas regiones diſtraxere. Eadem in illos ingruit fortuna, quæ nuper nos affixit. nam & deſeruntur ab ſociis, ut prius ab Celtiberis nos: & diduxere exercitus; quæ patri patruoque meo cauſa exitii fuit. Nec diſcordia inteſtina coire eos in unum ſinet, neque ſinguli nobis reſiſtere poterunt. Vos modo, milites, favete nomini Scipionum, ſoboli imperatorum veſtrorum, velut acciſis recreſcenti ſtirpibus. Agite milites veteres, novum exercitum, novumque ducem traducite Iberum, traducite in terras cum multis fortibus factis ſæpe à vobis peragratas. Brevi faciam, ut quemadmodum nunc noſcitatis in me patris patruique ſimilitudinem oris vultuſque, & lineamenta corporis; ita ingenii, fidei, virtutiſque exemplum expreſſam ad effigiem vobis reddam. ut revixiſſe, aut renatum ſibi quiſque Scipionem imperatorem dicat.

ORATIO
P. SCIPIONIS
ad milites.

ARGUMENTUM.

Trajecto Ibero, P. Scipio Carthaginem novam oppugnare statuerat: jamque ab ea non ita longum iter aberat, quum insciis omnibus, præter unum Lælium, quo profisci pararet, concione advocata, ad oppugnationem urbis ita milites exhortatus est.

AD urbem unam oppugnandam, si quis vos adductos credit, is magis operis vestri, quam emolumenti rationem exactam, milites, habet. Oppugnabitis enim vere mœnia unius urbis, sed in una urbe universam ceperitis Hispaniam. Hic sunt obsides omnium nobilium regum populorumque: qui simul in potestate vestra erunt, extemplo omnia quæ nunc sub Carthaginiensibus sunt, in ditionem tradent. Hic pecunia omnis hostium, sine qua neque illi gerere bellum possunt, quippe qui mercenarios exercitus alunt: & quæ nobis maximo usui ad conciliandos animos barbarorum erit. Hic tormenta, arma, armamenta, & omnis apparatus belli est; qui simul & vos instruet, & hostes nudabit. Potiemur præterea quum pulcherrima opulentissimaque urbe; tum opportunissima portu egregio: unde terra marique, quæ belli usus poscunt, suppeditentur. quæ quum magna ipsi habebimus, tum demserimus hostibus multo majora. Hæc illis arx, hoc horreum, ærarium, armamentarium, hoc omnium rerum receptaculum est. Hinc rectus in Africam cursus est: hæc una inter Pyrenæum & Gades stat: hinc omni Hispaniæ imminet Africa. Sed quoniam vos instructos & ordinatos cognosco; ad Carthaginem novam oppugnandam totis viribus & bono animo transeamus.

ORA-

ORATIO
P. SCIPIONIS
ad Luceium Celtiberorum principem, quum ei sponsam reddidit.

ARGUMENTUM.

Hoc ad priorem orationem pertinet. Capta Carthagine nova, quum inter recensendos obsides, nomina civitatum acciperet Scipio, missis nunciis admonebat obsidum parentes, ut ad suos quisque recipiendos Carthaginem venirent. Adducta ad eum tum fuit adulta virgo eximie atque spectatæ formæ: ex qua percontatus ipse patriam & parentes, quum acciperet, eam desponsatam Luceio adolescenti Celtiberorum principi, extemplo parentes sponsumque acciri jubet. Ubi primum sponsus venit, hoc eum sermone alloquitur.

JUVENIS juvenem appello: quo minor sit inter nos hujus sermonis verecundia. Ego, quum sponsa tua capta à militibus nostris ad me ducta esset, audiremque eam tibi cordi esse, & forma faceret fidem; quia ipse, si frui liceret ludo ætatis, (præsertim recto & legitimo amore) & non Respub. animum nostrum occupasset, veniam mihi dari sponsam impensius amanti vellem: tuo, cujus possum, amori faveo. Fuit sponsa tua apud me eadem, qua apud soceros tuos parentesque suos verecundia: servatá tibi est, ut inviolatum & dignum me tequ dari tibi donum posset. Hanc mercedem unam pro eo munere paciscor; amicus populo Romano sis & si me virum bonum credis esse, quales patres patruumque meum jam ante hæ gentes nos scias multos nostri similes in civitate Romana nec ullum in terris populum hodie dici posse, q minus tibi hostem tuisque esse velis, aut amic malis.

Ex vicesimoseptimo libro ab urbe condita.

ORATIO M. MARCELLI AD SUOS.

ARGUMENTUM.

Canusinos Annibal ad defectionem solicitans, quum Marcellum adversus se contendere audiret, tum castra inde movere coepit. Marcellus eum brevi intervallo consequutus, tandem nihil magis quam justum praelium detrectantem, ad id quod vitabat certamen traxit. Vesperi congressos, aequo marte nox diremit. Postero die utrinque concursum est: fusi Romani primum, deinde fugati caesi millibus duobus & septingentis. Ex ea pugna qui restiterant, in castra receptos Marcellus ita objurgavit.

DIIS immortalibus ut in tali re laudes gratesque ago, quod victor hostis cum tanto pavore incidentibus vobis in vallum portasque non ipsa castra est aggressus. Deseruissetis profecto eodem terrore castra, quo omisistis pugnam. Qui pavor hic, qui terror, quae repente, qui, & cum quibus pugnamis, oblivio animos cepit? nempe iidem sunt ii hostes, quos vincendo & victos sequendo priorem aestatem absumpsistis: quibus dies noctesque fugientibus per hos dies institistis: quos levibus praeliis fatigastis, quos hesterno die nec iter facere, nec castra ponere passi estis. Omitto ea quibus gloriari potestis: cujus & ipsius pudere ac poenitere vos oportet, referam. nempe aequis manibus [illegible] die diremistis pugnam. Quid haec nox, [illegible] haec dies attulit? vestrae his copiae imminutae [illegible] illorum auctae? Non equidem mihi cum [illegible] meo loqui videor, nec cum Romanis militibus corpora tantum atque arma eadem sunt. An eosdem animos habuissetis, terga vestra vidisset hostis?

hostis? signa alicui manipulo aut cohorti abstulisset? Non adhuc cæsis Romanis legionibus gloriabatur. vos illi hodierno die primum fugati exercitus dedistis decus.

ORATIO
ANNIBALIS AD SUOS.

ARGUMENTUM.

Hoc cum proximo conjunctum est. Milites, quum jure se à Marcello objurgatos intelligerent, clamore sublato precabantur atque orabant, ut ejus modo pugna gratiam faceret: ita, ubi vellet, militum suorum animos experturum. Tum Marcellus in aciem eos se educturum postero die dicit, ubi victores potius quam victi veniam impetrarent. Postero die, ut jussi erant armati conveniunt. Quod ubi ad Annibalem allatum est, tum in hæc verba suos præparavit.

CUM eo nimirum hoste res est, qui nec bonam nec malam ferre fortunam potest. Seu vicit, ferociter instat victis: seu victus est, instaurat cum victoribus certamen.

Ex vicesimo octavo libro ab urbe condita.

ORATIO
P. SCIPIONIS AD MILITES.

ARGUMENTUM.

Sucrone ad præsidium octo millia militum relicta erant: ii nimia primum licentia ex diu.no otio collecta, deinde audita morte (incertis autoribus) Scipionis imperatoris, seditionem movent. Ac primum tribunos, quum viderent non modo in sententiam [illegible] non descendere velle, sed iis quæ conabantur, ob[illegible] ire, ex castris fugant. Tum ad principes seditionis gregarios milites C. Albium Calenum, & C. Atrium [illegible]

brum, communi consensu, imperii summam deferunt: qui tribunitiis ornamentis non contenti, summi etiam magistratus insignia, ut fasces, ut secures, assumunt. Non ita multo post nuncii certi & vivere Scipionem, & valere afferunt, qua res ita omnium animos discruciabat, ut jam imperatores ipsi sua insignia exhorrerent: vulgus tantum jactaret id factum esse, quod non ad diem ipsum stipendia data & impensa essent. Carthaginem deinde interjectis aliquot diebus seditiosi omnes ingressi, postero die vocati ad concionem à Scipione, hac oratione reprehensi sunt; duces & auctores capitali supplicio damnati.

NUNQUAM mihi defuturam orationem, qua exercitum meum alloquerer, credidi. non quod verba unquam potius quam res exercuerim; sed quia prope à pueritia in castris habitus, assueveram militaribus ingeniis. Ad vos quemadmodum loquar, nec consilium, nec oratio suppeditat: quos nec quo nomine quidem appellare debeam, scio. Cives? qui à patria vestra descistis: an milites? qui imperium auspiciumque abnuistis, sacramenti religionem rupistis. Hostes? corpora, ora, vestitum, habitum civium agnosco: facta, dicta, consilia, animos hostium video. Quid enim vos, nisi quod Illergetes & Lacetani, aut optastis aliud aut speraſtis? Et illi tamen Mandonium atque Indibilem, regiæ nobilitatis viros, duces furoris sequuti sunt: vos auspicium & imperium ad Umbrum Atrium, & Calenum Albium, detulistis. Negate vos id omnes feciſſe, aut factum voluisse, milites: paucorum eum furorem atque amentiam esse. Libenter credam negantibus. nec enim ea sunt commissa, quæ vulgata in omnem exercitum sine piaculis ingentibus expiari possunt. Ictus ea, tanquam vulnera attingo, sed nisi tacta tactaque sanari non possunt. Equidem pulsis Hannia Carthaginiensibus, nullum locum in tota provincia, nullos homines credebam esse, ubi vita

invisa esset mea, sic me non solum adversus socios gesseram, sed etiam adversus hostes. In castris enim meis (quantum me opinio fefellit?) fama mortis meæ non accepta solum, sed etiam exspectata est. Non quod ego vulgari facinus per omnes velim (equidem si totum exercitum meum mortem mihi optasse crederem; hic statim ante oculos vestros morerer: nec me vita juvaret, invisa civibus & militibus meis): sed multitudo omnis, sicut natura maris, per se immobilis est, venti & auræ cient; ita aut tranquillum aut procellæ in vobis, & causa atque origo omnis furoris penes auctores est: vos contagione insaniistis. Qui mihi ne hodie quidem scire videmini, quo amentiæ progressi sitis: quid facinoris in me, quid in patriam, parentesque ac liberos vestros, quid in Deos, sacramenti testes, quid adversus auspicia, sub quibus militastis, quid adversus morem militiæ disciplinamque majorum, quid adversus summi imperii majestatem ausi sitis. De me ipso taceo, temere potius, quam avide credideritis. Is denique ego sim, cujus imperii tædere exercitum, minime mirandum sit. Patria quid de vobis meruerat, quam cum Mandonio & Indibili consociando consilia prodebatis? Quid populus Romanus, cum imperium ablatum ab tribunis suffragio populi creatis, ad homines privatos detulistis? quum, eo ipso non contenti, si pro tribunis illos haberetis, fasces imperatoris vestri ad eos, quibus servus, cui imperarent, nunquam fuerat, Romanus exercitus detulistis. In prætorio tetenderunt Albius & Atrius, classicum apud eos cecinit: signum ab iis petitum est: sederunt in tribunali P. Scipionis: lictor apparuit: submoto incesserunt: fasces cum securibus prælati sunt. Lapides pluere, & fulmina jaci de cœlo, & insuetos fœtus animalia edere, vos portenta esse putatis: hoc est portentum, quod nullis hostiis, nullis supplicationibus, sine sanguine eorum, qui tantum facinus ausi sunt,

ci

expiari possit. Atque ego (quanquam nullum scelus rationem habet), tamen ut in re nefaria, quæ mens, quod consilium vestrum fuerit, scire velim. Rhegium quondam in præsidium missa legio, interfectis per scelus principibus civitatis, urbem opulentam per decem annos tenuit, propter quod facinus tota legio, millia hominum quatuor, in foro Romæ securi percussa sunt. Sed illi primum, non Atrium Umbrum semilixam, nominis etiam abominandi ducem, sed Decium Jubellium tribunum militum sequuti sunt: nec cum Pyrrho, nec cum Samnitibus aut Lucanis, hostibus populi Romani, se conjunxerant: vos cum Mandonio & Indibili consilia communicastis, & arma consociaturi fuistis. Illi, sicut Campani Capuam Tuscis veteribus cultoribus ademptam, Mamertini in Sicilia Messanen, sic Rhegium habituri perpetuam sedem erant: nec populum Romanum, nec socios populi Romani ultro lacessituri bello. Sucronemne vos domicilium habituri eratis? Ubi si vos decedens confecta provincia imperator relinquerem, Deum hominumque fidem implorare debebatis, quod non rediretis ad conjuges liberosque vestros. Sed horum quoque memoriam, sicut patriæ meique ejeceratis ex animis vestris. Viam consilii scelerati, sed non ad ultimum dementis, exequi volo. Mene vivo, & cætero incolumi exercitu, cum quo ego die uno Carthaginem cepi, cum quo quatuor imperatores, quatuor exercitus Carthaginiensium fudi, fugavi, Hispania expuli, vos octo millia hominum, majoris certe omnes pretii, quam Albius & Atrius sunt, quibus vos subjeciistis, Hispaniam provinciam populo Romano erepturi eratis? Amolior & amoveo nomen meum. nihil ultra facile creditam mortem meam à vobis violatus sim. Quid, si ego morerer, mecum expiratura Respub. mecum caturum imperium populi Romani erat? ne istuc Jupiter Optimus Maximus sirit; urbem auspicato Diis auctoribus in

æternum conditam, fragili huic & mortali corpori æqualem esse. Flaminio Paulo Graccho, Posthumio Albino, M. Marcello, T. Q. Crispino, C. Fulvio, Scipionibus meis, tot tam claris imperatoribus uno bello absumptis, superstes est populus Romanus, eritque mille aliis nunc ferro nunc morbo motientibus, meo unius funere elata populi Romani esset Respub.? Vos ipsi hic in Hispania, patre & patruo meo, duobus imperatoribus interfectis, Septimum Martium ducem vobis adversus exultantes recenti victoria Pœnos delegistis. & sic loquor, tanquam, sine duce Hispaniæ futuræ fuerint. M. Sillanus eodem jure, eodem imperio mecum in provinciam missus, L. Scipio frater meus, & C. Lælius legati, vindices majestatis imperii deessent? Utrum exercitus exercitui, an duces ducibus, an dignitas, an causa comparari poterat? quibus si omnibus superiores essetis, arma cum Pœnis contra patriam, contra cives vestros ferretis? Africam Italiæ, Carthaginem urbi Romæ imperare velletis? Quam ob noxam patriæ? Coriolanum quondam damnatio injusta, miserum & indignum exilium, ut iret ad oppugnandam patriam, impulit: revocavit tamen à publico parricidio privata pietas. Vos qui dolor, quæ ira incitavit? Stipendiumne diebus paucis imperatore ægro serius numeratum, satis digna causa fuit, cur patriæ indiceretis bellum? cur ad Illergetes desciscerétis à populo Romano? cur nihil divinarum humanarumve rerum inviolatum vobis esset? Insaniistis profecto, milites: nec major in corpus meum vis morbi, quam in vestras mentes invasit. Horret animus referre, quid crediderint homines, quid speraverint, quid optaverint. Auferat omnia irrita oblivio, si potest: si non, utcunque silentium tegat. Non negaverim, tristem atrocemque vobis visam orationem; quanto creditis facta vestra atrociora esse, quam dicta mea? & me ea quæ feciistis, pati æquum censeretis: vos ne dici quidem omnia æquo animo ferretis?

tis? Sed ne ea quidem ipsa ultra exprobrabuntur. utinam tam facile vos obliviscamini eorum, quam ego obliviscar. Itaque quod ad vos universos attinet, si erroris pœnitet, satis superque pœnarum habeo. Albius Calenus, & Atrius Umber, & cæteri nefariæ seditionis auctores, sanguine luent quod admiserunt. Vobis supplicii eorum spectaculum non modo non acerbum, sed lætum etiam, si sana mens rediit, debet esse: de nullis enim quam de vobis infestius aut iniquius consuluerunt.

ORATIO SAGUNTINORUM ad P. C. in senatu.

ARGUMENTUM.

Secundum bellum Punicum susceptum erat nomine Saguntinorum. Quorum oppidum quum Annibal summa vi oppugnaret, missis Romam oratoribus auxilium secii adversus Pœnos petiverunt. Annibali vero, quum legationibus factis eo nomine multis, nihilominus in oppugnando perstaret, auctoritate senatus bellum fuit indictum. Ita quicquid gestum, quantumcunque cladium & incommodorum acceptum erat, nomine ac causa ipsorum acceptum. Itaque ne ingrati merito ac jure videri dicique possent, in secundis rebus suis & Romanorum, legatos Romam mittunt, qui pro tot beneficiis gratias agerent, gratulaturique bellum illud feliciter tandem successisse. Ii in senatum introducti, sic loquuti sunt.

ETSI nihil ultra malorum est, P. C., quam quod passi sumus, ut ad ultimum fidem vobis præstaremus; tamen ea vestra merita imperatorumque vestrorum erga nos fuerunt, ut nos cladium nostrarum non pœniteat. Bellum propter nos suscepistis: susceptum quartumdecimum annum tam pertinaciter geritis, ut sæpe ad ultimum discrimen & ipsi

veneritis, & populum Carthaginiensem adduxeritis. Quum in Italia tam atrox bellum & Annibalem hostem haberetis, consules cum exercitu in Hispaniam, velut ad colligendas reliquias naufragii nostri misistis. P. & Cn. Cornelii, ex quo in provinciam venerunt, nullo tempore destiterunt, quæ nobis secunda, quæque adversa hostibus nostris essent, facere. Jam omnium primum oppidum nobis restituerunt: per omnem Hispaniam cives nostros venundatos, dimissis qui conquirerent, ex servitute in libertatem restituerunt. Quum jam prope esset, ut optabilem ex miserrima fortunam haberemus; P. & Cn. Cornelii imperatores vestri luctuosius nobis prope quam vobis perierunt. Tum vero ad hoc retracti ex distantibus locis in sedem antiquam videbamur, ut iterum periremus, & alterum excidium patriæ videremus. nec ad perniciem nostram Carthaginiensi utique aut duce aut exercitu opus esse: ab Turdulis nos veterrimis hostibus, qui prioris quoque excidii causa nobis fuerant, extingui posse. quum ex insperato repente missis nobis P. hunc Scipionem: quum, fortunatissimi omnium Saguntinorum videmur, quia consulem declaratum vidimus, ac vidisse nos civibus nostris renunciaturi sumus, spem omnem, salutem nostram. qui quum plurimas hostium vestrorum cepisset in Hispania urbes, ubique ex captivorum numero excretos Saguntinos in patriam remisit. Postremo Turdetaniam, adeo infestam nobis, ut illa gente incolumi stare Saguntum non posset, ita bello afflixit, ut non modo nobis (absit verbo invidia), ne posteris quidem timenda nostris esset. Deletam urbem cernimus eorum, quorum in gratiam Saguntum deleverat Annibal. Vectigal ex agro eorum capimus, quod nobis non fructu jucundius est, quam ultione. Ob hæc, quibus majora neque sperare neque optare ab Diis immortalibus poteramus, gratias actum nos decem legatos Saguntinus Senatus populusque

lusque ad vos misit: simul gratulatum, quod ita res hos annos in Hispania atque Italia gessissitis, ut Hispaniam non Ibero amne tenus, sed qua terrarum ultimas finit Oceanus, domitam armis habeatis: Italiæ, nisi quatenus vallum castrorum cingit, nihil reliqueritis Pœno. Jovi Optimo Maximo, præsidi Capitolinæ arcis, non grates tantum ob hoc agere jussi sumus, sed donum hoc etiam, si vos permitteretis, coronam auream in Capitolium victoriæ ergo ferre. Id uti permittatis, quæsumus utique, si vobis ita videretur, quæ nobis imperatores vestri commoda tribuerunt, ea rata atque perpetua auctoritate vestra faciatis.

ORATIO
Q. FABII MAXIMI,
qua Scipioni Africam provinciam decerni dissuadet.

ARGUMENTUM.

Quum in senatu de provinciis referretur, communis omnium fama erat Africam novam provinciam etiam extra sortem P. Scipioni destinatam esse. Ac Scipio ipse jam consulem se declaratum non ad gerendum modo, sed ad perficiendum quoque bellum jactabat, quum Q. Fabius Maximus rogatus sententiam, in hac verba Scipioni decernendam non esse Africam suadere cæpit.

SCIO multis vestrum videri, P. C., rem actam hodierno die agi, & frustra habiturum orationem, qui tanquam de integra re, de Africa provincia, sententiam dixerit. Ego autem primum illud ignoro, quemadmodum jam certa provincia Africa consulis viri fortis ac strenui sit, quam nec senatus censuit in hunc annum provinciam esse, nec populus jussit: deinde, si est, consulem peccare arbitror, qui de re transacta simulando se referre, sena-

tum ludibrio habet: non senatorem modo, qui de quo consulitur, suo loco dicit sententiam. Atque ego certum habeo, dissentienti mihi ab ista festinatione in Africam trajiciendi, duarum rerum subeundam opinionem esse; unius, insitæ ingenio meo cunctationis; quam metum pigritiamque homines adolescentes sane appellent: dum ne pœniteat, adhuc aliorum speciosiora primo adspectu consilia semper visa, mea usu meliora: alterius, obtrectationis atque invidiæ adversus crescentem indies gloriam fortissimi consulis. A qua suspicione, si me neque vita acta & mores mei, neque dictatura cum quinque consulatibus, tantumque gloriæ belli domique partæ vindicat, ut propius fastidium ejus sim, quam desiderium; ætas saltem liberet. quæ enim mihi æmulatio cum eo esse potest, qui ne filio quidem meo æqualis sit? Me dictatorem, quum vigerem adhuc viribus, & in cursu maximarum rerum essem, recusantem nemo aut in senatu, aut ad populum audivit, quo minus insectanti me magistro equitum, quod fando nunquam ante auditum erat, imperium mecum æquaretur: rebus quam verbis assequi malui, ut qui aliorum judicio mihi comparatus erat, sua mox confessione me sibi præferret: nedum ego perfunctus honoribus certamina mihi atque æmulationes cum adolescente florentissimo proponam, videlicet ut mihi jam vivendo, non solum rebus gerendis fesso, si huic negata fuerit, Africa provincia decernatur. cum ea gloria, quæ parta est, vivendum atque moriendum est. Vincere ego prohibui Annibalem, ut à vobis, quorum vigent nunc vires, etiam vinci posset. Illud te mihi ignoscere, P. Corneli, æquum erit, si, quum in me ipso nunquam pluris famam hominum quam Rempub. fecerim; ne tuam quidem gloriam bono publico præponam. quanquam si aut bellum nullum in Italia, aut is hostis esset, ex quo victo nihil gloriæ quæreretur; qui te in Italia retineret, etsi id bono publico faceret, simul cum bel-

lo

lo materiam gloriæ tuæ ille ereptum videri posset. Quum vero Annibal hostis incolumi exercitu quartumdecimum annum Italiam obsideat; pœnitebit te, P. Corneli, gloriæ tuæ, si hostem eum, qui tot funerum, tot cladium nobis causa fuit, tu consul Italia expuleris, & sicut penes C. Lutatium prioris Punici perpetrati belli titulus fuit, ita penes te hujus fuerit? Nisi aut Amilcar Annibali dux est præferendus, aut illud bellum huic, aut victoria illa major clariorque, quam hæc (modo contingat ut te consule vincamus) futura est. Ab Drepano atque Eryce detraxisse Amilcarem, quam Italia expulisse Pœnos atque Annibalem, malis? Ne tu quidem, etsi magis partam, quam speratam gloriam amplecteris, Hispania potius quam Italia bello liberata gloriatus fueris. Nondum is est Annibal, quem non magis timuisse videatur, quam contempsisse, qui aliud bellum maluerit. Quin igitur ad hoc accingeris, nec per istos circuitus, ut quum in Africam trajeceris; sequuturum te illuc Annibalem speres, potius quam recto hinc itinere, ubi Annibal est, eo bellum intendis? Egregiam istam palmam belli Punici patrati petis? Hoc & natura prius est, tua quum defenderis, aliena ire oppugnatum. Pax ante in Italia quam bellum in Africa sit: & nobis prius decedat timor, quam ultro aliis inferatur. Si utrumque tuo ductu auspicioque fieri potest; Annibale hic victo, illic Carthaginem expugna. Si alterutra victoria novis consulibus relinquenda est; prior quum major clariorque, tum causa etiam insequentis fuerit. Nam nunc quidem, præterquam quod & in Italia & in Africa duos diversos exercitus alere ærarium non potest; præterquam quod unde classes tueamur, unde commeatibus præbendis sufficiamus, nihil reliqui est; periculi tandem, quantum adeatur, quem fallit? P. Licinius in Italia, P. Scipio bellum in Africa geret. Quid, si (quod omnes Dii omen avertant, & dicere etiam reformidat animus, sed quæ acciderunt,

accidere possunt) & victor Annibal ire ad urbem pergat; tum demum te consulem ex Africa, sicut Q. Fulvium à Capua, arcessemus? Quid, quod in Africa quoque Mars communis belli erit? Domus tibi tua, pater patruusque, intra triginta dies cum exercitibus cæsi, documento sint; ubi per aliquot annos maximis rebus terra marique gerendis amplissimum nomen apud exteras gentes populi Romani vestræque familiæ fecerant. Dies me deficiat, si reges, imperatoresque, temere in hostium terras transgressos, cum maximis cladibus suis exercituumque suorum, numerare velim. Athenienses, prudentissima civitas, bello domi relicto, auctore æque impigro ac nobili juvene, magna classe in Siciliam transmissa, una pugna navali florentem Rempub. suam in perpetuum afflixerunt. Externa & nimis antiqua repeto. Africa eadem ista, & M. Atilius, insigne utriusque fortunæ exemplum, nobis documento sint. Næ tibi, P. Corneli, quum ex alto Africam conspexeris, ludus & jocus fuisse Hispaniæ tuæ videbuntur. Quid enim simile? Pacato mari præter oram Italiæ Galliæque vectus, Emporias in urbem sociorum classem appulisti; expositos milites, per tutissima omnia ad socios & amicos populi Romani, Tarraconem duxisti: ab Tarracone deinde iter per præsidia Romana: circa Iberum exercitus patris patruique tui, post amissos imperatores ferociores & calamitate ipsa: dux tumultuarius quidem ille L. Marcius, & militari suffragio ad tempus lectus, cæterum si nobilitas ac justi honores adornarent, claris imperatoribus qualibet arte belli par: oppugnata per summum otium Carthago, nullo trium Punicorum exercituum socios defendente. Cætera, neque ea elevo, nullo tamen modo Africo bello comparanda; ubi non portus ullus classi nostræ apertus, non ager pacatus, non civitas socia, non rex amicus, non consistendi usquam locus, non procedendi. Quacunque circumspexeris hosti

hostilia omnia atque infesta. An Syphaci Numidæque credis? Satis sit semel creditum. NON semper temeritas est felix, & fraus fidem in parvis sibi præstruit, ut quum operæ pretium sit, cum mercede magna fallat. Non hostes patrem patruumque tuum armis prius, quam Celtiberi socii fraude circumvenerunt: nec tibi ipsi à Magone & Asdrubale hostium ducibus, quantum ab Indibili & Mandonio in fidem acceptis, periculi fuit. Numidis tu credere potes, defectionem militum tuorum experius? Et Syphax & Masanissa se, quam Carthaginienses, malunt potentissimos in Africa esse: Carthaginienses, quam quenquam alium. Nunc illos æmulatio inter sese, & omnes causæ certaminum acuunt, quia procul externus metus est. Ostende illis Romana arma, & exercitum alienigenam; jam veluti ad commune restinguendum incendium concurrent. Aliter iidem illi Carthaginienses Hispaniam defenderunt: aliter mœnia patriæ, templa Deum, aras, focos, defendent; quum euntes in prælium pavida prosequetur conjunx, & parvi liberi occursabunt. Quid porro? Si satis confisi Carthaginienses consensu Africæ, fide sociorum regum, mœnibus suis, quum tuo exercituque tui præsidio nudatam Italiam viderint, ipsi ultro novum exercitum in Italiam aut ex Africa miserint, aut Magonem, quem à Balearibus classe transmissa jam præter oram Ligurum Alpinorum vectari constat, Annibal se conjungere jusserint? Nempe in eodem terrore erimus, in quo nuper fuimus, quum Asdrubal in Italiam transcendit: quem tu, qui non solum Carthaginem, sed omnem Africam exercitu tuo es clausurus, è manibus tuis in Italiam emisisti. Victum à te dices: eo quidem minus vellem, & id tua, non Reipub. solum causa, iter datum victo in Italiam esse. Patere nos omnia quæ prospera tibi ac Reipublicæ in imperio evenere, tuo consilio assignare: adversa casibus incertis belli & fortunæ delegare. Quo

melior fortiorque es, eo magis talem præsidem sibi patria atque universa Italia retinet. Non potes ne ipse quidem dissimulare, ubi Annibal sit, ibi caput atque arcem hujus belli esse, quippe qui præ te feras, eam tibi causam trajiciendi in Africam esse, ut Annibalem eo trahas. Sive igitur hic, sive illic, cum Annibale est tibi futura res. Utrum ergo tandem firmior eris in Africa solus, an hic tuo collegæque exercitu conjuncto? Ne Claudius quidem & Livius consules tam recenti exemplo, quantum id interfit documento sunt? Quid? Annibalem, utrum tandem extremus angulus agri Bruttii frustra jam diu poscentem ab domo auxilia, an propinqua Carthago, & tota socia Africa potentiorem armis virisque faciet? Quod istud consilium est, ibi malle decernere, ubi tuæ dimidio minores copiæ sint, hostium multo majores, quam ubi duobus exercitibus adversus unum tot præliis & tam diuturna & gravi militia fessum, pugnandum sit? Quam compar consilium tuum patentis tui consilio sit, reputa. Ille consul profectus in Hispaniam, ut Annibali ab Alpibus descendenti occurreret, in Italiam ex provincia rediit: tu, quum Annibal in Italia sit, relinquere Italiam paras; non quia Reipub. id utile, sed quia tibi amplum & gloriosum censes esse: sicut quum provincia & exercitu relicto sine lege, sine senatusconsulto, duabus navibus populi Romani imperator fortunam publicam & majestatem imperii, quæ tum in tuo capite periclitabantur, commisisti. Ego, P. Cornelium, s. c., Reipub. nobisque, non sibi ipsi privatim creatum consulem existimo: exercitusque ad custodiam urbis atque Italiæ scriptos esse, non quos regio more per superbiam consules, quo terrarum velint, trajiciant.

ORA-

ORATIO
P. CORNELII SCIPIONIS,
orationi præcedenti Q. Fabii respondens.

QUINTUS Fabius principio orationis, P. C. commemoravit, in sententia sua posse obtrectationem suspectam esse: cujus ego rei non tam ipse ausim tantum virum insimulare, quam ea suspicio, vitio orationis an rei, haud sane purgata est. Sic enim honores suos & famam rerum gestarum extulit verbis, ad extinguendum invidiæ crimen, tanquam mihi ab infimo quoque periculum sit, ne mecum æmuletur: & non ab eo, qui, quia super cæteros excellat, quo me quoque niti non dissimulo, me sibi æquari nolit. Sic senem se perfunctum honoribus, & me infra ætatem filii etiam sui posuit; tanquam non longius quam quantum vitæ humanæ spatium est, cupiditas gloriæ extendatur, maximaque pars ejus in memoriam ac posteritatem promineat. Maximo cuique id accidere animo certum habeo, ut se non cum præsentibus modo, sed cum omnis ævi claris viris comparet. Equidem haud dissimulo, me tuas, Q. Fabi, laudes non assequi solum velle, sed (bona venia tua dixerim!) si possim, etiam exsuperare. Illud nec tibi in me, neu mihi in minores natu animi sit, ut nolimus quenquam nostri similem evadere civem. Id enim non eorum modo, quibus inviderimus, sed Reipub. & pene omnis generis humani detrimentum sit. Commemoravit, quantum essem periculi aditurus, si in Africam trajicerem: ut meam quoque non solum Reipub. & exercitus vicem videretur solicitus. Unde hæc repente de me cura exorta? Quum pater patruusque meus interfecti, quum duo exercitus eorum prope occidione occisi essent, quum amissæ Hispaniæ, quum quatuor exercitus Pœnorum, quatuor duces omnia metu armisque tenerent, quum quæsitus ad id bellum imperator

tot nemo se ostenderet, præter me, nemo profiteri nomen ausus esset, quum mihi quatuor & viginti annos nato detulisset imperium populus Romanus; quid ita tum nemo ætatem meam, vim hostium, difficultatem belli, patris patruique recentem cladem commemorabat? Utrum major aliqua nunc in Africa calamitas accepta est, quam tunc in Hispania erat? An majores nunc sunt exercitus in Africa, duces plures melioresque, quam tunc in Hispania fuerunt? an ætas mea tunc maturior bello gerendo fuit quam nunc est? An cum Carthaginiensi hoste in Hispania, quam in Africa bellum geri aptius est? Facile est post fusos fugatosque quatuor exercitus Punicos, post urbes vi captas, aut metu subactas in ditionem, post perdomita omnia usque ad Oceanum, tot regulos, tot sævas gentes, post receptam totam Hispaniam, ita ut vestigium nullum belli reliquum sit, elevare meas res gestas? tam Hercule quam si victor ex Africa redierim, ea ipsa elevare, quæ nunc retinendi mei causa, ut terribilia eadem videantur, verbis extolluntur. Negat aditum esse in Africam, negat ullos patere portus. M. Atilium captum in Africa commemorat; tanquam M. Atilius primo accessu ad Africam offenderit. neque recordatur, illi ipsi tam infelici imperatori patuisse tamen portus Africæ, & res egregias primo anno gessisse: & quantum ad Carthaginienses duces attinet, invictum ad ultimum permansisse. Nihil igitur me isto exemplo terrueris: si hoc bello, non priore, si nuper, non annis ante quadraginta, ista clades accepta foret; qui ego minus in Africam Regulo capto, quam Scipionibus occisis in Hispaniam, trajicerem? Nec felicius Xantippum Lacedæmonium Carthagini, quam me patriæ meæ finerem natum esse, crescereteque mihi ex eo ipso fiducia, quod possit in hominis unius virtute, tantum momenti esse. At etiam Athenienses audiendi sunt, temere in Siciliam, omisso domi bello, transgressi

greſſi. Cur ego; quoniam Græcas fabulas narrare vacat, non Agathoclem potius Syracuſanum regem, quum diu Sicilia Punico bello uereretur, tranſgreſſum in hanc eandem Africam, avertiſſe eo bellum unde venerat, refers? Sed quid ultro metum inferre hoſti, & ab ſe remoto periculo alium in diſcrimen adducere, quale ſit, veteribus externiſque exemplis admonere opus eſt? Majus præſentiuſve ullum exemplum eſſe quam Annibal poteſt? multum intereſt, alienos populere fines, an tuos uri exſcindique videas: plus animi eſt inferenti periculum, quam propulſanti. Ad hoc major ignotarum rerum eſt terror: bona malaque hoſtium ex propinquo ingreſſus fines aſpicias. Non ſperaverat Annibal fore, ut tot in Italia populi ad ſe deficerent, quot defecerunt poſt Cannenſem cladem; quanto minus quicquam in Africa Carthaginienſibus firmum ac ſtabile eſt, infidis ſociis, gravibus ac ſuperbis dominis? Ad hoc nos etiam deſerti ab ſociis, viribus noſtris, milite Romano, ſtetimus. Carthagine nihil civilis roboris eſt, mercede paratos milites habent, Afros, Numidaſque, leviſſima fidei mutandæ ingenia. Hic modo nihil moræ ſit, una & trajeciſſe me audietis, & ardere bello Africam, & molientem hinc Annibalem, & obſideri Carthaginem: lætiores, & frequentiores ex Africa exſpectate nuncios, quam ex Hiſpania accipiebatis. Has mihi ſpes ſubjicit fortuna populi Romani, Dii fœderis ab hoſte violati teſtes, Syphax & Maſaniſſa reges: quorum ego fidei ita innitar, ut bene tutus à perfidia ſim. Multa quæ nunc ex intervallo non apparent, bellum aperiet. Et id eſt viri & ducis, non deeſſe fortunæ præbenti ſe, & oblata caſu flectere ad conſilium. Habebo, Quinte Fabi, patrem quem das Annibalem; ſed illum potius ego traham, quam ille me retineat. In ſua terra cogam pugnare eum, & Carthago potius præmium victoriæ erit, quam ſemiruta Bruttiorum caſtella. Nequid interim,

dum

dum trajicio, dum expono exercitum in Africa, dum caſtra ad Carthaginem promoveo, Reſpublica hic detrimenti capiat; quod tu, Q. Fabi, quum victor tota Italia volitaret Annibal, potuiſti præſtare; hoc vide ne contumelioſum ſit, concuſſo jam & pene fracto Annibale, negare, poſſe P. Licinium conſulem virum fortiſſimum præſtare, qui ne à ſacris abſit pontifex maximus, ideo in ſortem tam longinquæ provinciæ non venit. Si, hercule, nihilo maturius hoc, quo ego cenſeo, modo perficeretur bellum: tamen ad dignitatem populi Romani, famamque apud reges gentesque externas pertinebat; non ad defendendam modo Italiam, ſed ad inferenda etiam Africæ arma, videri nobis animum eſſe; nec hoc credi vulgarique, quod Annibal auſus ſit, neminem ducem Romanorum audere: & priore Punico bello, tum quum de Sicilia certaretur, toties Africam noſtris exercitibus & claſſibus oppugnatam, nunc quum de Italia certatur, Africam pacatam eſſe. Requieſcat aliquando vexata tamdiu Italia: uratur evaſteturque invicem Africa. Caſtra Romana potius Carthaginis portis immineant, quam nos iterum vallum hoſtium ex mœnibus noſtris videamus. Africa ſit reliqui belli ſedes: illuc terror fugaque, populatio agrorum, defectio ſociorum, cæteræ belli clades, quæ in nos per XIV annos ingruerunt, verſentur. Quæ ad Rempub. pertinent, & bellum quod inſtat, & provincias de quibus agitur, dixiſſe ſatis eſt. Illa longa oratio nec ad vos pertinens ſit, ſi quemadmodum Q. Fabius meas res geſtas in Hiſpania elevavit, ſic & ego contra gloriam ejus eludere, & meam verbis extollere velim. Neutrum faciam, P. C. &, ſi ulla alia re, modeſtia certe, & temperando linguæ adoleſcens ſenem vicero. Ita & vixi & res geſſi, ut tacitus ea opinione, quam veſtra ſponte conceptam animis haberetis, facile contentus eſſem.

Ex trigesimo libro ab urbe condita.

ORATIO SOPHRONISBÆ uxoris Syphacis ad Masanissam.

ARGUMENTUM.

Capto Syphace, Masanissa Cirtham, caput regni Syphacis, quo ex fuga magna vis hominum se receperat, ire destinabat: ac vocatus ad colloquium primoribus civitatis, non impetrari ante potuit ut urbem dederent, quam Syphacem regem vinctum in conspectum dari jussit. Ingressus deinde Cirtham, præsidiis ad portas dimissis, ne cui pateret egressus, ipse citato equo ad regiam ire pergebat, quum Sophronisba Syphacis uxor in regiæ vestibulo occurrens, ita cum ipso loquuta est.

OMNIA quidem ut posses in nos, Dii tibi dederunt, virtusque & felicitas tua: sed si captivæ apud dominum vitæ necisque suæ vocem supplicem mittere licet, si genua, si victricem attingere dextram, precor quæsoque per majestatem regiam, in qua paulo ante nos quoque fuimus, perque gentis Numidarum nomen, quod tibi cum Syphace commune fuit, per hujusce regiæ Deos, qui te melioribus ominibus accipiant, quam Syphacem hinc miserunt; hanc veniam supplici des, ut ipse quodcunque fert animus, de captiva statuas, neque me in cujusquam Romani superbum ac crudele arbitrium venire sinas. Si nihil aliud quam Syphacis uxor fuissem, tamen Numidæ atque in eadem mecum Africa geniti, quam alienigenæ & externi fidem experiri mallem. Quid Carthaginiensi ab Romano, quid filiæ Asdrubalis timendum sit, vides. Si nulla alia re potest, morte me ut vindices ab Romanorum arbitrio, oro obtestorque.

ORA-

ORATIO P. SCIPIONIS ad Masanissam.

ARGUMENTUM.

Introductus ad Scipionem Syphax, quum interrogaretur quid ita se movisset ad sumenda arma contra Romanos, respondérat, Uxoris meæ perfidia. Quæ vox in causa fuit, ut P. Scipio plura de hac ipsa re cognoscere cuperet. Itaque jactis ultro citroque multis quæ ad eam rem pertinerent, eo tandem ventum est ut Syphax ipse uxorem suam prædicaret à Masanissa sic amari, ut jam inter eos de matrimonio conventum esset. Ægre tulit ipsum illud Scipio, ac per occasionem in hac verba à fœda libidine Masanissam deterrebat.

ALIQUA te existimo, Masanissa, intuentem in me bona, & principio in Hispania, ad jungendam mecum amicitiam venisse, & postea in Africa teipsum spesque omnes tuas in fidem meam commisisse. Atqui nulla earum virtus est, propter quas appetendus tibi visus sim, qua ego æque atque temperantia & continentia libidinum gloriatus fuerim. Hanc te quoque ad cæteras tuas eximias virtutes, Masanissa, adjecisse velim: non est, non (mihi crede), tantum ab hostibus armatis ætati nostræ periculi, quantum ab circumfusis undique voluptatibus. Qui eas sua temperantia frænavit ac domuit, næ multo majus decus majoremque victoriam sibi peperit, quam nos Syphace victo habemus. Quæ me absente strenue ac fortiter fecisti, libenter & commemoravi, & memini; cætera ipsum reputare tecum, quam, me dicente, erubescere malo. Syphax Populi Romani auspiciis victus captusque est. Itaque ipse, conjunx, regnum, ager, oppida, homines qui incolunt, quicquid denique Syphacis fuit, præda populi Romani est: Et regem, conjugemque

que ejus, etiamsi non civis Carthaginiensis esset, etiamsi non patrem ejus imperatorem hostium videremus, Romam oporteret mitti, ac senatus populique Romani de ea judicium atque arbitrium esse: quæ regem nobis socium alienasse, atque in arma egisse præcipitem dicatur. Vince animum. cave deformes multa bona uno vitio, & tot meritorum gratiam majore culpa, quam causa culpæ est, corrumpas.

ORATIO
ANNIBALIS
ad P. Scipionem de pace.

ARGUMENTUM.

Digressus ex Italia Annibal, quum Africam repetens, Zamam, quæ quinque tantum dierum iter Carthagine abest, pervenisset, præmisit exploratores, qui cognoscerent quonam in statu res illic Romanorum essent. Speculatores à custodibus in castra deducti, omisso metu visere omnia & contemplari jussi. Regressi quum læta omnia non secus quam in certa victoria nunciarent, tum demum de pace Annibal cogitare cœpit: ac per suos Scipioni accito ad colloquium, conditiones pacis ferendas esse ita suasit.

SI hoc ita fato datum erat, ut qui primus bellum intuli populo Romano, quique toties prope in manibus victoriam habui, is ultro ad pacem petendam venirem; lætor te mihi sorte potissimum datum, à quo peterem. Tibi quoque inter multa egregia non in ultimis laudum hoc fuerit, Annibalem, cui de tot Romanis ducibus victoriam Dii dedissent, tibi cessisse: teque huic bello, vestris prius quam nostris cladibus insigni, finem imposuisse. Hoc quoque ludibrium fortunæ casus ediderit, ut cum patre tuo consule ceperim arma, cum eodem primum Romano imperatore signa contulerim;

lerim; ad filium ejus inermis ad pacem petendam veniam. Optimum quidem fuerat, eam patribus noſtris mentem datam ab Diis eſſe, ut & vos Italiæ, & nos Africæ imperio contenti eſſemus: neque enim ne vobis quidem Sicilia atque Sardinia ſatis digna pretia ſunt pro tot claſſibus, tot exercitibus, tot tamque egregiis amiſſis ducibus. Sed præterita magis reprehendi poſſunt, quam corrigi. Ita aliena apperivimus, ut de noſtris dimicaremus, nec in Italia ſolum vobis bellum, nobis in Africa eſſet: ſed & vos in portis veſtris prope ac mœnibus ſigna armaque hoſtium vidiſtis; & nos ab Carthagine fremitum caſtrorum Romanorum exaudimus. Quod igitur nos maxime abominaremur, vos ante omnia optaretis; in meliore veſtra fortuna de pace agitur; agimus ii, quorum & maxime intereſt pacem eſſe, & qui quodcunque egerimus, ratum civitates noſtræ habituræ ſint, animo tantum nobis opus eſt non abhorrente à quietis conſiliis. Quod ad me attinet; jam ætas, ſenem in patriam revertentem unde puer profectus ſum, jam ſecundæ, jam adverſæ res, ita erudierunt, ut rationem ſequi quam fortunam malim. Tuam & adoleſcentiam, & perpetuam felicitatem, ferociora utraque quam quietis opus eſt conſiliis, metuo. Non temere incerta caſuum reputat, quem fortuna nunquam decepit. Quod ego fui ad Thraſymenum, ad Cannas, id tu hodie es; vixdum militari ætate imperio accepto omnia audaciſſime incipientem nuſquam fefellit fortuna. Patris & patrui perſecutus mortem, ab calamitate veſtræ domus decus inſigne virtutis pietatiſque eximiæ cepiſti, amiſſas Hiſpanias recuperaſti, quatuor inde Punicis exercitibus pulſis, Conſul creatus, quum cæteris ad tutandam Italiam parum animi eſſet, tranſgreſſus in Africam, duobus hic exercitibus cæſis, binis eadem hora captis ſimul incenſiſque caſtris, Syphace potentiſſimo rege capto, tot urbibus regni ejus, tot noſtri imperii ereptis, me ſextumdecimum jam annum hæren-

hærentem in possessione Italiæ detraxisti. Potest victoriam malle, quam pacem, animus. Novi vobis spiritus magnos magis quam utiles; & mihi talis aliquando fortuna affulsit. Quod si in secundis rebus, bonam quoque mentem darent Dii, non ea solum quæ evenissent, sed etiam ea, quæ evenire possent, reputaremus. Ut omnium obliviscaris aliorum, satis ego documenti in omnes casus sum. Quem modo castris inter Anienem atque urbem vestram positis, ac jam prope scandentem mœnia Romana videras; hic cernis, duobus fortissimis viris fratribus clarissimis imperatoribus orbatum, ante mœnia prope obsessæ patriæ, quibus terrui vestram urbem, ea pro mea deprecantem. MAXIMÆ cuique fortunæ minime credendum est. In bonis tuis rebus, nostris dubiis, tibi ampla ac speciosa danti est pax; nobis petentibus magis necessaria quam honesta: Melior tutiorque est certa pax, quam sperata victoria; hæc in tua, illa in Deorum manu est. Ne tot annorum felicitatem in unius horæ dederis discrimen. Cum tuas vires, tum vim fortunæ, Martemque belli communem, propone animo. Utrimque ferrum, corpora humana erunt; nusquam minus quam in bello eventus respondent. Non tantum ad id quod data pace jam habere potes, si prælio vincas, gloriæ adjeceris; quantum ademeris, si quid adversi eveniat. Simul parta ac sperata decora unius horæ fortuna evertere potest. Omnia in pace jungenda tuæ potestatis sunt, P. Corneli: tunc ea habenda fortuna erit, quam Dii dederint. Inter pauca felicitatis virtutisque exempla M. Attilius quondam in hac eadem terra fuisset, si victor pacem petentibus dedisset patribus nostris: sed non statuendo tandem felicitati modum, nec cohibendo efferentem se fortunam, quanto altius elatus erat, eo fœdius corruit. Est quidem ejus, qui dat, non qui petit, conditiones dicere pacis: sed forsitan non indigni simus, qui nobismetipsis mulctam irrogemus. Non recusamus, quin

omnia

omnia propter quæ bellum initum est, vestra sint; Sicilia, Sardinia, Hispania; quicquid insularum toto inter Africam Italiamque continetur mari. Carthaginienses, inclusi Africæ litoribus, vos (quando ita Diis placuit) externa etiam terra marique videamus regentes imperia. Haud negaverim, propter non nimis sincere petitam aut exspectatam nuper pacem, suspectam esse vobis Punicam fidem. Multum per quos petita sit, ad fidem tuendæ pacis pertinet, Scipio. Vestri quoque (ut audio) patres nonnihil etiam ob hoc, quia parum dignitatis in legatione erat, negaverunt pacem. Annibal peto pacem: qui neque peterem nisi utilem crederem: & propter eandem utilitatem tuebor eam, propter quam petii. Et quemadmodum, quia à me bellum cœptum est, ne quem ejus pœniteret, quoad ipsi invidere Dei, præstiti: ita annitar, ne quem pacis per me partæ pœniteat.

ORATIO
SCIPIONIS
ad Annibalem.

NON me fallebat, Annibal, adventus tui spe Carthaginienses & præsentem induciarum fidem, & spem pacis turbasse: neque tu id sane dissimulas, qui de conditionibus superioribus pacis omnia subtrahas, præter ea, quæ jampridem in nostra potestate sunt. Cæterum, sicut tibi curæ est, sentire cives tuos, quanto per te onere leventur: sic mihi laborandum est, ne quæ tunc pepigerunt, hodie subtracta ex conditionibus pacis præmia perfidiæ habeant. Indigni, quibus eadem pareat conditio, ut etiam prosit vobis fraus, petitis. Neque patres nostri priores de Sicilia, neque nos de Hispania fecimus bellum, & tunc Mamertinorum sociorum periculum, & nunc Sagunti excidium nobis pia ac justa induerunt arma. Vos lacessisse, & tu ipse fateris, & Dii testes

teſtes ſunt: qui & illius belli exitum ſecundum jus faſque dederunt; & hujus dant & dabunt. Quod ad me attinet, & humanæ infirmitatis memini, & vim fortunæ reputo, & omnia quæcunque agimus, ſubjecta eſſe mille caſibus ſcio. Cæterum, quemadmodum ſuperbe & violenter me fateret facere, ſi priuſquam in Africam trajeciſſem, te tua voluntate cedentem Italia, & impoſito in naves exercitu ipſum venientem ad pacem petendam aſpernaret: ſic nunc, quum prope manu conſerta reſtitantem ac tergiverſantem in Africam attraxerim, nulla ſum tibi verecundia obſtrictus. Proinde ſi quid ad ea, in quæ tum pax conventura videbatur (quæ ſint, noſti), mulctæ navium cum commeatu per inducias expugnatarum, legatorumque violatorum, adjicitur; eſt quod referam ad concilium. Sin illa quoque gravia videntur, bellum parate, quoniam pacem pati non potuiſtis.

ORATIO
ANNIBALIS AD CARTHAGINIENSES, qui reprehenderant quod riſiſſet in communi fletu.

ARGUMENTUM.

Inter alias pacis conditiones Carthaginienſibus petentibus pacem à Scipione auctoritate ſenatus datas, id etiam propoſitum erat, ut in annos quinquaginta decem millia talentum argenti penſionibus æquis ſolverent. Prima collatio pecuniæ longo bello exhauſtæ difficilis videbatur: itaque quum ob eam ipſam cæteris in curia Carthaginienſi mœrentibus atque flentibus unus Annibal rideret, tum Aſdrubal Hœdus ridentem in publico fletu atque luctu increpavit, quum præſertim earum lacrymarum ipſe cauſa eſſet. Tum Annibal in hanc ſententiam reſpondit objurganti atque cæteris.

SI quemadmodum oris habitus cernitur oculis, ſic & animus intus cerni poſſet, facile vobis appareret,

reret, non læti, sed prope amentis malis cordis hunc, quem increpatis, risum esse; qui tamen nequaquam adeo est intempestivus, quam vestræ istæ absurdæ atque abhorrentes lacrymæ sunt. Tunc flesse decuit, quum adempta nobis arma, incensæ naves, interdictum externis bellis. Illo enim vulnere concidimus. Nec esse in vos odio vestro consultum ab Romanis credatis. NULLA magna civitas diu quiescere potest. Si foris hostem non habet, domi invenit. Ut prævalida corpora ab externis causis tuta videntur, sed suis ipsa viribus onerantur. Tantum nimirum ex publicis malis sentimus, quantum ad privatas res pertinet: nec in eis quicquam acrius, quam pecuniæ damnum stimulat. Itaque quum spolia victæ Carthagini detrahebantur, quum inermem jam ac nudam destitui inter tot armatas gentes Africæ cerneretis, nemo ingemuit; nunc quia tributum ex privato conferendum est, tanquam in publico funere comploratis. Quam vereor, ne propediem sentiatis levissimo in malo vos hodie lacrymasse!

Ex tricesimo secundo libro ab urbe condita.

ORATIO ARISTHENI PRÆTORIS Achæorum, qua eos objurgat.

ARGUMENTUM.

T. Quintius in obsidione Elatiæ, ratus, Cycliade principe factionis adversæ expulso, Achæorum animos a Philippo averti posse, legatos ad Achæos hac de re misit. Aristhenus erat prætor Achæorum, qui ea in causa Romanis favebat. Is itaque quo die legati mandata exposuerant, quum propter imminentem noctem nihil transigi ac definiri posse videret, jus ferendi sententiam, dimisso senatu, in posterum diem differt. Postero die potestate facta a magistratibus si quis vellet suadendi, nemo prodibat,

dibat, quum Aristhenus ne tacitum senatum rursus dimitteret, ita Achæos ipse increpare cepit.

UBI illa certamina animorum, Achæi, sunt, quibus in conviviis & circulis, quum de Philippo & Romanis mentio incidit, vix manibus temperabatis? Nunc in concilio ad eam rem unam indicto quum legatorum utrinque verba audieritis, quum referant magistratus, quum præco ad suadendum vocet, obmutuistis. Si non cura communis salutis, ne studia quidem, quæ in hanc aut in illam partem animos vestros inclinarunt, vocem cuiquam possunt exprimere; quum præsertim nemo tam hebes sit, qui ignorare possit, dicendi ac suadendi quod quisque aut velit, aut optimum putet; nunc occasionem esse priusquam quicquam decernamus. Ubi semel decretum erit, omnibus id etiam quibus ante displicuerit, pro bono atque utili fœdere defendendum.

Ex tricesimoquarto libro ab urbe condita.

ORATIO
M. CATONIS CONSULIS, pro lege Oppia contra mulierum luxuriam.

ARGUMENTUM.

M. Oppius & T. Romuleius tribuni plebis inter procellam belli Punici, Q. Fabio & T. Sempronio consulibus legem tulerant, nequa mulier plus semuncia auri haberet, neu vestimento versicolori uteretur, neu jumento vehiculo in urbe oppidove aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa, veheretur. Ea lex ab altero latore Oppia dicta. Matrona nobiles omnes homines ad legis abrogationem solicitabant; nec jam ulla auctoritate, verecundia imperiove primorum patrum à limine senatus contineri atque arceri poterant. Nunc ad forum frequentes conveniebant, nunc per vias urbis discurrebant, orantes viros, ut in tam secunda for-

tuna sibi ornatus adversis rebus negatus atque ademptus redderetur. Lex ipsa, prater tribunospl. duos, M. quoque Porcium Catonem consulem defensorem habebat: cæteri fere impugnabant. Is itaque Porcius Cato matronarum conciliabula tota urbe totis diebus frequentia prater morem fieri cernens, quum quid ita convenirent, intellexisset, advocata concione ita pro lege adversus luxuriam mulierum disseruit. L. Valerius tribunuspl. is qui tulerat de lege abroganda, post Catonem, ut sequitur, pro mulieribus adversus legem Catoni respondit.

SI in sua quisque nostrum matrefamilias, Quirites, jus & majestatem viri retinere instituisset, minus cum universis fœminis negotii haberemus. nunc domi victa libertas nostra impotentia muliebri, hic quoque in foro obteritur & calcatur: & quia singulas sustinere non potuimus, universas horremus. Equidem fabulam & fictam rem ducebam esse, virorum omne genus in aliqua insula conjuratione muliebri à stirpe sublatum esse. Ab nullo genere non æque summum periculum est; si cœtus & concilia, & secretas consultationes esse sinas. Atque ego vix statuere apud animum meum possum, utrum pejor ipsa res, an pejore exemplo agatur. Quorum alterum ad nos consules, reliquosque magistratus; alterum ad vos Quirites magis pertinet. Nam utrum è Republica sit, necne, id quod ad vos fertur, vestra existimatio est, qui in suffragium ituri estis. Hæc consternatio muliebris, sive sua sponte, sive auctoribus vobis, M. Fundani, & L. Valerii, facta est, haud dubio ad culpam magistratuum pertinens, nescio vobis, Tribuni, an consulibus magis sit deformis; vobis, si fœminas ad concitandas tribunicias seditiones jam adduxistis: nobis, si ut plebis quondam, sic nunc mulierum secessione leges accipiendæ sunt. Equidem non sine rubore quodam paulo ante per medium agmen mulierum

in

in forum perveni. quod nisi me verecundia singularum magis majestatis & pudoris, quam universarum tenuisset, ne compellatæ à consule viderentur, dixissem: Qui hic mos est in publicum procurrendi, & obsidendi vias, & viros alienos appellandi? Istud ipsum suos quæque domi rogare non potuistis? An blandiores in publico quam in privato, & alienis quam vestris estis? quanquam ne domi quidem vos, si sui juris finibus matronas contineret pudor, quæ leges hic rogarentur abrogarenturve, curare decuit. Majores nostri, nullam ne privatam quidem rem agere fœminas sine auctore voluerunt; in manu esse parentum, fratrum, virorum. nos (si Diis placet) jam etiam Rempubl. capessere eas patimur, & foro quoque, & concionibus, & comitiis immiscerí. Quid enim nunc aliud per vias & compita faciunt, quam quod aliæ rogationes tribunorum plebis suadent, aliæ legem abrogandam censent? Date frænos impotenti naturæ, & indomito animali, & sperate ipsas modum licentiæ facturas, nisi vos faciatis. Minimum hoc eorum est, quæ iniquo animo fœminæ sibi aut moribus aut legibus injunctum patiuntur. omnium rerum libertatem, imo licentiam (si vera dicere volumus), desiderant. Quid enim, si hoc expugnaverint, non tentabunt? Recensete omnia muliebria jura, quibus licentiam earum alligaverint majores nostri, per quæque subjecerint viris: quibus omnibus constrictas vix tamen continere potestis. Quid, si carpere singula & extorquere, & exæquari ad extremum vim patiemini; tolerabiles vobis eas fore creditis? extemplo, simul pares esse cœperint, superiores erunt. At, Hercule, nequid novum in eas rogetur, recusant; non jus, sed injuriam deprecantur. Imo ut quam accepistis, jussistis suffragiis vestris legem, quam usu tot annorum & experiendo comprobastis, hanc ut abrogetis: id est, ut unam tollendo legem cæteras infirmetis. Nulla lex satis commoda omnibus est: id modo

quæritur, si majori parti, & in summam prodest, quod cuiquam privatim officiet jus, id destruetur, demolietur, quid attinebit universos rogare leges, quas mox abrogare, in quos latæ sunt, possint? Volo tamen audire quid sit, propter quod matronæ consternatæ procurrant in publicum, ac vix foro se & concione abstineant. Ut captivi ab Annibale redimantur, parentes, viri, liberi, fratres earum? Procul abest, ablitque semper talis fortuna Reipublicæ; sed tamen quum fuit, negastis hoc piis precibus earum. At non pietas, nec solicitudo pro suis, sed religio congregavit eas. Matrem Idæam Pessinunte ex Phrygia venientem accepturæ sunt. Quid honestum dictu saltem seditioni prætenditur muliebri? Ut aurum & purpura fulgeamus, inquit: ut carpentis festis profestisque diebus, velut triumphantes de lege victa & abrogata, & captis & ereptis suffragiis vestris, per urbem vectemur: ne ullus modus sumptibus, nec luxuriæ sit. Sæpe me querentem de fœminarum, sæpe de virorum, nec de privatorum modo sed etiam magistratuum sumptibus audistis; diversisque duobus vitiis, avaritia & luxuria civitatem laborare: quæ pestes omnia magna imperia everterunt. Hæc ego, quo melior lætiorque in dies fortuna Reipub. est, imperiumque crescit: & jam in Græciam Asiamque transcendimus, omnibus libidinum illecebris repletas, & regias etiam attrectamus gazas: eo plus horreo, ne illæ magis res nos ceperint, quam nos illas. Infesta, mihi credite, signa ab Syracusis illata sunt huic urbi: jam nimis multos audio Corinthi & Athenarum ornamenta laudantes, mirantesque, & antefixa fictilia Deorum Romanorum ridentes. Ego hos malo propitios Deos, & ita spero futuros, si in suis manere sedibus patiemur. Patrum nostrorum memoria per legatum Cyneam Pyrrhus, non virorum modo, sed etiam mulierum animos donis tentavit, nondum lex Oppia ad coërcendam luxuriam muliebrem lata erat: tamen nulla accepit. Quam

causam

cuſam fuiſſe cenſetis? Eadem fuit, quæ majoribus noſtris, nihil de hac re lege ſanciendi, nulla erat luxuria, quæ coërceretur. SICUT ante morbos neceſſe eſt cognitos eſſe, quam remedia eorum: ſic cupiditates prius natæ ſunt quam leges, quæ iis modum faceret. Quid legem Liciniam excitavit de quingentis jugeribus nili ingens cupido agros continuandi? Quid legem Cinciam de donis & muneribus, niſi quia veſtigalis jam & ſtipendiaria plebes eſſe ſenatui cœperat? Itaque minime mirum eſt, nec Oppiam, nec aliam ullam tum legem deſideratam eſſe, quæ modum ſumptibus mulierum faceret; quum aurum & purpuram data & oblata ultro non accipiebant. Si nunc cum illis donis Cyneas urbem circumiret; ſtantes in publico inveniſſet quæ acciperent. Atque ego nonnullarum cupiditatum ne cauſam quidem aut rationem inire poſſum. Nam ut quod alii liceat, tibi non licere, aliquid fortaſſe naturalis aut pudoris, aut indignationis habeat: ſic æquato omnium cultu, quid unaquæque veſtrum veretur, ne in ſe conſpiciatur? Peſſimus quidem pudor eſt vel parſimoniæ, vel paupertatis: ſed utrumque lex vobis demit, quum id quod habere non licet, non habetis. Hanc, inquit, ipſam exæquationem non fero, illa locuples; cur non inſignis auro & purpura conſpicior? cur paupertas aliarum ſub hac legis ſpecie latet, ut quod habere non poſſunt, habituræ, ſi liceret, fuiſſe videantur? Vultis hoc certamen uxoribus veſtris injicere, Quirites, ut divites id habere velint, quod nulla alia poſſit; pauperes, ne ob hoc ipſum contemnantur, ſupra vires ſe extendant? Næ, ſimul pudere, quod non oportet cœperit; quod oportet, non pudebit. quæ de ſuo poterit, parabit: quæ non poterit, virum rogabit. Miſerum illum virum, & qui exoratus & qui non exoratus erit! quum quod ipſe non dederit, datum ab alio videbit. Nunc vulgo alienos viros rogant, & quod majus eſt, legem & ſuffragia rogant; & à quibuſ-

dam impetrant, adversus te & rem tuam & liberos tuos inexorabiles. simul lex modum sumptibus uxoris tuæ facere desierit, tu nunquam facies. Nolite eodem loco existimare, Quirites, futuram rem quo fuit, antequam lex de hoc ferretur. Et hominem improbum non accusari tutius est, quam absolvi: & luxuria non mota tolerabilior esset, quam erit nunc; ipsis vinculis, sicut fera bestia, irritata, deinde emissa. Ego nullo modo abrogandam legem Oppiam censeo. vos quod faxitis, Deos omnes fortunate velim.

ORATIO
L. VALERII TRIBUNI PLEBIS pro mulieribus contra legem Oppiam.

SI privati tantummodo ad suadendum dissuadendumque id quod à nobis rogatur, processissent, quo quoque quum satis dictum pro utraque parte existimarem, tacitus suffragia vestra exspectassem. nunc quum vir gravissimus consul M. Porcius, non auctoritate solum, quæ tacita satis momenti habuisset, sed oratione etiam longa & accurata insectatus sit rogationem nostram; necesse est paucis respondere: qui tamen plura verba in castigandis matronis, quam in rogatione nostra dissuadenda consumsit; & quidem ut in dubio poneret, utrum id quod reprehenderet, matronæ sua sponte, an nobis auctoribus fecissent. Rem defendam, non nos: in quos jecit magis hæc consul verbotenus, quam ut re insimularet. Cœtum & seditiones, & interdum secessionem muliebrem appellavit, quod matronæ in publico vos rogassent, ut legem in se latam per bellum temporibus duris, in pace & florente ac beata Repub. abrogaretis. Verba magna, quæ rei augendæ causa conquirantur, & hæc & alia esse scio: & Catonem oratorem non solum gravem, sed interdum etiam trucem esse scimus omnes,

omnes, quum ingenio sit mitis. Nam quid tandem novi matronæ fecerunt, quod frequentes in causa ad se pertinente in publicum processerunt? Nunquam ante hoc tempus in publico apparuerunt? Tuas adversus te Origines revolvam. Accipe quoties id fecerint, & quidem semper bono publico. Jam à principio, regnante Romulo, quum Capitolio à Sabinis capto, medio in foro signis collatis dimicaretur; nonne intercursu matronarum inter acies duas prælium sedatum est? Quid? regibus exactis, quum Coriolano Martio duce legiones Volscorum castra ad quintum lapidem posuissent; nonne id agmen, quo obruta hæc urbs esset, matronæ averterunt? Jam urbe capta à Gallis aurum, quo redempta urbs est, nempe matronæ consensu omnium in publicum contulerunt. Proximo bello (ne antiqua repetam) nonne & quum pecunia opus fuit, viduarum pecuniæ adjuverunt ærarium, & quum Dii quoque novi ad opem ferendam dubiis rebus arcesserentur, matronæ universæ ad mare profectæ sunt, ad matrem Idæam accipiendam? Dissimiles, inquit, causæ sunt. nec mihi causas æquare propositum est. nihil novi factum, purgare satis est. Cæterum, quod in rebus ad omnes pariter viros fœminasque pertinentibus feciſse eas nemo miratus est, in causa proprie ad ipsas pertinente miramur feciſse? Quid autem fecerunt? superbas mediusfidius aures habemus, si quum domini servorum non fastidiant preces, nos rogari ab honestis fœminis indignamur. Venio nunc ad id de quo agitur, in quo duplex consulis oratio fuit. Nam & legem ullam omnino abrogari est indignatus: & eam præcipue legem, quæ luxuriæ muliebris coërcendæ causa lata esset. Et illa communis pro legibus visa consularis oratio est: & hæc adversus luxuriam severissimis moribus conveniebat. Itaque periculum est, nisi quid in utraque re vani sit, docuerimus, ne quis error vobis offundatur. Ego enim, quemadmodum

ex his legibus, quæ non in tempus aliquod, sed perpetuæ utilitatis causa in æternum latæ sunt, nullam abrogari debere fateor, nisi quam aut usus coarguit, aut status aliquis Reipublicæ inutilem fecit; sic quas tempora aliqua desiderarunt leges, mortales (ut ita dicam) & temporibus ipsis mutabiles esse video. Quæ in pace latæ sunt, plerumque bellum abrogat; quæ in bello, pax: ut in navis administratione alia in secunda, alia in adversa tempestate usui sunt. Hæc quum ita natura distincta sint, ex utro tandem genere ea lex esse videtur, quam abrogamus? An vetus regia lex, simul cum ipsa urbe nata? An (quod secundum est) à decemviris ad condenda jura creatis in duodecim tabulis scripta? Sine qua quum majores nostri non existimarint matronale decus servari posse, nobis quoque verendum sit, ne cum ea pudorem sanctitatemque feminarum abrogemus? Quis igitur nescit, novam istam legem esse, Q. Fabio, T. Sempronio, consulibus viginti annis ante latam? sine qua quum per tot annos matronæ optimis moribus vixerint, quod tandem, ne abrogata ea effundantur ad luxuriam, periculum est? Nam si ista lex ideo lata esset, ut finiret libidinem muliebrem; verendum foret, ne abrogata incitaret: cur sit autem lata, ipsum indicavit tempus. Annibal in Italia erat victor ad Cannas: jam Tarentum, jam Atpos, jam Capuam habebat: ad Urbem Romam admoturus exercitum videbatur. Defecerant socii, non milites in supplementum, non socios navales ad classem tuendam, non pecuniam in ærario habebamus: servi, quibus arma darentur, ita ut pretium pro iis bello perfecto dominis solveretur, emebantur: in eandem diem pecuniæ, frumentum & cætera quæ belli usus postulabant, præbenda publicani se conducturos professi erant: servos ad remum, numero ex censu constituto, cum stipendio nostro dabamus: aurum & argentum omne, à senatoribus ejus rei initio orto, in

publi-

publicum conferebamus: viduæ & pupilli pecunias suas in ærarium deferebant: cautum erat, quo ne plus auri & argenti fieri, quo ne plus signati argenti, & æris domi haberemus. Tali tempore in luxuria & ornatu matronæ occupatæ erant, ut ad eam coërcendam lex Oppia desiderata sit: quum, quia Cereris sacrificium lugentibus omnibus matronis intermissum erat, senatus finiri luctum triginta diebus jussit. Cui non apparet, inopiam & miseriam civitatis, quia omnium privatorum pecuniæ in usum publicum vertendæ erant, istam legem scripsisse, tamdiu mansuram, quamdiu causa scribendæ legis mansisset? Nam si quæ tunc temporis causa aut decrevit senatus, aut populus jussit, in perpetuum servari oportet, cur pecunias reddimus privatis? cur publica præsenti pecunia locamus? cur servi, qui militent, non emuntur? cur privati non damus remiges, sicut tunc dedimus? Omnes alii ordines, omnes homines mutationem in meliorem statum Reipub. sentient: ad conjuges tantum nostras, pacis & tranquillitatis publicæ fructus non perveniet? Purpura viri utemur, prætextati in magistratibus, in sacerdotiis: liberi nostri prætextis purpura togis utentur, magistratibus in coloniis municipiisque, hic Romæ infimo generi magistris vicorum togæ prætextæ habendæ jus permittemus; nec id ut vivi solum habeant tantum insigne, sed etiam ut cum eo crementur mortui; fœminis duntaxat purpuræ usum interdicemus, & quum tibi viro liceat purpura in veste stragula uti, matremfamiliæ tuam purpureum amiculum habere non sines? & equus tuus speciosius instratus erit, quam uxor vestita? Sed in purpura, quæ teritur, absumitur, injustam quidem, sed aliquam tamen causam tenacitatis video: in auro vero, in quo præter manus pretium nihil intertrimenti sit, quæ malignitas est? Præsidium potius in eo est & ad publicos & ad privatos usus, sicuti experti estis. Nullam æmulationem

inter se singularum, quando nulla haberet, esse aiebat. At, Hercule, universis dolor & indignatio est, quum sociorum Latini nominis uxoribus vident ea concessa ornamenta, quæ sibi adempta sint: quum insignes eas esse auro & purpura, quum illas vehi per urbem, se pedibus sequi: tanquam in illarum civitatibus non in sua imperium sit. Virorum hoc animos vulnerare posset: quid mulierculam censetis, quas etiam parva movent? Non magistratus, nec sacerdotia, nec triumphi, nec insignia, nec dona aut spolia bellica his contingere possunt. Mundiciæ & ornatus, & cultus, hæc fœminarum insignia sunt: his gaudent & gloriantur, hunc mundum muliebrem appellarunt majores nostri. Quid aliud in luctu, quam purpuram atque aurum deponunt? quid, quum eluxerunt, sumunt? quid in gratulationibus supplicationibusque, nisi excellentiorem ornatum adjiciunt? Scilicet si legem Oppiam abrogaveritis, non vestri arbitrii erit, siquid ejus vetare volueritis, quod nunc lex vetat; minus filiæ, uxores, sorores etiam quibusdam in manu erunt. Nunquam salvis suis exuitur servitus muliebris; & ipsæ libertatem, quam viduitas & orbitas facit, detestantur. In vestro arbitrio suum ornatum, quam in legis, malunt esse, & vos in manu & tutela, non in servitio debetis habere eas: & malle patres vos aut viros, quam dominos dici. Invidiosis nominibus utebatur modo consul; seditionem muliebrem & secessionem appellando. Id enim periculum est, ne Sacrum montem, sicut quondam irata plebs, aut Aventinum capiant. Patiendum huic infirmitati est, quodcunque vos censueritis; quo plus potestis, eo moderatius imperio uti debetis.

ORA-

ORATIO
M. PORCII
Catonis consulis ad suos.

ARGUMENTUM.

Abrogata lege Oppia, Porcius Cato consul extemplo in Hispaniam cum copiis profectus est. Hic, ut hostium suorumque animos experiretur, milites exercebat agendis prædu ex hostium agro. Quod ubi satis explorasset, convocari omnes jussit: quos in hunc modum ad legitimum certamen adhortari cœpit.

TEMPUS quod sæpe optastis, venit, quo vobis potestas fieret virtutem vestram ostendendi. Adhuc prædonum magis quam bellantium militastis more: nunc justa pugna hostes cum hostibus conseretis manus. Non agros inde populari, sed urbium opes haurire licebit. Patres nostri, quum in Hispania Carthaginiensium, & imperatores ibi & exercitus essent, ipsi nullum imperatorem, nullos in ea milites haberent; tamen addere hoc in fœdere voluerunt, ut imperii sui Iberus fluvius esset finis. Nunc, quum duo prætores, quum consul, quum tres exercitus Romani Hispaniam obtineant, Carthaginiensium jam prope decem annis nemo in his provinciis sit; imperium nobis citra Iberum amissum est. Hoc armis & virtute recuperetis oportet: & nationem rebellantem magis temere, quam constanter bellantem, jugum quo se exuit, accipere rursus cogatis.

ORATIO
T. QUINTII
in conventu Græciæ.

ARGUMENTUM.

Jam in pace & libertate universa Græcia præter Æto-

los erat, quum T. Quintio ſenatuſconſultum de ſuſcipiendo bello adverſus Nabin Lacedæmonium, qui Argos occupabat, affertur. Eo itaque lecto, Corinthum in conſtitutam diem conventum omnium ſociarum civitatum Græciæ edicit. Ad diem quum frequentes conveniſſent, ita de bello adverſus Nabin gerendo retulit.

BELLUM adverſus Philippum non magis communi animo conſilioque Romani & Græci geſſerunt, quam utrique ſuas cauſas belli habuerunt. Nam & Romanorum amicitiam, nunc Carthaginienſes hoſtes eorum juvando, nunc hic ſociis noſtris oppugnandis violaverat; & in vos talis fuit, ut nobis, etiamſi noſtrarum oblivifceremur injuriarum, veſtræ injuriæ ſatis digna cauſa belli fuerint. Hodierna conſultatio tota ex vobis pendet. Refero enim ad vos, utrum Argos, ſicut ſcitis ipſi, ab Nabide occupatos, pati velitis ſub ditione ejus eſſe: an æquum cenſeatis nobiliſſimam vetuſtiſſimamque civitatem, in media Græcia ſitam, repeti in libertatem, & eodem ſtatu, quo cæteras urbes Peloponneſi & Græciæ, eſſe. Hæc conſultatio, ut videtis, tota de re pertinente ad vos eſt. Romanos nihil contingit, niſi quatenus liberatæ Græciæ unius civitatis ſervitus, non plenam nec integram gloriam eſſe ſinit. Cæterum ſi vos nec cura ejus civitatis, nec exemplum, nec periculum movet, ne ſerpat latius contagio ejus mali; nos æqui bonique faciemus. De hac re vos conſulo, ſtaturus eo quod plures cenſueritis.

ORATIO
ARISTHENI PRÆTORIS
Achæorum de Ætolis & Nabide.

ARGUMENTUM.

Hoc ad proximum pertinet: Ætoli ad concilium Græciæ convenerant, quorum princeps Alexander quum audiret placere Athenienſibus ut Argi recuperarentur, ipſe inter-

inter alia dixerat, quod ad eam deliberationem attinebat, deportandum esse in Italiam exercitum. Nam ipsum Nabin polliceri aut conditione, aut sua ipsius voluntate præsidium Argis deductarum. Quod nisi faceret, Ætolos vi armisque facile coacturos deduci. Hæc prætor audiebat Achæorum Aristhenus, qui ea vaniloquentia motus, extemplo in hæc verba prorupit.

NE istuc Jupiter Optimus Maximus sirit, Junoque regina, cujus in tutela Argi sunt, ut illa civitas inter tyrannum Lacedæmonium & latrones Ætolos præmium sit posita in eo discrimine, ut miserius à nobis recipiatur, quam ab illo capta est. Mare interjectum ab istis prædonibus non tuetur nos, T. Quinti. Quid, si in media Peloponneso arcem sibi fecerint, futurum nobis est? Linguam tantum Græcorum habent, sicut speciem hominum. Moribus ritibusque efferationibus quam ulli barbari, immanes belluæ vivunt. Itaque vos rogamus, Romani, ut & ab Nabide Argos recuperetis; & ita res Græciæ constituatis, ut ab latrocinio quoque Ætolorum satis pacata hæc relinquatis.

ORATIO
NABIDIS TYRANNI
Lacedæmoniorum ad T. Quintium.

ARGUMENTUM.

Nabis tyrannus Lacedæmonius, quum maritimas omnes civitates à Romanis receptas primo statim adventu cognovit, cedendum fortunæ ratus, T. Quintium ad colloquium vocari jubet. Ad præstitutum diem prior ipse de tyrannide, aliisque quæ de ipso jactabantur, in hunc modum disserit.

SI ipse per me, T. Quinti, vosque qui adestis, causam excogitare, cur mihi aut indixissetis bellum, aut inferretis, possem; tacitus eventum fortunæ meæ exspectassem, nunc imperare animo nequivi,

quin priusquam peritem, cur periturus essem scirem. Et, hercule, si tales essetis, quales esse Carthaginienses fama est, apud quos nihil societatis fides sancti haberet; in me quoque vobis quid faceretis, minus pensi esse, non miraret. Nunc vos quum intueor, Romanos esse video, qui rerum divinarum fœdera, humanarum fidem socialem sanctissimam habeatis. Quum me ipse respexi, eum esse spero, cui & publice, sicut cæteris Lacedæmoniis, vobiscum vetustissimum fœdus sit: & meo nomine privatim amicitia ac societas, nuper Philippi bello renovata. At enim ego eam violavi & everti, quod Argivorum civitatem teneo. Quomodo hoc tuear? Re, an tempore? Res mihi duplicem defensionem præbet: nam & ipsis vocantibus ac tradentibus urbem eam accepi, non occupavi; & accepi, quum Philippi partium, non in vestra societate esset. Tempus autem eo me liberat, quod quum jam Argos haberem, societas mihi vobiscum convenit: & ut vobis mitterem ad bellum auxilia, non ut Argis præsidium deducerem, pepigistis. At hercle, in ea controversia, quæ de Argis est, superior sum; & æquitate rei, quod non vestram urbem, sed hostium; quod volentem, non vi coactam accepi: & vestra confessione, quod in conditionibus societatis mihi Argos reliquistis. Cæterum nomen tyranni & facta me premunt, quod servos ad libertatem voco, quod in agros inopem plebem deduco. De nomine hoc respondere possum: me, qualiscunque sum, eundem esse, qui fui cum tu ipse mecum, T. Quinti, societatem pepigisti. Tum me regem appellari à vobis memini: nunc tyrannum vocari video. Itaque si ego nomen imperii mutassem, mihi meæ inconstantiæ; quum vos mutetis, vobis vestræ reddenda ratio est. Quod ad multitudinem servis liberandis auctam, & egentibus divisum agrum attinet; possum quidem & in hoc me jure temporis tutari. Jam feceram hæc, qualiacunque sunt, quum societatem

tatem mecum pepigistis, & auxilia in bello adversum Philippum accepistis. Sed si nunc ea fecissem, non dico, quid in eo vos læsissem, aut vestram amicitiam violassem: sed illud, me more atque instituto majorum fecisse. Nolite ad vestras leges atque instituta exigere ea, quæ Lacedæmone fiunt. Nihil comparare singula necesse est: vos à censu equitem, à censu peditem legitis: & paucos excellere opibus, plebem subjectam esse illis vultis. Noster legumlator non in paucorum manu Rempub. esse voluit, quem vos senatum appellatis: nec excellere unum aut alterum ordinem in civitate: sed per æquationem fortunæ ac dignitatis fore credidit, ut multi essent, qui arma pro patria ferrent. Pluribus me peregisse, quam pro patriæ sermone brevitatis, fateor, & breviter peroratum esse potuit; Nihil me, posteaquam vobiscum amicitiam instituti, cur ejus vos pœniteret, commisisse.

ORATIO
T. QUINTII,
qua Nabidi respondet.

AMICITIA & societas nobis nulla tecum, sed cum Pelope rege Lacedæmoniorum justo ac legitimo facta est. Cujus jus tyranni quoque, qui postea per vim tenuerunt Lacedæmone imperium (quia nos bella nunc Punica, nunc Gallica, nunc alia ex aliis occupaverant) usurparunt; sicut tu quoque hoc Macedonico bello fecisti. Nam quid minus conveniret, quam nos qui pro libertate Græciæ adversus Philippum gereremus bellum, cum tyranno instituere amicitiam? & tyranno, quam qui unquam, sævissimo & violentissimo in suos? Nobis vero, etiam si Argos nec cepisses per fraudem, nec teneres; liberantibus omnem Græciam, Lacedæmon quoque vindicanda in antiquam libertatem erat, atque in leges suas: quarum modo, tanquam

æmulus Lycurgi, mentionem fecisti. An ut ab Jasō & Bargillis præsidia Philippi deducantur, curæ erit nobis: Argos & Lacedæmonem, duas clarissimas urbes, lumina quondam Græciæ, sub pedibus tuis relinquemus: quæ titulum nobis liberatæ Græciæ servientes deforment? At enim cum Philippo Argivi senserunt. Remittimus hoc tibi, ne nostram vicem iratscaris. Satis compertum habemus, duorum, aut summum trium in ea re, non civitatis culpam esse: tam hercle, quam in te tuoque præsidio arcessendo accipiendoque in arcem, nihil sit publico consilio actum. Thessalos & Phocenses, & Locrenses, consensu omnium scimus partium Philippi fuisse, tamen quum cæteram liberaverimus Græciam, quid tandem censes in Argivis, qui insontes publici consilii sint, facturos? Servorum ad liberatem vocatorum, & egentibus hominibus agri divisi crimina tibi objici dicebas, non quidem nec ipsa mediocria: sed quid ista sunt præ iis quæ à te tuisque quotidie alia super alia facinora eduntur? Exhibe liberam concionem vel Argis, vel Lacedæmone, si audire juvat vera dominationis impotentissimæ crimina. Ut omnia alia vetustiora omittam, quam cædem Argis Pythagoras iste gener tuus pene in oculis meis edidit? quam tu ipse, quum jam prope in finibus Lacedæmoniorum essem? Agedum, quos in concione comprehensos, omnibus audientibus civibus tuis, in custodia te habiturum esse pronunciasti; jube vinctos produci, ut miseri parentes, quos falso lugent, vivere sciant. At enim, ut jam ita sint hæc, quid ad vos Romani? Hoc tu dicas liberantibus Græciam? hoc iis, qui ut liberare possent, mare trajecerunt, terra marique gesserunt bellum? Vos tamen, inquis, vestram que amicitiam ac societatem proprie non violavi. Quoties vis te id arguam feciſſe? Sed nolo pluribus: summam rem complectar. Quibus igitur amicitia violatur? Nempe his duabus rebus maxime, si socios

nos meos pro hostibus habeas: si cum hostibus te conjungas. Utrum non à te factum est? nam & Messenen uno atque eodem jure fœderis, quo & Lacedæmonem, in amicitiam nostram acceptam, socius ipse sociam nobis urbem vi atque armis cepisti: & cum Philippo hoste nostro, non societatem solum, sed, si Diis placet, affinitatem etiam per Philoclem præfectum ejus pepigisti: & bellum adversum nos gerens, mare circa Maleam infestum navibus piraticis fecisti; & plures prope cives Romanos, quam Philippus, cepisti atque occidisti: tutiorque Macedoniæ ora, quam promontorium Maleæ, commeatus ad exercitus nostros portantibus navibus fuit. Proinde parcesis fidem ac jura societatis jactare: & omissa populari oratione, tanquam tyrannus & hostis loquere.

ORATIO
T. QUINTII, QUA SUOS AD obsidionem Lacedæmonis adhortatur.

ARGUMENTUM.

Hoc cum prioribus duabus concionibus conjunctum est. Quum ita colloquuti essent, Nabis, Arîsthene, ut dum liceret, suis rebus consuleret, orante, postero die se deducturum Argis (quando ita Romanis placeret) præsidium spoponderat, simul & perfugas & captivos redditurum, ac si quid aliud vellent, facturum. Interim ad bellum tantum Quintius animum intendebat; ac nihil dum eorum, quæ receperat Nabis, apparebat: quum sentientibus omnibus continuandum esse bellum, ipse unus per simulationem difficultatem obsidionis Lacedæmonis, quo se Nabis ex colloquio receperat, causando, etiamtum à bello militum animos avertere conabatur. Ubi simulatione illa indies militum animos (quod unum agebat) magis accendi ac crescere vidit, repente in hæc verba ad obsidionem adhortatus est.

BENE

BENE vertat! obsideamus Lacedæmonem, quando ita placet. Cæterum quum res tam lenta, quam ipsi scitis, oppugnatio urbium sit, & obsidentibus prius sæpe quam obsessis tædium afferat; jam nunc hoc ita proponere vos animis oportet; hibernandum circa Lacedæmonis mœnia esse. Quæ mora si laborem tantum ac periculum haberet, ut & animis & corporibus ad sustinenda ea parati essetis, hortarer vos. Nunc impensa quoque magna eget in opera, in machinationes, & tormenta, quibus tanta urbs oppugnanda est; in commeatus nobis vobisque in hyemem expediendos. Itaque ne aut repente trepidetis, aut rem inchoatam turpiter destituatis, scribendum ante vestris civitatibus censeo, explorandumque, quid quæque animi, quid virium habeat. Auxiliorum satis superque habeo: sed quo plures sumus, pluribus rebus egebimus. Nihil jam præter nudum solum ager hostium habet. Ad hoc hyems accedit, ad comportandum ex longinquo difficilis.

Ex trigesimoquinto libro ab urbe condita.

ORATIO MINIONIS ad Legatos Romanorum.

ARGUMENTUM.

Legati Romani P. Sulpitius & P. Julius missi ad Eumenem primum, deinde ad Antiochum. Ii expositis senatus mandatis Eumeni, Ephesum ad Antiochum veniunt. Forte per eos dies filii Antiochi morte primum nunciata factum erat ut clausa regia omnes in luctu essent. Legatus alter (nam Sulpitius ager Pergami substiterat) eo publico luctu non fore ratus ut lætis animis audiretur, Pergamum avertit iter. Paucis diebus luctu finito, Antiochus jam satis doctus quid ad se venirent legati, cum uno Minione principe amicorum consilia communicabat. Fugiebat atque detrectabat modis omni-

omnibus cum legatis colloquium: ac futurum erat ut nec admitteret legatos, si redirent ultro, nec accerseret diutius commoratos, nisi Minio ipse causam totam susceptam ejus commodo cum legatis se acturum recepisset. Accitis itaque legatis, Minio ipse absente Antiocho ita loquutus est. Legati deinde responderunt.

SPECIOSO titulo uti vos, Romani, Græcarum civitatum liberandarum video: sed facta vestra orationi non conveniunt, & aliud Antiocho juris statuistis, alio ipsi utimini. Qui enim magis Smyrnæi Lampsacenique Græci sunt, quam Neapolitani & Rhegini & Tarentini, à quibus stipendium, à quibus naves ex fœdere exigitis? Cur Syracusas atque in alias Siciliæ Græcas urbes prætorem quotannis cum imperio & virgis & securibus mittitis? Nihil aliud profecto dicatis, quam armis superatis vos iis has leges imposuisse. Eandem de Smyrna & Lampsaco, civitatibusque quæ Ioniæ aut Æolidis sunt, causam ab Antiocho accipite. Bello superatas à majoribus, & stipendiarias ac vectigales factas, in antiquum jus repetit. Itaque ad hæc ei responderi velim, si ex æquo disceptatur, & non belli causa quæritur.

ORATIO
SULPITII LEGATI ROMANORUM, qua ad præcedentem respondet.

FECIT verecunde Antiochus, qui, si alia pro causa ejus non erant quæ dicerentur, quemlibet ista quam se dicere maluit. Quid enim simile habet civitatum earum quas comparasti, causa? Ab Rheginis, & Neapolitanis, & Tarentinis, ex quo in nostram venerunt potestatem, uno & perpetuo tenore juris semper usurpato, nunquam intermisso, quæ ex fœdere debent, exigimus. Potesne tandem dicere, ut ii populi non per se, non per alium quemquam fœdus mutaverint, sic & Asiæ civitates, ut semel

mel venerunt in majorum Antiochi poteſtatem, in perpetua poſſeſſione regni veſtri permanſiſſe? & non alias earum in Philippi, alias in Ptolomæi fuiſſe poteſtate? alias per multos annos nullo ambigente libertatem uſurpaſſe? Nam ſi, quod aliquando ſervierunt temporum iniquitate preſſi, jus poſt tot ſecula aſſerendi eos in ſervitutem faciet; quid abeſt quin actum nobis nihil ſit, quod à Philippo liberavimus Græciam, & repetant poſteri ejus Corinthum, Chalcidem, Demetriadem, & Theſſalorum totam gentem? Sed quid ego cauſam civitatum ago, quam ipſis agentibus & nos & regem ipſum cognoſcere æquius eſt?

ORATIO
ANNIBALIS
ad Antiochum qua ſe purgat.

ARGUMENTUM.

Pertinet hoc ad conciones ſuperiores duas. His invicem jactis, legati earum ipſarum civitatum de quibus Scipio meminerat, quum introducti nunc ſuas quiſque querelas, nunc expoſtulationes interſererent, re infecta dimiſſi ſunt. Exinde conſilium inibat Antiochus belli adverſus Romanos ſuſcipiendi. In id conſilium forte Annibal adhibitus non erat, propter colloquia cum Julio, legato altero Romanorum, ſuſpectus. Percontatus itaque alienationis & iracundiæ regis in ſe cauſam, quum ex colloquiis id natum acciperet, occaſionem modo ſe regi purgandi querebat. Ac eam tandem nactus, ita ſe regi purgavit.

PATER Amilcar, Antioche, parvum admodum me, quum ſacrificaret, altaribus admotum jurejurando adegit, nunquam amicum fore populi Romani. Sub hoc ſacramento ſex & triginta annos militavi: hoc me in pace patria mea extulit: hoc patria extorrem in tuam regiam adduxit: hoc duce, ſi tu

tu spem meam destitueris, ubicunque vites, ubi arma esse sciam, huc veniam toto orbe terrarum quærens aliquos Romanis hostes. Itaque si quibus tuorum meis criminibus apud te crescere libet, aliam materiam crescendi quam ex me quærant. Odi odioque sum Romanis. Id me verum dicere pater Amilcar & Dii testes sunt. Proinde quum de bello Romano cogitabis, inter primos amicos Annibalem habeto, si qua res te ad pacem compellet, in id consilium alium cum quo deliberes quærito.

Ex trigesimosexto libro ab urbe condita.

ORATIO ANNIBALIS in consilio Antiochi, de totius belli ratione & Macedonibus sententia.

ARGUMENTUM.

Antiochus Annibalem in consilium adhibere non solebat, etiamsi oratione, ea qua se Annibal purgavit, regem sibi reconciliasset. Forte in id adhibitus quo de Thessalis consultabatur, quum aliud alii sentirent, nominatim rogatus sententiam, ita consilium suum de Macedonibus & Philippo in amicitiam deducendu, totiusque belli ratione, exposuit.

SI ex quo trajecimus in Græciam, adhibitus essem in consilium, quum de Eubœa, de Achæis, de Bœotia agebatur; eam sententiam dixissem, quam hodie quum de Thessalis agitur, dicam. Ante omnia Philippum & Macedonas in societatem belli quacunque ratione censeo deducendos esse: nam quod ad Eubœam Bœotosque & Thessalos attinet, cui dubium est, quin ut quibus nullæ suæ vires sint, præsentibus adulando semper, quem motum in consilio habeant, eodem ad impetrandam veniam utantur: simul ac Romanum exercitum in Græcia viderint, ad consuetum impetum se avertant?

tant? nec iis noxæ futurum sit, quod quum Romani procul abessent, vim tuam præsentis exercitusque tui experiri noluerint? Quanto igitur prius potiusque est, Philippum nobis conjungere, quam hos; cui si semel in causam descenderit, nihil integri futurum sit, quique eas vires afferat, quæ non accessio tantum ad Romanum esse bellum, sed per se ipse nuper sustinere potuerint Romanos? Hoc ego adjuncto (absit verbo invidia) qui dubitare de eventu possim? quum, quibus adversus Philippum valuerint Romani, iis nunc fore videam ut ipsi oppugnentur. Ætoli, qui Philippum (quod inter omnes constat) vicerunt, cum Philippo adversus Romanos pugnabunt. Amynander atque Athamanum gens, quorum secundum Ætolos plurima fuit opera in eo bello, nobiscum stabunt: Philippus tum, te quieto, totam molem sustinebat belli: nunc duo maximi reges, Asiæ Europæque viribus adversus unum populum (ut meam utramque fortunam taceam) patrum certe ætate ne uni quidem Epirotarum regi parem, quicquid tandem erit vobiscum comparatus, geretis bellum. Quæ igitur res mihi fiduciam præbet conjungi nobis Philippum posse? Una, communis utilitas, quæ societatis maximum vinculum est: altera, auctores vos Ætoli. Vester enim legatus hic Thoas inter cætera, quæ ad exciendum in Græciam Antiochum dicere est solitus, ante omnia hoc semper affirmavit, fremere Philippum, & ægre pati, sub specie pacis leges servitutis sibi impositas. Ille quidem feræ bestiæ vinctæ aut clausæ, & refringere claustra cupienti, regis iram verbis æquabat: cujus si talis animus est, solvamus nos ejus vincula, & claustra refringamus, ut erumpere diu coërcitam iram in hostes communes possit. Quod si nihil eum legatio nostra moverit: at nos, quoniam nobis eum adjungere non possumus, ne hostibus nostris ille adjungi possit, caveamus. Seleucus filius tuus Lysimachiæ est: qui si eo exercitu, quem secum habet,

et, per Thraciam proxima Macedoniæ coperit depopulari; facile ab auxilio ferendo Romanis Philippum ad ſua potiſſimum tuenda avertet. De Philippo meam ſententiam habes. De ratione univerſi belli quid ſentirem, jam ab initio non ignoraſti: quod ſi tum auditus forem, non in Euboea Chalcidem captam, & caſtellum Euripi expugnatum Romani, ſed Etruriam Liguriumque & Galliæ Ciſalpinæ oram bello ardere, &, qui maximus iis terror eſt, Annibalem in Italia eſſe audirent. Nunc quoque arceſſas cenſeo omnes navales terreſtreſque copias. Sequantur claſſem onerariæ cum commeatibus, nam hic ſicut ad belli munera pauci ſumus, ſic nimis multi pro inopia commeatuum. Quum omnes tuas contraxeris vires; diviſam claſſem partim Corcyræ in ſtatione habebis, ne tranſitus Romanis liber ac tutus pateat: partim ad litus Italiæ, quod Sardiniam Africamque ſpectat, trajicies: ipſe cum omnibus terreſtribus copiis in Byllinum agrum procedes. Inde Græciæ præſidebis, & ſpeciem Romanis trajecturum te præbens, & ſi res popoſcerit, trajecturus. Hæc ſuadeo, qui, ut non omnis pertiſſimus ſim belli; cum Romanis certe bellare bonis maliſque meis didici. In quæ conſilium dedi, in eadem nec infidelem nec ſegnem operam polliceor. Dii approbent eam ſententiam, quæ tibi optima viſa fuerit.

ORATIO
ATILII
conſulis ad ſuos.

Argumentum.

Atilius conſul depopulatus Hypatenſem Heracleenſemque agrum, in faucibus ad Thermopylas, ubi rex Antiochus erat, caſtra locaverat. Quod ubi regi allatum eſt, veritus ipſe ne quam viam per juga imminentia Romani ad tranſitum invenirent, Ætolis Heracleam man-

mandat, occuparent ea ipsa cacumina, ne qua Romanus transire posset. Ita ut jusserat rex, Ætoli ad occupandum contendunt. Consul ea re cognita, eodem adversus Ætolos missis legionibus, ipse priusquam in hostem copias educeret, ita militum animos confirmavit.

PLEROSQUE omnium ordinum milites inter vos esse video, qui in hac eadem provincia T. Quintii ductu auspicioque militaveritis, Macedonico bello inexsuperabilis magis saltus ad amnem Aoum fuit, quam hic. Quippe portæ sunt hæ, & unus inter duo maria clausis omnibus, velut naturalis transitus est, munitiones & locis opportunioribus tunc fuerunt, & validiores impositæ: exercitus hostium ille & numero major, & militum genere aliquanto melior. Quippe illic Macedones Thracesque & Illyrii erant, ferocissimæ omnes gentes: hic Syri & Asiatici Græci sunt; levissima genera hominum, & servitutis nata. Rex ille bellicosissimus, exercitatus jam inde à juventa finitimis Thracum atque Illyriorum & circa omnium accolarum bellis: hic ut aliam omnem vitam sileam, is est, qui quum ad inferendum pop. Rom. bellum ex Asia in Europam transisset, nihil memorabilius toto tempore hybernorum gesserit, quam quod amoris causa, ex domo privata & obscuri etiam inter populares generis uxorem duxit, & novus maritus, velut saginatus nuptialibus cœnis, ad pugnam processit. Summa virium speique ejus in Ætolis fuit, gente vanissima & ingratissima; ut vos prius experti estis, nunc Antiochus experitur. Nam nec convenerunt frequentes, nec contineri in castris potuerunt, & in seditione ipsi inter se sunt: & quum Hypatam tuendam Heracleamque depoposcissent, neutram tutati, refugerunt in juga montium, pars Heracleæ incluserunt sese. Rex ipse confessus, nusquam æquo campo non modo congredi se ad pugnam audere, sed ne castra quidem in aper-

ponere, relicta omni ante se regione ea, quam Philippo ac Philippo ademisse gloriabatur, condidit se intra rupes: ne ante fauces quidem saltus, ut quondam Lacedæmonios fama est, sed intra penitus retractis castris. Quod quantum interest, ad timorem ostendendum, an muris alicujus urbis obsidendum sese incluserit? Sed neque Antiochum tuebuntur angustiæ: nec Ætolos vertices illi, quos ceperunt. satis undique provisum anteque præcautum est, ne quid adversus vos in pugna præter hostes esset. Illud proponere animo vestro debetis; non vos pro Græciæ libertate tantum dimicare (quanquam is quoque egregius titulus esset, liberatam à Philippo ante, nunc ab Ætolis & ab Antiocho liberare), neque ea tantum in præmium vestrum cessura, quæ nunc in regiis castris sunt: sed illum quoque omnem apparatum, qui in dies ab Epheso exspectatur, prædæ futurum: Asiam deinde Syriamque, & omnia usque ad ortus solis ditissima regna imperio Romano aperturos. Quid deinde aberit, quin ab Gadibus ad mare rubrum oceano fines terminemus, qui orbem terrarum amplexu finit: & omne humanum genus secundum Deos nomen Romanum veneretur? In hæc tanta præmia dignos parate animos, ut crastino die bene juvantibus Diis acie decernamus.

ORATIO
T. QUINTII
ad Achæos de Zacyntho.

ARGUMENTUM.

Zacynthus insula erat, quam Hiero Agrigentinus, Aminandri, cujus in possessione erat, præfectus, postea quam dominum à Philippo Megalopolitano Athamania pulsum audivit, pecunia pactam Achæis tradiderat. T. Quintius hac re cognita concilium Achæorum edicit, ubi de Zacyntho ageretur. Ad diem præstitutum Romani

insulam, ut suam, repetebant. Diaphanes contra, prætor Achæorum, suæ ditionis esse, jureque à se possideri contendebat. Achæi multi eam jam ab initio se aspernatos esse testabantur: quo magis prætoris pertinaciam admirari non desistebant. In tanta opinionum varietate res tota T. Quintii permissa est arbitrio, qui quid velit, nunc exponit.

SI utilem possessionem ejus insulæ censerem Achæis esse, autor essem senatui populoque Romano, ut eam vos habere sinerent. Cæterum sicut testudinem, ubi collecta in suum tegumen est, tutam ad omnes ictus video esse; ubi exerit partes aliquas, quodcumque nudavit, obnoxium atque infirmum habere; haud dissimiliter vos Achæi clausos undique mari, quæ intra Peloponnesi sint terminos, ea & jungere vobis, & juncta tueri facile. simul aviditate plura amplectendi hinc excedatis; nuda vobis omnia, quæ extra sint, & exposita ad omnes ictus esse.

ORATIO
QUINTII AD M. ACILIUM
consulem pro Ætolis.

ARGUMENTUM.

M. Acilius, quum delatis pacis conditionibus, Ætolos Naupactum ad sustinendam totam belli molem confugisse comperisset, tum demum vi atque armis agendum esse cum iis ratus, urbem ipsam obsidere cœpit. In castra eo ipso tempore T. Quintius ex concilio Achaïco redierat: qui quum ex composito muros obambularet, ut ab Ætolis ipsis nosceretur, omnes extemplo nomine eum inclamabant, orabantque ut se servare vellet. Movit ea vox Quintium: qui in castra descendens, ita M. Acilium monuit, ut soluta obsidione alio transferret bellum.

UTRUM fallit te, M. Acili, quid agatur? an quum satis provideas, nihil id magnopere ad sum-

summam Reipub. pertinere censes? *Erexerat exspectatione consulem.* Et, quin expromis, *inquit*, quid rei sit? *Tum Quintius*: Ecquid vides te devicto Antiocho in duabus urbibus oppugnandis tempus terere, quum jam prope annus circumactus sit imperii tui: Philippum autem, qui non aciem, non signa hostium vidit, non solum urbes, sed tot jam gentes, Athamaniam, Perrhæbiam, Aperantiam, Dolopiam sibi adjunxisse? Atqui non tantum interest nostra, Ætolorum opes ac vires minui, quantum, non supra modum Philippum crescere: & victoriæ tuæ præmium te militesque tuos nondum tot urbes, quot Philippum gentes Græciæ habere.

ORATIO
T. QUINTII
ad Ætolorum principes de reconciliatione.

ARGUMENTUM.

Cognitio hujus à superiore petenda oratione. M. Acilius consul verbis T. Quintii motus, totam ipsi rem permiserat. Itaque rursus obambulare circa eandem partem maris, circa quam paulo ante vociferati erant Ætoli, pergit. Ubi quum eum rursus Ætoli animadverterent, impensius orabant ut sui misereretur. Tum egredi aliquot ad se jubet, quibus ad pedes provolutis, quid ipse vellet, ita exposuit.

FORTUNA vestra facit, ut & iræ meæ & orationi temperem. Evenerunt quæ prædixi eventura. & ne hoc quidem reliqui vobis est, ut indignis accidisse ea videantur. Ego tamen sorte quadam nutriendæ Græciæ datus, ne ingratis quidem benefacere absistam. Mittite oratores ad Cos. qui inducias tantum temporis petant, ut mittere legatos Romam possitis, per quos senatui de vobis permitta-

mittatis. Ego apud Cos. deprecator defensorque vobis adero.

Ex trigesimoseptimo libro ab urbe condita.

ORATIO EUMENIS IN CONCILIO.

ARGUMENTUM.

L. Æmilio prætori inter provincias decernendas classis Romana decreta erat. Eum quum Samo Eleam, ut regi Eumeni opem ferret, cum classe Romana venisse Antiochus audiret, Publiumque Scipionem consulem jam in Macedonia cum exercitu esse: de pace agendi tempus venisse ratus, caduceatorem ad Æmilium misit, qui de pace se agere velle nunciaret. Tum concilium hac de re Æmilius edicit: in quo quum de re ipsa referret, Rhodii quidem rogati sententiam, censebant pacem esse faciendam: cæterum Eumenes contra sentiebat; quam sententiam ita peregit.

QUI enim aut honeste inclusi mœnibus, & obsessi, velut leges pacis accipiemus? aut cui rata ista pax erit, quam sine consule, non ex autoritate senatus, injussu populi Romani peregerimus? Quæro enim, pace per te facta, redituruſne extemplo in Italiam sis, classem exercitumque deducturus? aut expectaturus, quid de ea re consuli placeat, quid senatus censeat, aut populus jubeat? Restat ergo, ut maneas in Asia, & rursus in hiberna copiæ reductæ, omisso bello, exhauriant commeatibus præbendis socios, deinde (si ita visum sit iis penes quos potestas fuerit) instauremus novum de integro bellum. quod possumus, si ex hoc imperu rerum nihil prolatando remittitur, ante hyemem Diis volentibus perfeciſſe.

ORA-

ORATIO SCIPIONIS,

qua legatis Antiochi respondet.

ARGUMENTUM.

Heraclides Byzantius ab Antiocho missus de pace legatus, P. Scipioni inter cæteras conditiones eam quoque detulerat, Antiochum paratum esse restituere Romanis quascunque in Asia teneret urbes, dimidiamque partem impensarum in bellum factarum præstare: Eas Romanis non placere videns, privatim Scipionem alloquitur, sicuti mandatum ipsi erat, fore, si conditiones acciperet, ut Antiochus ipsi filium etiam sine pretio redderet: magnum deinde auri pondus pollicitus, in societatem regni eum venturum professus est, si pacem fecisset. Nunc Scipio respondet.

QUOD Romanos omneis, quod me, ad quem missus es, ignoras, minus miror; quum te fortunam ejus à quo venis, ignorare cernam. Lysimachia tenenda erat, ne Chersonesum intraremus: aut ad Hellespontum obsistendum, ne in Asiam trajiceremus; si pacem tanquam ab solicitis de belli eventu petituri eratis. Concesso vero in Asiam transitu, & non solum frænis, sed etiam jugo accepto, quæ disceptatio ex æquo, quum imperium patiendum sit, relicta est? Ego ex munificentia regia maximum donum filium habebo: aliis, Deos precor, ne unquam fortuna egeat mea: animus certe non egebit. Pro tanto in me munere gratum me esse in se sentiet, si privatam gratiam pro privato beneficio desiderabit. publice nec habebo quicquam ab illo, nec dabo. Quod in præsentia dare possim, fidele consilium est. Abi, nuncia meis verbis, bello absistat: pacis conditionem nullam recuset.

ORATIO
ZEUXIS LEGATI ANTIOCHI ad Romanos de pace.

ARGUMENTUM.

Antiochus eo prælio, quod adversus Romanos ad Phrygium flumen commisit, fuga sibi salutem quærere coactus erat. Ex ea fuga nocte Sardis primum, deinde Apameam se recepit. ubi, de pace agendum esse, ut in tam adversis rebus, in animum inducens, legatos ad consulem de ea re mittit. Dato consilio Zeuxis legatorum princeps ita causam egit.

NON tam quid ipsi dicamus, habemus, quam ut à vobis quæramus Romani, quo piaculo expiare errorem regis, pacem veniamque impetrare à victoribus possimus. Maximo semper animo victis regibus populisque ignovistis. quanto id majore & placatiore animo decet vos facere in hac victoria, quæ vos dominos orbis terrarum fecit? Positis jam adversus omnes mortales certaminibus, haud secus quam Deos consulere & parcere vos generi humano oportet.

ORATIO
SCIPIONIS ad ea respondentis.

ROMANI ex iis quæ in Deum immortalium potestate erant, ea habemus, quæ Dii dederunt: animos qui nostræ mentis sunt, eosdem in omni fortuna gessimus, gerimusque: neque eos secundæ res extulerunt, nec adversæ minuerunt. Ejus rei ut alios omittam, Annibalem vestrum vobis darem testem, nisi vos ipsos dare possem. Posteaquam Helleſpontum trajecimus; priusquam castra regia, priusquam aciem videremus, quum communis mars & in-

incertus belli eventus esset, de pace vobis agentibus quas pares paribus ferebamus conditiones, easdem nunc victores victis ferimus. Europa abstinete; Asiaque omni, quæ cis Taurum montem est, decedite. Pro impensis deinde in bellum factis XV millia talentum Euboïcorum dabitis; quingenta præsentia, duo millia & quingenta, quum senatus populusque Romanus, pacem comprobaverint. millia deinde talentum per XII annos. Eumeni quoque reddi XL talenta, & quod frumenti reliquum ex eo, quod patri debitum est, placet. Hæc quum pepigerimus, facturos vos ut pro certo habeamus, erit quidem aliquod pignus, si obsides viginti nostro arbitratu dabitis: sed nusquam satis liquebit nobis, ibi pacem esse populo Romano, ubi Annibal erit; eum ante omnia deposcimus. Thoantem quoque Ætolum, concitorem Ætolici belli, qui & illorum fiducia vos, & vestra illos in nos armavit, dedetis, & cum eo Mnasimachum Acarnana, & Chalcidenses, Philonem & Eubulidam. In deteriore sua fortuna pacem faciet rex, quia serius facit quam facere potuit. Si nunc moratus fuerit, sciat, regum majestatem difficilius ab summo fastigio ad medium detrahi, quam à mediis ad ima præcipitari.

Ex trigesimooctavo libro ab urbe condita.

ORATIO
P. SCIPIONIS
Africani rei, ad Quirites.

ARGUMENTUM.

Supra ostensum est, quum Antiochus pacem cum Scipione Africano atque Romanis pacisci vellet, ab ipso datum legato negotium, ut si publice impetrare non posset, privatim cum Scipione ageret; ita regi placere ut filius sine pretio reddatur, ingensque auri pon-

dus detur, si per ipsum pacem impetraret. Inde anno 2. *Pleminii Scipionis criminandi occasionem se nactos esse rati, ei diem dicunt. Is vero quum postero die citatus reus magna multitudine amicorum septus in rostra subisset, in hac verba populum Romanum admonebat, ut secum Diis actum gratias irent, quod deorum auspiciis tali die de Carthaginiensibus triumphasset: ns videlicet in ea civitate quam paulo ante ab hostium infestissimorum impetu atque armis vindicaverat, causam diceret.*

HOc die, tribuni plebis, vosque Quirites, cum Annibale & Carthaginiensibus signis collatis in Africa bene ac feliciter pugnavi. Itaque quum hodie litibus & jurgiis supersederi æquum sit, ego hinc extemplo in Capitolium ad Jovem Optimum Maximum, Junonemque & Minervam, cæterosque Deos, qui Capitolio atque arci præsident, salutandos ibo: hisque gratias agam, quod mihi & hoc ipso die, & sæpe alias egregie Reipub. gerendæ mentem facultatemque dederunt. Vestrum quoque, quibus commodum est, ite mecum, Quirites; & orate Deos, ut mei similes principes habeatis. Ita, si ab annis septemdecim ad senectutem semper vos ætatem meam honoribus vestris anteistis, ego vestros honores rebus gerendis præcessi.

Ex trigesimonono libro ab urbe condita.

ORATIO

M. PORCII CATONIS CONSULIS, ad populum, in fœdum Bacchanalium ritum.

ARGUMENTUM.

Sacra Bacchi, qua Bacchanalia dicuntur, ex Græcia in Etruriam prius, deinde velut contagione quadam ex Etruria Romam invecta erant. Qui sacris iis initiabantur,

bantur, seu mares seu fœmina, noctu cœtus conciliabulaque faciebant tota urbe: fœmina faces ardentes præferebant, quas in aquam demissas, magia quadam, flamma integra efferebant: mares velut capta mente, cum jactatione fanatica vaticinabantur. Inde permixti viri fœminis nullum genus libidinis reliquum faciebant, postremo & virorum inter se & fœminarum passim concubitus fiebant. Hinc rixæ, hinc conjurationes, hinc cædes, hinc nullum non mali genus, serpebat. Sed nihil non revelat dies, quanquam diu celatum atque abstrusum. Tandem indicio cujusdam Ebutia primum, deinde Hispalæ, quam Ebutia manumiserat, ad Postumium consulem res tota defertur. Is primo quoque tempore ad senatum quicquid acceperat, defert: cui ob id ipsum habitæ à senatu gratiæ. Patres quæstionem de Bacchanalibus, sacrisque nocturnis, consulibus decernunt. Tum vero & ne qui cœtus nocturni fierent, decretum, & datum negotium ut sacerdotes qui sacris iis præerant, conquirerentur. Jam suum cuique magistratui officium de iis sacris tollendis injunctum erat, quum M. Porcius Cato consul, in Rostra concione advocata conscendit. Unde comprecatus primum deos, sicuti assolet, quoties ad populum magistratus verba facturus est, in hæc verba de tollendis Bacchanalibus disseruit.

NULLI unquam concioni, Quirites, tam non solum apta, sed etiam necessaria hæc solennis Deorum comprecatio fuit, quæ vos admoneret, hos esse Deos, quos colere, venerari, precarique majores vestri instituissent: non illos, qui pravis & externis religionibus captas mentes velut furialibus stimulis, ad omne scelus & ad omnem libidinem agerent. Equidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar, invenio: si aliquid ignorabitis, ne locum negligentiæ dem: si omnia nudavero, ne nimium terroris offundam vobis, vereor. Quidquid dixero, minus quam pro atrocitate & magnitudine rei di-

ctum scitote esse. ut ad cavendum satis sit, dabitur opera à nobis. Bacchanalia tota jampridem Italia, & nunc per urbem etiam multis locis esse, non fama modo accepisse vos, sed crepitibus etiam ululatibusque nocturnis, qui personant tota urbe, certum habeo: cæterum quæ ea res sit, ignorare. alios Deorum aliquem cultum, alios concessum ludum & lasciviam esse credere: & qualecumque sit, ad paucos pertinere. Quod ad multitudinem eorum attinet, si dixero multa millia hominum esse, illico necesse est exterreamini, nisi adjunxero, qui qualesque sint. Primum igitur mulierum magna pars est, & is fons mali hujusce fuit: deinde simillimi fœminis mares, stuprati & constupratores, fanatici vigiles; vino, strepitibus, clamoribusque nocturnis attoniti. Nullas adhuc vires conjuratio, cæterum incrementum ingens virium habet, quod indies plures fiunt. Majores vestri, ne vos quidem, nisi quum aut vexillo in arce posito comitiorum causa exercitus eductus esset, aut plebi consilium tribuni edixissent, aut aliquis ex magistratibus ad concionem vocasset, forte temere coïre voluerunt: & ubicunque multitudo esset, ibi & legitimum rectorem multitudinis censebant debere esse. Quales primum nocturnos cœtus, deinde promiscuos mulierum ac virorum esse creditis? Si quibus ætatibus initientur mares sciatis; non misereat vos eorum solum, sed etiam pudeat. Hoc sacramento initiatos juvenes milites faciendos censetis, Quirites? iis ex obscœno sacrario eductis arma committenda? hi cooperti stupris suis alienisque, pro pudicitia conjugum ac liberorum vestrorum ferro decernent? Minus tamen esset, si flagitiis tantum effœminati forent, (ipsorum id magna ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mentem à fraudibus abstinuissent. Nunquam tantum malum in Repub. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his annis libidine, quicquid fraude, quicquid

quid scelere peccatum est, ex illo uno sacrario scitote ortum esse. Necdum omnia in quæ conjuraverunt, edita facinora habent. adhuc privatis noxiis (quia nondum ad Rempublicam opprimendam satis virium est) conjuratio sese impia tenet: crescit & serpit quotidie malum. jam majus est, quam ut capere id privata fortuna possit, ad summam Reipub. spectat. nisi præcavetis, Quirites, jam huic diurnæ legitime ab consule vocatæ, par nocturna concio esse poterit. Nunc illi vos singuli universos concionantes timent: jam ubi vos dilapsi domos & in rura vestra eritis, illi coïerint, consultabunt de sua salute simul, ac vestra pernicie. tum singulis vobis universi timendi erunt. Optare igitur unusquisque vestrum debet, ut bona mens suis omnibus fuerit: si quem libido, si furor in illum gurgitem abripuit, illorum eum, cum quibus in omne flagitium & facinus conjuravit, non suum judicet esse. Nequis etiam errore labatur vestrum quoque, non sum securus. Nihil enim in speciem fallacius est, quam prava religio. Ubi Deorum numen prætenditur sceleribus, subit animum timor, ne fraudibus humanis vindicandis divini juris aliquid immixtum violemus. Hac vos religione innumerabilia decreta pontificum, senatusconsulta, aruspicum denique responsa liberant. Quoties hoc patrum avorumque ætate negotium est magistratibus datum, ut sacra externa fieri vetarent, sacrificulos vatesque foro, circo, urbe prohiberent? vaticinos libros conquirerent, comburerentque, omnem disciplinam sacrificandi, præterquam more Romano, abolerent? Judicabant enim prudentissimi viri omnis divini humanique juris, nihil æque dissolvendæ religionis esse, quam ubi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur. Hæc vobis prædicenda ratus sum, ne qua superstitio agitaret animos vestros; quum demolientes nos Bacchanalia, discutientesque nefarios cœtus cerneretis. Omnia Diis propitiis volenti-

busque ea faciemus: qui quia suum numen sceleribus libidinibusque contaminari indigne ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt. nec patefieri, ut impunita essent, sed ut vindicarentur & opprimerentur, voluerunt. Senatus quæstionem extra ordinem de ea re mihi collegæque meo mandavit: nos, quæ ipsis nobis agenda sunt, impigre exsequemur: vigiliarum nocturnarum curam per urbem minoribus magistratibus mandavimus. Vos quoque æquum est, quæ vestra munia sunt, quo quisque loco positus erit, quod imperabitur, impigre præstare, & dare operam, ne quid fraude noxiorum periculi aut tumultus oriatur.

ORATIO
PHILIPPI MACEDONIS
ad legatos Romanorum.

ARGUMENTUM.

Philippus Macedo multa oppida Thessalorum, Perrhæbiorum, Maronitarum, aliorumque populorum, sua ditionis fecerat: quæ quum repetita permissu se Romanorum occupare diceret, communi voluntate atque uno consensu eam rem ii populi ad senatum deferunt. Senatus consulto legati tres (in quibus Q. Cæcilius Metellus fuit) ad disceptationem finiendam missi: quorum primo statim adventu de ea ipsa re concilium indictum est, ad quod etiam Philippus convenit. Cognita causa legati decernunt ut præsidia Macedonum ex urbibus Thessalorum & Perrhæbiorum deducerentur. Inde in Thraciam profecti, de urbibus ejus gentis cognoscunt. Philippus indigne ferebat, omnia non ex animi sui sententia & jure fieri. Itaque injurias suas in hanc sententiam legatis exposuit.

NON cum Maronitis mihi aut cum Eumene disceptatio est; sed etiam vobiscum Romani, à quibus nihil æqui me impetrare jamdiu animadverto.

verto. Civitates Macedonum quæ à me inter inducias defecerant, reddi mihi æquum censebam; non quia magna acceſſio ea regni futura eſſet (ſunt enim & parva oppida, & in finibus extremis poſita): ſed quia multum ad reliquos Macedonas continendos exemplum pertinebat. negatum eſt mihi. Bello Ætolico Lamiam oppugnare juſſus à conſule M. Acilio, quum diu fatigatus ibi præliis operibuſque eſſem; tranſcendentem me jam muros, à capta prope urbe revocavit conſul, & abducere copias inde coëgit. Ad hujus ſolatium injuriæ permiſſum eſt, ut Theſſaliæ Perrhæbiæque & Athamanum, recipererem quædam caſtella magis quam urbes. ea quoque ipſa vos mihi, Q. Cæcili, paucos ante dies ademiſtis. Pro non dubio paulo ante, ſi Diis placet, legati Eumenis ſumebant, quæ Antiochi fuerunt, Eumenem æquius eſſe quam me habere. id ego aliter longe judico eſſe. Eumenes enim non niſi viciſſent Romani, ſed niſi bellum geſſiſſent, manere in regno ſuo non potuit. Itaque ille veſtrum meritum habet, non vos illius: mei autem regni tantum aberat ut ulla pars in diſcrimine fuerit, ut tria millia talentum, & quinquaginta tectas naves, & omnes Græciæ civitates, quas antea tenuiſſem, pollicentem ultro Antiochum in mercedem ſocietatis, ſim aſpernatus. hoſtemque ei me eſſe prius etiam quam Manius Acilius exercitum in Græciam traiiceret, præ me tuli: & cum eo conſule belli partem quancunque mihi delegavit, geſſi: & inſequenti conſuli, L. Scipioni, quum terra ſtatuiſſet ducere exercitum ad Helleſpontum, non iter tantum per regnum noſtrum dedi, ſed vias etiam munivi, pontes feci, commeatus præbui: nec per Macedoniam tantum, ſed per Thraciam, ubi etiam inter cætera pax quoque præſtanda à barbaris erat. Pro hoc ſtudio meo erga vos, ne dicam merito, utrum adjicere vos Romani aliquid, & amplificare & augere regnum meum munificentia veſtra oportebat, an quæ habe-

rem aut meo jure, aut beneficio vestro, eripere? id quod nunc facitis. Macedonum civitates, quas regni mei fuisse fatemini, non restituuntur. Eumenes, tanquam ad Antiochum, spoliandum me venit. &, si Diis placet, decem legatorum decretum calumniæ impudentissimæ prætendit; quo maxime & refelli & coargui potest. Disertissime enim planissimeque in eo scriptum est; Chersonesum & Lysimachiam Eumeni dari. Ubi tandem Ænus, & Maronea, & Thraciæ civitates asscriptæ sunt? quod ab illis ne postulare quidem est ausus, id apud vos tanquam ab illis impetraverit, obtinebit? Quo in numero me apud vos esse velitis, referte. Si tanquam inimicum & hostem insectari propositum est; pergite, ut cœpistis, facere. Sin aliquis respectus est mei, ut socii atque amici regis; deprecor, ne me tanta injuria dignum judicetis.

ORATIO

LYCORTÆ PRÆTORIS ACHÆORUM, qua legatis Roman. respondet.

ARGUMENTUM.

Lacedæmonii apud Q. Cæcilium legatum primum, deinde Romæ apud senatum, de injuriis suis, quas ab Achæis acceperant, conquesti sunt. Inter cætera id quoque criminabantur, mœnia Lacedæmoniis ab iis diruta esse, abductam plebem venditam, Lycurgi leges ademptas. Legatio deinde decreta, cujus Appius Claudius princeps erat. Is quum dato consilio exposuisset Achæis, ægre ferre senatum quod Lacedæmoniis tot tamque graves clades intulissent, eademque fecissent eorum qui missi fuerant à Philopœmene, tum Lycortas prætor eorum ita objectis respondit.

DIFFICILIOR nobis, Appi Claudi, apud vos oratio est, quam Romæ nuper apud senatum fuit. Tunc enim Lacedæmoniis accusantibus respon-

respondendum erat: nunc à vobis ipsis accusati sumus, apud quos causa dicenda est. quam iniquitatem conditionis subimus illa spe, judicis animo te auditurum esse, posita contentione, qua paulo ante egisti. Ego certe, quum ea, quæ & hic antea apud Q. Cæcilium, & postea Romæ questi sunt Lacedæmonii, à te paulo ante relata sint, non tibi sed illis me apud te respondere credam. Cædem objicitis eorum, qui à Philopœmene prætore evocati ad causam dicendam interfecti sunt. Hoc ego crimen non modo à vobis Romani, sed ne apud vos quidem nobis objiciendum fuisse arbitror. Quid ita? quia in vestro fœdere erat, ut maritimis urbibus abstinerent Lacedæmonii. Quo tempore armis captis urbes, à quibus abstinere jussi erant, nocturno impetu occupaverunt; si T. Quintius, si exercitus Romanus, sicut antea in Peloponneso fuisset, eo nimirum capti & oppressi confugissent. quum vos procul essetis, quo alio, nisi ad nos socios vestros, quos antea Gytheo opem ferenteis, quos Lacedæmonem vobiscum simili de causa oppugnanteis viderant, confugerent? Pro vobis igitur justum piumque bellum susceptimus. Quod quum alii laudent, reprehendere ne Lacedæmonii quidem possint, Dii quoque ipsi comprobaverint, qui nobis victoriam dederunt; quonam modo ea quæ belli jure acta sunt, in disceptationem veniunt? quorum tamen maxima pars nihil pertinet ad nos. Nostrum est, quod evocavimus eos ad causam dicendam, qui ad arma multitudinem exciverant, qui expugnaverant maritima oppida, qui diripuerant, qui cædem principum fecerant? Quod vero illi venientes in castra interfecti sunt; vestrum est, Aræu & Alcibiade, qui nunc nos, si Diis placet, accusatis; non nostrum. Exules Lacedæmoniorum, quo in numero ii quoque duo fuerunt, & tunc vobiscum erant, quod domicilio sibi delegerant maritima oppida, se petitos credentes; in eos quorum opera patria ex-

extorres, ne in tuto quidem exilio posse conseneſcere ſe indignabantur, impetum fecerunt. Lacedæmonii igitur Lacedæmonios, non Achæi interfecerunt. nec jure, an injuria cæſi ſint, argumentari refert. At enim illa certe veſtra ſunt, Achæi, quod leges diſciplinamque vetuſtiſſimam Lycurgi ſuſtuliſtis, quod muros diruiſtis. Quæ utraque ab iiſdem objici quidem poſſunt; Quum muri Lacedæmoniis non à Lycurgo, ſed paucos ante annos ad diſſolvendam Lycurgi diſciplinam extructi ſint? Tyranni enim nuper eos arcem & munimentum ſibi, non civitati paraverunt. Et ſi exiſtat hodie ab inferis Lycurgus, gaudeat ruinis eorum, & nunc ſe patriam & Spartam antiquam agnoſcere dicat. Non Philopœmenem exſpectare, nec Achæos, ſed vos ipſi Lacedæmonii veſtra manibus amoliri & diruere omnia tyrannidis veſtigia debuiſtis. Veſtræ enim illæ deformes veluti cicatrices ſervitutis erant: & quum ſine muris per octingentos prope annos liberi, aliquando etiam principes Græciæ fuiſſetis, muris velut compedibus circumdatis vincti per centum annos ſerviſtis. Quod ad leges ademptas attinet: ego antiquas Lacedæmoniis leges tyrannos ademiſſe arbitror. nos non ſuas ademiſſe, quas non habebant, ſed noſtras leges dediſſe: nec male conſuluiſſe civitati, quum concilii noſtri eam fecerimus, & nobis miſcuerimus, ut corpus unum & concilium totius Peloponneſi eſſet. Tunc, opinor, ſi aliis ipſi legibus viveremus, alias iſtis injunxiſſemus; queri ſe iniquo jure eſſe, & indignari poſſent. Scio ego, Appi Claudi, hanc orationem, qua ſum adhuc uſus, neque ſociorum apud ſocios, neque liberæ gentis eſſe: ſed ſervorum verius diſceptantium apud dominos. Nam ſi non vana illa vox præconis fuit, qua liberos eſſe omnium primos Achæos juſſiſtis, ſi fœdus ratum eſt, ſi ſocietas & amicitia ex æquo obſervatur; cur ego quid Capua capta feceritis Romani, non quæro, vos rationem repoſcitis, quid Achæi La-

Lacedæmoniis bello victis fecerimus? Interfecti aliqui sunt, finge à nobis. Quid? vos senatores Campanos secuti non percussistis? Muros diruimus. vos non muros tantum, sed urbem & agros ademistis. Specie, inquis, æquum est fœdus apud Achæos; re precaria libertas: apud Romanos etiam imperium est. Sentio, Appi: & si non oportet, non indignor: sed oro vos, quantumlibet interfit inter Romanos & Achæos, modo ne in æquo hostes vestri nostrique apud vos sint, ac nos socii: imo ne meliore jure sint. Nam ut in æquo essent, nos fecimus, quum leges iis nostras dedimus, quum ut Achæi concilii essent, effecimus. Parum est victis, quod victoribus satis est. plus postulant hostes, quam socii habent. Quæ jurejurando, quæ monumentis literarum in lapide insculptis in æternam memoriam sancta atque sacrata sunt, ea cum perjurio nostro tollere parent. Veremur quidem vos, Romani, & si ita vultis, etiam timemus: sed plus & veremur & timemus Deos immortales.

Ex quadragesimo libro ab urbe condita.

ORATIO
PHILIPPI MACEDONIS
de sua liberorumque infelici conditione.

Argumentum.

Philippo regi Macedonum filii erant duo, Perseus & Demetrius. minor Demetrius multitudinis favorem emeruerat, gratus jam ab initio Romanis, legationum, quas pro patre impigre exequutus erat, nomine, aliisque præclaris rebus quæ in eo prælucebant. Hoc ipsum Perseus agre ferebat, quod eo pacto imperii summam mortuo patre ad eum deferendam esse facile appareret. Itaque sibi adsciscit Macedonum magnum numerum, qui secum patrem regem suapte natura in Roma-

Romanos odio atque ira concitatum, ad bellum incitarent. Nacti ejus rei occasionem alii alia in Romanos jaciebant, etiam præsente Demetrio. Impatiens iratum juvenis, amoris videlicet sui erga Romanos vehs igniculis agitatus, quæcunque in Romanos dicebant, extemplo dicto resellebat, ita patri se suspectum faciens. Inde in concilium adhibebatur quoties de Romanis erat consultandum. Ex eo vero colloquio Perseus viam sibi ad augendam eam suspicionem factam esse ratus, nunquam non ejus consilii sui perficiendi opportunitatem quærebat. Forte Bastarnæ quidam regii sanguinis ejus gentis, in Macedoniam venientes, sororem suam alteri liberorum Philippi se velle dare in matrimonium dixerant: quo nuncio Philippo supra modum lætanti; Quid hæc, inquit Perseus, profutura sunt nobis, quum fraude domestica plus immineat periculi quam præsidii ab externis auxiliis? Præterea post conditum lustrum, quum pro more juvenes regii suis quisque copiis stipati concurrerent, ita tamen ut Persei præsertim furore nihil ad justam prælii speciem præter ferrum deesset, eo certamine tandem longe superior Demetrii acies apparuit. Quod indigne passus Perseus quum ad convivium à fratre vocaretur, se adfuturum acerrime negat. Festo deinde die jactatis de ludicro utrinque sermonibus, speculator ex convivio Persei ad audiendum quæ jactarentur, forte Persei jussu egreditur: qui à juvenibus ex triclinio itidem Demetrii egressis vulneratus abscessit. Ejus rei ignarus Demetrius, mox, Quin comessatum, inquit, ad fratrem imus? Et iram, si qua forte ex certamine residet, nostra hilaritate lenimus? Conclamarunt omnes qui aderant, præter eos qui ausi erant facinus, eundum esse. Ita quum soli abnuerent, à Demetrio ire coguntur: ac falli sui non obliti, gladios sub veste occultant, quibus se, si quæ vis forte oriretur, defenderent. Speculatores in vestibulo ædium Persei stabant, qui extemplo ingressi ad Perseum, nunciant Demetrium venire inter

multos

multos gladiis cinctos. Hoc nuncio permotus Perſeus vultu in re trepida, claudi quam primum januam jubet. Ita nequicquam pulſatis foribus domum ſuam totius ejus rei ignarus Demetrius ad convivium redit. Poſtero die quum primum licuit, in regiam ad Patrem Perſeusire pergit: quem quum ſolito triſtiorem Philippus animadverteret, quid ea mœſtitia portenderet, rogat. Perſeus ordine rem totam exponit. Tum pater & Demetrium vocari & amicos aliquot jubet. Quibus miſeram ſuam & liberorum conditionem ita, ut ſequitur, indicavit. Poſt patrem Perſeus pejor Demetrium parricidii accuſat: ſequuta eſt deinde rei defenſio.

SEDEO miſerrimus pater judex inter duos filios; accuſatorem parricidii, & reum; aut confecti aut admiſſi criminis labem apud meos inventurus. Jampridem quidem hanc procellam imminentem timebam, quum vultus inter vos minime fraternos cernerem, quum voces quaſdam exaudirem: ſed interdum ſpes animum ſubibat, deflagrare iras veſtras, purgari ſuſpiciones poſſe, etiam hoſtes armis poſitis fœdus iciſſe, & privatas multorum ſimultates finitas, ſubituram vobis aliquando germanitatis memoriam, puerilis quondam ſimplicitatis conſuetudiniſque inter vos, meorum denique præceptorum: quæ vereor, ne vana ſurdis auribus cecinerim. Quoties ego audientibus vobis, deteſtatus exempla diſcordiarum fraternarum, horrendos eventus eorum retuli, quibus ſe ſtirpemque ſuam, domos, regna, funditus evertiſſent? Meliora quoque exempla parte altera poſui; ſociabilem conſortionem inter binos Lacedæmoniorum reges, ſalutarem per multa ſecula ipſis patriæque. Eandem civitatem, poſtquam mos ſibi cuique rapiendi tyrannidem exortus ſit, everſam. Jam hos Eumenem Attalumque fratres, à quam exiguis rebus, prope ut puderet regii nominis, mihi, Antiocho, & cuilibet regum hujus ætatis, nulla re magis, quam fraterna

terna unanimitate regnum æquasse. Ne Romanis quidem exemplis abstinui, quæ aut visa aut audita habebam: T. & L. Quintiorum, qui bellum mecum gesserunt; P. & L. Scipionum, qui Antiochum devicerunt: patris patruique eorum; quorum perpetuam vitæ concordiam mors quoque misceuit. Neque vos illorum scelus, similisque sceleri eventus deterrere à vecordi discordia potuit: neque horum bona mens, bona fortuna, ad sanitatem flectere. Vivo & spirante me hæreditatem meam ambo & spe & cupiditate improba crevistis. Eousque me vivere vultis, donec alterius vestrum superstes, haud ambiguum regem alterum mea morte faciam. Nec fratrem, nec patrem potestis pati. nihil cari, nihil sancti est: in omnium vicem regni unius insatiabilis amor successit. Agite! conscelerate aures paternas: decernite criminibus, mox ferro decreturi: dicite palam, quicquid aut veri potestis, aut comminisci libet. Reseratæ aures sunt, quæ posthac secretis alterius ab altero criminibus claudentur.

ORATIO
PERSEI ACCUSATORIS
in Demetrium fratrem parricidii reum.

APERIENDA nimirum nocte janua fuit, & armati comessatores accipiendi, præbendumque ferro jugulum, quando non creditur nisi perpetratum facinus: & eadem petitus insidiis audio, quæ latro atque insidiator. Non nequicquam isti unum Demetrium filium te habere, me subditum & pellice genitum appellant. nam si gradum, si caritatem filii apud te haberem, non in me quærentem deprehensas insidias, sed in eum, qui feciſſet, sævires. Nec adeo tibi vilis vita esset nostra, ut nec præterito periculo meo movereris, neque futuro, si insidiantibus sit impune. Itaque si mori tacitum

opor-

oportet, taceamus, precati tantum Deos, ut à me cœptum scelus in me finem habeat, nec per meum latus tu petaris. Sin autem, quod circumventis in solitudine natura ipsa subjicit, ut hominum quos nunquam viderint, fidem tamen implorent; mihi quoque ferrum in me strictum cernenti, vocem mittere liceat. Per te patrium nomen, quod, utri nostrum sanctius sit, jampridem sentis, ita me audias, precor, tanquam si voce & comploratione nocturna excitus mihi queritanti interveniſſes, Demetrium cum armatis nocte intempesta in vestibulo meo deprehendiſſes. Quod tum vociferater in re præsenti pavidus, hoc nunc postero die queror. Frater, non comessantium in vicem jamdiu vivimus inter nos: regnare utique vis: huic spei tuæ obstat ætas mea, obstat gentium jus, obstat vetustus Macedoniæ mos, obstat vero etiam patris judicium. Huc transcendere, nisi per meum sanguinem, non potes. omnia moliris & tentas. adhuc seu cura mea, seu fortuna, restitit parricidio tuo. Hesterna die in lustratione, & decursu, & simulacro ludicro pugnæ, funestum prope prælium fecisti: nec me aliud à morte vindicavit, quam quod me ac meos vinci passus sum. Ab hostili prælio, tanquam fraterno lusu, pertrahere me ad cœnam voluisti. Credis me, pater, inter inermes convivas cœnaturum fuisse, ad quem armati comessatum venerunt? credis nihil à gladiis nocte periculum fuisse, quem fudibus te inspectante prope occiderunt? Quid hoc noctis? quid inimicus ad iratum, quid cum ferro succinctis juvenibus venis? Convivam me tibi committere ausus non sum, comessatorem te cum armatis venientem recipiam? Si aperta janua fuisset, funus meum parares hoc tempore, pater, quo querentem audis. Nihil ego, tanquam acculator criminose, nec dubia argumentis colligenda ago. Quid enim? negat se cum multitudine veniſſe ad januam meam? an ferro succinctos secum fuisse? Quos nomina-

minavero, accerſe, poſſunt quidem omnia audere qui hoc auſi ſunt, non tamen audebunt negare. Si deprehenſos intra limen meum cum ferro ad te deducerem, pro manifeſto haberes; fatentes pro deprehenſis habe. Execrare nunc cupiditatem regni, & furias fraternas concita! ſed ne ſint cæcæ pater, execrationes tuæ, diſcerne & diſpice inſidiatorem, & petitum inſidiis: noxium huic eſſe caput. Qui occiſurus fratrem fuit, habeat etiam iratos paternos Deos: qui periturus fraterno ſcelere fuit, perfugium in patris miſericordia & juſtitia habeat. Quo enim alio confugiam, cui non ſolemne luſtrale exercitus tui, non decurſus militum, non domus, non epulæ, non nox ad quietem data naturæ beneficio mortalibus, tuta eſt? Si iero ad fratrem invitatus, moriendum eſt: Si recepero intra januam comeſſatum fratrem, moriendum eſt. nec eundo, nec manendo inſidias evito. Quo me conferam? nihil præter Deos, pater, & te colui: non Romanos habeo, ad quos confugiam: periiſſe expetunt, quia tuis injuriis doleo: quia tibi ademptas tot urbes, tot gentes, modo Thraciæ maritimam oram, indignor, nec me, nec te incolumi, Macedoniam ſuam futuram ſperant. Si me ſcelus fratris, te ſenectus, abſumpſerit, aut nec ea quidem exſpectata fuerit; regem regnumque Macedoniæ ſua futura ſciunt. Si quid extra Macedoniam tibi Romani reliquiſſent, mihi quoque id relictum crederem receptaculum. At in Macedonibus ſatis præſidii eſt. Vidiſti heſterno die impetum in me militum. Quid illis defuit, niſi ferrum? quod illis defuit interdiu, convivæ fratris noctu aſſumpſerunt. Quid de magna parte principum loquar, qui in Romanis ſpem omnem dignitatis & fortunæ poſuerunt: & in eo, qui omnia apud Romanos poteſt, neque hercule iſtum mihi tantum fratri majori, ſed prope eſt, ut tibi quoque ipſi regi & patri præferant. Iſte enim eſt, cujus beneficio pœnam tibi ſenatus remiſit, qui nunc re

ab

armis Romanis protegit, qui tuam senectutem
bligatam & obnoxiam adolescentiæ suæ esse æ-
quum censet. Pro isto Romani stant, pro isto omnes
rbes tuo imperio liberatæ, pro isto Macedones,
ui pace Romana gaudent: mihi præter te pater,
uid usquam aut spei aut præsidii est? Quo spectare
llas literas ad te nunc missas T. Quintii credis, qui-
us bene te consuluisse rebus tuis ait, quod Deme-
ium Romam miseris, & hortatur, ut iterum &
um pluribus legatis, & primoribus quoque Mace-
donum, remittas eum? T. Quintius nunc est au-
ctor omnium rerum isti, & magister. Eum sibi, te
bdicato patre, in locum tuum substituit, illinc ante
omnia clandestina concocta sunt consilia. Quæru-
tur adjutores consiliis, quum te plures, & principes
Macedonum, cum isto mittere jubet: qui hinc inte-
gri & sinceri Romam eunt, Philippum regem se ha-
bere credentes, imbuti illic & infecti Romanis de-
linimentis redeunt. Demetrius iis unus omnia est
eum jam regem vivo patre appellant. Hæc si indi-
gnor, audiendum est statim, non ab aliis solum,
sed etiam à te, pater, cupiditatis regni crimen. E-
go vero, si in medio ponitur, non agnosco: quem
enim suo loco moveo, ut ipse in ejus locum suc-
cedam? Unus ante me pater est: & ut diu sit,
Deos rogo. Superstes (& ita sim, si merebor, ut
ipse me esse velit) hereditatem regni, si pater tradet,
accipiam. Cupit regnum, & quidem scelerate cu-
pit, qui transcendere festinat ordinem ætatis, natu-
æ, moris Macedonum, juris gentium. Obstat frater
major, ad quem jure, voluntate etiam patris, re-
gnum pertinet. Tollatur: non primus regnum fra-
terna cæde petiero. Pater senex, & filio solus orba-
tus, de se magis timebit, quam ut filii necem ulci-
scatur. Romani lætabuntur, probabunt, defendent
factum. Hæ spes incertæ, pater, sed non inanes sunt.
Ita enim res se habet: periculum vitæ propellere
à me potes, puniendos eos, qui ad me interficien-

dum

dum ferrum sumpserunt: si facinori eorum successerit, mortem meam idem tu persequi non poteris.

ORATIO DEMETRII, parricidii rei.

OMNIA, quæ reorum antea fuerant auxilia, pater, præoccupavit accusator. Simulatis lacrymis in alterius perniciem, veras meas lacrymas suspectas tibi fecit. quum ipse, ex quo ab Roma redii, per occulta cum suis colloquia dies noctesque insidietur ultro mihi; non insidiatoris modo, sed latronis manifesti & percussoris speciem induit. Periculo suo te exterret, ut innoxio fratri per eundem te maturet perniciem. Perfugium sibi nusquam gentium esse ait, ut ego ne apud te quidem quicquam spei reliquæ habeam. Circumventum, solum, inopem, invidia gratiæ externæ, quæ obest potius, quam prodest, onerat. Jam illud quam accusatorie, quod noctis hujus crimen miscuit cum cætera insectatione vitæ meæ? Ut & hoc, quod jam quale sit scies, suspectum alio vitæ nostræ tenore faceret: & illam vanam criminationem spei, voluntatis, consiliorum meorum, nocturno hoc ficto & composito argumento fulciret. Simul & illud quæsivit, ut repentina & minime præparata accusatio videretur; quippe ex noctis hujus metu & tumultu repentino exorta. Oportuit autem, Perseu, si proditor ego patris regnique eram, si cum Romanis, si cum aliis inimicis patris inieram consilia, non exspectatam fabulam noctis hujus esse, sed proditionis meæ ante me accusatum: si illa separata ab hac vana accusatio erat, invidiamque tuam adversus me magis, quam crimen meum indicatura, hodie quoque eam aut prætermitti, aut in aliud tempus differri: ut perspiceretur, utrum ego tibi, an tu mihi novo qui-

quidem & singulari genere odii, insidias fecisse. Ego tamen, quantum in hac subita perturbatione potero, separabo ea quæ tu confudisti: & noctis hujus insidias aut tuas aut meas detegam. Occidendi sui consilium me iniisse, videri vult: ut scilicet majore fratre sublato, cujus jure gentium, more Macedonum, tuo etiam, ut ait, judicio regnum est futurum; ego minor in ejus quem occidissem, succederem locum. Quid ergo illa sibi vult pars altera orationis, qua Romanos à me cultos ait, atque eorum fiducia in spem regni me venisse? Nam si & in Romanis tantum momenti esse credebam, ut quem vellent, imponerent Macedoniæ regem, & meæ tantum apud eos gratiæ confidebam; quid opus parricidio fuit? An ut cruentum fraterna cæde diadema gererem? ut illis ipsis, apud quos aut vere aut certe sim ulata probitate partam gratiam habeo, si quam forte habeo, execrabilis & invisus essem? nisi T. Quintium credis, cujus virtute & consiliis me nunc arguis regi, quum & ipse tali pietate vivat cum fratre, mihi fraternæ cædis fuisse auctorem. Idem non Romanorum solum gratiam, sed Macedonum judicia, ac pene omnium Deorum hominumque consensum collegit, per quæ omnia se mihi parem in certamine non futurum crediderit, idem tanquam in aliis omnibus rebus inferior essem, ad sceleris spem ultimam confugisse me insimulat. Vis hanc formulam cognitionis esse, ut uter timuerit, ne alter dignior videretur regno, is consilium opprimendi fratris cepisse judicetur? Exequamur tamen quocunque modo confecti ordinem criminis. Pluribus modis se petitum criminatus est, & omnes insidiarum vias in unum diem contulit. Volui interdiu eum post lustrationem, quum concurrimus, & quidem, si Diis placet, lustrationum die occidere: volui, quum ad cœnam invitavi, veneno scilicet tollere: volui, quum comessatum gladiis accincti me sequuti sunt, ferro interficere. Tempora quidem qualia

sint ad parricidium electa, vides; lusus, conviviī comessationis. Quis dies? qualis? quo lustratus exercitus, quo inter divisam victimam prælatis omnium, qui unquam fuere, Macedoniæ regum armis regiis, duo soli tua regentes latera, pater, prævecti sumus, & sequutum est Macedonum agmen. Hoc ego, etiam siquid ante admisissem piaculo dignum, lustratus & expiatus sacro, tum quam maxime in hostiam itineri nostro circumdatam intuens, parricidium, venena, gladios, in comessationem præparatos, volutabam in animo. Ut quibus aliis deinde sacris contaminatam omni scelere mentem expiarem? Sed cæcus criminandi cupiditate animus, dum omnia suspecta efficere vult, aliud alio confundit. Nam si veneno te inter cœnam tollere volui, quid minus aptum fuit, quam pertinaci certamine & concursu iratum te efficere? Ut merito, sicut feci, invitatus ad cœnam abnueres? quum autem iratus negasses, utrum ut placarem te danda opera fuit, ut aliam quærerem occasionem, quoniam semel venenum paraveram: an ab illo consilio velut transiliendum ad aliud fuit, ut ferro te, & quidem eo die, per speciem comessationis occiderem? Quo deinde modo, si te metu mortis credebam cœnam evitasse meam, non ab eodem metu comessationem quoque evitaturum existimabam? Non ea res, qua erubescam, pater, si die festo inter æquales largiore vino sum usus. Tu quoque velim inquiras, qua lætitia, quo lusu apud me celebratum hesternum convivium sit, illo etiam (pravo forsitan) gaudio provehente, quod in juvenili armorum certamine pars nostra non inferior fuerat. miseria hæc & metus crapulam facile excusserunt, quæ si non intervenissent, insidiatores nos sopiti jaceremus. Si domum tuam expugnaturus, capta domo dominum interfecturus eram, non temperassem vino in unum diem? non milites abstinuissem meos? Et ne ego me solus nimia simplicitate tuear, ipse

quo-

quoque minime malus ac suspicax frater, nihil aliud dico, inquit, nihil arguo, nisi quod cum ferro conflatum venerunt. Si quæram, unde id ipsum scieris; necesse erit te fateri, aut speculatorum tuorum plenam domum fuisse meam, aut illos ita aperte sumpsisse ferrum, ut omnes viderent. Et ne quid ipse aut prius inquisisse, aut nunc criminose argumentari videretur, te quærere ex iis quos nominasset, jubebat, an ferrum habuissent? ut tanquam in re dubia quum id quæsisses, quod ipsi fatentur, pro convictis haberentur. Quin tu illud quæri jubes, num tui occidendi causa ferrum sumpserint? num me auctore & sciente? Hoc enim videri vis, non illud quod fatentur & palam est, & sui se tuendi causa sumpsisse dicunt. Recte an perperam fecerint, ipsi sui facti rationem reddent. Meam causam, quæ nihil eo facto contingitur, ne miscueris: aut explica, utrum aperte an clam te aggressuri fuerimus. Si aperte, cur non omnes ferrum habuimus? cur nemo præter eos qui tuum speculatorem pulsarunt? si clam, quis ordo consilii fuit? Convivio soluto, quum comessator ego discessissem, quatuor substitissent, ut sopitum te aggrederentur? quomodo fefellissent, & alieni, & mei, & maxime suspecti, quia paulo ante in rixa fuerant? quomodo autem trucidato te ipsi evasuri fuerint? quatuor gladiis domus tua capi & expugnari potuit. Quin tu omissa ista nocturna fabula, ad id quod doles, quod invidiam urit, reverteris? Cur usquam regni tui mentio fit, Demetri, cur dignior patris fortunæ successor quibusdam videris, quam ego? cur spem meam, quæ si tu non esses, certa erat, dubiam & solicitam facis? Hæc sentit Perseus, etsi non dicit: hæc istum inimicum, hæc accusatorem faciunt: hæc domum, hæc regnum tuum, criminibus & suspicionibus replent. Ego autem, pater, quemadmodum nec nunc sperare regnum, nec ambigere unquam de eo forsitan debeam, quia minor sum, quia

tu me majori cedere vis; sic illud nec debui facere, nec debeo, ut indignus te patre, indignus omnibus videar. Id enim vitiis meis, non cedendi, cui jus fasque est, modestia consequar. Romanos objicis mihi: & ea quæ gloriæ esse debent, in crimen vertis. Ego nec obses Romanis ut traderer, nec ut legatus mitterer Romam, petii: à te missus, ire non recusavi: utroque tempore ita me gessi, ne tibi pudori, ne regno tuo, ne genti Macedonum essem. Itaque mihi cum Romanis amicitiæ causa tu fuisti, pater: quoad tecum illis pax manebit, mecum quoque gratia erit; si bellum esse cœperit, qui obses, qui legatus pro patre non inutilis fui, idem hostis illis acerrimus ero. Nec hodie ut prosit mihi gratia Romanorum, postulo: ne obsit, tantum deprecor: nec in bello cœpit, nec ad bellum reservatur. Pacis pignus fui, ad pacem retinendam legatus missus sum: neutra res mihi nec gloriæ nec crimini sit. Ego si quid impie in te, pater, si quid scelerate in fratrem admisi, nullam deprecor pœnam; si innocens sum, ne invidia conflagrem, quum crimine non possim, deprecor. Non hodie me primum frater accusat: sed hodie primum aperte, nullo meo in se merito. Si mihi pater succenseret, te majorem fratrem pro minori deprecari oportebat, te adolescentiæ, te errori veniam impetrare. In eo ubi præsidium esse oportebat, ibi exitium est. E convivio & comessationibus prope semisomnus raptus sum ad causam parricidii dicendam, sine advocatis, sine patronis, ipse pro me dicere cogor. Si pro alio dicendum esset, tempus ad meditandum & componendam orationem sumpsissem, quum quid aliud quam ingenii fama periclitaretur? Ignarus quid arcessitus essem, et iratum & jubentem dicere causam, fratrem accusantem audivi. Ille diu ante præparata meditata in me oratione est usus: ego id tantum temporis, quo accusatus sum, ad cognoscendum quid ageretur, habui. Utrum momento illo horæ accusatorem audirem?

rem? an defensionem meditaret? Attonitus repentino atque inopinato malo, vix quid objiceretur, intelligere potui: nedum satis sciam quo modo me tuear. Quid mihi spei esset, nisi patrem judicem haberem? apud quem etiam si caritate à fratre majore vincor, misericordia certe reus vinci non debeo. Ego enim ut me mihi ubique serves, precor: ille ut me in securitatem suam occidas, postulat. Quid eum quum regnum ei tradideris, facturum credis in me esse, qui jam nunc sanguine meo sibi indulgeri æquum censet?

ORATIO
T. SEMPRONII PRÆTORIS ad L. Minucium legatum.

ARGUMENTUM.

L. Minucius legatus, & duo tribuni militum, regressi Romam ex Hispania, nunciarant senatui qua prospere ac feliciter illic gesta erant, inter alia duo secunda prælia, Celtiberorum deditionem, confectam provinciam esse. Id tamen postularant, ut Q. Fulvio inde exercitum deducere liceret: milites enim jam ultra in ea provincia retineri non posse, alioqui injussu abituros esse, aut certe seditionem moturos. T. erat Sempronius prætor, cui ea provincia decreta erat. Is, nequid faceret quod è Repub. non videretur, jam ex Minucio ipso quærit, quidnam sentiat ea in re faciundum.

QUÆRO de te, L. Minuci, quum confectam provinciam nuncies, existimesne Celtiberos perpetuo in fide mansuros ita, ut sine exercitu ea provincia obineri possit? Si neque fide barbarorum quicquam recipere aut affirmare nobis potes, & habendum illic utique exercitum censes; utrum tandem auctor senatui sis supplementum in Hispaniam mittendi? ut ii modo, quibus emerita stipendia sint, milites dimittantur: veteribus militibus tirones im-

misceantur? An deductis de provincia veteribus legionibus novas conscribendi & mittendi: quum contemptum tyrocinium etiam mitiores barbaros excitare ad rebellandum posset? Dictu, quam re facilius sit, provinciam ingenio ferocem rebellatricem confeciſſe. Paucæ civitates, ut quidem ego audio, quas vicina maxime hyberna premebant, in jus ditionemque venerunt, ulteriores in armis sunt. quæ quum ita sint: ego jam hinc prædico, P. C., me exercitu eo, qui nunc est, Rempubl. administraturum: si deducat secum Flaccus legiones, loca pacata me ad hybernacula electurum, neque novum militem ferociſſimo hosti objecturum.

ORATIO

Q. CÆCILII METELLI, ad M. Lepidum & M. Fulvium censores declaratos, de reconciliatione.

ARGUMENTUM.

M. Æmilius Lepidus, pontifex maximus, & M. Fulvius, graves jam sæpe ac diu ante invicem exercuerant inimicitias, quum omnium tribuum consensu creati censores fuere. Declarati quum nihilo magis redirent in gratiam, quam ante communem magistratum: id agre passi primores senatorum, ad eos, ad aram Martis dimissis comitiis pro more considentes, veniunt: inter quos Q. Metellus pro omnibus unus in hæc verba ad reconciliationem eos deducere ac revocare conabatur.

NON obliti sumus, censores, vos paulo ante ab universo populo Romano moribus nostris præpositos esse: & nos à vobis & admoneri & regi, non vos à nobis debere. Indicandum tamen est, quid omneis bonos in vobis aut offendat, aut certe mutatum malint. Singulos quum intuemur, M. Æmili, M. Fulvi, neminem hodie in civitate habemus, quem, si revocemur in suffragium, velimus

vobis

vobis prælatum esse. Ambo quum simul aspicimus, non possumus non vereri, ne male comparati sitis, nec tantum Reipub. prosit, quod omnibus nobis egregie placetis, quam quod alter alteri displicetis, noceat. Inimicitias per annos multos vobis ipsis graves & atroces geritis: quæ, periculum est, ne ex hac die nobis & Reipub. quam vobis graviores fiant. De quibus causis hoc timeamus, multa succurrunt quæ dicerentur; nisi forte implacabiles vestræ iræ implicaverint animos vestros. Has ut hodie, ut in isto templo finiatis simultates, quæsumus vos universi; & quos conjunxit suffragiis suis populus Romanus, hac etiam reconciliatione gratiæ conjungi à nobis sinatis. Uno animo, uno consilio legatis senatum, equites recenseatis, agatis censum, lustrum condatis, quod omnibus fere precationibus nuncupabitis verbis, Ut eo res mihi collegæque meo bene & feliciter eveniat, ita ut vere, ut ex animo velitis evenire: efficiatisque, ut quod Deos precati estis, id vos velle etiam homines credamus. T. Tatius & Romulus, in cujus urbis medio foro acie hostes concurrerant, ibi concordes regnarunt. Non modo simultates, sed bella quoque finiuntur: ex infestis hostibus plerunque socii fideles, interdum etiam cives fiunt. Albani diruta Alba Romam traducti sunt: Latini Sabini in civitatem accepti. Vulgatum illud quia verum erat, in proverbium venit: Amicitias immortaleis, inimicitias mortaleis debere esse.

ORATIO
PHILIPPI REGIS MACEDONUM
ad Antigonum de regni hereditate.

ARGUMENTUM.

Perseus, major Philippi liberorum, non æquo animo ferens, audita invicem accusatione ac defensione parricidii, à patre de ea re judicium in aliud tempus dila-

tum esse, ubi disquisitionibus atque inquisitionibus in vitam & mores utriusque compertum esset, uter culpandus foret: nec die nec nocte quicquam praetermittebat, quod ad augendam suspicionem finiendamque quam primum disceptationem pertineret. Ac ejus (puto) importunitate ac querelis pater rex victus, Romam legatos duos, quos in neutram partem inclinare putabat, re vera Persei fautores, mittit, qui de iis ipsis quae in Demetrium congesta crimina erant, cognoscerent. Ii erant Philocles & Apelles, qui Roma in Macedoniam regressi, literas falsas adulterino T. Quintii signo notatas, regi reddiderunt, quibus facile apparebat, crimina Persei in fratrem jacta, vera esse. Tum vero Perseus jam victoriam prope in manibus cernens, rursus fratrem apud patrem accusat: quo quidem judicio nihil palam contra reum pronunciatum, ut dolo potius interficeretur. Itaque ab Thessalonica Demetriadem profecturus Philippus, Dida quodam pratore, qui Persei partium erat, comite, Demetrium ad Astreum Paonia oppidum mittit. Nec abest suspicio quin ei Dida digredienti de filia occidendo mandata pater dederit. Profecti ab Astreo Heracleam, cum aliis canam illic hilariter celebrant: quo in convivio spoto veneno, non ita multo post & patris crudelitatem, & fratris parricidium, & Didae scelus conquirens innoxius juvenis absumptus est. Exinde pater rex comperta morte, conscientia scelerum premente, vitam tristem ac miserabilem egit. Jam Antigonus erat Antigoni alterius (Philippi tutor fuerat) nepos, qui amicus Philippi permanserat. Is per invidiam legatorum supra nominatorum, qui literis falsis confixmarant crimina Persei in fratrem Demetrio occiso, animo suo proponens, mortuo quoque patre magnum sibi à Perseo periculum fore, Philippum quotidie solicitabat ad veritatem criminis explorandam. Ac forte Xychus consilii particeps, quum ipsi obvius egredienti à Philippo foret, ejus indicio ad Philippum ut conscius defertur. Adductus, parvo metu injecto ordinem

omnem

omnem facinoris exponit. De legatis sumptum supplicium. Detectas esse fraudes audiens Perseus, non temere se patri committere ausus, procul inde abfuit. Philippus deinde per occasionem Antigono voluntatem suam de regni hereditate, quam ad eum se mortuo venturam destinabat, in hac verba declaravit.

QUANDO in eam fortunam veni, Antigone, ut orbitas mihi, quam alii detestantur parentes, optabilis esse debeat; regnum, quod à patruo tuo forti, non solum fideli tutela ejus custoditum & auctum etiam accepi, id tibi tradere in animo est. Te unum habeo, quem dignum regno judicem: si neminem haberem, perire & extingui id mallem, quam Perseo scelestæ fraudis præmium esse. Demetrium excitatum ab inferis restitutumque credam mihi, si te, qui morti innocentis, qui meo infelici errori, unus inlacrymasti, in locum ejus substitutum relinquam.

ORATIONES
ex CORN. TACITO collectæ.

ORATIO VIBULENI.
Ex libro 1 Annal.

ARGUMENTUM.

Ineunte Tiberii imperio, Pannonicus Romanorum exercitus gravissimos motus & seditiones concitavit. Tumultuose flagitabat miles missionem ad id tempus quod multitudo definiret : stipendia vero liberaliora, & remissius in se jus centurionum. Pro se quisque tumultum augebat : sed præter cæteros Vibulenus, ex infima face miles gregarius, seditiosas & falsas voces jactavit, quas in oratiunculam hanc concluſit Tacitus. Hic ut ardentem jam imperatoris Blæsi invidiam etiam inflammaret, falsum crimen commentus, in eum debacchatus est astante militum furiosa multitudine. Cædem fratris sui, & fratrem ipsum ementitus, in eum conjecit.

VOS quidem, *inquit*, his innocentibus & miserrimis lucem & spiritum reddidistis : sed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem missum ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proxima jugulavit per gladiatores suos, quos in exitium militum habet atque armat. Respon-

sponde Blæse, ubi cadaver abjecerit? ne hostes quidem sepulturæ invident. Cum osculis, cum lacrymis dolorem meum implevero, me quoque trucidari jube; dum interfectos nullum ob scelus, sed quia utilitati legionum consulebamus, hi sepeliant.

ORATIO
CLEMENTIS CENTURIONIS.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Improviso Lunæ defectu sævientis antea & seditione æstuantis exercitus animi sunt territi. Qua occasione Drusus sibi utendum ad restinguendam seditionem ratus, summisit aliquot sanioris mentis milites, in his Clementem centurionem ad commonendos, injectis de industria sermonibus, milites. Hic passim quum in cætus aliquos incidisset, concinnculam hanc habebat, qua in furorem tumultuantium militum invehebatur.

QUOUSQUE filium imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis? Percennione & Vibuleno sacramentum dicturi sumus? Percennius & Vibulenus stipendia militibus, agros emeritis largientur? Denique pro Neronibus & Drusis, imperium populi Romani capessent? Quin potius ut novissimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam sumus? Tarda sunt quæ in commune expostulantur: Privatam gratiam statim mereare, statim recipias.

ORATIO
GERMANICI CÆSARIS.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Præerat Germanicus Cæsar duobus exercitibus, qui in Germania propter Rhenum erant. Eorum inferior qui dicebatur, Pannonicum illum imitatus, graviere-

etiam motus cieri cœpit: dein ad omnem audaciam & furorem prorupit. Causas seditionis præbuit eadem quas & Pannonicus ille quem diximus. Sed eadem illa postulabat multo imperiosius multoque ferocius. Manus à centurionibus, tribunis, legatu, qui à senatu missi erant, non abstinuit: sed vix ab ipso Germanico. Qui uxori tum gravidæ & filiolo suo metuens, quos in iis castris secum habebat, decrevit eos in Treviros mittere. Legiones magnam sibi ignominiæ notam inuri, si id fieret, judicarunt. Quamobrem deprecatum ad Germanicum, ne id faceret, venerunt. Hac ille arrepta occasione usus est ad increpandam exercitus amentiam: itaque hac oratione graviter eos objurgat. Facti indignitatem exemplis aliorum, & malefactorum per seditionem hanc perpetratorum commemoratione, demonstrat. Indignos tantis imperatoribus dicit, quorum auspiciis militarunt.

NON mihi uxor, aut filius, patre & Republ. cariores sunt: sed illum quidem sua majestas, imperium Romanum cæteri exercitus defendent: Conjugem & liberos meos, quos pro gloria vestra libens ad exitium offerrem, nunc procul à furentibus summoveo, ut quidquid istuc sceleris imminet, meo tantum sanguine pietur; neve occisus Augusti pronepos, interfecta Tiberii nurus, nocentiores vos faciat. Quid enim per hos dies inausum, intemeratumve vobis? Quod nomen huic cœtui dabo? Militesne appellem? qui filium imperatoris vestri vallo & armis circumsedistis: an cives? quibus tam projecta senatus auctoritas. Hostium quoque jus, & sacra legationis, & fas gentium rupistis. Divus Julius seditionem exercitus verbo uno compescuit, Quirites vocando, qui sacramentum ejus detrectabant. Divus Augustus vultu & aspectu Actiacas legiones exterruit. Nos, ut nondum eosdem, ita ex illis ortos, si Hispaniæ Syriæve miles aspernaretur, tamen mirum & indignum erat: Primane

mane & vicesima legiones, illa signis à Tiberio acceptis, tu tot prœliorum socia, tot præmiis aucta, egregiam duci vestro gratiam referentis? Hunc ego nuncium patri, læta omnia aliis è provinciis audienti, feram? ipsius tyrones, ipsius veteranos, non missione, non pecunia satiatos: Hic tantum interfici centuriones, ejici tribunos, includi legatos: infecta sanguine castra, flumina: meque precariam animam inter insensos trahere? Cur enim primo concionis die ferrum illud quod pectori meo infigere parabam, detraxistis? O improvidi amici! melius & amantius ille qui gladium offerebat: Cecidissem certe nondum tot flagitiorum exercitui meo conscius: Legissetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam fineret, Vari tamen & trium legionum ulciscereturr. Neque enim Dii sinant ut Belgarum, quanquam offerentium, decus istud & claritudo sit, subveniisse Romano nomini, compressisse Germaniæ populos. Tua, dive Auguste, cœlo recepta mens; tua, pater Druse, imago, tui memoria, iisdem istis cum militibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque civiles in exitium hostibus vertant. Vos quoque quorum alia nunc ora, alia pectora contueor; si legatos senatui, obsequium imperatori, si mihi conjugem ac filium redditis, discedite à contactu, ac dividite turbidos. Id stabile ad pœnitentiam, id fidei vinculum erit.

ORATIO SEGESTIS.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Chatti erant populi trans Rhenum, vicinos habebant Ubios. In his populis erant potentissimi duo, Arminius & Segestes: ille gener, hic socer. Sed Segestes in Romanorum fidem se contulerat: Arminius cruentum bellum

adversus Romanos gesserat, & tres legiones, quibus præerat Varus, ceciderat. Aliquot post annis redintegrato bello à Germanico Cæsare perstitit in Romanorum fide Segestes: Arminius inveteratas inimicitias eo bello in Romanos expromptit, & se ducem Germanis præbuit. Obsessus Segestes à suis popularibus, Romanorum auxilium imploravit, liberatus ad eos confugit. Sed filiam habebat secum, quæ gravida erat ex Arminio: & filium qui ancipiti fide erga Romanos fuerat. Itaque ad Germanicum quum venisset, deprecator fuit non suæ tantum, sed filii & filiæ suæ salutis: sibique auxilium calamitatis, filio erroris veniam, filiæ scelerati mariti impunitatem postulavit.

NON hic mihi primus erga populum Romanum fidei & constantiæ dies: ex quo à divo Augusto civitate donatus sum, amicos inimicosque ex vestris utilitatibus delegi: neque odio patriæ (quippe proditores, etiam iis quos anteponunt, invisi sunt) verum quia Romanis Germanisque idem conducere; & pacem, quam bellum probabam. Ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis vestri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præfidebat, reum feci. dilatus segnitia ducis, quia parum præsidii in legibus erat; ut me, & Arminium, & conscios vinciret, flagitavi. testis illa nox, mihi utinam potius novissima! quæ sequuta sunt, defleri magis, quam defendi possunt. Cæterum & injeci catenas Arminio, & à factione ejus injectas perpessus sum. Atque ubi primum tui copia; vetera novis, & quieta turbidis antehabeo: neque ob præmium, sed ut me perfidia exsolvam: simul genti Germanorum idoneus conciliator, si pœnitentiam quam perniciem maluerit. Pro juventa & errore filii veniam precor: filiam necessitate huc adductam fateor. tuum erit consultare, utrum prævaleat, quod ex Arminio concepit, an quod ex me genita est.

ORA-

ORATIO

M. HORTALI.

Ex libro 11 Annal.

ARGUMENTUM.

M. Hortalus erat senator, & nepos Q. Hortensii clarissimi oratoris, ex nobilissima Hortensiorum familia. Sed hic rei familiaris angustia gravissime premebatur, ut vix per inopiam ordinem suum obtinere posset. Emerserat antea pene ex summa paupertate Augusti Cæsaris liberalitate. Acceperat enim ab eo satis grandem pecuniam, & jussus erat prolem suscipere, ne ea stirps interiret. Verum quum copiosam sobolem procreasset, non satis se sustentare poterat. Itaque quum senatus haberetur, jussis filiis pro foribus curiæ assistere, ipse Tiberium Cæsarem rogavit ut se suosque nova liberalitate juvare vellet.

P. C., hos quorum numerum & pueritiam videtis, non sponte sustuli, sed quia principes monebat: simul majores mei meruerant, ut posteros haberent. Nam ego, qui non pecuniam, non studia populi, neque eloquentiam, gentile domus nostræ bonum, varietate temporum accipere vel parare potuissem, satis habebam, si tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent. Jussus ab imperatore, uxorem duxi. En stirps & progenies tot consulum, tot dictatorum. Nec ad invidiam ista, sed conciliandæ misericordiæ refero. Adsequentur florente te, Cæsar, quos dederis honores; Interim Q. Hortensii pronepotes, divi Augusti alumnos, ab inopia defende.

RE-

RESPONSIO TIBERII CÆSARIS

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Respondet ad Hortali illius postulationem Tiberius. Nihil se in ejus inopiam quam prædicet, erogare posse. Causas quamobrem repudiet rogantem, affert has. Intempestivam esse postulationem beneficii in senatu: largitionibus nimiis exhauriri ærarium: benignitate illa foveri hominum inertiam: multos à principum liberalitate petere sua paupertatis subsidium: qui si allaborent, non egeant.

SI quantum pauperum est, venire huc, & liberis suis petere pecunias cœperint; singuli nunquam exsatiabuntur, Respublica deficiet. Nec sane ideo à majoribus concessum est egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat, loco sententiæ proferre, ut privata negotia, res familiares nostras hic augeamus? cum invidia senatus & principum, sive indulserint largitionem, sive abnuerint. Non enim preces sunt istuc, sed efflagitatio intempestiva quidem & improvisa, cum aliis de rebus convenerint patres, consurgere, & numero atque ætate liberum suorum urgere modestiam senatus, eandem vim in me transmittere, ac velut perfringere ærarium: quod si ambitione exhauserimus, per scelera supplendum erit. Dedit tibi, Hortale, divus Augustus pecuniam, sed non compellatus, nec ea lege ut semper daretur. Langueſcet alioqui industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus aut spes; & securi omnes aliena subsidia exspectabunt, sibi ignavi, nobis graves.

ORA-

ORATIO GERMANICI.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Germanicus Cæsar peragrata Ægypto in morbum incidit: quo levatus, alio repente fuit correptus, quo graviter conflictatus est, & suberat suspicio oblati à Pisone præsidis Syriæ veneni. Desperata valetudine, sic apud amicos, qui tum frequentes aderant, moribundus loquutus est. Rogat ne impune tantum scelus patiantur esse Pisoni & Plancinæ ejus uxori, quæ particeps sceleris credebatur. Rationem panarum persequendarum aperit.

SI fato concederem, justus mihi dolor etiam adversus Deos esset, quod me parentibus, liberis, patriæ, intra juventam præmaturo exitu raperent, nunc scelere Pisonis & Plancinæ interceptus, ultimas preces pectoribus vestris relinquo, referatis patri ac fratri, quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidiis circumventus, miserrimam vitam pessima morte finierim. Si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis, etiam quos invidia erga viventem movebat; inlacrimabunt, quondam florentem, & tot bellorum superstitem, muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud senatum, invocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignavo questu; sed quæ voluerit, meminisse; quæ mandaverit, exsequi. Flebunt Germanicum etiam ignoti: Vindicabitis vos, si me potius quam fortunam meam fovebatis. Ostendite pop. Roman. divi Augusti neptem, eandemque conjugem meam: numerate sex liberos. Misericordia cum accusantibus erit: fingentibusque scelesta mandata, aut non credent homines, aut non ignoscent.

ORA-

ORATIO
TIBERII IN SENATU.
Ex libro III Annal.

ARGUMENTUM.

Piso ille, quem diximus in suspicionem venisse perfecti Germanico veneni, reus illius criminis ab amicis Germanici factus est. Tiberius ejus causa disceptationem à se ad senatum rejecit. Die constituta causa dictionis præsto sunt accusatores. Ibi Tiberius, in quem multi aliquam ejus cadis culpam conferebant, eos hortatus ut ad accusandum sincerum & vacuum ab omni cupiditate animum afferant. Daturum operam ut ne Piso, si certis criminibus teneatur, impunitatem tanti sceleris consequatur, tantum illi aquitatis vindicandæ studio ad causam agendam descendant.

DIE senatus Cæsar orationem habuit meditato temperamento: Patris sui legatum atque amicum Pisonem fuisse, adjutoremque Germanico datum à se, auctore senatu, rebus apud Orientem administrandis. Illic contumacia & certaminibus asperasset juvenem, exituque ejus lætatus esset, an scelere exstinxisset, integris animis dijudicandum. Nam si legatus officii terminos, obsequium erga imperatorem exuit, ejusdemque morte, & luctu meo lætatus est; odero, seponamque à domo mea, & privatas inimicitias, non Principis ulciscar: Sin facinus in cujuscunque mortalium nece vindicandum detegitur; vos vero & liberos Germanici, & nos parentes justis solatiis adficite, simulque illud reputate, turbide & seditiose tractaverit exercitus Piso; quæsita sint per ambitionem studia militum; armis repetita provincia; an falsa hæc in majus vulgaverint accusatores. quorum ego nimiis studiis jure succenseo. Nam quo pertinuit nudare corpus, & contrectandum vulgi oculis permittere, differrique etiam

per

per externos, tanquam veneno interceptus esset, si incerta adhuc ista & scrutanda sunt? Defleo equidem filium meum, semperque deflebo: sed neque reum prohibeo quominus cuncta proferat, quibus innocentia ejus sublevari, aut si qua fuit inquiras Germanici, coargui possit: Vosque oro, ne, quia dolori meo causa connexa est, objecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus sanguis aut fides sua patronos dedit, quantum quisque eloquentia & cura valet, juvate periclitantem: ad eundem laborem, eandem constantiam accusatores horror. Id solum Germanico super leges præstiterimus, quod in curia potius quam in foro, apud senatum quam apud judices, de morte ejus anquiritur. cætera pari modestia tractentur. Nemo Drusi lacrymas, nemo mœstitiam meam spectet, nec si qua in nos adversa finguntur.

ORATIO

SEVERI CÆCINÆ, qua uxores à Provinciis arceri debere statuit.

ARGUMENTUM.

Post missum in Asiam Lepidum, de Africa decretum est, ut Cæsar eligeret cui mandanda foret. Hac occasione Severus Cæcina censens, ne quem magistratum, cui provincia obvenisset, uxor comitaretur, in hunc modum disseruit.

HAUD frustra placitum olim, ne fœminæ in socios aut gentes externas traherentur. Inesse mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus convertant. Non imbecillum tantum & imparem laboribus sexum; sed si licentia adsit, sævum, ambitiosum, potestatis avidum: Incedere inter milites, habere ad manum centuriones:

niones: præsediſſe nuper fœminam exercitio cohortium, decurſu legionum. Cogitarent ipſi, quotie repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus objectari: His ſtatim adhæreſcere deterrimum quemque provincialium: ab his negotia ſuſcipi, tranſigi: duorum egreſſus coli, duo eſſe prætoria, pervicacibus magis & impotentibus mulierum juſſis, quæ Oppiis quondam aliiſque legibus conſtricta, nunc vinclis exſolutis, domos, fora, jam & exercitus regerent.

ORATIO
VALERII MESSALINI,
qua Cæcinæ reſpondet.

ARGUMENTUM.

Verba Cæcinæ paucorum adſenſu audita, plures obturbabant: cum mox Valerius Meſſalinus, cui parens Meſſala, tratque imago paterna facundiæ, dixit.

MULTA duritiæ veterum melius & lætius mutata. Neque enim ut olim, obſideri urbem bellis, aut provincias hoſtileis eſſe, & pauca fœminarum neceſſitatibus concedi, quæ ne conjugum quidem Penates, adeo ſocios non onerent; Cætera promiſcua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. Bella plane accinctis obeunda: ſed revertentibus poſt laborem, quod honeſtius quam uxorium levamentum? at qualdam in ambitionem aut avaritiam prolapſas. Quid ipſorum magiſtratuum? nonne pleroſque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in provinciam mitti. Corruptos ſæpe pravitatibus uxorum maritos: num ergo omnes cælibes integros? placuiſſe quondam Oppias leges, ſic temporibus Reipub. poſtulantibus: remiſſum aliquid poſtea & mitigatum, quia expedierit. Fruſtra noſtram ignaviam alia ad vocabula transferri: Nam viti in eo culpam, ſi fœmina

mina modum excedat. Porro ob unius aut alterius imbecillum animum, male eripi maritis conſortia rerum ſecundarum adverſarumque. ſimul ſexum natura invalidum deſeri, & exponi ſuo luxu, cupidinibus alienis. Vix præſenti cuſtodia manere illæſa conjugia: quid fore, ſi per plures annos in modum diſſidii obliterentur? ſic obviam irent iis quæ alibi peccarentur, ut flagitiorum urbis meminiſſent.

ORATIO
M. LEPIDI IN SENATU.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Lutorius Priſcus, eques Romanus, lugubre carmen Germanico cecinerat, ſed ſpecioſo tamen quæſito Germanici demortui nomine. Nam compertum eſt, in Druſum tum decumbentem conſcriptum fuiſſe carmen, quod majore mercede vellet edere ſi in exceſſiſſet. Dicta ſunt in eum ſententiæ frequentes in ſenatu, ut id ei fraudi capitali eſſet. Unus & alter mitioris ſententiæ autor fuit, quorum hic eſt unius oratio. Is erat M. Lepidus, qui clementius de eo ſtatuendum cenſuit, ut bona ejus publicarentur, ipſe exilio mulctaretur.

SI, P. C., unum id ſpectamus, quam nefaria voce Lutorius Priſcus mentem ſuam & aures hominum polluerit: neque carcer, neque laqueus, ne ſerviles quidem cruciatus in eum ſuffecerint. Sin flagitia & facinora ſine modo ſunt; ſuppliciis ac remediis, principis moderatio, majoramque & veſtra exempla temperant; & vana à ſceleſtis, dicta à maleficiis differunt: Eſt locus ſententiæ per quam neque huic delictum impune ſit, & nos clementiæ ſimul ac ſeveritatis non pœniteat. Sæpe audivi principem noſtrum conquerentem, ſiquis ſumpta morte miſericordiam ejus prævenisſet. Vita Lutorii in integro eſt, qui neque ſervatus in periculum Reipub.

pub. neque interfectus in exemplum ibit. Studia li, ut plena vecordiæ, ita inania & fluxa sunt: nu quicquam grave ac serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitiorum proditor, non virorum animis fe mulierc ularum adrepit. Cedat tamen urbe, & bon amissis, aqua & igni arceatur. Quod perinde censet ac si lege majestatis teneretur.

ORATIO
TIBERII AD SENATUM.
Ex libro IV Annal.

ARGUMENTUM.

Drusum Sejanus, homo ambitiosus, veneno necavit. Illius mortui liberos patrui fidei primum commisit Tiberius: deinde hac oratione senatui commendavit, rogavitque per Augusti & Drusi memoriam, ut eos complecteretur.

P. C., hos, *inquit*, orbatos parente, tradidi patruo ipsorum, precatusque sum (quanquam esset ille propria soboles) ne secus quam suum sanguinem foveret ac tolleret, sibique & posteris conformaret. Erepto Druso, preces ad vos converto, Diisque & patriæ coram, obtestor Augusti pronepotes, clarissimis majoribus genitos, suscipite, regite, vestram meamque vicem explete. Hi vobis, Nero & Druse, parentum loco. Ita nati estis, ut bona malaque vestra ad Rempub. pertineant.

DEFENSIO
CREMUTII IN SENATU.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Cremutius Cordus annales Romanos conscripserat. Is iis magnis laudibus ornaverat Brutum & Cassium percussores Julii Cæsaris, quorum invisa erat me-

mo-

moria Cæsaribus, quibus ille imperium, id est, oppressam à se civitatem, quasi hæreditarium prodiderat. Itaque hoc solo nomine postulatus est ille majestatis. Causa in senatu disceptata est sedente & cognoscente Tiberio. Is ad causam dicendam quum venisset, tametsi salute desperata, hanc tamen pro se defensionem habuit. Probat tum recentibus, tum ex vetustate repetitis exemplis, nemini fraudi esse capitali in Repub. Romana scribendi licentiam. Aliter coërceri facta, aliter dicta. Quicquid est culpæ, id eo levari quod laus illa sit collata in homines jam è vita egressos.

VERBA mea, P. C., arguuntur: adeo factorum innocens sum. Sed neque hæc in principem, aut principis parentem, quos lex majestatis amplectitur: Brutum & Cassium laudavisse dicor. quorum res gestas, cum plurimi composuerint, nemo sine honore memoravit. Titus Livius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut Pompeianum eum Augustus appellaret. Neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nusquam latrones & parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur, sæpe ut insignis viros nominat. Asinii Pollionis scripta, egregiam eorundem memoriam tradunt. Messala Corvinus imperatorem suum Cassium prædicabat: Et uterque opibusque atque honoribus perviguere. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cœlo æquavit, quid aliud dictator Cæsar, quam rescripta oratione, velut apud judices respondit? Antonii epistolæ, Bruti conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent. Carmina Bibaculi & Catulli, referta contumeliis Cæsarum leguntur. Sed ipse divus Julius, ipse divus Augustus, & tulere ista & reliquere; haud facile dixerim, moderatione magis an sapientia. [illegible]nque spreta exolescunt: si irascare, adguita videntur. Non attingo Græcos, quorum non

modo

modo libertas, etiam libido impunita: aut si advertit, dictis dicta ultus est. Sed maxime tum, & sine obtrectatore fuit, prodere de iis quos mors odio aut gratia exemisset. Num cum arma Cassio & Bruto, ac Philippenses campos obtinebus, belli civilis causa populum per conciones cendo? An illi quidem septuagesimum ante annum peremti, quo modo imaginibus suis noscuntur quas nec victor quidem abolevit, sic partem memoriæ apud scriptores retinent? Suum cuique decus posteritas rependit. Nec deerunt, si damnatio fuit, qui non modo Cassii & Bruti, sed etiam memminerint.

ORATIO TIBERII IN SENATU.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Oppressa libertate, omnes provinciæ in assentationem Cæsarum consenserant: & certatim eos honoribus quam amplissimis afficiebant. Itaque Hispania ulterior delubrum Tiberio & matri ejus consecrare decrevit, & de honore legationem Romam misit. Tiberius etsi alienum non putabat à potentia sua constituenda, si honores quam maximis circumfluerent, tamen ne sibi majestatem conflaret invidiam, hunc honorem repudiavit: causasque cur id faceret, exposuit in senatu. Neque enim aliter id eum facere mirabantur homines, quippe quum vita multo ante eundem honorem, offerente Asia, acceperat. Ejus orationis hæc est fere summa. Se, quem omni vita imitando exprimeret, proposuisse sibi Augustum: scire id illum factitasse: mortalem sortem agnoscere: immortalitati non posse melius consecrari quam si honeste acta à se vita in senatus memoria maneret.

SCIO, P. C., constantiam meam à plerisque deideratam, quod Asiæ civitatibus nuper ideo

istud petentibus, non sim adversatus. Ergo & prioris silentii defensionem; & quid in futurum statuerim, simul aperiam. Quum divus Augustus sibi atque urbi Romæ templum apud Pergamum sisti non prohibuisset; qui omnia facta dictaque ejus vice legis observem, placitum jam exemplum promptius sequutus sum, quia cultui meo veneratio senatus adjungebatur. Cæterum, ut semel recepisse, veniam habuerit; ita per omnes provincias effigie numinum sacrari ambitiosum, superbum: & vanescet Augusti honor, si promiscuis adulationibus vulgatur. Ego me, P. C., mortalem esse, & hominum officio fungi, satisque habere, si locum principem impleam, & vos testor, & meminisse posteros volo. qui satis superque memoriæ meæ tribuent, ut majoribus meis dignum; rerum vestrarum providum; constantem in periculis; offensionum pro utilitate publica non pavidum credant. Hæc mihi in animis vestris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & mansuræ. Nam quæ saxo struuntur, si judicium posterorum in odium vertit, pro sepulchris spernuntur. Proinde socios, cives, & Deos ipsos precor: hos, ut mihi ad finem usque vitæ, quietam & intelligentem humani divinique juris mentem duint; illos, ut, quandocunque concessero, cum laude & bonis recordationibus facta atque famam nominis mei prosequantur.

ORATIO
TIBERII.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Ambibat nuptias Liviæ, quæ C. Cæsari, & post eum Druso collocata fuerat, Sejanus, homo equestri loco ortus. Qui, qua magna erat apud Tiberium gratia, per eum confici posse negotium putavit: eumque hac de re rogavit. Tiberius, qui Cæsarum splendore indignum

hoc matrimonium judicabat, ei dissuadet: atque in ea sententiam hæc cum eo loquitur. Monet ut invidiam fugiat, quæ haud dubie erat inde exoritura, si hic tantum honorum gradum homo obscurus provectus esset. Illud quoque verendum esse, ut Liviæ parum hæc conditio cordi sit. Exemplum Augusti refellit, quo erat usus Sejanus.

AD ea Tiberius, *laudata pietate Sejani, suisque in eum beneficiis modice percursis, quum tempus tanquam ad integram consultationem petiviſſet, adjunxit: Cæteris mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere putent: principum diverſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. Ideo ſe non illuc decurrere, quod promptum reſcriptu; poſſe ipſam Liviam ſtatuere, nubendum poſt Druſum, an in penatibus iiſdem tolerandum haberet: eſſe illi matrem & aviam, propiora conſilia. Simplicius acturum. de inimicitiis primum Agrippina: quæ longe acrius arſuras, ſi matrimonium Liviæ, velut in partes, domum Cæſarum diſtraxiſſet. Sic quoque erumpere æmulationem fœminarum, eaque diſcordia nepotes ſuos convelli.* Quid ſi intendatur certamen tali conjugio? Falleris enim, Sejane, ſi te manſurum in eodem ordine putas, & Liviam quæ C. Cæſari, mox Druſo, nupta fuerit, ea mente acturam, ut cum equite Romano ſeneſcat. Ego ut ſinam, credidiſſe paſſuros, qui fratrem ejus, qui patrem majoreſque noſtros, in ſummis imperiis videre? Vis tu quum[illegible]m intra locum ſiſtere: ſed illi magiſtratus & primores qui te invito perrumpunt, omnibuſque de rebus conſulunt, exceſſiſſe jam pridem equeſtre faſtigium, longeque anteiſſe patris mei amicitias, non occulti ferunt, perque invidiam tui me quoque incuſant. At enim Auguſtus filiam ſuam equiti Romano tradere meditatus eſt. Mirum hercule, ſi quum in omneis curas diſtraheretur, immenſumque attolli provideret, quem conjunctione tali ſuper alios extuliſſet, C. Proculeium & quoſdam

ofdam in ſermonibus habuit, inſigni tranquillitate vitæ, nullis Reipub. negotiis permixtos. Sed dubitatione Auguſti movemur, quanto validius ſit, quod Marco Agrippæ, mox mihi conlocavit? Atque ego hæc pro amicitia, non occultavi: Cæterum neque tuis neque Liviæ deſtinatis adverſabor. Ipſe quid intra animum volutaverim, quibus adhuc neceſſitudinibus immiſcere te mihi parem, omittam ad præſens referre: Id tantum aperiam, nihil eſſe tam excelſum, quod non virtutes iſtæ, tuuſque in me animus, mereantur; Datoque tempore, vel in ſenatu, vel in concione, non reticebo.

ORATIO

M. TERENTII EQUITIS ROM.

Ex libro VI Annal.

ARGUMENTUM.

Ælius Sejanus eques Roman. ex tenui conditione ad magnas opes pervenerat, maxime per Liviæ nuptias: ſed abuſus erat potentia ad multorum perniciem, & adverſus imperatorem inſidias. Itaque graviſſima accuſatione ad vitæ exitum vocatus eſt. Quo mortuo, multis fraudi fuit illius amicitia: unde factum eſt, ut pro ſi quiſque illam abjuraret, invidiamque à ſe depelleret. M. Terentius eques Roman. eam, laborantibus & recentibus multis qui in eadem cauſa erant, ingenue confeſſus eſt, factumque ſuum, non Sejanum ipſum, defendit. Ejus igitur hæc in ſenatu oratio fuit, qua docet, caruiſſe crimine ſuam primam cum Sejano conjunctionem: quia nulla dum ſcelerata conſilia ejus, aut comperta jam, aut in hominum ſuſpicione, erant.

FORTUNÆ quidem meæ fortaſſe minus expediat adgnoſcere crimen, quam abnuere. Sed utroque caſura res eſt; fatebor & fuiſſe me Sejano oſculum, & ut eſſem expetiſſe; & poſtquam adeptus

eram, lætatum. Videram collegam patris rege
prætoriis cohortibus; mox urbis & militiæ m
simul obeuntem. Illius propinqui & adfines
noribus augebantur; Ut quisque Sejano intim
ita ad Cæsaris amicitiam validus: contra quibus
fensus esset, metu ac sordibus conflictabantur. N
quemquam exemplo adsumo: cunctus qui nov
simi consilii expertes fuimus, meo unius discrimi
ne defendam. Non enim Sejanum Vulsinienses
sed Claudiæ & Juliæ domus partem, quas adfinit
te occuparat, tuum Cæsar generum, tui consi
latus socium, tua officia in Repub. capessentem c
lebamus. Non est nostrum æstimare, quem supr
cæteros, & quibus de causis extollas. Tibi sum
mum rerum judicium Dii dedere: nobis obsequi
gloria relicta est. Spectamus porro quæ coram ha
bentur, cui ex te opes, honores, quis plurima j
vandi nocendive potentia. quæ Sejano fuisse, nem
negaverit. Abditos principis sensus, & si quid o
cultius parat, exquirere inlicitum, anceps: nec id
assequare. Ne, P. C., ultimum Sejani diem, sed se
decim annos cogitaveritis. Etiam Satrium atq
Pomponium venerabamur: libertis quoque ac jam
toribus ejus notescere, pro magnifico accipiebatu
Quid ergo? Indistincta hæc defensio & promiss
dabitur? Imo justis terminis dividatur. Insidiæ i
Rempub., consilia cædis adversum imperatorem
puniantur: de amicitia & officiis idem finis &
Cæsar & nos absolverit.

ORATIO
NERONIS CÆSARIS
in Senatu.
Ex libro XI Annal.

ARGUMENTUM.

*Relatum est ad senatum de explendo senatorum num
Ambibant eum honorem, simul & alios, prim
Gal*

Gallia Comato viri: de quibus legendis quum ageretur in senatu, bona pars patrum summo studio reclamavit, & in contrariam sententiam varie disseruit. Cæsar Nero respondit hac oratione, qua conatus est probare non esse alienum aut ab incolumitate aut à dignitate Reipub. honores civitatis ad peregrines deferri. Nititur potissimum exemplis ab antiquitate civitatis repetitis, qui peregrini ad honores aspirassent, quos enumerat non pauces, tum singulos homines, tum populos universos, qui in civitatem adscripti essent: quos tamen habuisse cives, & honores in eos contulisse, populum Rom. non pœniteret. Antiquissimum quoque patrum fuisse è vicinis populis oriundum, quin fuisse usque ex Hispania cooptatos. Exempla quoque Græcarum civitatum memorat. Ad extremum refellit quod de ejus rei, si fieret, insolentia objiciebatur. Oratio est suasoria, à jure, consuetudine, utilitate.

MAJORES mei (quorum antiquissimus Clausus origine Sabina, simul in civitatem Romanam & in familias patriciorum adscitus est) hortantur, uti paribus consiliis Rempub. capessam, transferendo huc quod usquam egregium fuerit. Neque enim ignoro, Julios Alba, Coruncanios Camerio, Porcios Tusculo, &, ne vetera scrutemur, Etruria Lutaniaque & omni Italia in senatum accitos. postremo ipsam ad Alpes promotam, ut non modo singuli viritim, sed terræ gentesque in nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, & adversus externa floruimus, quam Transpadani in civitatem recepti, quum specie deductarum per orbem terræ legionum, additis provincialium validissimis, fesso imperio subventum est. Num pœnitet Balbos ex Hispania, nec minus insignes viros è Gallia Narbonensi transivisse? Manent posteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Athenienſibus fuit, quanquam armis pollerent, nisi quod victos pro alienigenis

genis arcebant? At conditor noster Romulus tum sapientia valuit, ut plerosque populos eodem die hostes, dein cives habuerit. Advenæ in nos gnaverunt. Libertinorum filiis magistratus mandari, non, ut plerique falluntur, repens, sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugnavimus. scilicet Volsci & Æqui, nunquam adversus nobis aciem struxere. Capti à Gallis sumus! sed Tuscis obsides dedimus, & Samnitium jugum subivimus. Attamen si cuncta bella recenseas, nullum breviore spatio quam adversus Gallos confectum. Continua inde ac fida pax. Jam moribus, artibus, affinitatibus nostris misti, aurum & opes suas inferant potius, quam separati habeant. Omnia, P. C., quæ nunc vetustissima creduntur, nova fuere. Plebeii magistratus post patricios; Latini post plebeios, cæterarum Italiæ gentium post Latinos. Inveterascet hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.

ORATIO

C. CASSII

Ex libro XIV Annal.

ARGUMENTUM.

Pedanius Secundus, præfectus urbis, servi sui insidiis domi oppressus est. Re compertâ non de percussore modo, sed etiam de universa familia quæ erat ad quadringentos servos, supplicium sumi oportebat. Sic enim more majorum erat comparatum, ut si quod ejusmodi unius intestinum facinus extitisset, conservi omnes plecterentur. Miserta servorum plebs Romana voluit eos eripere supplicio: sed bonæ pars senatus acriter restitit. Quo in numero fuit C. Cassius, qui sententiam rogatus, gravissime morem majorum defendit. Ejus est hæc oratio, qua & majorum autoritate & ratione ipsa nixus, supplicium in totam familiam decre-

mit. Præfatur à constantia sua, in defendendo instituto majorum. Docet severitate suppliciorum in servos, consulendum esse omnium dominorum saluti. Esse illud hominum genus & ab suscipiendi audacia & à perpetrati sceleris occultatione deterrendum: vix dominum ita paucorum tecto scelere posse interimi, quin id alius innotescat. Postremo satius esse ostendit ut pauci innocentes pœnas luant, quam ut eorum impunitate sceleratorum alatur audacia. Suasio est à jure & necessitate.

SÆPENUMERO, P. C., in hoc ordine interfui, cum contra instituta & leges majorum nova senatus decreta postularentur: neque sum adversatus. Non quia dubitarem, super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum, & quæ converterentur, in deterius mutari; sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extollere viderer. simul quicquid hoc in nobis autoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, ut maneret integrum, si quando Respub. consiliis eguisset. Quod hodie evenit, consulari viro domi suæ interfecto, per insidias serviles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamvis nondum concusso senatusconsulto, quod supplicium toti familiæ minitabatur. Decernite hercule impunitatem. At quem dignitas sua defendet, cum præfectura urbis non profuerit? Quem numerus servorum tuebitur, quum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula nostra advertit? An (ut quidam fingere non erubescunt) injurias suas ultus est interfector? quia de paterna pecunia transegerat, aut avitum mancipium detrahebatur? Pronunciemus ultro, dominum jure cæsum videri. Libet argumenta conquirere in eo, quod sapientioribus deliberatum est? Sed etsi nunc primum statuendum haberemus, creditisne servum interficien-

di domini animum sumpsisse, ut non vox minax excideret, nihil per temeritatem proloqueretur? Sane consilium occuluit, telum inter ignaros paravit. Num excubias transiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omnibus nescius? Multa sceleris indicia præveniunt servi. si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios; postremo si pereundum sit, non inulti inter nocentes, agere. Suspecta majoribus nostris fuere ingenia servorum, etiam cum in agris aut domibus iisdem nascerentur, caritatemque dominorum statim acciperent. Postquam vero nationes in familiis habemus, quibus diversi ritus, externa sacra, aut nulla sunt, colluviem istam non nisi metu coërcueris. At quidam insontes peribunt. Num & ex fuso exercitu, cum decimus quisque fusti feritur, etiam strenui non sortiuntur? Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos utilitate publica rependitur.

ORATIO

SENECÆ AD CÆSAREM NERONEM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Cæsar Nero fuerat educatus & institutus à Seneca, homine bonis artibus erudito: eumque ipso eo nomine observabat. Sed, ut sunt inconstantis ætatis avida cupiditates, nec unquam deficiunt principes pestiferi assentatores, habebat suarum libidinum ministros Nero: in his Tigellinum quendam, qui rei sua augendæ gratia voluptuarium hominem vehementius etiam incendebat. Assentatores, quia videbant obstare suis conatibus, tum à Nerone perceptæ disciplinæ reliquias, tum ipsius Senecæ severitatem, hunc sibi ab imperatore summovendum putant. Itaque eum criminantur apud Neronem. Opes ejus immodicas ostendunt, auctoritatem carpunt, dotes

animi

animi (ut eloquentiam) in deteriorem partem trahunt: præsidia esse potentiæ interpretantur: gravem esse dicunt Neroni magistri severitatem. Senecam nihil horum fugiebat: Neronem convenit, & hac oratione omnes conjectas calumnias diluit. Beneficia imperatoris & præmia accepta commemorat: iis se usum ad vitæ modicitatem, non ad fastum, ostendit. Dedisse operam ut Neronem suæ disciplinæ alumnum quam optimis præceptis imbueret. Opes nullas quæsisse. Quia nulla sua culpa, sed invidorum malevolentia male audiat, rogat ut bona sua alicui tradantur administranda: sibi vero nihil nisi quod ad honeste degendam vitam requiratur, fruendum concedatur.

QUARTUS DECIMUS annus est, Cæsar, ex quo spei tuæ admotus sum, octavus ut imperium obtines: Medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulasti, ut nihil felicitati meæ desit, nisi moderatio ejus. Utar magnis exemplis, nec meæ fortunæ, sed tuæ. Atavus tuus Augustus, M. Agrippæ Mitylenense secretum, C. Mæcenati, urbe in ipsa, velut peregrinum otium permisit: Quorum alter bellorum socius, alter Romæ plurimis laboribus jactatus, ampla quidem, sed pro ingentibus meritis præmia sceperant. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui quam studia, ut sic dixerim, in umbra educata? è quibus claritudo venit, quod juventæ tuæ rudimentis affuisse videor, grande hujus rei pretium. At tu gratiam immensam, innumeram pecuniam circumdedisti, adeo ut plerumque intra meipsum volvam: Ego ne equestri & provinciali loco ortus, proceribus civitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes novitas mea enituit? Ubi est animus ille modicis contentus? Tales hortos instruit & per hæc suburbana incedit, & tantis agrorum spatiis, tam lato fœnore exuberat? Una defensio occurrit, quod muneribus tuis obniti non debui. Sed utque

que mensuram implevimus, & tu quantum principi tribuere amico posset, & ego quantum amico à principe accipere. Cætera invidiam augent. quæ quidem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem jacet; sed mihi incumbit: mihi subveniendum est. Quo modo in militia aut via fessus adminiculum orarem; ita in hoc itinere vitæ, senex, & levissimis quoque curis impar, cum opes meas ultra sustinere non possim, præsidium peto. Jube eas per procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipse detrudam, sed traditis quorum fulgore perstringor, quod temporis hortorum aut villarum curæ seponitur, in animum revocabo. Superest tibi robur, & tot per annos nixum fastigii regimen: possumus senioses amici quiete respondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad summa vexisse, qui & modica toleraverint.

RESPONSIO NERONIS AD SENECAM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Respondet præceptoris defensioni Nero, singula ab illo proposita capita persequens. Institutionis gratam memoriam restaurat. Illius causas affert, & consequuta commoda prædicat: beneficentiam suam erga illum extenuat. Invidiæ causas, qua captabantur, removet. Parcius etiam donatum illum à se quam pro merito. Ut vero ipsi bonorum administrationi interdicatur, neutri honestum esse ostendit: sibi multò etiam ignominiosius. Prove enim habitum iri, acsi beneficia collata reposceret.

AVUS meus Augustus Agrippæ & Mæcenati usurpare otium post labores concessit; sed in ipsa ætate, cujus autoritas tueretur, quicquid illud, & qualecunque tribuisset. Attamen neutrum dans

se præmiis exuit. Bello & periculis meruerant: in his enim juventa Augusti versata est. Nec mihi tela & manus tuæ defuissent, in armis agenti. sed quod præsens conditio poscebat, ratione, consilio, præceptis pueritiam, dein juventam meam fovisti. Et tua quidem erga me munera, dum vita suppetet, æterna erunt. Quæ à me habes, horti, & fœnus, & villæ, casibus obnoxia sunt; ac licet multa videantur, plerique haudquaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores spectantur. Unde etiam rubori mihi est, quod præcipuus caritate, nondum omnes fortuna antecellis. Verum & tibi valida ætas, rebusque & fructui rerum sufficiens, & nos prima imperii spatia ingredimur: nisi forte aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio præponis. Sed quantum Volusio longa parsimonia quæsivit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. Quin si qua in parte lubricum adolescentiæ nostræ declinat, revocas; ornatumque robur subsidio impensius regis. Non tua moderatio, si reddideris pecuniam; nec quies, si reliqueris principem; sed mea avaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium versabitur. Quod si maxime continentia tua laudetur; non tamen sapienti viro decorum fuerit, unde amico infamiam parat, inde gloriam sibi recipere.

ORATIO
PÆTI THRASEÆ.
Ex libro XV Annal.

ARGUMENTUM.

Funestus fuit immensis suppliciis Neronis principatus: quippe tyrannidem nisi per crudelitatem retineri posse diffidebat. Per ea tempora reus factus est injuriarum Claudius Timarchus Cretensis. Cui invidiam conflavit apud populares præstantia quædam di-

gnitatis, & paulo major potentia: apud senatum vero Romanum dictum quiddam ab eo confidentius (sic enim ipsi interpretabantur) in autoritatem Romanorum. Constabat, dixisse eum, in sua esse potestate ut nulla agerentur de more gratia Cretensi proconsuli. Eum Thrasius hic damnavit sua sententia exilii: dixitque de eadem re deinde copiosius & acerbius, censuitque ut autoritas non senatus modo, sed etiam singulorum qui ad obtinendas provincias mittuntur, severitate constitueretur & retineretur. Peregrinorum licentiam esse coërcendam, ut jus imperii sacrosanctum conservetur.

USU probatum est, P. C., leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem; candidatorum ambitus, Julias leges; magistratuum avaritia, Calpurnia scita, pepererunt. Nam culpa quam pœna tempore prior, emendari quam peccare posterius est. Ergo adversus novam provincialium superbiam dignum fide constantiaque Romana capiamus consilium, quo tutelæ sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisque habeatur, alibi quam in civium judicio esse. Olim quidem non modo prætor aut consul, sed privati etiam mittebantur, qui provincias viserent, & quid de cujusque obsequio videretur, referrent. trepidabantque gentes de æstimatione singulorum. At nunc colimus externos & adulamur, & quomodo ad nutum alicujus grates, ita promptius accusatio decernitur: Decernaturque, & maneat provincialibus, potentiam suam tali modo ostentandi: sed laus falsa & precibus expressa, perinde cohibeantur, quam malitia, quam crudelitas. Plura sæpe peccantur dum demeremur, quam dum offendimus. Quædam imo virtutes odio sunt, severitas obstinata, invictus adversus gratiam animus. Inde initia magistratuum nostrorum meliora ferme, & finis inclinat, dum in modum candidatorum suffragia conquiri-

quitimus, quæ si arceantur, æqualius atque constantius provinciæ regentur. Nam ut metu repetundarum infracta avaritia est, ita vetita gratiarum actione ambitio cohibetur.

ORATIO
CAPITONIS COSSUTIANI
ad Neronem Cæsarem.
Ex lib. XVI Annal.

ARGUMENTUM.

Nero, qua erat crudelitate imbutus, eadem optimi cujusque anhelabat. & illustrissimis de medio sublatis sævire in duos singulari virtute spectatos decreverat, Thraseam, Barœam Soranum. Habebat administros suarum cupiditatum pestiferos homines, paratos ad illum scelera exequenda: in his Capitonem quendam Cossutianum, qui suo etiam nomine infensus erat Thraseæ. Is commodum sibi ad ulciscendum inimicum, & ad augendam suam apud Neronem gratiam, offerri ratus, sua sponte incensum animum Neronis in hominem innocentem incitavit, multis invidiosè commemoratis, quæ à Thraseæ fortiter & severe fiebant in improbanda Neronis libidine & importunitate. Criminatur eum callidus tyranni assentator, quod, per speciem libertatis defendendæ, Cæsari esset inimicus, ejusque auctoritatem atque adeo majestatem minueret.

UT quondam C. Cæsarem, *inquit*, & C. Catonem, ita nunc te, Nero, & Thraseam avida discordiarum civitas loquitur. Et habet sectatores, vel potius satellites, qui nondum contumaciam sententiarum, sed habitum vultumque ejus sectantur, rigidi & tristes, quo tibi lasciviam exprobrent. Huic uni incolumitas tua sine arte, sine honore. Prosperas principis res spernit: etiamne luctibus & doloribus non satiatur? ejusdem animi est, Poppæam divam non credere, cujus in acta divi Augusti & divi Julii

non jurare. Spernit religiones, abrogat leges: Divina populi Romani per provincias, per exercitus, curatius leguntur, ut noſcatur quid Thraſea non fecerit. Aut tranſeamus ad illa inſtituta, ſi potiora ſunt: aut nova cupientibus auferatur dux & auctor. Iſta ſecta Tuberones & Favonios, veteri quoque Reipub. ingrata nomina genuit. Ut imperium evertant, libertatem præferunt: ſi perverterint, libertatem ipſam aggredientur. Fruſtra Caſſium amoviſti, ſi gliſcere & vigere Brutorum æmulos paſſurus es. Denique nihil ipſe de Thraſea ſcripſeris, diſceptatorem ſenatum nobis relinque.

ORATIO
GALBÆ IMP. AD PISONEM.
Ex primo libro Hiſtoriarum.

ARGUMENTUM.

Sergius Galba cæſo Nerone imperium occupavit: ſed affecta jam erat ætate, & liberos habebat nullos. Ea re deſpicatui erat non invidis tantum, ſed etiam vulgo. Itaque ſtatuit vendicare ſe ab hoc hominum contemptu, adoptato nobili aliquo & honeſto adoleſcente in ſpem imperii. Placuit autem illi Piſo Licinianus cognomento Frugi, adoleſcens ab omni laude perfectus. Hunc ſibi adoptatione aſcivit: expoſuitque adoleſcenti beneficium ſuum, & de eo judicium. Cujus ſermonis ſummam complectitur hac oratione Tacitus: qua Piſoni jus omne & cauſas adoptionis, rationem & conſilium ſuum exponit Galba. Beneficii magnitudinem oſtendit: & quid viciſſim ab eo ipſe poſtulet & expectet. Hortatur ut hanc de ſe expectationem virtute & honeſtate omni ſuſtineat atque expleat. Illecebras deſciſcendi ab officio, qua ſæpe offerantur, ei aperit. Monet ut ſe adverſus eas muniat, integrumque ab omni labe præſtet.

SI te privatus, lege Curiata apud Pontifices, ut moris eſt, adoptarem; & mihi egregium erat tunc,

nunc Pompeii & M. Crassi sobolem in penates meos adsciscere; & tibi insigne, Sulpitiæ ac Luctatiæ decora nobilitati tuæ adjecisse. Nunc me deorum hominumque consensu ad imperium vocatum præclara indoles tua & amor patriæ impulit, ut principatum, de quo majores nostri armis certabant, bello adeptus, quiescenti offeram, exemplo divi Augusti, qui sororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes suos, postremo Tiberium Neronem privignum, in proximo sibi fastigio collocavit. Sed Augustus in domo successorem quæsivit; ego in Repub. non quia propinquos aut socios belli non habeam: Sed neque ipse imperium ambitione accepi; & judicii mei documentum sint, non meæ tantum necessitudines, quas tibi postposui, sed & tuæ. Est tibi frater pari nobilitate, natu major, dignus hac fortuna, nisi tu potior esses. Ea ætas tua, quæ cupiditates adolescentiæ jam effugerit: ea vita, in qua nihil præteritum excusandum habeas. Fortunam adhuc tantum adversam tulisti. Secundæ res acrioribus stimulis animos explorant: quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eadem constantia retinebis; sed alii per obsequium imminuent. Irrumpet adulatio; blanditiæ pessimum veri affectus venenum; sua cuique utilitas. Etiam ego ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur; cæteri libentius cum fortuna nostra, quam nobiscum. Nam suadere principi quod oporteat, multi laboris: Assentatio erga principem quemcumque, sine affectu peragitur. Si immensum imperii corpus stare ac liberari sine rectore posset, dignus eram à quo Respub. inciperet. Nunc eo necessitatis jampridem ventum est; ut nec mea senectus conferre plus populo Romano possit, quam bonum successorem, nec tua plus juventa quam bonum principem. Sub Tiberio, & Caio, & Claudio, unius familiæ quasi hereditas fuimus; Loco libertatis

tatis erit, quod eligi cœpimus. Et finita Juliorum Claudiorumque domo, optimum quenque adoptio inveniet. Nam generari & nasci à principibus fortuitum, nec ultra æstimatur: adoptandi judicium integrum; & si velis eligere, consensu monstratur. Sit ante oculos Nero, quem longa Cæsarum serie tumentem, non vindex cum inermi provincia, aut ego cum una legione, sed sua immanitas, sua luxuria cervicibus publicis depulere. Neque erat adhuc damnati principis exemplum. Nos bello, & ab æstimantibus asciti, cum invidia, quamvis egregii erimus. Ne tamen territus fueris, si duæ legiones in hoc concussi orbis motu nondum quieverunt. Ne ipse quidem ad securas res accessi: & audita adoptione, desinam videri senex, quod nunc mihi unum objicitur. Nero à pessimo quoque semper desiderabitur. mihi ac tibi providendum est, ne etiam à bonis desideretur. Monere diutius, neque temporis hujus; & impletum est omne consilium, si te bene elegi. Utilissimus quidem ac brevissimus bonarum malarumque rerum delectus est, cogitare quid aut volueris sub alio principe, aut nolueris. Neque enim hic, ut in cæteris gentibus quæ regnantur, certa dominorum domus, & cæteri servi, sed imperaturus ex hominibus qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem.

ORATIO
PISONIS.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Quum indies invalesceret Othonis factio, qui Galbæ adversabatur, & occupare imperium cogitabat: Galba vero se gratia & potentia infringeret, ut jam aperte ab eo populus Romanus deficeret, & ejus adversario imperium traderet, & ut imperatorem crearet, in castra

castra cum raperet, omniaque in civitate tumultuosa gererentur: Piso, quem in spem imperii Galba adoptavisset, stationariam cohortem, quæ in palatio erat præsidii causa collocata, sibi conciliandam & confirmandam putavit, & de consilii sententia hac oratione eam est affatus. Hic militem demulcere & retinere conatur: idcirco imperatoris & suam dignitatem affert in medium. Cui opponit sordes & intemperantiam Othonis. Agi ipsorum quoque militum salutem, & plurimum eorum interesse quo principe utantur: nec florere eos posse in tanta importunitate adversariorum.

SEXTUS dies agitur, commilitones, ex quo ignarus futuri, & sive optandum hoc nomen sive timendum erat, Cæsar ascitus sum: quo domus nostra aut Reipub. fato, in vestra manu positum est. non quia meo nomine tristiorem casum paveam, ut qui adversa expertus cum maxime, ducam ne secunda quidem minus discriminis habere: Patris, & senatus, & ipsius imperii vicem doleo, si nobis aut perire hodie necesse est; aut, quod æque apud bonos miserum est, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incruentam urbem & res sine discordia translatas. Provisum adoptione videbatur, ut ne post Galbam quidem bello locus esset. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modestiæ. Neque enim relatu virtutum, in comparatione Othonis opus est. Vitia, quibus solis gloriatur, evertere imperium; etiam quum amicum imperatoris ageret. Habitune & incessu, an illo muliebri ornatu, mereretur imperium? Falluntur, quibus luxuria specie liberalitatis imponit. Perdere iste sciet, donare nesciet. Stupra nunc, & comessationes & fœminarum cœtus, volvit animo. Hæc principatus præmia putat, quorum libido ac voluptas penes ipsum sit; rubor ac dedecus, penes omnes. Nemo enim unquam imperium flagitio quæsitum bonis artibus exercuit. Galbam consensus generis humani; me Galba,

con-

consentientibus vobis, Cæsarem dixit. Si Resp. & senatus, & populus, vana nomina sunt: vestra commilitones, interest, ne imperatorem pessimi luciant. Legionum seditio adversum duces suos aucta est aliquando: vestra fides famaque illæsa ad hunc diem mansit. Et Nero quoque vos destituit, non vos Neronem. Minus xxx transfugæ & desertores, qui centurionem aut tribunum sibi eligentes nemo ferret, imperium assignabunt? Admittitis exemplum & quiescendo commune crimen facitis? Transcendet hæc licentia in provincias: & ad nos scelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec est plus quod pro cæde principis, quam quod innocentibus datur. Sed proinde à nobis donativum ob fidem, quam ab aliis pro facinore accipietis.

ORATIO
OTHONIS AD MILITES.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Mortuo Nerone Cæsare duæ erant Romæ factiones de imperatore subrogando: Galbam alii, alii Othonem nominabant. Galba potitus est imperio, stante adhuc in integro adversario Othone, quem exercitus erat complexus, & ad eum imperium detulerat. Itaque res in summam contentionem est adducta. Sed quum aliquando falsus nuncius interfectum Othonem Romam attulisset, exceptusque esset summo plausu & gratulatione multitudinis & totius populi, qui Galbam tuebatur, cæpit vehementius sibi timere Otho. Itaque ut sibi exercitum conciliaret & fidem illius confirmaret, hanc habuit orationem, qua primum commemorat voluntatem & autoritatem exercitus, qua fuerat ab eo creatus & nominatus imperator. Deinde conqueritur injurias, audaciam, crudelitatem, superbiam adversarii. Invehitur in illius fautores. Commune esse periculum, & in eadem eos esse navi

ostendit.

offendit. Postremo ad auctoritatem suam retinendam & salutem vindicandam hortatur, & in hostes acuit.

QUIS ad vos processerim, commilitones, dicere non possum: quia nec privatum me vocari sustineo, princeps à vobis nominatus; nec principem, alio imperante. Vestrum quoque nomen incerto erit, donec dubitabitur, imperatorem populi Romani in castris, an hostem habeatis. Audistine, ut pœna mea, & supplicium vestrum simul postulentur? adeo manifestum est, neque perire nos, neque salvos esse, nisi una, posse. Et cujus levitatis est Galba, jam fortasse promisit: ut qui nullo exposcente, tot millia innocentissimorum militum trucidaverit. Horror animum subit, quoties recordor feralem introitum, & hanc solam Galbæ victoriam, cum in oculis urbis decumari deditos juberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auspiciis urbem ingressus, quam gloriam ad principatum attulit, nisi occisi Obultronii Sabini, & Cornelii Marcelli in Hispania, Vettii Chilonis in Gallia, Fonteii Capitonis in Germania, Clodii Macri in Africa, Cinponii in via, Turpiliani in urbe, Nymphidii in castris. Quæ usquam provincia, quæ castra sunt, nisi eruenta & maculata? aut, ut ipse prædicat, emendata & correcta? Nam quæ alii scelera, hic remedia vocat, dum falsis nominibus, severitatem pro sævitia, parsimoniam pro avaritia, supplicia & contumelias vestras, disciplinam appellat. Septem à Neronis fine menses sunt, & jam plus rapuit Icelus, quam quod Polycleti, & Vatinii & Elii, paraverunt. Minore avaritia ac licentia grassatus esset T. Vinius, si ipse imperasset. Nunc & subjectos nos habuit tanquam suos: & viles ut alienos. Una illa domus sufficit donativo, quod vobis nunquam datur, & quotidie exprobratur. Ac ne qua saltem in successore Galbæ spes esset, accersit ab exilio, quem tristitia & avaritia sui simillimum judicabat. Vidistis, commilitones,

notabili tempestate, etiam Deos infaustam adoptionem adversantes. Idem senatus, idem populi Romani animus est. Vestra virtus expectatur, apud quos omne honestis consiliis robur, & sine quibus quamvis egregia invalida sunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum voco, omnium militum arma nobiscum sunt. nec una cohors togata defendit nunc Galbam, sed detinet. Quum vos aspexerit, quum signum meum acceperit, hoc solum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus cunctationi locus est in eo consilio, quod non potest laudari nisi peractum.

ORATIO OTHONIS AD MILITES.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Paucis diebus quam rerum potitus erat in Romano imperio Otho Sylvius, paucorum militum errore, quos inanis suspicio insidiarum terruerat, atrocissima erat in urbe constata de nocte seditio. Qua vis, ut re ipsa pro salute imperatoris suscepta erat, cujus vita illi metuebant, ita in senatum, à quo vim timebant, intendi putabatur: vel maxime quod armati impetum fecerant in palatium, ubi Otho cum clarissimis senatoribus epulabatur. Qui plurimum sua interesse judicans, ut abesset ab omni injuria omnique metu senatus, seditionem & in praesentia sedare, & postridie severius coercere conatus est, quum nondum ille ardor penitus deferbuisset. Convocatam igitur multitudinem increpat, sed lenius, quod intelligebat non ad suam perniciem sed ad incolumitatem capta esse ab illis arma. Docet igitur, quanta sit culpa in illo militari metu levissima de causa concitato. Est enim id hominum qui omnium eorum quae sunt, vel causas nosse, & ad se revocare. Jura militum ostendit, & quanta ab illis requiratur modestia. Sanctitatem si-

natus inculcat, quæ hoc furore militari attentata est. Docet, illius incolumitate imperii stabilitatem contineri. Paucos ad pœnam deposcit, quorum præcipue fuerat in eo motu audacia.

NEQUE ut affectus vestros in amorem mei accenderem, commilitones; neque ut animum ad virtutem cohortarer (utraque enim egregie supersunt): sed veni postulaturus à vobis temperamentum vestræ fortitudinis, & erga me modum caritatis. Tumultus proximi initium, non cupiditate vel odio (quæ multos exercitus in discordiam egere), ac ne detrectatione quidem aut formidine periculorum, nimia pietas vestra acrius quam consideratius excitavit. Nam sæpe honestas rerum causas, ni judicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur. Imus ad bellum. Non omnes nuncios palam audiri, omnia consilia cunctis præsentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum velocitas patitur: Tam nescire quædam milites, quam scire oportet. Ita se ducum autoritas, sic rigor disciplinæ habet, ut multa etiam centuriones tribunosque tantum juberi expediat. Si ubi jubeantur, quærere singulis liceat; pereunte obsequio, etiam imperium intercidit. An & illuc nocte intempesta rapientur arma? Unus alterve perditus ac temulentus (neque enim plures consternatione proxima insanisse crediderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? Imperatoris sui tentorium irrumpet? Vos quidem istud pro me. Sed in discursu ac tenebris, & rerum omnium confusione, patefieri occasio etiam adversus me potest. Si Vitellio & satellitibus ejus eligendi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes imprecentur? quid aliud quam seditionem & discordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obsequatur. hinc confusi pedites equitesque, in exitium ruamus. Parendo potius, commilitones, quam imperia ducum sciscitando, res militares continentur.

Et

Et fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante discrimen quietissimus. Vobis arma & animus sit: mihi consilium & virtutis vestræ regimen relinquite. Paucorum culpa fuit, duorum pœna erit. cæteri abolete memoriam fœdissimæ noctis, nec illas adversus senatum voces ullus unquam exercitus audiat. Caput imperii, & decora omnium provinciarum, ad pœnam vocare, non hercle illi, quos cum maxime Vitellius in nos ciet, Germani audeant. Ulline Italiæ alumni, & Romana vere juventus, ad sanguinem & cædem deposcerent ordinem, cujus splendore & gloria, sordes & obscuritatem Vitellianarum partium perstringimus? Nationes aliquas occupavit Vitellius, imaginem quandam exercitus habet: senatus nobiscum est. Sic fit, ut hinc Resp., inde hostes Reipub. constiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc urbem, domibus & tectis & congestu lapidum stare creditis? Muta ista & inanima intercidere ac reparari promiscua sunt: Æternitas rerum, & pax gentium, & mea cum vestra salus, incolumitate senatus firmatur. Hunc auspicato à parente & conditore urbis nostræ institutum, & à regibus usque ad principes continuum & immortalem, sicut à majoribus accepimus, sic posteris tradamus. Nam ut ex vobis senatores, ita ex senatoribus principes nascuntur.

ORATIO
OTHONIS.
Ex libro II Hist.

ARGUMENTUM.

Certabant de imperio Otho & Vitellius, ille de retinendo, hic de occupando. Ad manus ventum est. Victoria penes Vitellium fuit, sed ea minime incruenta: Magnam enim cladem eo prælio acceperat. Itaque rogant Othonem sui, ne frangatur animo, nec in rebus adversis contraha-

trahatur, sed bellum reparet. Non deesse vires; recuperet venire legiones: animos vero nusquam alacriores, modo ne ipse desponderet. Otho qui jam de morte consciscenda cogitasset, recusat: & causas, cur nolit uti ad hoc eorum obsequio, affert duas. Unam, quod imperium desperet sibi fore diuturnum: alteram, quod, ne si retineri quidem posse speret, tamen velit civili sanguine & tam fœdis cadibus partum habere. Itaque cedere adversario velle perseverat.

HUNC, *inquit*, animum, hanc virtutem vestram ultro periculis objicere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quanto plus spei ostenditis, si vivere placeret, tanto pulchrior mors erit. Experti invicem sumus, ego ac fortuna. nec tempus computaveritis. Difficilius est temperare felicitati, qua te non putes diu usurum. Civile bellum à Vitellio cœptum; & ut de principatu certaremus armis, initium illic fuit: ne plus quam semel certemus, penes me exemplum erit. Hinc Othonem posteritas æstimet, fruetur Vitellius fratre, conjuge, liberis: mihi non ultione, neque solatiis opus est. Alii diutius imperium tenuerint; nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, iterum rursus, & Reipub. eripi patiar? Eat hic meum animus, tanquam perituri pro me fueritis. Sed de superstites, nec diu moremur, ego incolumitatem vestram, vos constantiam meam. Plura de extremis loqui, pars ignaviæ est. Præcipuum destinationis meæ documentum habete, quod de nemine queror; Nam incusare Deos vel homines, ejus est, qui vivere velit.

ORA-

ORATIO
MUTIANI.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Imperabat oppresso Othone Vitellius. Ejus imperium ... digne ferebant nobilissimi homines, & ad alium tra... ferri cupiebant: maxime vero Mutianus, magni ... nominis, impulit Vespasianum ad deturbandum Vitel... lium, & invadendum dominatum. Ejus consilii sum... ma hac oratione est conclusa. Autor est ei, ne tant... labem patiatur imperio Romano imuri, ut illud ab ho... mine indignissimo & impurissimo teneatur. Tota ora... consistit in causis suscipiendis, & in adjumentis rei pe... ficiendæ. Causæ suscipiendi affert, turpitudinem ... contaminatum esset imperium ab homine fœdissimo; no... bilitatem generis, splendorem, virtutem in Vespasia... illustres ejus liberos. Imperium Vitellii non tantum ign... minio sum esse, sed etiam illis periculosum. Facultat... vero perficiendi affert, studium multorum in eum, ... bur legionum firmissimarum.

OMNES, qui magnarum rerum consilia susci... piunt, æstimare debent, an quod inchoatur, ... Reipub. utile, ipsis gloriosum aut promptum ef... ctu, aut certe non arduum sit. Simul ipse qui suad... considerandus est, adjiciatne consilio periculum ... suum: & si fortuna cœptis affuerit, cui summum ... decus acquiratur. Ego te, Vespasiane, ad imperium ... voco, tam salutare Reipub. quam tibi magnificum, ... juxta Deos, in tua manu positum est. Nec speciem ... adulantis expaveris, à contumelia quam à laud... propius fuerit, post Vitellium eligi. Non adversus ... divi Augusti acerrimam mentem, nec adversus cu... tissimam Tiberii senectutem; nec contra Caii qui... dem, aut Claudii, vel Neronis, fundatam longo ... imperio domum exsurgimus: Cessisti etiam Galbæ ... ima-

imaginibus: Torpere ultra, & polluendam perdendamque Rempub. relinquere, ſopor & ignavia videretur, etiam ſi tibi, quam inhoneſta, tam tuta ſervitus eſſet. Abiit jam & tranſvectum eſt tempus, quo poſſes videri concupiſſe. Confugiendum eſt ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? Splendidior origine quam nos ſumus, fateor: Sed & Nero nobilitate natalium Vitellium anteibat. Satis clarus eſt apud timentem, quiſquis timetur. Et poſſe ab exercitu principem fieri, ſibi ipſe Vitellius documento eſt, nullis ſtipendiis, nulla militari fama, Galbæ odio provectus. Ne Othonem quidem ducis arte, aut exercitus vi, ſed præpropera ipſius deſperatione victum, jam deſiderabilem & magnum principem fecit. Cum interim ſpargit legiones, exarmat cohortes, nova quotidie bello ſemina miniſtrat. Siquid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis, & comeſſationibus, & principis imitatione, deteritur. Tibi è Judæa & Syria & Ægypto novem legiones integræ, nulla acie exhauſtæ, non diſcordia corruptæ: ſed firmatus uſu miles, & belli domitor externi. Claſſium, alarum, cohortium robora; & fidiſſimi reges, & tua ante omnes experientia. Nobis nihil ultra arrogabo, quam ne poſt Valentem ac Cæcinam numereinur. Ne tamen Mucianum ſocium ſpreveris, quia æmulum non experiris: Me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomen, duo juvenes, capax jam imperii alter, & primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Abſurdum fuerit, non cedere imperio ei cujus filium adoptaturus eſſem, ſi ipſe imperarem. Cæterum inter nos non idem proſperarum adverſarumque rerum ordo erit. Nam ſi vincimus, honorem quem dederis habebo: diſcrimen, ac pericula, ex æquo partiemur. Imo ut melius eſt, tu hos exercitus rege; mihi bellum, & præliorum incerta trade. Acriore hodie diſciplina victi, quam victores agunt: Hos ira, odium, ultionis cupiditas

ad virtutem accendit; illi per fastidium & contu-
maciam hebescunt. Aperiet & recludet contec-
& tumescentia victricium partium vulnera bellum
ipsum. Nec mihi major in tua vigilantia, parsimo-
nia, sapientia, fiducia est, quam in Vitellii torpore,
inscitia, sævitia. Sed & meliorem in bello causam,
quam in pace habemus. Nam qui deliberant, de-
sciverunt.

ORATIO
CURTII MONTANI.
Ex libro IV Hist.

ARGUMENTUM.

Aquilius Regulus Neroni se ministrum in crudelitate
præbuerat, & per eum fuerat eversa Crassorum & Or-
phiti, clarorum hominum, domus, quum is crimen illa-
sum, cujus tamen particeps fuerat, detulisset. Inde
magna erat ei conflata invidia. Et quum in alios qui
ejusdem crudelitatis fuerant, animadversum esset, hic
quoque reus est factus ab uxore & liberis Crassi. Se-
pro eo dicebat frater Vipsanus Messala, & invidiæ
deprecando jam quodammodo restinxerat. Ibi Curtius
Montanus exarsit, & in reum hac oratione vehemen-
tissime est invectus, præstitam tyranno operam exag-
gerant, crudelitatem, rapinas, libidinem, vexatio-
nem innocentum, truculentam & funestam vocem ad
incitandam tyranni sævitiam objiciens. Pestes esse Re-
pub. & semina tyrannidis id genus homines: ad qua ex-
stirpanda senatum impellit.

OCCURRIT truci oratione Curtius Montanus, e
usque progressus, ut, post eadem Galba, datam in-
terfectori Pisonis pecuniam a Regulo, appetitumque mer-
Pisonis caput objectaret. Hæc certe, inquit, Nero no
coëgit; nec dignitatem aut salutem illa sævitia rede-
misti. Sane toleremus istorum defensiones, qu
perdere alios quam periclitari ipsi maluerunt. Te
secu-

futurum reliquerat exul pater, & divisa inter creditores bona: nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te concupisceret Nero, nihil quod timeret. Libidine sanguinis & hiatu præmiorum, ignotum adhuc ingenium & nullis defensionibus expertam, cæde nobili imbuisti. cum ex funere Reipublicæ, raptis consularibus spoliis, septuagies sestertio saginatus, & sacerdotio fulgens, innoxios pueros, illustres senes, conspicuas fœminas eadem ruina prosterneres: quum segnitiam Neronis incusares, quod per singulas domos seque & delatores fatigaret: posse universum senatum una voce subverti. Retinete, Patres conscripti, & reservate hominem tam expediti consilii, ut omnis ætas instructa sit, & quomodo senes nostri Marcellum Crispum; juvenes Regulum imitentur. Invenit etiam æmulos infelix nequitia. Quid, si floreat vigeatque? Et quem adhuc quæstorium offendere non audemus, prætorium & consularem visuri sumus? An Neronem extremum dominorum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Caio superstites fuerunt; quum interim intestabilior & sævior exortus est. Non timemus Vespasianum: ea principis ætas, ea moderatio. Sed diutius durant exempla, quam mores. Elanguimus, P. C., nec jam ille senatus sumus, qui occiso Nerone, delatores & ministros, more majorum puniendos flagitabat. Optimus est post malum principem dies primus.

ORATIO LEGATI TENCTERORUM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Deleto Romanorum exercitu à Germanis, & depulso eorum jugo, initum est consilium à Germanis de Agrippinensi colonia, qua in Romanorum imperio permanebat. Exscindi eam placebat nonnullis: mitius

agendum alii censuerunt, satisque habuerunt eam ad societatem Germanorum revocare. Ea re missa est ab legatio, cujus princeps hanc orationem in illius coloni concilio habuit. Gratulatus est illis libertatem: mandata exposuit Germanorum de mœnibus diruendis, Romanorum reliquiis tollendis, & eorum bonis publicandis, vectigalibus abrogandis, quæ pensitabant Romanis, de commerciis secum communicandis, de institutis Germaniæ restituendis.

REDISSE vos in corpus nomenque Germaniæ, communibus Deis, sed præcipuo Deorum Marti, grates agimus; Vobisque gratulamur, quod tandem liberi inter liberos eritis; nam ad hunc diem, flumina ac terras, & cœlum quodammodo ipsum, clauserant Romani: ut colloquia congressusque nostros arcerent; vel, quod contumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac prope nudi, sub custode & pretio coiremus. Sed ut amicitia societasque nostra in æternum rata sint: postulamus à vobis, muros coloniæ, munimenta servitii, detrahatis. Etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliviscuntur. Romanos omnes in finibus vestris trucidetis. Haud facile libertas & domini miscentur. Bona interfectorum in medium cedant, ne quis occulere quidquam, aut segregare causam suam possit. Liceat nobis vobisque utramque ripam colere, ut olim majoribus nostris. Quomodo lucem diemque omnibus hominibus; ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Instituta cultumque patrium resumite, abruptis voluptatibus quibus Romani plus adversus subjectos quam armis valent. Sincerus & integer, & servitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut aliis imperitabitis.

ORA-

ORATIO AGRIPPINENSIUM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Respondent legati Tencterorum Agrippinenses, ancipiti sententia inter metum Germanorum & Romanorum. Itaque eorum quæ illi edixerant, nonnulla concedunt, alia excusant. In muris opponunt securitatem: in Romanorum cædibus faciendis, conjunctionem & vetustatem, & jus consanguinitatis. De vectigalibus, commerciis & institutis, legatis, quæ proposuerant, assentiuntur.

QUÆ prima libertatis facultas data est, avidius quam cautius sumpsimus, ut vobis cæterisque Germanis consanguineis nostris jungeremur. Muros civitatis, congregantibus se cum maxime Romanorum exercitibus, augere nobis quam diruere tutius est. Si qui ex Italia aut provinciis alienigenæ in finibus nostris fuerant, eos bellum absumpsit: vel in suas quisque sedes refugere. Deductis olim, & nobiscum per connubium sociatis, quique mox provenere, hæc patria est. Nec vos adeo iniquos existimamus, ut interfici à nobis parentes, fratres, liberos nostros velitis. Vectigal & onera commerciorum resolvimus. Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes: donec nova & recentia jura in vetustatem consuetudine veniantur. Arbitrum habebimus Civilem & Velledam, apud quos pacta sancientur.

ORATIO CERIALIS.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Bellum gerebat adversus Germanos exercitus Romanus nomine & auspiciis Vespasiani Cæsaris. Hujus belli summa

penes Petilium Cerialem erat. Desciverant autem ab imperatore legiones aliquot ex Gallis conscriptæ, seque ad hostes contulerant, quorum erant duces Civilis, Classicus, & Tutor. Re bene à Cerialí gesta, quamvis debellatum nondum erat, male tamen agebatur cum hostibus. In perfidos & desertores ut animadverteretur, plerique urgebant. Lenius tamen Treviros, qui ab hostibus fuerant, accepit Cerialis. Accita deinde sunt legiones illæ. Eas magnus supplicii terror invaserat, sed nihil in eas statuendum sibi gravius putavit Cerialis, deditque facti impunitatem. Verum hac oratione cohortatus est eas ad fidem in Cæsarem constantius imposterum colendam. Belli causas repetit, ostendit justas, necessarias, summa æquitate nixas. Æquitatem & clementiam imperii inculcavit. Officii commonefecit, ut parerent imperio Romano, quod salutare sibi esse intelligerent: quippe in fide essent & tutela Romanorum.

NEQUE ego unquam facundiam exercui; & populi Romani virtutem armis affirmavi. Sed quia apud vos verba plurimum valent, bonaque ac mala non sua natura, sed vocibus seditiosorum æstimantur; statui pauca disserere, quæ profligato bello, utilius sit vobis audisse, quam nobis dixisse. Terram vestram cæterorumque Gallorum ingressi sunt duces imperatoresque Romani, nulla cupidine, sed majoribus vestris invocantibus, quos discordiæ usque ad exitium fatigabant. & acciti auxilio Germani sociis pariter atque hostibus servitutem imposuerant. Quot prælíis adversus Cimbros Teutonosque, quantis exercituum nostrorum laboribus, quove eventu Germanica bella tractaverimus, satis clarum. Nec ideo Rhenum insedimus, ut Italiam tueremur, sed ne quis alius Arioviſtus regno Galliarum potiretur. An vos cariores Civili Batavisque & Transrhenanis gentibus creditis, quam majoribus eorum patres avique vestri fuerunt? Eadem semper causa Germanis transcendendi in Gallias, libido atque avaritia

tia & mutandæ ſedis amor: ut relictis paludibus & ſolitudinibus ſuis, fœcundiſſimum hoc ſolum voſque ipſos poſſiderent. Cæterum libertas & ſpecioſa nomina prætexuntur. Nec quiſquam alienum ſervitium & dominationem ſibi concupivit, ut non eadem iſta vocabula uſurparet. Regna bellaque per Gallias ſemper fuere, donec in noſtrum jus concederetis. Nos quanquam totiens laceſſiti, jure victoriæ id ſolum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium ſine armis; neque arma ſine ſtipendiis; neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt. Cætera in communi ſita ſunt. Ipſi plerumque legionibus noſtris præſidetis: Ipſi has aliaſque provincias regitis. Nihil ſeparatum, clauſumve. Et laudatorum principum uſus ex æquo, quamvis procul agentibus: Sævi proximis ingruunt. Quomodo ſterilitatem, aut nimios imbres & cætera naturæ mala; ita luxum vel avaritiam dominantium tolerate. Vitio erunt, donec homines: Sed neque hæc continua, & meliorum interventu penſantur. miſſo forte Tutore & Claſſico regnantibus, moderatius imperium ſperatis: aut minoribus quam nunc tributis parabuntur exercitus, quibus Germani Britanniique arceantur. Nam pulſis (quod Dii prohibeant) Romanis, quid aliud quam bella omnium inter ſe gentium exiſtent? Octingentorum annorum fortuna diſciplinaque, compages hæc coaluit: quæ convelli ſine exitio convellentium non poteſt. Sed vobis maximum diſcrimen, penes quos aurum & opes, præcipuæ bellorum cauſæ. Proinde pacem & urbem, quam victi victoreſque eodem jure obtinemus, amate, colite. Moneant vos utriuſque fortunæ documenta, ne contumaciam cum petnicie, quam obſequium cum ſecuritate malitis.

ORATIO CIVILIS,

sed mutilata.

Ex lib. v Hist.

ARGUMENTUM.

Civilis perfuga à Romanis ducem se Batavis adversus Romanos præbuerat. Bellum diuturnum vario eventu gesserat, tamen multo pluribus acceptu cladibus quam illatis. Itaque attritis Batavorum viribus, Cerialis Romanus dux, flectendos sibi potius ad deditionem subolem monendo, quam diutius urgendo, duxit. Tentavit, & rem confecit. Convenit inter Batavos ut colloquio dies diceretur. Ad quod quum esset ventum, habuit hanc pro se orationem Civilis, cujus tamen bona pars injuria temporum intercidit. Hic purgandi sui causa, aliqua saltem ex parte, repetit altius causas belli à se primum suscepti, ut omnes turpis proditionis averset à se suspiciones.

SI apud Vitellii legatum defenderer, neque facto meo venia neque dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hostilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Vespasianum vetus mihi observantia: & quum privatus esset, amici vocabamur. Hoc primo Antonio notum, cujus epistolis ad bellum accitus sum, ne Germanicæ legiones & Gallica juventus Alpes transcenderet. Quæ Antonius epistolis, Hordeonius Flaccus præsens monebat, arma in Germania movi, quæ Mucianus in Syria, Aponius in Mœsia, Flavianus in Pannonia.

Ex

Ex vita Agricolæ a CORN. TACITO prodita.

GALGACI ORATIO.

ARGUMENTUM.

Intulit bellum Britannis Julius Agricola nomine Romani imperatoris. Illi lacessiti ad restinguendum belli incendium magnis animis concurrerunt, ducemque habuerunt nomine Galgacum. Is contractis copiis, cum hoste confligendum censuit: sed prius animos multitudinis oratione esse firmandos. Itaque convocatam suorum concionem hortatus est ut strenue bellum compescerent. Ejus tota oratio in eo posita est, ut eos & posse & debere hostem propulsare ostendat: defensionem & facilem esse & necessariam. Idcirco belli aequitatem & necessitatem docet. Invehitur in hostium aviditatem. Sua nisi flagitiose deseri ab ipsis non posse probat. A servitute voluntaria subeunda deterret, idque à dominorum superbia & innata genti illi libertate. Comparatione & exemplis multo infirmiorum quorundam probat, libertatem eos posse à servitute & jugo hostium defendere. Romanorum vires extenuat & contemnit. Avita fortitudine proposita, eos dimittit.

QUOTIES causas belli & necessitatem nostram intueor, magnus mihi animus est, hodiernum diem, consensumque vestrum, initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & universi servitutis expertes: & nullæ ultra terræ, ac ne mare quidem securum, imminente nobis classe Romana. Ita prælium atque arma quæ foribus honesta, eadem etiam ignavis tutissima sunt. Priores pugnæ quibus adversus Romanos varia fortuna certatum est, spem ac subsidium in nostris manibus habebant: quia nobilissimi totius Britanniæ, eoque in ipsis

penetralibus siti, nec servientium litora aspicientes, oculos quoque à contactu dominationis inviolatos habebamus. Nos terrarum ac libertatis extremos, recessus ipse ac sinus famæ in hunc diem defendit. Nunc terminus Britanniæ patet. atque omne ignotum pro magnifico est. Sed nulla jam ultra gens, nihil nisi fluctus & saxa: Et interiores Romani. quorum superbiam frustra per obsequium & modestiam effugeris. raptores orbis; postquam cuncta vastantibus defuere terræ, & mare scrutantur: Si locuples hostis est, avari: si pauper, ambitiosi. quos non oriens, non occidens satiaverit. Soli omnium opes atque inopiam pari affectu concupiscunt. auferre, trucidare, rapere falsis nominibus, imperium; atque ubi solitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique ac propinquos suos natura carissimos esse voluit; hi per delectus alibi servituri auferuntur. Conjuges sororesque, etsi hostilem libidinem effugiant, nomine amicorum atque hospitum polluuntur. Bona fortunasque, in tributum egerunt, in annonam, frumentum. corpora ipsa ac manus, silvis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt. Nata servituti mancipia semel veneunt, atque ultro à dominis aluntur. Britannia servitutem suam quotidie emit; quotidie pascit. Ac sicut in familia recentissimus quisque servorum & conservis ludibrio est: sic in hoc orbis terrarum vetere famulatu, novi nos & viles in excidium petimur. Neque enim arva nobis, aut metalla, aut portus sunt, quibus exercendis reservemur. virtus porro ac ferocia subjectorum ingrata imperantibus. Et longinquitas ac secretum ipsum quo tutius, eo suspectius. Ita sublata spe veniæ, tandem sumite animum, tam quibus salus, quam quibus gloria carissima est. Brigantes, fœmina duce, exurere coloniam, expugnare castra; ac nisi felicitas in socordiam vertisset, exuere jugum potuere: nos integri & indomiti, & libertatem non in præsentia laturi,

primo

primo statim congressu non ostendemus quos sibi Caledonia viros sepposuerit? An eandem Romanis in bello virtutem, quam in pace lasciviam adesse creditis? Nostris illi dissensionibus ac discordiis clari, vitia hostium in gloriam exercitus sui vertunt: quem contractum ex divertissimis gentibus, ut secundæ res tenent, ita adversæ dissolvent. nisi si Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum pleroſque dominationi alienæ sanguinem commodantes, diutius tamen hostes quam servos, fide & affectu teneri putatis: Metus & terror est, infirma vincula caritatis, quæ ubi removeris, qui timere desierint, odisse incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis sunt: Nullæ Romanos conjuges accendunt: nulli parentes fugam exprobraturi sunt: aut nulla pleriſque patria, aut alia est: Paucos numeros circum trepidos ignorantia, cœlum ipsum ac mare & silvas, ignota omnia, circumspectantes, clausos quodammodo ac vinctos Dii nobis tradiderunt. Ne terreat vanus aspectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit neque vulnerat. In ipsa hostium acie inveniemus nostras manus. Agnoscent Britanni suam causam: recordabuntur Galli priorem libertatem: deserent illos cæteri Germani, tanquam nuper Usipii reliquerunt. Nec quicquam ultra formidinis, vacua castella, senum coloniæ, inter male parentes & injuste imperantes, ægra municipia & discordantia. Hic dux, hic exercitus: ibi tributa & metalla, & cæteræ servientium pœnæ: quas in æternum proferre, aut statim ulciſci, in hoc campo est. Proinde ituri in aciem, & majoreis vestros, & posteros cogitate.

ORATIO AGRICOLÆ.

Ibidem.

ARGUMENTUM.

Ut suas cohortatione ad pugnam incenderat Galgacus, sic Julius Agricola, dux Romanarum copiarum, metum & cunctationem omnem eripere suis cohortando conatur. De belli æquitate hoc tantum dicit, fuisse aliquot ante annis commotum & gestum ab iisdem illu militibus: nunc idem redintegratum geri. Jubet igitur eos parem animorum præsentiam concipere, quam superioribus præliis adversus eosdem hostes attulerint. Admonet pristina gloria, quæ sit illustranda virtute, non obruenda ignavia. Reliqua est oratio in despiciendis hostibus, quorum infirmas vires ostendit: unde exacuendorum animorum facultatem sumit.

OCTAVUS annus est, commilitones, ex quo virtute & auspiciis imperii Romani, fide atque opera vestra Britanniam vicistis. Tot expeditionibus, tot præliis, seu fortitudine adversus hostes, seu patientia ac labore pene adversus ipsam rerum naturam opus fuit: neque me militum, neque vos ducis pœnituit. Ergo egressi, ego veterum legatorum, vos priorum exercituum terminos, finem Britanniæ non fama nec rumore, sed castris & armis tenemus. Inventa Britannia, & subacta. Equidem in agmine, quum vos paludes montesve & flumina fatigarent, fortissimi cujusque vocem audiebam, Quando dabitur hostis? Quando acies? Veniunt à latebris suis extrusi. Et vota virtusque in aperto, omniaque prona victoribus, atque eadem victis adversa. Nam ut superasse tantum itineris, silvas evasisse, transisse æstuaria, pulchrum ac decorum in frontem; ita fugientibus periculosissima quæ hodie prosperrima sunt. Neque enim nobis aut locorum eadem noti-

notitia, aut commeatuum eadem abundantia: sed manus, & arma, & in his omnia. Quod ad me attinet, jampridem mihi decretum est, neque exercitus neque ducis terga tuta esse. Proinde & honesta mors turpi vita potior; & incolumitas ac decus eodem loco sita sunt. Nec inglorium fuerit, in ipso terrarum ac naturæ fine recidisse. Si novæ gentes atque ignota acies constitissent, aliorum exercituum exemplis vos hortarer. nunc vestra decora recensete, vestros oculos interrogate. Ii sunt quos proximo anno unam legionem furto noctis aggressos, clamore debellastis: ii cæterorum Britannorum fugacissimi, ideoque tamdiu superstites. Quomodo silvas saltusque penetrantibus, fortissimum quodque animal robore, pavida & inertia ipso agminis sono pelluntur: sic acerrimi Britannorum jampridem cecidere, reliquus est numerus ignavorum & metuentium. Quos quod tandem inveniistis, non restiterunt, sed deprehensi sunt novissimi, ideo extremo metu corpora defixere in his vestigiis, in quibus pulchram & spectabilem victoriam ederetis. Transigite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum diem. Approbate Reipub. nunquam exercitui imputari potuisse, aut moras belli, aut causas rebellandi.

ORATIONES
ex Q. CURTIO collectæ.

ORATIO
CHARIDEMI.
Ex libro III.

Charidemus Atheniensis, exulans apud Darium Persarum Regem, contracto ab eo numeroso exercitu adversus Alexandrum Macedonum regem, sententiam de apparatu universo rogatus, liberius quam felicius respondet, sibi exercitum illum, etsi numero superiorem, tamen virtute longe inferiorem videri.

VERUM, *inquit*, & tu forsan audire nolis, & ego, nisi nunc dixero, alias nequaquam confitebor. Hic tanti apparatus exercitus, hæc tot gentium & totius orientis excita sedibus suis moles, finitimis potest esse terribilis: Nitet pupura, aurumque fulget armis & opulentia, quantam qui oculis non subjecere, animis concipere non possunt. Sed Macedonum acies torva sane & inculta, clypeis hastisque immobiles cuneos & conserta robora virorum teget. Ipsi phalangem vocant peditum stabile agmen. Vir viro, armis arma conserta sunt: ad nutum monentis intenti, sequi signa, ordines servare didicere. Quod imperatur, omnes exaudiunt: obsistere, circuire,

cuire, discurrere in cornu, mutare pugnam, non duces magis quam milites callent. Et ne auri argentique studio teneri putes, adhuc illa disciplina paupertate magistra stetit. Fatigatis humus cubile est: cibus, quem occupant, satiat. tempora somni arctiora quam noctis sunt. Jam Thessali equites, & Acarnanes Ætolique, invicta bello manus, fundis, credo, & hastis igne duratis, repellentur. Pari robore opus est. In illa terra, quæ hos genuit, auxilia quærenda sunt. Argentum istud atque aurum, ad conducendum militem mitte.

ORATIO
LEGATORUM DARII, ad Alexandrum.
Ex lib. IV.

ARGUMENTUM.

Darius, & armis jam duobus præliis ab Alexandro victus, & admiratione virtutis commotus, nunciata illius humanitate & lenitate erga captivas mulieres, in primis vero erga uxorem, cui ille mortua non secus ac conjugi illacrymarat; legatos ad eum de pace mittit, qui æquis conditionibus, si ad eas adduci possit, cum eo transigant. Ii ad eum quum venissent, ad expromendam legationem hac oratione sunt usi, qua eum, & blandè prolixeque pollicendo, & graviter commonefaciendo, ad pacem flectere sunt conati.

DARIUM, *inquit*, ut pacem à te jam hoc tertio peteret, nulla vis subegit; sed justitia & continentia tua expressit. Matrem, conjugem, liberosque ejus, nisi quod sine illo sunt, captos esse non sentit. Pudicitiæ earum, quæ supersunt, curam, haud secus quam parens agens, reginas appellas, speciem pristinæ fortunæ retinere pateris. Vultum tuum video, qualis Darii fuit, quum dimitteremur ab eo: & ille tamen uxorem, tu hostem luges. Jam in-

acie-

acie stares, nisi cura te sepulturæ ejus moraretur. Ecquid mirum est, si tam ab amico animo pacem petit? Quid opus est armis, inter quos odia sublata sunt? Antea imperio tuo finem destinabat Halym amnem, qui Lydiam terminat. Nunc, quicquid inter Hellespontum & Euphratem est, in dotem filiæ offert, quam tibi tradit. Ochum filium, quem habes, pacis & fidei obsidem retine. Matrem & duas virgines filias redde. Pro tribus corporibus XXX millia talentum auri precatur accipias. Nisi moderationem animi tui notam haberem, non dicerem hoc esse tempus, quo pacem non dare solum, sed etiam occupare deberes. Respice, quantum post te reliqueris; intuere quantum petas. Periculosum est prægrave imperium: difficile est continere quod capere non possis. Videsne ut navigia quæ modum excedunt, regi nequeant? Nescio an Darius ideo tam multa amiserit, quia nimiæ opes magnæ jacturæ locum faciunt. Facilius est quædam vincere, quam tueri. Quam, hercule, expeditius manus nostræ rapiunt, quam continent! Ipsa mors uxoris Darii te admonere potest, minus jam misericordiæ tuæ licere, quam licuit.

ORATIO
PARMENIONIS AD ALEXANDRUM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Parmenio in magna apud regem gratia constitutus, adhibitus ad regis deliberationem, de legatorum Darii postulatione sententiam dicit, qua Alexandro autor est, ut ad eas pacis conditiones, quas ferebat Darius, descendat: pacem bello anteponat: & malit certa præmia à Dario accipere, quam bello majora, at minus certa, quærere.

ANTE suasissem, *ait*, ut captivos apud Damascum redimentibus redderes; Ingentem pecuniam

cuniam potuisse redigi ex iis, qui multi vincti virorum fortium occupaverant manus. Et nunc magnopere censerem, ut unam anum, & duas puellas, itinerum agminumque impedimenta, triginta millibus talentis auri permutes. Optimum regnum occupari posse conditione, non bello: nec quemquam alium inter Istrum & Euphratem possedisse terras, ingenti spatio intervalloque discretas. Macedoniam quoque respiceret potius, quam Bactra & Indos intueretur.

ORATIO
ALEXANDRI AD LEGATOS DARII.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Refutato Parmenione, respondet legatis Darii Alexander, qui pacis præmia, si pace uti vellet, obtulerant. Ea Alexander omnia & pacis conditiones repudiat duabus de causis: quod Darii insidiis appetitus sit, & quod sua jam, & à se occupata, sibi offerantur. Se ita ab armis discessurum dicit, si ille se suaque omnia victoris arbitrio dedat.

NUNCIATE Dario, gratiarum actionem apud hostem supervacaneam esse. & me, quæ fecerim clementer & liberaliter, non amicitiæ ejus tribuisse, sed naturæ meæ, nec adversus calamitates, sed adversus hostium vires contendere. Bellum cum captivis & fœminis gerere non soleo; armatus sit oportet, quem oderim. Quod si saltem pacem bona fide peteret, deliberarem forsitan an darem. Verum enimvero, cum modo milites meos literis ad proditionem, modo amicos ad perniciem meam pecunia sollicitet, ad internecionem mihi persequendus est, non ut justus hostis, sed ut percussor veneficus. Conditiones vero pacis quas fertis, si accepero, victorem eum faciunt. Quæ post Euphratem sunt, liberaliter donat. Ubi igitur me affamini? nempe

ultra

ultra Euphratem sum. Summum ergo dotis, quam promittit, terminum castra mea transeunt. Hinc me depellite, ut sciam vestrum esse quod ceditis. Eadem liberalitate dat mihi filiam suam, nempe quam scio alicui servorum ejus nupturam. Multum vero mihi præstat, si me Mazæo generum præponit. Ite, nunciate regi vestro, & quæ amisit, & quæ adhuc habet, præmia esse belli. Hoc regente utriusque terminos regni, id quemque habiturum, quod proximæ lucis affignatura fortuna est; & me in Asiam non venisse, ut ab aliis acciperem, sed ut aliis darem. Si secundus & non par mihi vellet haberi, facerem forsitan quæ petit. Cæterum nec mundus duobus solibus potest regi, nec duo summa regna salvo statu terrarum potest habere. Proinde aut deditionem hodie, aut in crastinum bellum paret: nec aliam sibi, quam expertus est, polliceatur fortunam.

ORATIO
DARII AD MILITES.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Dimicaturus acie jam tertium adversus Macedonas Darius, suos ad prælium præsenti animo capessendum hortatur, propositis iis quæ in deliberando gravissima sunt, salutis conjugum, liberorum, libertatis defensione: de quibus omnibus aut amittendis aut recuperandis hoc prælio decernant. Clades acceptas commemorat; quo illis res redierit, ostendit. Et ne superiorum cladium recordatio debilitet animos; extenuat ac despicit virtutem, res gestas, vires Alexandri. Denique mixtis cohortatione precibus eos animat.

TERRARUM, *inquit*, quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Helle spontus, paulo ante domini; jam non de gloria, sed de salute, & quod salu-

saluti præponitis, de libertate pugnandum est. Hic dies imperium, quo nullum amplius vidit ætas, aut constituet aut finiet. Apud Granicum minima virium parte cum hoste certavimus. In Cilicia victos Syria poterat excipere. Magna munimenta regni Tigris atque Euphrates erant. Ventum est eo, unde pulsis ne fugæ quidem locus est. Omnia tam diutino bello exhausta post tergum sunt. Non incolas suos urbes, non cultores habent terræ. Conjuges quoque & liberi sequuntur hanc aciem, parata hostibus præda, nisi pro carissimis pignoribus corpora opponitis. Quod mearum fuit partium, exercitum, quem pene immensa planities vix caperet, comparavi. equos, arma distribui. commeatus ne tantæ multitudini deessent, providi. locum, in quo acies explicari posset, elegi. Cætera in vestra potestate sunt. audete modo vincere, famamque, infirmissimum adversus fortes viros telum, contemnite. Temeritas est, quam adhuc pro virtute timuistis. quæ ubi primum impetum effudit, velut quædam animalia amisso aculeo, torpet. Hi vero campi deprehendere paucitatem, quam Ciliciæ montes absconderant. Videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam & exhaustam. Nam ultimi, quos locavit aversos, terga jam præbent. Obteri mehercule equorum ungulis possunt, etiamsi nil præter falcatos currus emisero. & bello vicerimus, si vincimus prælio. Nam ne illis quidem ad fugam locus est. Hinc Euphrates, illinc Tigris prohibet. inclusos: & quæ antea pro illis erant, in contrarium conversa sunt. Nostrum mobile & expeditum agmen est; illud præda grave. Implicatos ergo spoliis nostris trucidabimus: eademque res & causa victoriæ erit, & fructus. Quod si quem è vobis nomen gentis movet, cogitet, Macedonum illic arma esse, non corpora. Multum enim sanguinis invicem hausimus, & semper gravior in paucitate jactura est. Nam Alexander quantus-

cunque

cunque ignavis & timidis videri poteſt, unum animal eſt, &c, ſi quid mihi creditis, temerarium & vecors; adhuc noſtro pavore, quam ſua virtute felicius. Nihil autem poteſt eſſe diuturnum, cui non ſubeſt ratio. Licet felicitas aſpirare videatur, tamen ad ultimum temeritati non ſufficit. Præterea breves & mutabiles vices rerum ſunt, & fortuna nunquam ſimpliciter indulget. Forſitan ita Deorum fata ordinaverunt, ut Perſarum imperium, quod ſecundo curſu per CCXXX annos ad ſummum faſtigium evexerant; magno motu concuterent magis, quam affligerent, admonerentque nos fragilitatis humanæ, cujus nimia in proſperis rebus oblivio eſt. Modo Græcis ultro bellum inferebamus: nunc in ſedibus noſtris propulſamus illatum. Jactamur invicem varietate fortunæ. Videlicet imperium, quia mutuo affectamus, una gens non capit. Cæterum, ſi ſpes non ſubeſſet, neceſſitas tamen ſtimulare deberet. Ad extrema perventum eſt. Matrem meam, duas filias, Ochum in ſpem hujus imperii genitum, illos principes, illam ſobolem regiæ ſtirpis, duces veſtros, regum inſtar, vinctos habet: niſi, quod in vobis eſt, ipſe ego majore parte captivus ſum. Eripite viſcera mea ex vinculis, reſtituite mihi pignora, pro quibus ipſe mori non recuſo. Parentem, liberos (nam conjugem in illo carcere amiſi) credite nunc omnes, tendere ad vos manus, implorare patrios Deos, opem veſtram, miſericordiam, fidem expoſcere, ut ſervitute, ut compedibus, ut precario victu ipſos liberetis. An creditis æquo animo iis ſervire, quorum reges eſſe faſtidiunt? Video admoveri hoſtium aciem: ſed quo propius diſcrimen accedo, hoc minus his quæ dixi, poſſum eſſe contentus. Precor vos per Deos patrios, æternumque ignem, qui præfertur altaribus, fulgoremque ſolis intra fines regni mei orientis, per æternam memoriam Cyri, qui ademptum Medis Lydiſque imperium primus in Perſidem intulit, vindicate ab ultimo

timo dedecore nomen gentemque Persarum. Ite alacres & spe pleni, ut quam gloriam accepistis à majoribus vestris, posteris relinquatis. In dextris vestris jam libertatem, opem, spem futuri temporis geritis. Effugit mortem, quisquis contempserit: timidissimum quenque consequitur. Ipse non patrio more solum, sed etiam, ut conspici possim, curru vehor. Nec recuso, quo minus imitemini me, sive fortitudinis exemplum, sive ignaviæ fuero.

ORATIO EUCTEMONIS CYNÆI.

Ex libro v.

ARGUMENTUM.

Græci captivi ad quater mille, quum crudelissime essent à Persis accepti, & fœda corporum laceratione deturpati, se in Alexandri fidem qui tum eas partes vincendo peragrabat, contulerunt, dubii tamen quid potissimum ab eo contenderent. Qua de re quum anceps esset consilium, aut in iis locis considendi, aut patria repetenda, dicta sunt in utramque partem sententia. Euctemoni huic placet, in iis regionibus habitandi domicilium ab Alexandro postulare, tum quia imbecillitas corporum jactationem via ferre non posset, tum quia ita deformati ne honeste quidem in suorum conspectum prodire possent.

NOs, qui modo ad opem petendam ex tenebris & carcere procedere erubuimus, ut nunc est, supplicia nostra, quorum nos pudeat magis, an pœniteat, incertum est, ostentare Græciæ velut lætum spectaculum cupimus. Atqui optime miserias ferunt, qui abscondunt: nec ulla est tam familiaris infelicibus patria, quam solitudo, & status prioris oblivio. Nam qui multum in suorum misericordia ponunt, ignorant quam celeriter lacrymæ inarescant. Nemo fideliter diligit, quem fastidit: nam & calamitas

mitas querula est, & superba felicitas. Ita suam quisque fortunam in consilio habet, cum de aliena deliberat: & nisi mutuo essemus miseri, olim alius alii potuissemus esse fastidio. Quid mirum est, fortunatos semper parem quærere? Obsecro vos, olim vita defuncti, quæramus locum, in quo hæc semesa membra obruamus, ubi horribiles cicatrices celet exilium. Ingrati prorsus conjugibus, quos juvenes duximus, revertemur. Liberi in flore & ætatis & rerum, & fratres, agnoscent ergastuli detrimenta: Et quota pars nostri tot obire terras potest? Procul Europa in ultima Orientis relegati, senes, debiles, majore membrorum parte mutilati, tolerabimus scilicet quæ armatos & victores fatigaverunt? Conjuges deinde, quas captis sors & necessitas unicum solatium applicuit, parvosque liberos, trahimus nobiscum, an relinquimus? Cum his venientes nemo agnoscere volet. Relinquemus ergo extemplo præsentium pignora, cum incertum sit, an visuri simus ea quæ petimus? Inter hos latendum est, qui nos miseros nosse cœperunt.

ORATIO
THEATI ATHENIENSIS.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Ultro citroque, ut diximus, res est inter Græcos agitata, maneren, an patriam reviserent. Contraria sententia ille superiori auctor est Theatus Athenienſis. Profectionem enim suadet posthabita deformitatis illius verecundia, itineris vero laboribus pro desiderio patriæ neglectis, & locorum in quibus essent, feritate proposita. Quamvis autem hæc oratio obliqua sit, quia tamen est ἀντιλογικὴ, respondens videlicet superiori, non visa est prætereunda.

NEMINEM *pium habitu corporis suos æstimaturum, utique sævitiæ hostis, non natura calamitosos.*

mitosos. Dignum esse omni malo, qui erubesceret fortuita: tristem eum de mortalitate ferre sententiam, & desperare misericordiam, quam ipse alteri denegaturus sit. Deos (quod ipsi nunquam ausi optare forent) offerre patriam, conjuges, liberos, & quicquid homines vel vita æstimant, vel morte redimunt. quin illi ex hoc carcere erumperent. Alium domi esse cæli haustum, alium lucis aspectum. mores, sacra, lingua commercium etiam a barbaris expeti, qua ingentia ipsi omissuri sint sua sponte, non ob aliud tam calamitosi, quam quod illis carere coacti essent. Se certe rediturum ad penates, & in patriam, tantoque beneficio regis usurum. Si quos contubernii, liberorumque, quos servitus coëgisset agnoscere, amor detineret, relinquerent, quibus nil patria carius est.

ORATIO DARII.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Darius, quum jam ter adverso Marte pugnasset, exiguas haberet tantarum cladium reliquias, sed ne satis quidem eas explorata fidei, taderetque eum diuturna fuga, quod in summa rerum desperatione fieri assolet, statuit postremo prælio de rerum summa decernere. Verum quia id non ante poterat, quam suorum animos partim tentasset, partim confirmasset, hac oratione est usus; qua labantes aliorum animos retinere & conciliare, aliorum ægros consolari, omnium infirmos corroborare conatur. Suadet igitur ut tot calamitates uno vel secundo vel adverso prælio finiant. Sibi quidem certum esse ostendit, hoc uno certamine aut emori aut clades acceptas sarcire.

SI me cum ignavis, *inquit*, & pluris qualemcunque vitam morte honesta æstimantibus fortuna junxisset, tacerem potius, quam frustra verba consume-

fumerem. sed majore quam vellem documento virtutem vestram & fidem expertus, magis etiam conniti debeo, ut dignus talibus amicis fim, quam dubitare an vestri similes adhuc sitis. Ex tot millibus, quæ sub imperio fuerunt meo, bis me victum, bis fugientem persequuti estis. Fides vestra & constantia, ut regem me esse credam, facit. Proditores & transfugæ in urbibus meis regnant, non hercule qui tanto honore digni habeantur, sed ut præmiis eorum vestri solicitentur animi. Meam tamen fortunam quam victoris maluistis sequi: dignissimi, quibus, si ego non possim, Dii pro me gratiam referant; & mehercule referent. Nulla erit tam surda posteritas, nulla tam ingrata fama, quæ non in cælum vos debitis laudibus ferat. Itaque, etiamsi consilium fugæ, à qua multum abhorret animus, agitassem; vestra tamen virtute fretus, obviam issem hosti. Quousque enim in regno exulabo, & per fines imperii mei fugiam externum & advenam regem; cum liceat experto belli fortunam, aut reparare quæ amisi, aut honesta morte defungi? Nisi forte satius est expectare victoris arbitrium, & Mazæi & Mithrenis exemplo, precarium accipere regnum nationis unius; ut jam malit ille gloriæ suæ quam iræ obsequi. Nec Dii siverint, ut hoc decus mei capitis, aut demere mihi quisquam, aut condonare possit. nec hoc imperium vivus amittam. Idemque erit regni mei, qui & spiritus, finis. Si hic animus, si hæc lex, nulli non porta libertas est: nemo è vobis fastidium Macedonum, nemo vultum superbum ferre cogetur. Sua cuique dextra aut ultionem tot malorum pariet, aut finem. Equidem quam versabilis fortuna sit, documentum ipse sum. Nec immerito mitiores vices ejus expecto. Sed si justa ac pia bella Dii aversantur, fortibus tamen viris licebit honeste mori. Per ego vos decora majorum, qui totius orientis regna cum memorabili laude tenuerunt; per illos viros quibus stipendium Macedonis

dentia quondam tulit, per tot navium classes in Græciam missas, per tot trophæa regum, oro, & obtestor, ut nobilitate vestra gentisque dignos spiritus capiatis, ut eadem constantia animorum, qua præterita toleraſtis, experiamini quidquid deinde fors tulerit. Me certe in perpetuum, aut victoria egregia nobilitabit, aut pugna.

ORATIO NABARZANIS.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Darii orationi, qua se in aciem descendere velle dixit, ab uno Nabarzane, qui inter purpuratos erat, reclamatum est. Is enim, ut qui primum regem in vinculis habere, deinde imperii reliquias invadere cum participe ejusdem sceleris Besso moliretur, hac autem dimicatione conatus suos averti videret, regem ab eo conflictu deterrere voluit. Autor igitur est Dario perfidiosus suasor, ut tantisper se imperio abdicet, dum alter susceptu gubernaculu feliciter rem gerat, & inclinatam restituat. Caterum ad Bessum, conscium sceleris satrapen, sua sententia summam rerum defert.

SCIO me, *inquit*, sententiam esse dicturum prima specie haudquaquam auribus tuis gratam: sed medici quoque graviores morbos asperis remediis curant: & gubernator, ubi naufragium timet, jactura, quidquid servari potest, redimit. Ego tamen, non ut damnum quidem facias, suadeo; sed ut te, ac regnum tuum, salubri ratione conserves. Diis adversis bellum inimus, & pertinax fortuna Persas urgere non desinit. Novis initiis & ominibus opus est. Auspicium & imperium alii trade interim, qui tam diu rex appelletur, donec Asia decedat hostis. Victor deinde regnum tibi reddat: hoc autem brevi futurum ratio promittit. Bactra intacta sunt.

Indi & Sacæ in tua potestate: tot populi, tot exercitus, tot equitum peditumque millia ad renovandum bellum vires paratas habent, ut major belli moles supersit, quam exhausta sit. Quid ruimus beluarum ritu in perniciem non necessariam? Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quam odisse vitam. Sæpe tædio laboris ad vilitatem sui compelluntur ignavi: at virtus nihil inexpertum omittit. Itaque ultimum omnium mors est, ad quam non pigre ire satis est. Proinde si Bactra, quod tutissimum receptaculum est, petimus, præfectum regionis ejus Bessum, regem temporis gratia statuamus. Compositis rebus, justo regi tibi fiduciarium restituet imperium.

ORATIO
ALEXANDRI.
Ex libro VI.

ARGUMENTUM.

Inclinatis jam animis multitudinis ad requietem laboriosæ militiæ optandam, accesserat sparsus sine autore quidem, sed ex diuturniorum stativorum occasione excitatus missionis rumor. Qui etsi temere percrebuerat, tamen tanta fuerat omnium aviditate acceptus, ut jam totis castris à gregariis militibus reditus compararetur. Qua res non mediocriter Alexandrum vix ea ingressum quæ animo & spe præceperat, perculit. Itaque proceribus per errorem incusatis, illis ipsis autoribus vulgus ab eo errore & cupiditate deducere hac oratione statuit. Qua leniter objurgat milites, quod immaturum suarum victoriarum fructum velint percipere. Duas exponit consilii sui causas, cur nondum inceptis desistat. Neque quæ parta sint, retineri posse, nisi subactis hostibus qui supersint: & his domitis, multo uberiores victoriæ fructus ostendi, & sese offerre. Hac nisi pacata tenen-

non posse: pacata vero secum multo his plura esse allatura. Eos præterea ad persequendas de percussoribus Darii pœnas impellit.

MAGNITUDINEM rerum, quas gessimus, milites, intuentibus vobis, minime mirum est, si desiderium quietis, & satietatem gloriæ occurrere. ut omittam Illyrios, Triballos, Bœotiam, Thraciam, Spartam, Achæos, Peloponnesum, quorum alia ductu meo, alia imperio auspicioque perdomui. Ecce orsi bellum ad Hellespontum, Ionas, Æolidem servitio Barbariæ impotentis eximimus. Cariam, Lydiam, Cappadociam, Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphyliam, Pisidas, Ciliciam, Syriam, Phœnicen, Armeniam, Persidem, Medos, Parthienem, habemus in potestate. Plures provincias complexus sum, quam alii urbes ceperunt. & nescio an enumeranti mihi quædam ipsarum rerum multitudo subduxerit. Itaque, si crederem satis certam esse possessionem terrarum quas tanta velocitate domuimus, ego vero, milites, ad penates meos, ad parentem sororesque & cæteros cives, vel retinentibus vobis erumperem, ut ibi potissimum parta vobiscum laude & gloria frueret, ubi nos uberrima victoriæ præmia expectant, liberorum, conjugum, parentumque lætitia, pax, quies; rerum, per virtutem partarum secura possessio. Sed in novo, & (si verum fateri volumus) precario imperio, adhuc jugum ejus rigida cervice subeuntibus barbaris, tempore, milites, opus est, dum mitioribus ingeniis imbuuntur, & efferatos mollior consuetudo permulcet. Fruges quoque maturitatem statuto tempore expectant, adeo etiam illa sensus omnis expertia, tamen sua lege mitescunt. Quid? creditis, tot gentes alterius imperio ac nomine assuetas, non sacris, non moribus, non commercio linguæ nobiscum cohærentes, eodem prælio domitas esse, quo victæ sunt? Vestris armis continentur, non suis moribus: & qui

præsentes metuunt, in absentia hostes erunt. C
feris bestiis res est, quas captas & inclusas, q
ipsarum natura non potest, longior dies miti
Et adhuc sic ago, tanquam omnia subacta sint
mis, quæ fuerunt in ditione Darii. Hyrcaniam
barzanes occupavit. Bactra non possidet solum
ricida Bessus, sed etiam minatur. Sogdiani, Da
Massagetæ, Sacæ, Indi, sui juris sunt. Omnes
simul, si terga nostra viderint, sequentur. Illi
nim ejusdem nationis sunt, nos alienigenæ &
terni. Suis autem quique parent placidius, et
cum is præest, qui magis timeri potest. Proinde
quæ cœpimus, omittenda sunt, aut quæ non hab
mus, occupanda. Sicut in corporibus ægris, mi
tes, nihil quod nociturum est, medici relinqu
sic nos, quicquid obstat imperio, recidamus. Par
sæpe scintilla contempta, magnum excitavit ince
dium. Nil tuto in hoste dispicitur: quem spev
ris, valentiorem negligentia facies. Ne Darius qu
dem hæreditarium Persarum accepit imperium,
in sedem Cyri beneficio Bagoæ castrati hominis
missus: ne vos magno labore credatis Bessum
cuum regnum occupaturum. Nos vero peccavim
milites, si Darium ob hoc vicimus, ut servo ejus
deremus imperium: qui ultimum ausus scelus,
gem suum, etiam externæ opis egentem, cere
nos victores pepercissemus, quasi captivum in
culis habuit: ad ultimum, ne à nobis conser
posset, occidit. Hunc vos regnare patiemini? qu
equidem cruci affixum videre festino, omnibus
gibus gentibusque fidei, quam violavit, meritas
nas solventem. At hercule, si mox eundem G
corum urbes aut Hellespontum vastare nuncia
erit vobis, quo dolore afficiemini, Bessum p
mia vestræ occupasse victoriæ? Tunc ad repet
das res festinabitis: tunc arma capietis. Qua
autem præstaret territum adhuc, & vix mentis
sompotem, opprimere? Quatridui nobis iter
per

pereſt, qui tot procul a vimus nives, tot annes ſu-peravimus, tot montium juga tranſcurrimus: non mare illud, quod exæſtuans inter fluctibus occupat, euntes nos moratur: non Ciliciæ fauces, & angu-ſtiæ includunt. plana omnia & prona ſunt. In ipſo limine victoriæ ſtamus. Pauci nobis fugitivi & do-mini ſui interfectores ſuperſunt. Egregium mehercule opus, & inter præmia gloriæ veſtræ nume-randum, poſteritati famæque tradetis: Darii quo-que hoſtis, finito poſt mortem ejus odio, parrici-das eſſe vos ultos: neminem impium effugiſſe ma-nus veſtras. Hoc perpetrato, quanto creditis Per-ſas obſequentiores fore, cum intellexerint, vos pia bella ſuſcipere; & Beſſi ſceleri, non nomini ſuo, irati?

ORATIO CRATERI.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Macedones aliquot inierant regis ſui de medio tollendi con-ſilium. Sed re per indices patefacta, comprehenſi ſunt, & oppreſſa conjuratio. Verum quia erant in ea conjura-tione aliquot clari & nobiles, noluit Alexander quic-quam in eos niſi ex amicorum ſententia ſtatuere. Ad eos igitur convocatos rem detulit. Ex quibus Craterus, in paucis regi carus, ſententiam rogatus, cenſuit more ma-jorum in eos eſſe animadvertendum. Nec quia illuſtres eſſent, idcirco dignitati potius eorum quam capiti regis eſſe parcendum. Magnitudinem periculi proponit, & audaciam parricidarum, quæ licentia contagione ſerpet longius niſi in hic cohibeatur.

UTINAM, *inquit*, in principio quoque hujus rei nobiſcum deliberaſſes: Suaſiſſemus, ſi Phi-lotæ velles ignoſcere, paterere potius ignorare eum, quantum deberet tibi, quam uſque ad mortis

metum adductum, cogeres potius de periculo tu
quam de tuo cogitare beneficio. Ille enim sem
insidiari tibi poterit: tu non semper Philotæ pot
ignoscere. Nec est quod existimes, eum, qui ta
tum facinus ausus est, venia posse mutari. Scit eos
qui misericordiam consumpserunt, amplius spera
non posse. At ego, etiamsi ipse, vel pœnitentia v
beneficio tuo victus, quiescere volet, patrem ej
Parmenionem, tanti ducem exercitus, & invetera
ta apud milites tuos autoritate, haud multum infr
magnitudinis tuæ fastigium positum, scio non æqu
animo salutem filii sui debiturum tibi. Quædam
beneficia odimus. Meruisse mortem, confiteri pu
det. Supererit, ut malit videri injuriam accepisse,
quam vitam. Proinde scio, tibi cum illis de salu
esse pugnandum. Satis hostium supererit, ad quo
persequendos ituri sumus. Latus à domesticis ho
stibus muni. Hos si submoves, nihil metuo ab e
terno. *Hoc Craterus. Nec ceteri dubitabant, quin co
jurationis indicium suppressurus non fuisset, nisi auto
particeps.* Quem enim pium, & bonæ mentis, no
amicum modo, sed ex ultima plebe, auditis qu
ad eum delata erant, non protinus ad regem fuis
cursurum? nec Ceballini quidem exemplo, qui ex
fratre comperta ipsi nunciasset. Parmenionis filium
præfectum equitatus, omnium arcanorum regis ar
bitrum simulasse, etiam non vacasse sermoni su
regem, ne index alium internuncium quæreret. Ni
comachum religione quoque Deum adstrictum
conscientiam suam exonerare properasse. Philotan
consumpto per ludum jocumque pene toto die gra
vatum esse, pauca verba ad caput regis pertinentia
tam longo & forsitan supervacuo inferere sermoni
At enim non credidisse talia deferentibus pueri
cur igitur extraxisset biduum, tanquam indicio ha
beret fidem? Dimittendum fuisse Ceballinum, i
delationem ejus damnabat. In suo quemque pe
riculo magnum animum habere; cum de salu
re

regis timeretur, credulos esse debere: vana quoque deferenteis admittere. *Omnes igitur quæstionem de eo, ut particeps sceleris indicare cogeretur, habendam esse decernunt.*

ORATIO ALEXANDRI.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander ex amicorum sententia compertum scelus intestinum, quo pene oppressus fuerat, ad concionem defert, tum ut secunda multitudinis voluntate quæstio in conjuratos exerceatur, tum etiam quia illustres sunt: ut illis apud exercitum invidiam conflet; a se vero avertat, si in eos acerbe animadvertet. Hæc igitur oratio primum querelam habet indignissimi facinoris comparati à reis conjurationis. Post invehitur precipue in eum qui sibi patefactum scelus silentio texerat & foverat: eumque ejusdem insimulat criminis.

PENE, *inquit*, milites, paucorum hominum scelere vobis ereptus sum. Deum providentia & misericordia vivo: conspectusque vester venerabilis coëgit, ut vehementius parricidis irascerer: quoniam spiritus, imo unus vitæ meæ fructus est, tot fortissimis viris & de me optime meritis referre adhuc gratiam posse. *Interrupit orationem militum gemitus, obortaque sunt omnibus lacryma. Tum rex,* Quanto, *inquit*, majorem in animis vestris motum excitabo, cum tanti sceleris autores ostendero, quorum mentionem adhuc reformido, & tanquam salvi esse possint, nominibus abstineo? Sed vincenda est memoria pristinæ caritatis & conjuratio impiorum civium detegenda. Quomodo autem tantum nefas fileam? Parmenio, illa ætate, tot meis, tot parentis mei meritis devinctus, omnium

nobis amicorum vetustissimus, ducem tanto scelere præbuit. Minister ejus Philotas, Peucolaum, & Demetrium, & hunc Dymnum, cujus corpus aspicitis, cæterosque ejusdem amentiæ in caput meum subornavit. *Fremitus undique indignantium querentiumque tota concione obstrepebat, qualis solet esse multitudinis, & maxime militaris, ubi aut studio agitur, aut ira. Nicomachus deinde, & Metron, & Ceballinus producti, quæ quisque detulerat, exponunt: Nullius eorum indicio Philotas particeps destinabatur. Itaque indignatione pressa, vox indicium silentio excepta est. Tum rex*, Qualis, inquit, ergo animi vobis videtur, qui hujus rei delatum indicium id ipsum suppressit? quod non fuisse vanum, Dymni exitus declarat. Incertam rem deferens, tormenta non timuit. Ceballinus ne momentum quidem temporis distulit exonerare se, ut eo, ubi lavabar, irrumperet. Philotas solus nihil timuit, nihil credidit. O magni animi virum! Iste si regis periculo commoveretur, vultum non mutaret? Indicem tantæ rei solicitus non audiret? Subest nimirum silentio facinus, & avida spes regni præcipitem animum ad ultimum nefas impulit. Pater Mediæ præest: ipse apud multos copiarum duces meis præpotens viribus, majora, quam capit, sperat. Orbitas quoque mea, quod sine liberis sum, spernitur. Sed errat Philotas: In vobis liberos, parentes, consanguineos habeo: vobis salvis orbus esse non possum. *Epistolam deinde Parmenionis interceptam, quam ad filios Nicanorem & Philotam scripserat, recitat, haud sane indicium gravioris consilii præferentem. Namque summa ejus hæc erat. Primum vestri curam agite, deinde vestrorum: sic enim quæ destinavimus, efficiemus. Adjecitque rex, Sic esse scriptam, ut, sive ad filios pervenisset, a conscio posset intelligi; sive intercepta esset, falleret ignaros.* At enim Dymnus, cum cæteros participes sceleris indicaret, Philotam non nominavit. Hoc quidem illius non innocentiæ, sed potentiæ indicium est, quod sic ab iis timetur etiam à quibus prodi

prodi potest, ut cum de se fateantur, illum tamen celent. Cæterum Philotam ipsius indicat vita. Hic Amyntæ, qui mihi consobrinus fuit, & in Macedonia capiti meo impias comparavit insidias, socium se & conscium adjunxit. Hic Attalo, quo graviorem inimicum non habui, sororem suam in matrimonium dedit. Hic, cum scripsissem ei pro jure tam familiaris usus atque amicitiæ, qualis sors edita esset Jovis Ammonis oraculo, sustinuit rescribere mihi, se quidem gratulari, quod in numerum deorum receptus essem: cæterum misereri eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui modum hominis excederet. Hæc sunt etiam animi, pridem alienati à me, & invidentis gloriæ meæ, indicia: quæ equidem, milites, quamdiu licuit, in animo meo pressi. Videbar enim mihi partem viscerum meorum abrumpere, si, in quos tam magna contuleram, viliores mihi facerem. Sed jam non verba punienda sunt: linguæ temeritas pervenit ad gladios. Hos (si mihi creditis) Philotas in me acuit. si ipsum dimisero, quo me conferam, milites? cui caput meum credam? Equitatui, optimæ exercitus parti, principibus nobilissimæ juventutis unum præfeci: salutem, spem, victoriam meam, fidei ejus tutelæque commisi: patrem in idem fastigium, in quo me ipsi posuistis, admovi. Mediam, qua nulla opulentior regio est, tot civium sociorumque millia, imperio ejus ditionique subjeci. Unde præsidium petieram, periculum extitit. Quam felicius in acie occidissem, potius hostis præda, quam civis victima? Nunc servatus ex periculis, quæ sola timui; in hæc incidi, quæ timere non debui. Soletis identidem à me, milites, petere, ut saluti meæ parcam. Ipsi mihi præstare potestis, quod suadetis ut faciam. Ad vestras manus, ad vestra arma confugio: invitis vobis salvus esse nolo: volentibus, non possum, nisi vindicor.

ORATIO PHILOTÆ.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Philotas erat clarissimi Macedonis Parmenionis filius. Is non coïverat quidem cum conjuratis illis, ut vim regi omnes afferrent; sed rem ad se delatam per indicem, ut modo attigimus, silentio præteriit, pollicitus tamen se ad regem perlaturum: admonentemque illum & urgentem ut ad regem deferret, eludebat, & aliud ex alio excusabat. Admonebatur autem hic insidiarum potissimum, quod ex cohorte regia erat, & præter cæteros clarus, magnaque apud regem gratia. Is igitur per alios patefacta, primum ad causam dicendam est accersitus ad regem solutus: post consultis a rege amicis, in vincula est conjectus & ad concionem productus gravius etiam, quam cæteri, est ab eo accusatus; & ex silentio conjurationis reus peractus. Admissus tamen est etiam ad causam pro concione dicendam: verum aberat rex, cum is pro se diceret. Hanc igitur tum pro se orationem habuit, qua inficiatur intentum a rege crimen: suspiciones diluit: argumenta conatur refellere: multa, qua in eum erant invidiose conjecta, rejicit. Purgat se crimine appetiti dominatus, quo insimulatus fuerat, & cogitati parricidii in regem. Patrem, qui eadem laborabat invidia, & crimine eodem premebatur, sed absens, etiam defendit. Vicem illius non minus ac suam deflet: quod rem sit atrocissimi criminis, & particeps acerbissimi casus filii sui.

VERBA, *inquit*, innocenti reperire facile est; modum verborum misero tenere, difficile. Itaque inter optimam conscientiam & iniquissimam fortunam destitutus, ignoro quo modo & animo meo & tempori paream. Abest quidem optimus

caus-

causæ meæ judex: qui cur me ipse audire noluerit, non me hercule excogito, cum illi utique, cognita causa, tam damnare me liceat, quam absolvere. non cognita vero, liberari ab absente non possum, qui à præsente damnatus sum. Sed quamquam vincti hominis non supervacua solum, sed etiam invisa defensio est, quæ judicem non docere videtur, sed arguere: tamen, utcunque licet dicere, memet ipse non deseram, nec committam ut damnatus etiam meæ sententiæ videar. Equidem, cujus criminis reus sim, non video. Inter conjuratos nemo me nominat. De me Nicomachus nihil dixit. Ceballinus plus quam audierat, scire non potuit. Atqui conjurationis caput me fuisse credit rex. Potuit ergo Dymnus eum præterire, quem sequebatur? præsertim cum quærenti socios vel falso fuerim nominandus, quo facilius qui tentabatur, posset impelli. Non enim detecto facinore nomen meum præteriit, ut posset videri socio pepercisse. Nicomachus, quem taciturum arcana de semet ipso credebat, confessus, aliis nominatis, me unum subtrahebat. Quæso, commilitones, si Ceballinus me non adisset, nihil me de conjuratis scire voluisset: num hodie dicerem causam nullo me nominante? Dymnus sane & vivat adhuc, & velit mihi parcere: quid cæteri, qui de se confitebuntur? me videlicet subtrahent? Maligna calamitas, & vere noxia, quum quis suo supplicio acquieverit pro alio cruciatus. Tot conscii ne in equuleum quidem impositi verum fatebuntur? Atqui nemo parcit morituro, nec cuiquam moriturus, ut opinor. Ad verum crimen & ad unum revertendum mihi est. Cur rem delatam ad te tacuisti? cur tam securus audisti? Hoc qualecunque est, confesso mihi, ubicunque es, Alexander, remisisti: dexteram tuam amplexus, reconciliati pignus animi, convivio quoque interfui. Si credidisti mihi, absolutus sum: si pepercisti, dimissus. Vel judicium tuum serva. Quid hac proxima nocte,

qua digressus sum à mensa tua, feci? Quod novum facinus delatum ad te mutavit animum tuum? Gravi sopore acquiescebam, cum me malis indormientem meis, inimici vinciendo excitarunt. Unde & parricidæ & proditori tam alti quies somni? Scelerati conscientia obstrepente cum dormire non possint, agitant eos furiæ, non consummato modo, sed & cogitato parricidio. At mihi securitatem primum innocentia mea, deinde dextera tua obtulerat. Non timui ne plus alienæ crudelitati apud te liceret, quam clementiæ tuæ. Sed ne te mihi credidisse pœniteat, res ad me deferebatur à puero, qui non testem, non pignus indicii exhibere poterat, impleturus omnes metu, si cœpisset audiri. Amatoris & scorti jurgio interponi aures meas credidi infelix, & fidem ejus suspectam habui, quod non ipse deferret, sed fratrem potius subornaret. Timui ne negaret mandasse se Ceballino, & ego videret multis amicorum regis fuisse periculi causa. Sic quoque cum læserim neminem, inveni, qui mallet perire me, quam incolumem esse. Quid inimicitiarum creditis excepturum fuisse, si insontes lacessissem? At enim Dymnus se occidit. Num igitur facturum eum divinare potui? Minime. Ita quod solum indicio fidem fecit, id me, quum à Ceballino interpellatus sum, movere non potuit. At hercule, si conscius Dymno tanti sceleris fuissem, biduo illo proditos esse nos, dissimulare non debui. Ceballinus ipse tolli de medio nullo negotio potuit. denique post delatum indicium quo periturus eram, cubiculum regis solus intravi, ferro quidem cinctus. Cur distuli facinus? An sine Dymno non sum ausus? ille igitur princeps conjurationis fuit: Sub illius umbra Philotas latebam, qui regnum Macedonicum affecto. Et quis è vobis corruptus est donis? quem ducem, quem præfectum impensius colui? Mihi quidem objicitur, quod societatem patrii sermonis asperner, quod Macedonum

mores

mores fastidiam. Sic ego imperio quod dedignor immineo? Jam pridem nativus ille sermo commercio aliarum gentium exolevit: tam victoribus quam victis peregrina lingua discenda est. Non mehercule ista me magis lædunt, quam quod Amyntas Perdiccæ filius insidiatus est regi: cum quo quod amicitia fuerit mihi; non recuso defendere, si fratrem regis non oportuit diligi à nobis. Sin autem in illo fortunæ gradu positum etiam venerari necesse erat, utrum, quæso, quod non divinavi, reus sum? An impiorum amicis insontibus quoque moriendum est? Quod si æquum est, cur tamdiu vivo? si injustum, cur nunc demum occidor? At enim scripsi, misereri me eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui se Jovis filium crederet. Fides amicitiæ, veri consilii periculosa libertas, vos me decepistis: vos quæ sentiebam, ne reticerem, impulistis! Scripsisse me hoc fateor regi, non de rege. non enim faciebam invidiam, sed pro eo timebam. Dignior mihi Alexander videbatur, qui Jovis stirpem tacitus agnosceret, quam qui prædicatione jactaret. Sed quoniam oraculi fides certa est, sit Deus causæ meæ testis. Retinete me in vinculis, dum consulitur Ammon interim. qui regem nostrum dignatus est filium, neminem eorum, qui stirpi suæ insidiati sunt, latere patietur. Si certiora oraculis creditis esse tormenta, ne hanc quidem exhibendæ veritatis fidem deprecor. Solent rei capitis adhibere vobis parentes. Duos fratres ego nuper amisi: patrem nec ostendere possum, nec invocare audeo, cum & ipse tanti criminis reus sit. Parum est enim tot modo liberorum parentem, in unico filio acquiescentem, eo quoque orbari, ni ipse in rogum meum imponitur. Ergo, carissime pater, & propter me morieris, & mecum. Ego tibi vitam adimo, ego senectutem tuam extinguo. Quid enim me procreabas infelicem adversantibus Diis? An ut hos ex me fructus perciperes, qui te manent? Nescio, adolescentia mea mi-

serios sit, an senectus tua. Ego in ipso robore ætatis eripior: tibi carnifex spiritum adimet, quem, si fortuna expectare voluisset, natura reposcebat. Admonuit me patris mei mentio, quam timide & cunctanter, quæ Ceballinus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim cum audisset venenum à Philippo medico regi parari, deterrere eum voluit epistola scripta, quo minus medicamentum biberet, quod medicus dare constituerat. Num creditum est patri meo? num ullam autoritatem ejus literæ habuerunt? Ego ipse quoties, quæ audieram, detuli, cum ludibrio credulitatis repulsus sum. Si, & cum indicamus, invisi; & cum tacemus, suspecti sumus; quid facere nos oportet? *Cumque unus è circumstantium turba exclamasset, Bene meritis non insidiari: Philotæ*, Recte, *inquit*, quisquis es, dicis. Itaque si insidiatus sum, pœnam non deprecor: & finem facio dicendi, quoniam ultima verba gravia sunt auribus vestris.

ORATIO
AMYNTÆ.
Ex libro VII.

ARGUMENTUM.

Amyntas Macedo non fuerat quidem nominatus inter conjuratos neque ab indice, neque à reis, quum in tormentis essent, sed suspicione urgebatur ob nimiam cum Philota conjunctionem, & quod frater ejus profugerat. Itaque ab rege vinciri jussus, necato Philota, productus statim in concionem fuit. Crimini data est cum Philota arcta necessitudo & recens cum eo congressus, aliquot dictorum procacitas, equi scriba imperanti ferocius denegati, matris Alexandri ipsius litera, quibus ut sibi ab hoc caveret, filium monebat. Admissus ad causam dicendam Amyntas, diluit ea crimina omnia, sed præposteræ, orsus à gravissimo, de iis quæ in regem intemperan-

ter

ter esset debacchatus. Defensionis hæc est summa: Præcacitatem purgat, excusata impotentia animi & linguæ, quam durissimi labores militibus crebrius afferant: conjunctionem cum Philota non excusat, sed si quid est culpæ, eam omnem ab rege dicit sustineri, qui hunc ornando, fecisset ut ejus amicitiam omnes appeterent. Recusationem equorum confert in pomariam. Suspicionem matris derivat in illius simultatem, quam ipse officiose in regem faciendo in se concitasset. Fugam fratris purgat illius ipsius interventu.

QUALISCUNQUE, *inquit*, exitus nos manet, rex, confitemur, prosperum tibi debituros, tristiorem fortunæ imputaturos. Sine præjudicio dicimus causam; liberis corporibus animisque habitum etiam, in quo te comitari solemus, reddidisti. Causam non possumus, fortunam timere desinemus. Te quæso, permittas mihi id primum defendere: quod à te ultimum objectum est. Nos, rex, sermonis adversus majestatem tuam habiti nullius conscii sumus nobis. Dicerem, jampridem vicisse te invidiam, nisi periculum esset, ne alia maligne dicta crederes blanda oratione purgari. Cæterum, etiamsi militis tui vel in agmine deficientis & fatigati, vel in acie periclitantis, vel in tabernaculo ægri & vulnera curantis, aliqua vox asperior esset accepta, meruerimus fortibus factis, ut malles ea tempori nostro imputare, quam animo. Cum quid accidit tristius, omnes rei sunt: corporibus nostris, quæ utique non odimus, infestas admovemus manus; parentes liberis si occurrant, & ingrati & invisi sunt. Contra, cum donis honoramur, cum præmiis onusti revertimur, quis ferre nos potest? Quis illam animorum alacritatem continere? Militantium nec indignatio, nec lætitia, moderata est. Ad omnes affectus impetu rapimur; Vituperamus, laudamus, miseremur, irascimur. Utcunque præsens movit affectio, modo Indiam adire & Oceanum libet, modo con-

conjugum & liberorum patriæque memoria occurrit. Sed has cogitationes, has inter se colloquentium voces, signum tuba datum finit. In suos ordines quisque currimus, & quidquid iterum in tabernaculo conceptum est, in hostium effunditur capita. Utinam Philotas quoque intra verba peccasset. Proinde ad id revertar, propter quod rei sumus. Amicitiam, quæ nobis cum Philota fuit, adeo non inficior, ut expetisse quoque nos, magnosque ex ea fructus percepisse, confitear. An vero Parmenionis, quem tibi proximum esse voluisti, filium, omnes pene amicos tuos dignatione vincentem, cultum à nobis esse miraris? Tu hercule (si verum audire vis), rex, hujus nobis periculi causa es. Quis enim alius effecit, ut ad Philotam decurrerent qui placere vellent tibi? Ab illo traditi, ad hunc gradum amicitiæ tuæ ascendimus. Is apud te fuit, cujus gratiam expetere, & iram timere, possemus. Annon propemodum in tua verba tui omnes te præeunte juravimus, eosdem nos inimicos amicosque habituros esse, quos tu haberes? Hoc sacramento pietatis obstricti adversamur scilicet, quem tu omnibus præferebas? Igitur si hoc crimen est, tu paucos innocentes habes, imo hercule neminem. Omnes enim Philotæ amici esse voluerunt: totidem, quot volebant, esse non poterant. Ita si à conscius amicos non dividis, nec ab amicis quidem separabis illos qui idem esse voluerunt. Quod igitur conscientiæ affertur indicium? ut opinor, quia pridie familiariter & sine arbitris loquutus est nobiscum. At ego purgare non possem, si pridie quicquam ex vetere vita ac more mutassem. Nunc vero, si, ut omnibus diebus, illo quoque qui suspectus est, fecimus; consuetudo diluet crimen. Sed equos Antiphani non dedimus, & pridie quam Philotas detectus est, hæc mihi cum Antiphane res erat. Qui si nos suspectos facere vult, quod illo die equos non dederim, semetipsum, quod eos desideraverat, purgare non pote-

poterit. Anceps enim crimen est inter retinentem & exigentem, nisi quod melior est causa suum non tradentis, quam poscentis alienum. Cæterum rex, equos decem habui, è quos Antiphanes octo jam distribuerat iis, qui amiserant suos. Omnino duos ipse habebam: quos cum vellet abducere homo superbissimus, certe iniquissimus, nisi pedes militare vellem, retinere cogebar. Nec inficias eo, liberi hominis animo loquutum esse me cum ignavissimo, & hoc unum militiæ fugæ usurpante, ut alienos equos pugnaturis distribuat: Huc enim malorum ventum est, ut verba mea eodem tempore & Alexandro excusem, & Antiphani. At hercule mater de nobis inimicis tibi scripsit. Utinam prudentius esset solicita pro filio, & non inanes quoque species anxio animo figuraret. Quare enim non adscribit metus sui causam? Denique non ostendit autorem, quo facto dictove nostro mota, tam trepidas tibi literas scripsit. O miseram conditionem meam, cui forsitan non periculosius est tacere quam dicere! Sed utcunque cessura res est, malo tibi defensionem meam displicere, quam causam. Agnosces autem quæ dicturus sum. quippe meministi, cum me ad perducendos ex Macedonia milites mitteres, dixisse te, multos integros juvenes in domo tuæ matris abscondi. Præcepisti igitur mihi, ne quem præterirem intuerer, sed detrectantes militiam perducerem ad te. Quod equidem feci, & libenius, quam expediebat mihi, exequutus sum imperium tuum. Gorgiam, & Heca tæum, & Gorgatam, quorum bona opera uteris, inde perduxi. Quid igitur iniquius est, quam me, qui, si tibi non paruissem, jure daturus fui pœnas, nunc perire quia parui? Neque enim ulla alia matri tuæ persequendi nos causa est, quam quod utilitatem tuam muliebri præposuimus gratiæ. VI millia Macedonum peditum, & ne equites adduxi; quorum pars sequutura me non erat, si militiam detrectantibus indulgere voluissem. Sequitur

ergo,

ergo, ut, quia illa propter hanc causam irascitur nobis, tu mitiges matrem, qui iræ ejus nos obtulisti.

ORATIO COBARIS.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Bessus Darii percussor deliberat inter scyphos cum familiaribus, quemadmodum Alexandro persequenti resistant. Ipse sententiam suam aperit, ut fuga salutem quærant, seque in remotas Asiæ partes & profundorum fluminum divortiis divisas abdant, ubi se illis naturæ munimentis tueantur. Eunt in hanc sententiam alii: unus Cobares, saniore mente hoc consilium improbat, & Bessoamor est, ut se Alexandro dedat, & ejus arbitrio permittat. Hoc pacto spem affulgere aliquam incolumitatis, quæ in fuga nulla relicta sit.

NATURA, *inquit*, mortalium, hoc quoque nomine prava & sinistra ducit potest, quod in suo quisque negotio hebetior est quam in alieno. Turbida facta sunt consilia eorum, qui sibi suadent. Obstat aliis metus, aliis cupiditas, nonnunquam naturalis eorum, quæ cogitaveris, amor. nam in te superbia non cadit. Expertus es, unumquemque quod ipse reperierit, aut solum, aut optimum ducere. Magnum onus sustines capite, regium insigne. Hoc aut moderate perferendum est, aut (quod abominor) in te ruet. Consilio, non impetu opus est. *Adjicit deinde, quod apud Bactrianos vulgo usurpabant, Canem timidum vehementius latrare quam mordere. Altissima quaque flumina minimo sono labi. Qua inserui, ut qualiscunque inter barbaros potuit esse prudentia, traderetur. In his audientium suspenderat expectationem sui. Tum consilium aperit, utilius Besso, quam gratius.* In vestibulo, *inquit*, regiæ tuæ velocissimus consistit rex. Ante ille agmen, quam tu mensam istam movebis.

Nunc

Nunc ab Tanaï exercitum accerſes, armis flumina oppones. Scilicet, qua tu fugiturus es, hoſtis ſequi non poteſt? Iter utrique commune eſt, victori tutius. Licet ſtrenuum metum putes eſſe, velocior tamen ſpes eſt. Quin validioris occupas gratiam, dediſque te? Utcunque ceſſerit, meliorem fortunam deditus, quam hoſtis, habiturus. Alienum habes regnum, quo facilius eo careas. Incipies forſitan juſtus eſſe rex, cum ipſe fecerit, qui tibi & dare poteſt regnum, & eripere. Conſilium habes fidele, quod diutius exequi ſupervacaneum eſt. Nobilis equus umbra quoque virgæ regitur; ignavus ne calcari quidem concitari poteſt.

ORATIO
ALEXANDRI.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander parabat expeditionem in Scythas, & Tanaïm trajicere cogitabat: ſed verebatur ut hoc conſilium ſatis in vulgus militum probaretur. Invitis autem militibus id tentare ne expedire quidem putabat. Cauſa cur illi renuerent, erant ha: quod magna ſane moles negotii ſuſciperetur in Scytharum oppugnatione, & quod verebantur ut ne rex ſatis illam expeditionem obire ipſe per infirmam valetudinem poſſet: quippe vixdum emerſerat ex graviſſimi vulneris periculo. Agit igitur ipſe cum ducibus: quibus in ſuam ſententiam pertractis, non dubitat quin conſilium ſuum militibus quoque probet. Rationem conſilii ſui exponit, non ad imperii tantum amplificationem, ſed etiam ad eorum quæ ſubegerit, defenſionem, ſibi eſſe Scythas tentandos.

DISCRIMEN, *inquit*, me occupavit, meliore hoſtium, quam meo tempore. Sed neceſſitas ante rationem eſt; maxime in bello, quo raro permittitur tem-

tempora eligere, Defecere Bactriani, in quorum cervicibus ſtamus, & quantum in nobis animi ſit, alieno marte experiuntur. Haud dubie ſi omiſerimus Scythas ultro arma inferentes, contempti ad illos, qui defecerunt, revertemur. Si vero Tanaim tranſierimus, & ubique invictos eſſe nos Scytharum pernicie ac ſanguine oſtenderimus; quis dubitabit patere etiam Europam victoribus? Fallitur, qui terminos gloriæ noſtræ metitur ſpatio, quod tranſituri ſumus. Unus amnis interfluit: quem ſi trajecimus, in Europam arma proferimus. Et quanti æſtimandum eſt, dum alium ſubigimus, in alio quodammodo orbe trophæa ſtatuere; & quæ tam longo intervallo natura videtur diremiſſe, una victoria ſubito committere? At hercule ſi paululum ceſſaverimus, in tergis noſtris Scythæ hærebunt. An ſoli ſumus qui flumina tranſnare poſſumus? Multa in noſmet ipſos recident, quibus adhuc vicimus. fortuna belli, autem victos quoque docet. Utribus amnem trajiciendi exemplum fecimus nuper. Hoc ut Scythæ imitari neſciant, Bactriani docebunt. Præterea unus gentis hujus adhuc exercitus venit, cæteri expectantur. Ita bellum vitando alemus, & quod inferre poſſumus, accipere cogemur. Manifeſta eſt conſilii mei ratio. Sed an permiſſuri ſint Macedones animo uti meo, dubito: quia ex quo hoc vulnus accepi, non equo vectus ſum, non pedibus ingreſſus. Sed ſi me ſequi vultis, valeo, amici. Satis virium eſt ad toleranda iſta. Aut ſi jam adeſt vitæ meæ finis, in quo tandem opere melius extinguar?

ORA-

ORATIO SCYTHÆ LEGATI

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander habebat in animo, uti diximus, Scythis bellum inferre. Illi non erant nescii: sed colloquio & compositione prius quam armis bellum propulsare voluerunt. Itaque legationem ad Macedonem miserunt, qua belli illati causas quæreret. Cujus hæc fuit oratio, tota collata ad Alexandrum commonendum, & à temeritate ad moderationem & prudentiam revocandum. Docent igitur legati, Scythas & pacis & belli artes optime callere. Itaque, hos ut sibi benevolentia adjungat potius quam ad vim & ad arma vocet, admonet. Imbecillam felicitatem & casus ancipites inculcant, multaque in hanc sententiam dicunt. Si debellentur, suam eladem sine ullo regis commodo esse posse, victoriam non sine maximo ejus detrimento.

SI Dii habitum corporis tui, aviditati animi parem esse voluissent, orbis te non caperet. Altera manu orientem, altera occidentem contingeres. Et hoc assequutus, scire velles ubi tanti numinis fulgor conderetur. Sic quoque concupiscis quæ non capis. Ab Europa petis Asiam; ex Asia transis in Europam. Deinde, si humanum genus omne superaveris, cum silvis, & nivibus, & fluminibus, ferisque bestiis gesturus es bellum. Quid tu? ignoras, arbores magnas diu crescere, una hora extirpari? Stultus est, qui fructus earum spectat, altitudinem non metitur. Vide, ne, dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipsis ramis, quos comprehenderis, decidas. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fuit: & ferrum rubigo consumit. Nihil tam firmum est, cui periculum non sit, etiam ab invalido. Quid nobis tecum est? nunquam terram

ram tuam attigimus. Qui sis, unde venias, licet-ne ignorare in vastis silvis viventibus? Nec servire ulli possumus, nec imperare desideramus. Dona à nobis data sunt, ne Scytharum gentem ignores, jugum boum, aratrum, & sagitta, & patera. His utimur & cum amicis, & adversus inimicos. Fruges amicis damus, boum labore quæsitas: patera cum iisdem vinum Diis libamus: inimicos sagitta eminus, hasta cominus petimus. Sic Scythiæ regem, & postea Persarum Medorumque superavimus, patuitque nobis iter usque in Ægyptum. At tu, qui te gloriaris ad latrones persequendos venire; omnium gentium, quas adisti, latro es. Lydiam cepisti, Syriam occupasti, Persidem tenes, Bactrianos habes in potestate, Indos petisti. Jam etiam ad pecora nostra avaras & insatiabiles manus porrigis. Quid tibi divitiis opus est, quæ te esurire cogunt? Primus omnium satietate parasti famem, ut, quo plura haberes, acrius, quæ non habes, cuperes. Non succurrit tibi, quam diu circum Bactra hæreas? Dum illi subigis, Sogdiani bellare cœperunt. Bellum tibi ex victoria nascitur. Nam ut major fortiorque sis quam quisquam; tamen alienigenam dominum pati nemo vult. Transi modo Tanaïm, scies quam late pateant, nunquam tamen consequeris Scythas. Paupertas nostra velocior erit quam exercitus tuus, qui prædam tot nationum vehit. Rursus, cum procul abesse nos credes, videbis in tuis castris. Eadem enim velocitate & sequimur, & fugimus. Scytharum solitudines, Græcis etiam proverbiis audio eludi. Nos deserta & humano cultu vacua, magis quam urbes & opulentos agros sequimur. Proinde fortunam tuam pressis manibus tene: Lubrica est, nec invita teneri potest: impone felicitati tuæ frænos; facilius illam reges. Nostri sine pedibus dicunt esse fortunam, quæ manus & pinnas tantum habet. Cum manus porrigit, pinnas quoque comprehendere non sinit. Denique si

deus

deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non ſua eripere. ſin autem homo es: id quod es, ſemper eſſe te cogita. Stultum e[illegible]eorum meminiſſe, propter quæ tui obliviſceris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti. Nam & firmiſſima eſt inter pares amicitia: & videntur pares, qui non fecerunt inter ſe periculum virium. Quos vicerîs, amicos tibi eſſe cave credas. Inter dominum & ſervum nulla amicitia eſt: etiam in pace, belli tamen jura ſervantur. Jurando gratiam Scythas ſancire ne credideris: Colendo fidem jurant. Græcorum iſta cautio eſt, qui acta conſignant, & Deos invocant: nos religionem in ipſa fide novimus. Qui non reverentur homines, fallunt Deos. Nec tibi amico opus eſt, de cujus benevolentia dubites. Cæterum nos & Aſiæ & Europæ cuſtodes habebis. Baſtra, niſi dividat Tanaïs, contingimus. Ultra Tanaïm, uſque ad Thraciam colimus. Thraciæ Macedoniam conjunctam eſſe fama eſt. Utrique imperio tuo finitimos, hoſtes an amicos velis eſſe, conſidera.

ORATIO
ALEXANDRI,
ad trecentos milites.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

In Sogdianis Petra erat expugnatu difficillima. Patebat enim in altitudinem ſtadia 30, in orbem vero 150. undequaque ardua & præcipita, ne callibus quidem ullis pervia. Unus qui ad cacumen ducebat aditus & anguſtus limes, ab hoſtibus tenebatur. Inſederant enim Petram triginta hominum millia. Alexander adverſus impedimenta omnia & natura & artificii enitens, ne huic quidem difficultati cedere voluit, & quoniam vis non valuiſſet, dolo ſua-

tuis

tuit aggredi. Hoc igitur commentus eſt ad eludendos hoſtes ſtratagema. Negotium dat ducibus ut trecentos ex peditos juvenes conquirant exercitatæ pernicitatis, quorum pecuariam in montibus exercuerint, ac proinde aſſueverint in præcipitiis & locis deviis inſiſtere. His, turvorem incutere hoſtibus parabat. Qui ut convenerunt, hac oratione quid fieri velit, exponit. Rationem illi ad cacumen perveniendi aperit. Hortatur ut ſtrenue rem aggrediantur, & adverſus omnes difficultates luctentur. Denique addit animos propoſitis præmiis ampliſſimis: itaque eos dimittit.

VOBISCUM, *inquit*, ô juvenes, & mei æquales, urbium invictarum ante munimenta ſuperavi: montium juga perenni nive obruta emenſus ſum: anguſtias Ciliciæ intravi: Indiæ ſine laſſitudine vim frigoris ſum perpeſſus. Et mei documenta vobis dedi, & veſtra habeo. Petra, quam videtis, unum aditum habet, quem barbari obſident, cætera negligunt. Nullæ vigiliæ ſunt, niſi qua caſtra noſtra ſpectant. Invenietis viam, ſi ſolerter rimati fueritis aditus ferenteis ad cacumen. Nihil tam abrupta natura conſtituit, quo virtus non poſſit eniti. Experiendo, quæ ceteri deſperaverunt, Aſiam habemus in poteſtate. Evadite in cacumen: quod cum ceperitis, candidis velis ſignum mihi dabitis: ego, copiis admotis, hoſtem in nos à vobis conversum Præmium erit ei, qui primus occupaverit verticem talenta x. uno minus accipiet, qui proximus ei venerit: eademque ad x homines ſervabitur portio. Certum habeo, vos non tam liberalitatem intueri meam, quam voluntatem.

ORATIO CALISTHENIS.

Ex libro VIII.

Argumentum.

Cleo assentator Alexandri in convivio sermonem captato opportuno tempore intulit, non eum quidem præsente rege, sed cupiente & omnia exaudiente è loco abdito. Ibi ex composito ut à rege majorem iniret gratiam, eum laudibus in cœlum cœpit tollere, & divinos honores meritis ejus inter cœnam decernere, obscuræque libertatis defensores, & nimio regis fastui insensos, perstringere. Eorum facile erat princeps Olynthius Callisthenes, nobilis, & idem philosophus, qui tum assentatoris levitatem & procacitatem dissimulare non potuit. Itaque hanc habuit in procerum convivio orationem, qua adulatoris illam cupiditatem notat. Regem nullo modo carpit, sed tanto ambitionis fastidium prudenter liberat, quam illi sua oratione Cleo affingebat.

SI rex, *inquit*, sermoni tuo affuisset, nullius profecto vox responsuri tibi desideratetur: Ipse enim peteret, ne in peregrinos ritus degenerare se cogeres, neu rebus felicissime gestis invidiam tali adulatione contraheres. Sed quoniam abest, ego tibi pro illo respondeo, nullum esse eundem & diuturnum, & præcocem fructum: cælestesque honores non dare te regi, sed auferre. Intervallo enim opus est, ut credatur Deus, semperque hanc gratiam magnis viris posteri reddunt. Ego autem seram immortalitatem precor, regi ut vita diuturna sit, & æterna majestas. Hominem consequitur aliquando, nunquam comitatur divinitas. Hercules modo, & patrem Liberum, consecrata immortalitatis exempla, referebas. Crediture illos unius convivii deum Deos factos? Prius ab oculis mortalium amori-

ta natura est, quam in cœlum fama perveheret. Scilicet ego & tu, Cleo, Deos facimus? A nobis divinitatis suæ autoritatem accepturus est rex? Potentiam tuam experiri libet. Fac aliquem regem, si Deum potes facere. facilius est imperium dare, quam cœlum. Dii propitii sine invidia, quæ Cleo dixit, audierint, eodemque cursu, quo fluxere res, ire patiantur. Nostris moribus velint nos esse contentos. Non pudet patriæ, nec desidero, ad quem modum rex mihi colendus sit, discere. Quos equidem victores esse confiteor, si ab illis leges, queis vivamus, accipimus.

ORATIO
HERMOLAI.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Hermolaus nobilis adolescens ex cohorte regia acerbiore regis animadversione irritatus, impulsore Sostrato consilium regis per insidias opprimendi cum aliquot conscii iniit. Statuit dolorem ulcisci suum. Res ab indice prolata est. Conscii sceleris capti, verberibus torti & necati sunt, præter eum qui indicium fecerat. Solus Hermolaus causam dixit audiente militum corona. Ejus est hæc oratio, qua non inficiatur factum, sed facti aquitatem defendit. Sibi enim constitutum fuisse de medio tollere non regem, sed crudelem & multorum jam cæde contaminatum tyrannum, fastidiosum, superbum, suorum sanguine & vulneribus gloriam sibi quærentem, denique indignum, qui ingenuis imperet, & liberorum hominum utatur opera.

NOS vero, *inquit*, quoniam, quasi nescias quæris, occidendi te consilium inivimus, quia non ut ingenuis imperare cœpisti, sed quasi in mancipia dominaris, *Primus ex omnibus pater ipsius, Sopolis parici-*

nichiam etiam parentis sui clamitans esse, consurgit, & ad os manu objecta, scelere & malo insanientem, ultra negat audiendum. Rex, inhibito patre, dicere Hermolaum jubet, quæ ex magistro didicisset Callisthene. Et Hermolaus, Utor, *inquit*, beneficio tuo, & dico quæ nostris malis didici. Quota pars Macedonum sævitiæ tuæ superest? quotusquisque non è vilissimo sanguine? Attalus, & Philotas, & Parmenio, & Lyncestes Alexander, & Clytus, quantum ad hostes pertinet, vivunt, stant in acie, te clypeis suis protegunt, & pro gloria tua, pro victoria, vulnera accipiunt: quibus tu egregiam gratiam retulisti. Alius mensam tuam sanguine suo aspersit. alius ne simplici quidem morte defunctus est. Duces exercituum tuorum in equuleum impositi, Persis, quos vicerant, fuere spectaculo. Parmenio, indicta causa, trucidatus est, per quem Attalum occideras. Invicem enim misere miserorum uteris manibus ad experenda supplicia. Et quos paulo ante ministros cædis habuisti, subito ab aliis jubes trucidari. *Obstrepunt subinde cuncti Hermolao. Pater supremum strinxerat ferrum, percussurus haud dubie, ni inhibitus esset à rege. quippe Hermolaum dicere jussit; petiitque ut causas supplicii augentem, patienter audirent. Ægre ergo coërcitis, rursus Hermolaus,* Quam liberaliter, *inquit*, pueris rudibus ad dicendum agere permittis! at Callisthenis vox tacere inclusa est, quia solus potest dicere. Cur enim non producitur, cum etiam confessi audiuntur? nempe quia liberam vocem innocentis audire metuis, ac ne vultum quidem pateris. Atqui nihil eum fecisse contendo. Sunt hic qui mecum rem pulcherrimam cogitaverunt. Nemo est, qui conscium fuisse nobis Callisthenem dicat, cum morti olim destinatus sit à justissimo & patientissimo rege. Hæc ergo sunt Macedonum præmia, quorum ut supervacuo & sordido abuteris sanguine. At tibi xxx millia mulorum captivum aurum vehunt, quum milites nihil domum præter gratuitas cicatrices rela-

turi sint. Quæ tamen omnia tolerare potuimus, antequam nos barbaris dederes, & novo more victores sub jugum mitteres. Persarum te vestis & disciplina delectat, patrios mores exosus es. Persarum ergo, non Macedonum regem occidere voluimus, & te transfugam, belli jure, persequimur. Tu Macedonas voluisti genua tibi ponere, venerarique te ut Deum. tu Philippum patrem aversaris, & si quis Deorum ante Jovem haberetur, fastidires etiam Jovem. Miraris si liberi homines superbiam tuam ferre non possumus? Quid speramus ex te, quibus aut insontibus moriendum est; aut, quod tristius morte est, in servitute vivendum? Tu quidem, si emendari potes, multum mihi debes. ex me enim scire cœpisti, quid ingenui homines ferre non possunt. De extero parce: quorum orbam senectutem suppliciis ne oneraveris. Nos jube duci, ut quod ex tua morte petieramus, consequamur ex nostra.

ORATIO
ALEXANDRI.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Patefacta Hermolai conjuratione in Alexandrum, sequebatur ut is perduellionis pœnam subiret & plectetur. Sed ne indicta causa periret, produci eum ad concionem Alexander voluit. Productus causas suscepti facinoris protulit has: sævitiam regis & supplicia illustrium virorum, sordes atque avaritiam in militibus remunerandis, fastidium ejus & despicatum suorum ad alios ornandos. Objecta hæc parvitia partim crimina, diluit hac oratione Alexander, & ad singula sigillatim respondet. Ad primum, exempla suppliciorum in facinorosos, & eos convictos rerum capitalium, fuisse edita; ad secundum, se

liberalitatis locupletes habere reges amicos Macedonas, quorum tenuitas in summam opulentiam munificentia sua sit mutata: in tertium, se divinos honores esse aucupatum, ut majorem metum inferret gentilibus suo nomine. Quod vero exteras nationes amplexatur, pertinere id ad imperii stabilitatem. Esse enim stabiliora quæ benevolentia continentur, quam quæ metu.

QUAM falsa sint, inquit, quæ iste tradita à magistro suo dixit, patientia mea ostendit. Confessum enim ultimum facinus, tamen ut vos quoque, non solum ipse, auditoris, expressi non imprudens, cum permisissem huic latroni dicere, usurum eum rabie, qua compulsus est, ut me, quem parentis loco colere debet, vellet occidere. Nuper cum procacius se in venatione gessisset, more patrio, & abantiquissimis Macedoniæ regum usurpato, castigari eum jussi. Hoc & oportet fieri, & ut à tutoribus pupilli, à maritis uxores, servis quoque pueros hujus ætatis verberare concedimus. Hæc est sævitia in ipsum mea, quam impia cæde voluit ulcisci. Nam in cæteros, qui mihi permittunt uti ingenio meo, quam mitis sim, non ignoratis, & commemorare supervacuum est. Hermolao patricidarum supplicia non probari, cum eadem ipse meruerit, minime hercule admiror. Nam cum Parmenionem & Philotam laudat, suæ fervit causæ. Lyncestem vero Alexandrum bis insidiatum capiti meo, à duobus judiciis liberavi. Rursum convictum, per biennium tamen distuli, donec vos postularetis, ut tandem debito supplicio scelus lueret. Atalum, antequam rex essem, hostem meo capiti fuisse meministis. Clytus utinam non coëgisset me sibi irasci: cujus temerariam linguam, probra dicentem mihi, & vobis, diutius tuli, quam ille eadem me dicentem tulisset. Regum duumque clementia non in ipsorum modo, sed etiam in illorum, qui parent, ingeniis sita est. Obsequio

mitigantur imperia. ubi vero reverentia excessit animis, & summa imis confundimus, vi opus est ad vim repellamus. Sed quid ego miror, istum crudelitatem mihi objecisse, qui avaritiam exprobare ausus sit? Nolo singulos vestrum excitare, ne invisam liberalitatem meam faciam, si pudori vestro graves fecero. Totum exercitum aspicite, qui paulo ante nihil præter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis. Mensas auro onerant, greges servorum ducunt, spolia de hostibus sustinere non possunt. At enim Persæ, quos vicimus, in magno honore sunt. Apud me quidem, moderationis meæ certissimum indicium est, quod ne victis quidem superbe imperavi. Veni enim in Asiam, non ut funditus everterem gentes, nec ut dimidiam partem tertarum solitudinem facerem: sed ut illos quoque, quos bello subegissem, victoriæ meæ non pœniteret. Itaque militant vobiscum, pro imperio vestro sanguinem fundunt, qui superbe habiti, rebellassent. Non est diuturna possessio, in quam gladio inducimur. Beneficiorum gratia sempiterna est. Si habere Asiam, non transire volumus, cum his communicanda est nostra clementia. Horum fides stabile & æternum faciet imperium: Et sane plus habemus quam cupimus. Insatiabilis autem avaritia est, adhuc implere velle, quod jam circumfluit. Verumtamen eorum mores in Macedonas transfundo. In multis enim gentibus esse video quæ non erubescamus imitari, nec aliter tantum imperium apte regi potest, quam ut quædam & tradamus illis, & ab iisdem discamus. illud pene dignum risu fuit, quod Hermolaüs postulabat à me, ut averterer Jovem, cujus oraculo agnoscor. An etiam quid Dii respondeant, in mea potestate est? Obtulit nomen filii mihi: recipere, ipsis rebus, quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque Deum esse me credant. Fama enim bella conficit, & sæpe etiam quod falso creditum est, veri vicem obtinuit. An me luxuriæ indulgentem, puta-

gatis arma vestra auro argentoque adornasse? Assuetis nihil vilius hac videri materia volui; Macedonas invictos exteris, nec auro quidem vinci. Oculos ergo primum eorum sordida omnia & humilia spectantium capiam: & docebo nos non auri aut argenti cupidos, sed orbem terrarum subacturos venisse. Quam gloriam, tu parricida, intercipere voluisti, & Macedonas, rege adempto, devictis gentibus dedere. At nunc mones me, ut vestris parentibus parcam. Non oportebat quidem vos scire, quid de his statuissem, quo tristiores peritetis, siqua vobis parentum memoria & cura est. Sed olim istum morem occidendi cum scelestis insontes, propinquos parentesque, solvi: & profiteor in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerunt. Nam tuum Callisthenem, cui uni vir videris, quia latro es, scio eur preduci velis. ut coram his probra, quæ modo in me jecisti, modo audisti, illius quoque ore referantur. Quem, si Macedo esset, tecum introduxissem, dignissimum te discipulo magistrum. nunc Olynthio non idem juris est.

ORATIO
ALEXANDRI AD MILITES.
Ex lib. IX.

Argumentum.

Alexander longa jam terrarum spatia vincendo emensus, nondum tamen ad metam aspiraverat quam laboribus suis proposuerat, & plura animo erat complexus. Habebat enim in animo non prius conquiescere quam ad Oceanum Indicum victor pervenisset, ut idem limes suas victorias & orbem terrarum definiret. Sed sciebat non esse eundem animum suis: neque id illi obscure ferebant. Non ignorabat quin eos tadium laboriosæ & tam diuturnæ militiæ cepisset. Itaque relanguescentes animos conatur hac oratione instaurare & revocare. Commemorat res gestas: pro-

his reliquiæ quæ supersunt, nihili esse faciendas ostendit. Vix aliud restare nisi ut reliquias suarum victoriarum perse quantur. Labores qui ademdi relinquantur, esse breves & leves: præmia vero amplissima & perpetua. Ad extremum, quum videret eos penitus despondisse animos, nec ullam vocem mittere testem sua comprobationis, vehementi utitur querela, qua suorum ignaviam incusat.

NON ignoro, milites, multa, quæ terrere vos possent, ab incolis Indiæ per hos dies de industria esse jactata. Sed non est improvisa nobis mentientium vanitas. Sic Ciliciæ fauces, sic Mesopotamiæ campos, Tigrim & Euphratem, quorum alterum vado transivimus, alterum ponte, terribilem fecerant Persæ. Nunquam ad liquidum fama perducitur: omnia, illa tradente, majora sunt vero. Nostra quoque gloria cum sit ex solido, plus tamen habet nominis quam operis. Modo quis belluas offerentes mœnium speciem, quis Hydaspen amnem, quis cætera auditu majora quam vero, sustinere posse credebat? Olim hercule fugissemus ex Asia, si nos fabulæ debellare potuissent. Creditisne elephantorum greges majores esse quam usquam armentorum sunt? cum & rarum sit animal, nec facile capiatur, multoque difficilius mitigetur? Atqui eadem vanitas copias peditum equitumque numeravit. Nam flumen quo latius fusum est, hoc placidius stagnat; quippe angustis ripis coërcita, & in angustiorem alveum elisa, torrentes aquas invehunt: contra spatio alvei segnior cursus est. Præterea in ripa omne periculum est, ubi applicantes navigia hostis expectat. Ita quantumcunque flumen intervenit, idem futurum discrimen est evadentium in terram. Sed omnia ista vera esse fingamus. Utrumne vos magnitudo belluarum, an multitudo hostium terret? Quod pertinet ad elephantos, præsens habemus exemplum: in suos vehementius quam in nos incur-

currerunt. Tam vasta corpora securibus falcibusque mutilata sunt. Quid autem interest, totidem sint, quot Porus habuit, an tria millia, cum uno aut altero vulneratis, cæteros in fugam declinare videamus? Deinde paucos quoque incommode regunt: congregata vero tot millia ipsa se elidunt, ubi nec stare, nec fugere potuerint inhabiles vastorum corporum moles. Equidem sic animalia ista contempsi, ut cum haberem, ipse non opposuerim: satis gnarus, plus suis quam hostibus periculi inferre. At enim equitum peditumque multitudo vos commovet. Cum paucis enim pugnare soliti estis, & nunc primum inconditam sustinebitis turbam. Testis adversus multitudinem invicti Macedonum roboris Granicus amnis & Cilicia inundata cruore Persarum, & Arbella, cujus campi devictorum à nobis ossibus strati sunt. Sero hostium legiones numerare cœpistis, posteaquam solitudinem in Asia vincendo fecistis. Cum per Hellespontum navigaremus, de paucitate nostra cogitandum fuit. Nunc nos Scythæ sequuntur, Bactriana auxilia præsto sunt, Dahæ, Sogdianique inter nos militant. Nec tamen illi turbæ confido. Vestras manus intueor: vestram virtutem, rerum, quas gesturus sum, vadem, prædemque habeo. Quandiu vobiscum in acie stabo, nec meos nec hostium exercitus numeravero. Vos modo animos mihi plenos alacritatis ac fiduciæ adhibete. Non in limine operum laborumque nostrorum, sed in exitu stamus. Pervenimus ad Solis ortum, & oceanum, nisi obstat ignavia, inde victores, perdomito fine terrarum, revertemur in patriam. Nolite (quod pigri agricolæ faciunt) maturos fructus per inertiam amittere è manibus. Majora sunt periculis præmia. dives eadem & imbellis est regio. Itaque non tam ad gloriam vos duco, quam ad prædam. Digni estis, qui opes, quas illud mare litoribus invehit, referatis in patriam. digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omissum relinquatis. Per vos, gloriam-

que vestram, qua humanum fastigium creditis, perque & mea in vos, & in me vestra merita, quibus invicti contendimus, oro, quæsoque, ne humanarum rerum terminos adeuntem, alumnum commilitonemque vestrum, ne dicam regem, deseratis. Cætera vobis imperavi, hoc unum debiturus sum. Et is vos rogo, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim, qui sæpe aciem clypeo meo texi, ne infringeretis in manibus meis palmam, qua Herculem Liberumque patrem, si invidia abfuerit, æquabo. Date hoc precibus meis, & tandem obstinatum silentium rumpite. Ubi est ille clamor, alacritatis vestræ index? Ubi est ille meorum Macedonum vultus? non agnosco vos milites, nec agnosci videor à vobis. Surdas jamdudum aures pulso. aversos animos & infractos excitare conor. *Cumque illi in terram dimissis capitibus tacere perseverarent*: Nescio quid, *inquit*, imprudens in vos deliqui, quod me ne intuemini quidem vultis. In solitudine mihi videor esse. Nemo respondet, nemo saltem negat quos alloquor. Quid autem postulo? vestram gloriam & magnitudinem vindicamus. Ubi sunt illi, quorum certamen paulo ante vidi contendentium, qui potissimum vulnerati regis corpus exciperent? Desertus, destitutus sum, hostibus deditus. Sed solus quoque ire perseverabo. Objicite me fluminibus & belluis, & illis gentibus, quarum nomina horretis. Inveniam qui desertum à vobis sequantur. Scythæ Bactrianique erunt mecum, hostes paulo ante, nunc milites nostri. Mori præstat, quam precario imperatorem esse. Ite reduces domos, ite deserto rege ovantes. Ego hic à vobis desperatæ victoriæ, aut honestæ morti, locum inveniam.

ORA-

ORATIO

COENI AD ALEXANDRUM.

Ex eodem libro.

Argumentum.

Consternata concione ad proximam Alexandri orationem, & pertinaciter tacente, quod nec assentiri regi vellent, nec praecise denegare auderent, nec ullus communem causam publice susciperet. Coenus unus ducum processit in medium, & regem omnium verbis rogavit, ut parceret defatigationi & imbecillitati omnium suorum, qui tot laboribus exhausti non possent militia molestiai tolerare, praesertim cum se infinitus ostenderet labor si ea loca peteret. Servire illum suae gloriae non posse incolumi exercitu, quem tot annorum difficultates attrivissent.

Dii prohibeant, *inquit*, à nobis impias mentes, & profecto prohibent. Idem animus est tuis, qui fuit semper, ire quo jusseris, pugnare, periclitari, sanguine nostro commendare posteritati tuum nomen. Proinde si perseveras, inermes quoque, & nudi, & exangues, utcunque tibi cordi est, sequimur, vel antecedimus. Sed si audire vis non fictas tuorum militum voces, rerum necessitate ultima expressas, prabe, quaeso, propitias aures, imperium atque auspicium tuum constantissime sequutis, & quocunque pergis sequuturis. Vicisti, rex, magnitudine rerum, non hostes modo, sed etiam milites. Quidquid mortalitas capere poterat, implevimus. Emensis maria terrasque, melius nobis, quam incolis, omnia nota sunt. Pene in ultimo mundi fine consistimus: in alium orbem paras ire, & Indiam quaeris, Indis quoque ignotam. Inter feras serpentesque degentes eruere ex latebris & cubilibus suis expetis, ut plura quam sol videt, victoria lustres. Digna prorsus cogitatio animo tuo, sed altior nostro. Virtus

enim tua semper in incremento erit, nostra vix fine jam est. Intuere corpora exanguia, tot perfossa vulneribus, tot cicatricibus putria. Jam tela hebetia sunt; jam arma deficiunt. Vestem Persicam induimus, quia domestica subvehi non potest. in externum degeneravimus cultum. Quotocuique lorica est? quis equum habet? Jube quæri, quam multos servi ipsorum persequuti sunt, quid cuique superfit ex præda. Omnium victores, omnium inopes sumus. nec luxuria laboramus, sed bello. Instrumenta belli consumpsimus. hunc tu pulcherrimum exercitum nudum objicies belluis? Quarum ut multitudinem augeant de industria barbari: magnum tamen esse numerum etiam ex mendacio intelliges. Quod si adhuc penetrare in Indiam certum est, regio à meridie minus vasta est. Qua subacta, licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit esse natura. Cur circuitu petis gloriam, quæ ad manum posita est? Hic quoque occurrit Oceanus. nisi mavis errare, pervenimus, quo tua fortuna ducit. Hæc tecum, quam fine te cum his loqui malui, non ut inirem circumstantis exercitus gratiam, sed ut vocem loquentium potius quam gemitum murmurantium audires.

ORATIO

CRATERI AD ALEXANDRUM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander ex gravissimo vulnere, & prope lethali, in Oxydracarum oppugnatione accepto, convaluerat. Sed quum esset infirmior, nec per imbecillitatem usitata munia suo obire posset, & tamen conaretur, neque omnino valetudini indulgeret, magnumque esset ab ea audacia periculum; amici quibus de more statio pro prætorio erat, rogandi regis has partes tribuerant Craterο, ut si

ſibi parceret. Qui cum illu ingreſſus, regi expoſuit quanta omnes eſſent de ejus ſalute ſolliciti. Ea anxietate ita ſe levari paſſo, ſi rex ſe ipſe reſpiceret, nec ita præſentia pericula ſubiret, præſertim tenuioribus victoriæ præmiis propoſitis. Pollicetur ab omnibus parari cum celeritate operam. Omnia enim omnes, ne ille in apertum diſcrimen abducatur, eſſe facturos.

CREDISNE, *inquit*, adventu magis hoſtium, ut jam in vallo conſiſterent, quam cura ſalutis tuæ, ut nunc eſt tibi vilis, nos eſſe ſolicitos? Quantalibet vis omnium gentium conſpiret in nos, impleat armis viriſque totum orbem, claſſibus mare conſternat, inuſitatas belluas inducat, tu nos præſtabis invictos. Sed quis Deorum hoc Macedoniæ columen ac ſidus diuturnum fore polliceri poteſt? cum tam avide manifeſtis periculis offeras corpus, oblitus tot civium animas trahere te in caſum? Quis enim tibi ſuperſtes aut optat eſſe, aut poteſt? Eo pervenimus, auſpicium atque imperium ſequuti tuum, unde, niſi te reducę, nulli ad penates ſuos iter eſt. Qui ſi adhuc de Perſidis regno cum Dario dimicares, etſi nemo vellet, tamen ne admirari quidem poſſet tam promptæ eſſe te ad omne diſcrimen audaciæ. Nam ubi paria ſunt periculum ac præmium, & ſecundis rebus amplior fructus eſt, & adverſis ſolatium majus. Tuo vero capite ignobilem vicum emi quis ferat, non tuorum modo militum, ſed ullius etiam gentis barbaræ, qui tuam magnitudinem novit? Horret animus cogitatione rei, quam paulo ante vidimus. Eloqui timeo, invicti corporis ſpolijs inertiſſimos manus fuiſſe injecturos, niſi te interceptum miſericors in nos fortuna ſervaſſet. Totidem proditores, totidem deſertores ſumus, quot te non potuimus perſequi. Univerſos licet milites ignominia notes, nemo recuſabit luere, id quod ne amitteret, præſtare non potuit. Patere nos, quæſo, alio modo eſſe viles tibi.

Quocunque jusseris, ibimus: Obscuta bella, & ignobiles pugnas nobis deposcimus. Temet ipsum ac ea serva quæ magnitudinem tuam capiunt. Cito gloria obsolescit in sordidis hostibus. nec quidquam indignius est, quam consumi eam, ubi non possit ostendi.

ORATIO
ALEXANDRI AD AMICOS.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Respondet ad amicorum postulationem Alexander. Voluntatem plenam pietatis, obsequii ac benevolentiæ, amplexatur. Eum sibi esse vitæ fructum docet, quod tam benevolis & fidelibus comitibus uti sibi contingat. Quod vero de periculis vitandis dixissent, ita se interpretari, & de eo ita cogitare, ut quum gloriam imprimis adamarit, ut præ ea cætera nihili pendat, certum sibi sit, pro ea retinenda atque augenda, nullos labores, nulla pericula subterfugere. Quos habeat stimulos ad eam appetendam, exponit. Proinde se gloriæ, non autem valetudinis & vitæ rationem habere velle. Monet ut ii suam illam solicitudinem ad intestinarum insidiarum propulsationem convertant. Hanc sibi esse antiquiorem cautionem, & ipsis esse debere. Ad extremum aliquid de matris apotheosi mandat.

VOBIS quidem, *inquit*, ô fidissimi, piissimique civium, atque amicorum, grates ago, habeoque, non solum eo nomine, quod hodie salutem meam vestræ præponitis, sed quod à primordiis belli, nullum erga me benevolentiæ pignus atque indicium omisistis: adeo ut confitendum sit, nunquam mihi vitam meam fuisse tam caram, quam esse cœpit, ut vobis diu frui possim. Cæterum non eadem est cogitatio eorum, qui pro me mori optant, & mea;

ætatis meæ; qui quidem hanc benevolentiam vestram virtute meruisse me judico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forsitan etiam perpetuum, percipere cupitis. Ego me metior non ætatis spatio, sed gloria. Licuit paternis opibus contento, intra Macedoniæ terminos per otium corporis expectare obscuram & ignobilem senectutem. Quamquam ne pigri quidem sibi fata disponunt, sed unicum bonum diuturnam vitam æstimantes sæpe acerba mors occupat. Verum ego, qui non annos meos sed victorias numero, si munera fortunæ bene compono, diu vixi. Orsus à Macedonia imperium, Græciam teneo: Thraciam & Illyricos subegi: Triballis Medisque imperito: Asiam, qua Hellesponto, qua rubro mari alluitur, possideo. Jamque haud procul absum à fine mundi. Quem egressus, aliam naturam, alium orbem aperire mihi statui. Ex Asia in Europæ terminos momento unius horæ transivi. Victor utriusque regionis post nonum regni mei, post vicesimum octavum ætatis annum, videorne vobis in excolenda gloria, cui me uni devovi, posse cessare? Ego vero non deero, & ubicunque pugnabo, in theatro terrarum orbis esse me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus locis. Aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longe submoverat. In his operibus extingui mihi (si fors ita ferat) pulchrum est. Ea stirpe sum genitus, ut multam prius quam longam vitam debeam optare. Obsecro vos, cogitate nos perveniisse in terras, quibus fœminæ ob virtutem celeberrimum nomen est. Quas urbes Semiramis condidit? quas gentes redegit in potestatem? quanta opera molita est? Nondum fœminam æquavimus gloria, & jam nos laudis satietas cepit? Dii faveant, majora adhuc restant. Sed ita nostra erunt quæ nondum attigimus, si nihil parvum duxerimus in quo magnæ gloriæ locus est. Vos modo me ab intestina fraude & domesticorum insidiis præstate securum. Belli Martisque discrimen im-

impavidus subibo. Philippus in acie tutior quam in theatro fuit. Hostium manus sæpe vitavit, suorum effugere non valuit. Aliorum quoque regum exitus si reputaveritis, plures à suis quam ab hoste interemptos numerabitis. Cæterum quoniam olim rei agitatæ in animo meo, nunc promendæ occasio oblata est: mihi maximus laborum atque operum meorum erit fructus, si Olympias mater immortalitati consecretur, quandocunque excesserit vita. Hoc si licuerit, ipse præstabo. si me præceperit fatum, vobis mandasse mementote.

ORATIO
ALEXANDRI AD MILITES.
Ex libro x.

ARGUMENTUM.

Alexander missionem daturus erat militibus, qui per ætatem emeriti essent, aut qui omnino per infirmitatem corporum militia labores sustinere non possent: sed eam sperabant universi. Et quia tum longe in orientem processerat, veriti ne sedem imperii in Asia constitueret, quæ res optatam illis in patriam reversionem eriperet, missionem omnes audacius & tumultuosius flagitare cœperunt, & jam aperte impositos militia labores detrectare. Alexander eorum motuum insolens, ut qui alacri eorum semper opera & parata usus esset, tum commotus est. Augebat indignationem oblivio recentis suæ erga eos liberalitatis. Nam magnam vim auri ad eos are alieno liberandos effuderat. Hac igitur oratione coërcere illorum ferociam conatur. Commemorat sua erga eos beneficia, quorum eos oblivio ceperat. Quantum obsequium à militibus requiratur, ostendit. Indignos esse opibus & gloria, quam secum habent communem. Ad extremum exardescit ira, & eorum operam repudiat.

QUID hæc, *inquit*, repens consternatio, & tam procax atque effusa licentia denunciat? Elo-

Eloqui timeo: palam certe cupistis imperium, & precario rex sum, cui non alloquendi, non noscendi monendique, aut intuendi vos jus reliquistis. Equidem cum alios dimittere in patriam, alios mecum paulo post deportare statuerim: tam illos acclamantes video qui abituri sunt, quam hos cum quibus præmissos subsequi statui. Quid hoc est rei? Dispari in causa idem omnium clamor est. Pervelim scire, utrum qui discedunt, an qui retinentur, de me querantur. *Crederes uno ore omnes fustuliſſe clamorem. Ita pariter ex tota concione reſponſum eſt, Omnes queri. Tum ille*, Non hercule, *inquit*, potest fieri, ut adducar, querendi simul omnibus hanc causam esse, quam ostenditis. in qua major pars exercitus non est, utpote cum plures dimiserim, quam retenturus sum. Subest nimirum alius malum, quod omnes avertit à me. Quando enim regem universus exercitus deseruit? Ne servi quidem uno grege profugiunt dominos: sed est quidam in illis pudor, à cæteris destitutos relinquendi. Verum ego tam furiosæ consternationis oblitus, remedia insanabilibus conor adhibere. Omnem hercule spem, quam ex vobis conceperam, damno, nec ut cum militibus meis (jam enim esse destitistis) sed ut cum ingratissimis oportet, agere decrevi. Secundis rebus quæ circumfluunt vos, insanire cœpistis: obliti status ejus, quem beneficio exuistis meo. Digni hercule qui in eodem consenescatis: quoniam facilius est vobis adversam quam secundam regere fortunam. En tandem Illyriorum paulo ante & Persarum tributariis, Asiæ & tot gentium spolia fastidio sunt. Modo sub Philippo seminudis, amicula ex purpura sordent. Aurum & argentum oculi ferre non possunt. Lignea enim vasa desiderant, & ex cratibus scuta, rubiginemque gladiorum. Hoc cultu nitentes vos accepi, & quingenta talenta æris alieni, cum omnis regia supellex haud amplius quam sexaginta talentorum esset, meorum operum fundamenta;

menta; quibus tamen (abſit invidia) impetum maximæ terrarum partis impoſui. Aſiæne pertæſum eſt, quæ vos gloria rerum geſtarum Diis pares fecit? In Europam ire properatis, rege deſerto, cum pluribus veſtrum defuturum viaticum fuerit, ni ex alienum luiſſem? nempe in Aſiatica præda. Nec pudet profundo ventre devictarum gentium ſpolia circumferentes reverti velle ad liberos conjugeſque; quibus pauci præmia victoriæ poteſtis oſtendere. Nam cæterorum, dum etiam ſpei veſtræ obviam iſtis, arma quoque pignori ſunt. Bonis vero militibus cariturus ſum, pellicum ſuarum concubinis, quibus hoc ſolum ex tantis opibus ſupereſt, quod impenditur. Proinde fugientibus me pateant limites: faceſſite hinc ocius. Ego cum Perſis abeuntium terga tutabor. Neminem teneo: liberate oculos meos, ingratiſſimi cives. Læti vos excipient parentes liberique, ſine veſtro rege redeuntes? obviam ibunt deſertoribus transfugiſque? Triumphabo mehercule de fuga veſtra, & ubicunque ero, expetam pœnas, hos, cum quibus me relinquitis, colendo præferendoque vobis. Jam autem ſcietis, & quantum ſine rege valeat exercitus, & quid opis in me uno ſit.

ORATIO
ALEXANDRI,
ad Peregrinos milites.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander ſtomacho & indignatione ardens, quod ſuperior oratio docuit, repudiatis Macedonibus, peregrinos milites ſibi aſcivit ad honores iis mandandos. Eos ut beneficentia ſibi adjunxerat, ſic liberali hac oratione magis ac magis conciliat. Perſarum laudat in reges ſuos obſequium & obedientiam. Neque eam tum primum comperta-

pertam sibi esse dicit, sed testimonium se sui judicii dare. Decrevisse autem res maximas eis credere. Ad laudationem adjicit liberalitatu erga eos sua commemorationem, quam sit novorum beneficiorum & honorum splendidorum accessione cumulaturus.

QUUM ex Europa trajicerem in Asiam, multas nobiles gentes, magnam vim hominum imperio meo me additurum esse sperabam. Nec deceptus sum, quod de his credidi famæ. Sed ad illa hoc quoque accessit, quod video fortes viros erga reges suos pietatis invictæ. Luxu omnia fluere crediderat, & nimia felicitate mergi in voluptates. At hercule munia militiæ hoc animorum corporumque robore impigre toleratis: & cum fortes viri sitis, non fortitudinem magis quam fidem colitis. Hoc ego non nunc primum profiteor, sed olim scio. Itaque delectum è vobis juniorum habui, & vos meorum militum corpori immiscui. Idem habitus, eadem arma sunt vobis: obsequium vero & patientia imperii longe præstantior est quam cæteris. Ergo ipse Oxatris Persæ filiam mecum in matrimonio junxi, non dedignatus ex captiva liberos tollere. Mox deinde cum stirpem generis mei latius propagare cuperem, uxorem Darii filiam duxi: proximisque amicorum autor fui, ex captivis generandi liberos, ut hoc sacro fœdere omne discrimen victi & victoris excluderem. Proinde genitos esse vos mihi, non ascitos, milites, credite. Asiæ & Europæ unum atque idem regnum est. Macedonum vobis arma do. Inveterati peregrinam novitatem: & cives mei estis, & milites. Omnia eundem ducunt colorem. Nec Persis Macedonum mores adumbrare, nec Macedonibus Persarum imitari, indecorum est. Ejusdem juris esse debent, qui sub eodem rege victuri sunt.

ORA-

ORATIO

PERDICCÆ IN CONCIONE MILITUM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Mortuo Alexandro primum discordia inter principes est coorta: post gravissimi motus efferbuerunt. Cum enim de successore regni creando conveniissent, diu variatum est sententiis, cum idoneus nemo & par tanto oneri inveniretur, ad quem gubernacula amplissimi imperii deferrent. Neque enim Alexander sobolem reliquerat: quanquam uterum gerebat Roxane uxor ejus, quam ex Persis duxerat: sed incertam prolem expectare alienum videbatur. Magnus negotiorum tumor impendebat, qui non erat nisi probato alicui committendus. Ad sententiam igitur dicendam admissus Perdicca, censet primum ut justa & divini honores persolvantur Alexandro; deinde ut partus Roxanes expectetur, qui ad trimestre sperabatur. Successorem illum posthumum futurum regi legitimum.

EGO quidem, *inquit*, annulum, quo ille regni atque imperii vires obsignare erat solitus, traditum ab ipso mihi, reddo vobis. Cæterum quanquam nulla clades huic, qua affecti sumus, par ab iratis Diis excogitari potest: tamen magnitudinem rerum, quas egit, intuentibus, credere licet, tantum virum Deos accommodasse rebus humanis, quarum sorte completa, cito repeterent eum suæ stirpi. Proinde quoniam nihil aliud ex eo supereſt, quam quod semper ab immortalitate subducitur, corpori nominique quamprimum justa solvamus, haud obliti in qua urbe, inter quos simus, quali rege ac præside spoliati. Tractandum est, commilitones, cogitandumque, ut victoriam partam inter hos, de quibus parta est, obtinere possimus. Capit opus est. Hocne uno, an pluribus; in vestra pote-

stat

state est. Illud scire debetis, militarem sine duce turbam, corpus esse sine spiritu. Sextus mensis est, ex quo Roxane prægnans est. Optamus ut marem enitatur: cujus regnum Diis approbantibus futurum, quandoque adoleverit. Interim à quibus regi velitis, destinate.

ORATIO
PTOLEMÆI.

ARGUMENTUM.

Ptolemæus procerum unus, in eo consilio principum sententiam hanc dixit, se ab aliis dissentire qui dixissent. Hoc vero optimum sibi factu videri, ut senatus instituatur ex principibus, quorum decretis administretur imperium.

DIGNA prorsus est soboles, *inquit*, quæ Macedonum imperet genti, Roxanes vel Barsines filius, cujus nomen quoque Europam dicere pigebit, majore ex parte captivi. Cur Persas vicerimus, ut stirpi eorum serviamus? quod justi illi regi Darius & Xerxes tot millium agminibus tantisque classibus nequicquam petiverunt. Mea sententia hæc est, ut sede Alexandri in regia posita, qui consiliis ejus adhibebantur, coeant, quoties in commune consulto opus fuerit: eoque, quod major pars eorum decreverit, stetur. duces præfectique copiarum his pareant.

ORATIO
MELEAGRI.

ARGUMENTUM.

In eodem principum consessu Meleager, seditiosus homo, turbulentam & invidia in Perdiccam plenam sententiam dixit. Invidebat enim homo levis Perdiccæ dignitati,

gnitati, quam Aristonus quidam in eodem consilio evexerat, quum Perdiccæ principatum decreverat. Hic igitur illam Aristoni sententiam labefactat, & multitudinem ad vim vocat. Denique popularem se præbet, ut quisquam principum dignitate antecellat.

NEC Dii siverint, *inquit*, ut Alexandri fortuna, tantique regni fastigium, in istos humeros ruat: homines certe non ferent. Nihil dico de nobilioribus quam hic est, sed de viris tantum, quibus invitis nihil perpeti necesse est. Nec vero interest, Roxanes filium, quandocunque genitus erit, an Perdiccam, regem habeatis: cum iste sub tutelæ specie regnum occupaturus sit. Itaque nemo ei rex placet, nisi qui nondum natus est. Et in tanta omnium festinatione, non justa modo, sed etiam necessaria, exactos menses solus expectat, & jam divinat matrem esse conceptum, quem vos dubitatis paratum esse, vel subdere. Si medius fidius Alexander hunc nobis regem pro se reliquisset, id solum ex his, quæ imperasset, non faciendum esse censerem. Quin igitur ad diripiendos thesauros discurritis? harum enim opum regiarum utique populus est heres.

FINIS.

IN-

INDEX

Omnium Orationum, eo ordine digestus, quo eæ hic excusæ sunt. Numerus paginam indicat.

Ex Sallustii bello Catilinario.

Oratio Catilina, qua sui de conjuratione consilii participes cohortatur. 1

Oratio alia ejusdem Catilina, qua suos milites adhortatur. 3

Oratio Legatorum C. Manlii ad Q. Martium regem. 4

Oratio C. Cæsarii suam sententiam senatui exponentis de conjurationis Catilina sociis qui in custodiis tenebantur. 6

Oratio M. Porcii Catonis proxime precedenti orationi C. Cæsaris respondens. 10

Ex bello Jugurthino.

Oratio Micipsæ regis ad Jugurtham, qua eum officii sui admonet, finem vitæ sibi adesse intelligens. 13

Oratio Adherbalis ad senatum Rom. qua se à Jugurtha regno fortunisque omnibus expulsum queritur. 15

Oratio C. Memmii ad Quirites, qua eos ad vindicandum in Jugurtham, qui Adherbalem necaverat, & in socios ejus sceleris, hortatur. 19

Oratio Marii ad Quirites, de se & de ea quam parabat in Africam, expeditione. 22

Oratio Sylla ad Bocchum regem. 27

Oratio Bocchi ad Syllam, qua suum erga illum studium exponit, & si bellum pop. Rom. facere voluisse negat. 28

Ex libris Hist. Sallust.

Oratio Lepidi Cons. ad pop. Rom. 29

Oratio C. Cottæ consulis ad pop. 32

Ora-

Orationes ex Livio collectæ.

Ex libro primo ab urbe condita.

PRecatio Romuli ad Jovem Statorem, ut Romanis ad versus Sabinos ferat opem. 3
Verba Proculi Julii ad pop. Rom. consolationis plena. 3
Oratio Metii Suffetii ad Tullum Hostilium regem Rom. de pace componenda inter Romanos & Albanos. ibid.
Oratio P. Horatii ad pop. pro filio perduellionis reo. 1
Oratio Tulli Rom. regis de proditione Metii Suffetii Albanorum ducis, ad milites. 3
Verba seu exhortatio Tanaquil ad Servium generum, de regno. 1
Exhortatio Tullia ad L. Tarquinium maritum suum, de regni affectatione. 4
Lucretiæ querela ac lamentatio ad virum, patrem, & amicos, de violatione. ibid.

Ex secundo libro ab urbe condita.

Oratio P. Valer. Publicolæ ad populum de crimine sibi objecto.
Oratio Mutii Scævolæ ad Porsenam Clusinum regem
Oratio Martii Coriol. ad patres contra plebem & tr
Oratio Actii Tullii Volscorum principis ad Consules, ut Indis non adessent Volsci.
Oratio Actii Tullii ad suos, qua eos in Rom. conci

Ex tertio libro ab urbe condita.

Oratio Q. Fabii ad tribunos pleb. alios omnes præter Tertillum.
Oratio Auli Virg. trib. pleb. ad plebem de Cæsonis atrocitia. ib

Or

Oratio P. Valer. Publicolæ consulis ad tribunos omnemque plebem. 47
Oratio L. Quintii Cincinnati ad populum adversus A. Virginium. 48
Oratio L. Quintii Cincinnati ejusdem adversus patrum sententiam. 50
Oratio Icilii adversus Appii decretum, ut sponsa extra domum paternam maneret. 51
Oratio Virg. patris adversus Appium. 52
Oratio Virg. ad milites, qua honorem sibi delatum recusarit. ibid.
Oratio Seniorum patrum ad patres & decemviros de decemviratus abdicatione, & tribunatus plebi. instauratione. 53
Oratio Legatorum Valer. & Horat. ad postulata pleb. in Sacro monte. 54
Oratio App. cum magistratu se abdicare vellet. 55
Oratio Legat. ad plebem, ut in urbem rediret. ibid.
Oratio A. Virg. adversus Appium rewm. 56
Oratio Duill. tribuni pleb. quum potestati tribunitiæ modum fecisset. ibid.
Oratio Valer. Consulis, qua equites ad fortiter pugnandum hortatur. 57
Oratio Horat. Consulis qua suos cohortatur. ibid.
Oratio T. Q. Capitolini quartum consulis ad popul. Romanum. 58

Ex quarto libro ab Urbe condita.

Oratio C. Canul. tribuni pleb. ad plebem pro rogationibus promulgatis. 61
Oratio Vecilii Mess. Volscor. regis qua suos adhortatur. 66
Oratio Mamerci Æmil. dictatoris, qua suos insolitate certamine exterritos adhortatur. ibid
Oratio Sexti Tempanii decurionis qua milites in re complorata adhortatur. 67
Oratio L. Dec. tribuni pleb. ad populum adversus Posthumium tribunum militum. 68

Ex quinto libro ab Urbe condita.

Oratio Appii Claud. tribun. Militum ad populum contra tribunos pleb. pro bello continuando. 69
Oratio P. Licin. Calvi ad populum, ut filio, sibi delatum honorem, mandaret. 75
Oratio Camilli ad Padagogum Faliscorum in castris deprehensum cum pueris. ibid.
Oratio Legator. Faliscos Romanis dedentium in senatu. 76
Oratio Camill. exulis, qua Ardeates, ut arma capiant adversos Gallos, adhortatur. 77
Oratio M. Fur. Camilli ad populum de non transmigrando Veios. 78

Ex sexto libro ab Urbe condita.

Oratio M. Furii Camilli dictatoris, qua suos perterritos hostium numero adhortatur. 84
Oratio A. Cornel. Cossi dictatoris ad suos. 85
Oratio Cornel. Cossi dictatoris in M. Manlium. 86
Oratio M. Manlii Capitolini, qua dictatori & patribus respondet. 87
Oratio M. Manlii Capitol. post vincula ad plebem adversus patres concitandam. ibid.
Oratio Camilli ad senatores Tusculanorum de mittendis Romam de pace legatis. 89
Oratio Legat. Tusculan. in senatu, qua se purgant. 90
Oratio Q. Cincinn. dictatoris ad A. Sempron. magistrum equitum de belli ratione. 91
Oratio Camilli dictatoris ad Quirites de intercess. ibid.
Oratio App. Claudii contra tribunos pleb. legumlatores & leges ipsas. 91

Ex septimo libro ab Urbe condita.

Oratio Servii Tull. ad dictatorem, ut militibus pugnandi faceret potestatem. 9
Oratio M. Pop. consulis, qua suos milites adhortatur. 9

Orati

atio Legator. Campanor. in senatu, qua auxilium adversus Samnites petunt. 99
atio Roman. qua praecedenti Campanorum Legat. orationi respondent. 102
atio Legat. Campanorum, qua praecedenti Romanorum orationi respondent. ibid.
atio M. Valer. Corvini, qua suos adhortatur. 103
ratio exhortatoria P. Decii trib. militum ad A. Cornelium consulem, quum spes elabendi non videretur. 104
ratio ejusdem P. Decii qua suos ad erumpendum ex colle occupato adhortatur. ibid.
ratio M. Valer. Consulis dictat. ad conjuratores & seditiosos milites: qua dehortatur à pugna contra patriam. 106
atio T. Quintii ducis seditiosorum qua eos ad concordiam exhortatur. 109

Ex octavo libro ab Urbe condita.

Oratio Ann. Setini praetoris Latinorum, ad suos. 109
Oratio Ann. ejusdem ad P. C. Roman. ut alter consul ex Latinis fieret. 111
Oratio T. Manlii Consulis ad legatos Latinor. 112
Oratio T. Manl. Consulis ad T. Manlium filium, quia cum accusat quod in hostem ipsius injussu pugnavisset 113
Oratio Furii Camill. Cons. ad patres de Latin. reverentia. 114
Oratio L. Papyr. dictatoris, qua Fab. Maximum accusat quod adversus edictum pugnasset. 115
Oratio M. Fab. Max. pro filio ad populum provocantis à dictatore. 116
Oratio Papyr. dictat. ad populum de absolutione Q. Fab. magistri equitum. 117

Ex libro nono ab Urbe condita.

Oratio Claud. Pontii Samnitum imperat. postquam legatione nihil factum esse vidit. 118

Oratio L. Lentuli princ. L[illegible]tor. Rom. ad exercitum & consules, qua suam de deditione sententiam exponit. 119
Oratio Sp. Posthum. Consulis, qui sub jugum missus erat, in senatu de pace ad Caudium facta. 12[illegible]
Oratio ejusdem Sp. Posthum. contra tribunos pleb. qui deditionem impediebant. 12[illegible]
Oratio Corn. Arvinæ Fecialis ad Samnites in deditione sponsorum pacis. 12[illegible]
Oratio Cl. Pontii Samnit. regis qua feciali respondet. ibid.
Oratio Q. Fab. dictator. qua suos ad eruptionem hortatur. 127
Oratio C. Menenii dictatoris, quando in eum ambitus crimen jactum est à nobilibus. 12[illegible]
Oratio P. Sempron. tribun. pleb. adversus Ap. Claudium, qui se intra legitimum tempus censura abdicare nolebat. 12[illegible]

Ex decimo libro ab Urbe condita.

Oratio P. Decii Muris consulis ad populum, qua suadet ut ex plebe augures & pontifices fiant. 13[illegible]
Verba Q. Fab. Maxim. consulis designati ad populum. 1[illegible]
Verba Virginiæ in dedicat. ara Pudicitiæ pleb. ibid.

Ex vicesimo primo libro ab Urbe condita.

Oratio Hannonis ad Carthag. contra Annibalem de foedere rupto. 1[illegible]
Oratio Alorci Hispan. ad Saguntinos, qua pacis conditiones quas Annibal ferebat, exponit. 1[illegible]
Oratio cujusdem Carthag. qua legatis Roman. de consilio oppugnationis Sagunti respondet 1[illegible]
Oratio Volscianorum qua legatis Roman. respondent. 1[illegible]
Oratio Annibalis ad Hispanos milites. ibid.
Oratio P. Scipionis suos adhortantis. 1[illegible]
Oratio Annib. suos adhortantis. 1[illegible]

Ex vicesimo secundo libro ab Urbe condita.

Oratio M. Minut. Rufi magistri equitum, qua in Q. Fab. Maxim. dictat. cunctationem acriter invehitur. 147
Audacis Hispan. ad Bostarem pro obsidibus verba. 149
Fab. dictat. de temeritate Minut. verba. 150
Oratio Minut. magistri equitum, qua suos ad conjungendo cum Fab. castra adhortatur. ibid.
Minut. verba ad Fab. dictatorem. 151
Oratio Fab. Max. ad Æmilium de Varrone, & ratione pugnandi cum hoste. 152
Oratio P. Sempron. Tuditani trib. militum, qua suos ad erumpendum adhortatur. 154
Oratio Captivorum Cannensi clade Roman. ad patres 155
Oratio T. Manlii Torquati, ne captivi redimerentur. 157

Ex vicesimo tertio libro ab Urbe condita.

Oratio Pacuvii Calav. Campani ad populum Campan. 160
Oratio Varron. consulis, qua legatis Campan. respondet 161
Oratio Perolla ad Pacuvium Calav. patrem de interficiendo Annibale. 163
Oratio Pacuvii Calav. filium à facinore dehortantis. 164
Oratio Perolla qua Pacuvio patri respondet. 165
Verba Magii Decii ad circumfusam multitudinem. ibid.
Oratio Himilc. Barchina factionis viri adversus Hann. 166
Oratio Hannon. Himilconi respondentis. 167
Oratio Samnitum Legat. ad Annibalem qua petunt ut opem adversus Romanos ferat. 168

Ex vicesimo quarto libro ab Urbe condita.

Oratio Fab. Max. ad populum de deligendo imperat. 170

Oratio T. Gracchi ad milites.
Oratio L. Pinar. Præfecti præsid. Rom. Enna qua s[illegible] exhortatur.

Ex vicesimo quinto libro ab Urbe condit[illegible]

Oratio relegator. militum ad M. Marcellum de mu[illegible]tione condit. 1[illegible]
Oratio Syracusan. ad Marcellum de dedit. 17[illegible]
Oratio L. Mart. qua suos milites exhortatur. 17[illegible]

Ex vicesimo sexto libro ab Urbe condita.

Oratio Vib. Virii Campani ad Campanos, qua ut se d[illegible]dant Roman. dissuadet. 1[illegible]
Oratio M. Marcelli ad P. C. se adversus Syracus. ora[illegible]res defendentis. 1[illegible]
Oratio P. Scipion. ad veteres milites. 1[illegible]
Oratio P. Scipion. ad milites. 1[illegible]
Oratio P. Scipion. ad Luceium Celtiberor. princip[illegible] cum ei sponsam reddidit. 1[illegible]

Ex vicesimo septimo libro ab Urbe condita.

Oratio M. Marcelli ad suos. 19[illegible]
Oratio Annibal. ad suos. 19[illegible]

Ex vicesimo octavo libro ab Urbe condita.

Oratio P. Scipion. ad milites. ibid[illegible]
Oratio Sagunt. ad P. C. in senatu. 19[illegible]
Oratio. Q. Fab. Max. qua Scipioni Africam provinci[illegible] decerni dissuadet. 19[illegible]
Oratio P. Cornel. Scipionis, orationi præcedenti Q. Fa[illegible] respondens. 20[illegible]

Ex trigesimo libro ab Urbe condita.

Oratio Sophronisbæ uxoris Syphacis ad Masinissam. 20[illegible]
Oratio P. Scipion. ad Masinissam. 21[illegible]
Oratio Annib. ad P. Scipionam de pace. 21[illegible]
Oratio Scipion. ad Annibalem. 21[illegible]

Ora[illegible]

Oratio Annibal. ad Carthag. qui reprehendebant quod rixasset in communi fletu. 215

Ex tricesimo secundo libro ab Urbe condita.

Oratio Aristh. prætoris Achæorum qua eos objurgat. 216

Ex tricesimo quarto libro ab Urbe condita.

Oratio M. Catonis consulis pro lege Oppia contra mulierum luxuriam. 227
Oratio L. Valer. trib. pleb. pro mulieribus contra legem Oppiam. 222
Oratio M. Porc. Catonis consulis ad suos. 227
Oratio T. Quint. in conventu Græcia. ibid.
Oratio Aristh. Prætoris Achaor. de Ætolis & Nabid. 228
Oratio Nabid. tyranni Lacedæmon. ad T. Quintium. 229
Oratio T. Quint. qua Nabidi respondet. 231
Oratio T. Quint. qua suos ad obsidionem Lacedæmonis adhortatur. 233

Ex tricesimo quinto libro ab Urbe condita.

Oratio Minion. ad Legat. Romanorum. 234
Oratio Sulpit. Legati Roman. qua ad præcedentem respondet. 235
Oratio Annibal. ad Antiochum qua se purgat. 236

Ex tricesimo sexto libro ab Urbe condita.

Oratio Annibal. in Concilio Antiochi de totius belli ratione & Macedon. sententia. 237
Oratio Attil. consulis ad suos. 239
Oratio T. Quint. ad Achæos de Zacyntho. 241
Oratio Quint. ad M. Acilium consulem pro Ætolis. 242
Oratio T. Quint. ad Ætolorum principes de reconcil. 243

Ex tricesimo septimo libro ab Urbe condit.

Oratio Eumen. in concilio.
Oratio Scipion. qua legatis Antioch. respondet.
Oratio Zeuxis legat. Antiochi ad Rom. de pace.
Oratio Scipion. ad ea respond. ibi.

Ex tricesimo octavo libro ab Urbe condita.

Oratio P. Scipion. African. rei, ad Quiritet.

Ex tricesimo nono libro ab Urbe condita.

Oratio M. Porcii Catonconsulis, ad populum, in fe... Bacchan. ritum.
Oratio Philipp. Maced. ad legatos Rom.
Oratio Lycorta prator. Achaorum, qua legatis Rom... respondet.

Ex quadragesimo libro ab Urbe condita.

Oratio Phil. Macedonis de sua liberorumque infel... conditione.
Oratio Persei accusator. in Demetrium fratrem parric... rum.
Oratio Demetr. parricid. rei.
Oratio T. Sempron. prætoris ad L. Minutium legat.
Oratio Q. Cæcil. Metelli ad M. Lepidum & M. Fu... censores declaratos, de reconcil.
Oratio Phil. regis Maced. ad Antigonum de regni ... ved.

Orationes ex Corn. Tacito collecta.

Ex lib. I. Annal.

Vibuleni orat.
Clementis Centurionis orat.
Germanic. Cæsaris orat. ibid.
Segestis orat.

Ex lib. II Annal.

M. Hortali orat. 279
Tib. Cæsaris responsio. 280
Germanici orat. 281

Ex lib. III Annal.

Tiber. oratio in senatu. 282
Oratio Sever. Cæcina; quamnores à provinciis arceri debere statuit. 283
Oratio Valer. Messalini, qua Cæcina respondet. 284
M. Lepid. oratio in senatu. 285

Ex lib. IV Annal.

Tiber. ad senatum orat. 286
Cremutii defensio in senatu. ibid.
Tiber. oratio in senatu. 288
Oratio Tiberii. 289

Ex lib. VI Annal.

M. Tevent. Equitis Rom. orat. 291

Ex lib. XI Annal.

Neron. Cæsaris orat. in senatu. 292

Ex lib. XIV Annal.

C. Cassii orat. 294
Senecæ oratio ad Cæsarem Neronem. 296
Neronis ad Senec. responsio. 298

Ex lib. XV Annal.

Petii Thraseæ orat. 299

Ex lib. XVI Annal.

Capitonis Cossutiani ad Neronem Cæsar. orat. 301

Ex lib. I Hist.

Galba imperat. oratio ad Pisonem. 302

Piso-

Pisonis orat. 30
Othonis oratio ad milites. 30
Othonis oratio ad milites. 3

Ex lib. II Hist.

Othonis orat. 32
Mutiani orat. 32

Ex lib. IV Hist.

Curtii Montani orat. 31
Legati Tencterorum orat. 31
Agrippinenſium orat. 31
Cerialis orat. ibi

Ex lib. V Hist.

Civilis oratio ſed mutilata. 32

Ex vita Agricolæ à Cor. Tacit. prodita.

Galgaci orat. 32
Agricolæ orat. 32

Orationes ex Q. Curtio collecta.

Ex lib. III.

Charidemi orat. 32

Ex lib. IV.

Legatorum Darii oratio ad Alexandrum. 32
Parmenion. oratio ad Alexandrum. 32
Alexandri oratio ad legatos Darii. 32
Darii oratio ad milites. 33

Ex lib. V.

Euclemonis Cynæi orat. 33
Theati Athenienſis orat. 33
Darii orat. 33
Nabarzanis orat. 33

Ex

Alexandri orat. 338
Crateri orat. 341
Alexandri orat. 343
Philetæ orat. 346
Antipatri orat. 350
Cobaris orat. 354
Alexandri orat. 355
Scythæ legati orat. 357
Alexandri orat. ad trecentos milites. 359

Ex lib. VIII.

Callisthenis orat. 361
Hermolai orat. 362
Alexandri orat. 364

Ex lib. IX.

Alexandri ad milites orat. 367
Cassi orat. ad Alexandrum. 371
Crateri ad Alexandrum orat. 372
Alexandri ad amicos orat. 374

Ex lib. X.

Alexandri ad milites orat. 376
Alexandri ad peregrinos milites orat. 378
Perdiccæ inconcione militum orat. 380
Ptolemæi orat. 381
Meleagri orat. ibid.

FINIS.